

Mazkur o'quv-uslubiy majmuada "Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar" fanidan sillabus, namunaviy o'quv reja va fan dasturi, nazariy mashg'ulotlar uchun ma'ruza matnlari, amaliy mashg'ulotlar uchun ishlanmalar, tarqatma materiallar, tayanch iboralar, mustaqil ishlar mavzulari, mahalliy va horijiy adabiyotlar ro'yxati va glossariy jamlangan.

Tuzuvchilar:

Ahrorov F. – SamQXI "Qishloq xo'jaligida menejment" fakulteti dekani, i.f.n., dotsent

Nurmatov N. – TerDU "Iqtisodiyot nazariyasi" kafedrasi katta o'qituvchisi

Taqrizchilar:

Yusupov E. – ToshDAU "Qishloq xo'jaligida menejment" kafedrasi mudiri, i.f.d., professor

G'aniev I. – SamQXI "Qishloq xo'jaligida menejment" kafedrasi mudiri, i.f.n.,

Ushbu o'quv-uslubiy majmua Samarqand qishloq xo'jalik instituti O'quv-uslubiy kengashining 201_ yil "____" _____dagi 1-sonli qaroriga muvofiq o'quv jarayoniga tadbiiq etish uchun tavsiya etilgan.

MUNDARIJA

- I Sillabus, namunaviy o'quv reja va fanning ishchi o'quv dasturi va o'quv soatlari taqsimoti
- II Ma'ruza materiallari va nazariy ma'lumotlar
- III Taqdimotlar
- IV Amaliy mashg'ulot ishlanmalari
- V Tarqatma materiallar, amaliy ishlanmalar, keyslar, mustaqil ishlash uchun topshiriqlar
- VI Labaratoriya mashg'ulotlari, kurs ishi va loyihasi mavzulari
- VII Glossariy

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
QISHLOQ VA SUV XO'JALIGI VAZIRLIGI**

SAMARQAND QISHLOQ XO'JALIK INSTITUTI

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

**«QISHLOQ XO'JALIGIDA MENEJMENT» FAKULTETI
«IJTIMOIY-IQTISODIY» FAKULTET**

**«QISHLOQ XO'JALIGIDA MENEJMENT» KAFEDRASI
«IQTISODIYOT NAZARIYASI» KAFEDRASI**

***“QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSION
TEXNOLOGIYALAR”***

fani bo'yicha tayyorlangan

SILLABUS

SAMARQAND - TERMIZ 2016

**”QISHLOQ XO’JALIGIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR” fanidan
SILLABUS**

Fan	Qishloq xo’jaligida innovatsion texnologiyalar Инновационные технологии в сельском хозяйстве Innovation technologies in Agriculture		
Fanga ajratilgan soatlar:			
Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Mustaqil ta'lim
120	38	42	40
Kursi va semestr		I kurs, bahorgi semestr	
Mashg'ulot o'tuvchi o' qituvchilar:			
Ma 'ruza:		Amaliy mashg 'ulot:	
O 'qituvchi: _____ Ish joyi: SamQXI, Qishloq xo’jaligida menejment kafedrası Manzil: M.Ulug'bek ko'chasi, 77-uy, 1-bino 128-xona e-mail: _____ Tel.: +9989x xxxxxxxx Talabalar bilan ishlash vaqti: Dushanba, seshanba, juma 15 ³⁰ -17 ⁰⁰		O 'qituvchi: _____ Ish joyi: SamQXI, Qishloq xo’jaligida menejment kafedrası Manzil: M.Ulug'bek ko'chasi, 77-uy, 1-bino 128-xona e-mail: _____ Tel.: +9989x xxxxxxxx Talabalar bilan ishlash vaqti: Seshanba, chorshanba, juma 15 ³⁰ -17 ⁰⁰	
Fan o 'tiladigan ta 'lim yo 'nalishlari:	5A420101 - Qishloq xo’jaligida menejment		
Fanni o 'qitishning maqsadi:	Innovatsion iqtisodiyotning asosiy jihatlarini, uning tarkibini va o'ziga xos xususiyatlarini, innovatsion iqtisodiyotning shakllanishida ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish bilan bog'liq turli iqtisodiy va institutsional nazariyalarning tutgan o'rni; ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarida innovatsion texnologiyalarni loyihalashtirish, tadbiiq etish va baholash bo'yicha ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iboratdir.		
Fanni o 'qitishning vazifalari:	Obyektiv iqtisodiy qonunlarni hisobga olgan holda va tarmoqda innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirish asosida qishloq xo'jaligi tarmog'i samaradorligini oshirish uchun zarur bir maqsadga yo'naltirilgan harakatlar tamoyillarini ishlab chiqishdan iborat.		
Fan bo 'yicha talabalarining bilimiga, o'quviga va ko'nikmalariga DTSga muvofiq qo'yiladigan talablar	<ul style="list-style-type: none"> - qishloq xo'jaligi menejmentining nazariy-ilmiy asoslari, usullari, xorij tajribasi va ularni qishloq xo'jaligi korxonalarida qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari haqida tasavvurga ega bo'lishi; - qishloq xo'jalik sohalarining tashkiliy-huquqiy asoslarini; - bozor iqtisodiyoti sharoitida qishloq xo'jaligi iqtisodiyotining zamonaviy mexanizmlari va an'alarini; - fermer xo'jaliklarida ishlab chiqarish va mehnatni tashkil etish formalarini rejalashtirish va foydalanish bo'yicha ishlarni qanday tashkil etishni; - o'z ilmiy va amaliy faoliyatida mos tizimlardan foydalanish va rivojlantirishni; - boshqaruv nazariyasi va amaliyotining so'ngi yutuqlarini qo'llagan holda korxonada faoliyati va personalni boshqarishni; - ishlab chiqarish faoliyatini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan ishlab chiqarish jarayoni va resurslarni rejalashtirishni; 		

	<ul style="list-style-type: none"> - zamonaviy axborot texnologiyalari tizimlarini yaratish va ulardan foydalanish bilan bog'liq ishlab chiqarish jarayonlari sifatini baholash va monitoringini o'tkazish usullari va mexanizmini ishlab chiqishni; - faoliyatni amalga oshirish, nazorat va uning bajarilish natijasi bo'yicha xulosa qila olish bo'yicha ish rejasini tuzish va bajarishni; - moddiy-texnik resurslarni yetkazib berish, servis xizmatlari ko'rsatish, ishlab chiqarilgan mahsulotlarni sotish bo'yicha shartnomalar tuzish va bajarilishini nazorat qilishni; - biznes-jarayon to'g'risida axborotlarni yig'ish, qayta ishlash va tizimlashtirishni amalga oshirishni; - moliyaviy, boshqaruv va hisobotning boshqa turlarini tuza olishi, tahlil qilishi va boshqaruv qarorlarini qabul qilishni; - investision loyihalarning alternativ variantlarini tuza olish hamda ularning optimal variantlarini asoslash va moliyalashtirish manbalarini aniqlashni bilishi va ulardan foydalana olishi; - qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarish, qayta ishlash va saqlashda zamonaviy texnologiyalarni qo'llay olish; - fermer xo'jaliklarida ishlab chiqarish jarayonlarini boshqarish usullarini ishlab chiqish va qo'llay olish; - ishlab chiqarishni tashkil etishning eng samarali usullarini tanlay olish va qo'llash; - qishloq xo'jaligi korxonalarini boshqarish faoliyatida ilmiy-texnik loyihalarni moliyaviy baholash; - qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, saqlash va birlamchi qayta ishlashda yangi texnologiyalar, innovatsiyaviy faoliyatga bo'lgan xarajatlar samaradorligini baholay olish; - ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar majmuasi, shuningdek innovatsion rivojlanish indeksleri asosida innovatsion rivojlanish sifatini tahlil qilish; - iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional omillarni hisobga olgan holda, innovatsion rivojlanishning asosiy yo'nalishlari haqidagi ma'lumotlarni tahlil qila olish; <ul style="list-style-type: none"> - barqaror rivojlanishning mavjud globallashtirish sharoitida mamlakatning innovatsion strategiyasi tanloviga tegishli alohida muhim muammolarni ajrata olish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak; - innovatsiya loyihalarini ishlab chiqish, joriy qilish va monitoring qilish malakalariga ega bo'lishi kerak.
<p><i>Talabalarining mashg'ulotlarga qatnashishiga, mustaqil topshiriqlarni bajarishiga qo'yiladigan umumiy talablar:</i></p>	<p>Fanning xususiyatidan kelib chiqib, talabalar ma'ruza va amaliy mashg'ulot darslariga to'liq qatnashishlari shart. Jami auditoriya mashg'uloti uchun 20 ball ajratiladi (Ma'ruza mashg'ulotlariga 15 ball, amaliy mashg'ulotlarga 5 ball). Mashg'ulotlarga sababsiz qatnashmagan talabaga 2 ball jarima qo'yiladi (har bir qoldirilgan mashg'ulot uchun). Talaba sababsiz qoldirgan darsini o'z vaqtida qayta o'zlashtirgandan so'ng umumiy o'zlashtirish ballidan 1 ball jarima olinadi (har bir qoldirilgan mashg'ulot uchun). Qayta ishlash muddati dars o'tilgan kundan boshlab ikki hafta.</p> <p>Uzrli sabablarga ko'ra dars qoldirgan talabalardan qayta ishlagandan so'ng jarima bali olinmaydi. Qayta o'zlashtirmagan holatda umumiy o'zlashtirish balidan 2 ball jarima olinadi (har bir</p>

	<p>qoldirilgan mash' g' ulot uchun). Mashg'ulotlarda talabalar konspekt qilib borishadi. Mashg'ulotlarda o'qituvchi tomonidan berilgan topshiriqlarni bajarishlari shart. Har bir mashg'ulot o'tilgan sanasi talabaning daftarida alohida aks ettirilishi kerak. Konspekt qilmagan, daftar tutmagan talabalarning umumiy balidan 1 balljarima olinadi (har bir yozilmagan mashg'ulot uchun).</p> <p>Talabalar o'zlarini qiziqtirgan savollar, mustaqil ishlarni bajarish bo'yicha ko'rsatmalar olish, qoldirilgan darslarni qayta o'zlashtirish va boshqa savollar bilan o'qituvchilarga yuqorida ko'rsatilgan manzil va vaqtda murojaat qilishlari mumkin.</p> <p>Talabalarga o'qituvchidan fan bo'yicha materiallarning elektron variantini (ish dastur, ma'ruzalar kursi, amaliy mashg'ulot topshiriqlari, adabivotlarning elektron variant va boshqalar) olishlari mumkin.</p> <p>Shuningdek talabalar mustaqil ishlash topshiriqlarini http://moodle.samqxi.uz SamQXI masofaviy ta'lim tizimidagi "Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar" moduli orqali olishlari va topshirishlari mumkin.</p> <p>Mashg'ulotlarda qo'l telefonlaridan foydalanish, mavzuga taalluqli bo'lmagan savollar berish, saqich chaynash, o'rnidan turib yurish, auditoriyadan chiqib ketish TA'QIQLANADI!!!</p> <p>Uzrli sabablar bo'yicha talabaga javob berish fan o'qituvchisi vakolatiga kirmaydi!</p>
<p>http://moodle.samqxi.uz SamQXI masofaviy ta 'lim tizimida ishlash</p>	<p>http://moodle.samqxi.uz SamQXI masofaviy ta'lim tizimida "Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar" kursi yaratilgan. Kurs 16_ta modul (bob)dan iborat. Har bir modulda ma'ruzalar kursi, taqdimotlar, mustaqil ishlash topshiriqlari, nazorat testlari, qo'shimcha materiallar joylashtirilgan. Talabalar o'qituvchi tomonidan kursga yoziladi.</p> <p>Kursga yozilgan talabalar mustaqil ravishda fanning modullarini o'rganishlari va topshiriqlarni bajarishlari mumkin. Bunda talabalarning javoblari baholanib boradi va umumiy reyting balining 25% (25 ball=15 ball testlarga+10 ball mustaqil ishlarga) ini tashkil qiladi. Kursda ikkita oraliq baholash testlari qo'yilgan bo'lib, talabalar bu testlarni belgilangan muddatlarda kafedraga tegishli xonalarda o'qituvchi nazorati ostida topshirishadi. Oraliq baholash testlarida talabalar umumiy ballning 25% (25 ball)ini to'plashlari mumkin.</p> <p>Demak, modul tizimini tanlagan talabalar quyidagi tartibda reyting ballarini to'plashadi:</p> <p>20 ball = mashg'ulotlarga qatnashish; 25 ball = modullarning topshiriqlari bo'yicha; 25 ball = oraliq baholash testlari; 70 ball = jami ball.</p>

“Qishloq xo’jaligida innovatsion texnologiyalar” fani
bo'yicha mavzular ketma-ketligi, mazmuni va kalendar-tematik rejasi

№	Mavzu nomi	Ma'ruza soati muddati	Amaliy mashg'ulot soati muddati	Mavzuning mazmuni
1.	Innovatsion faoliyatning iqtisodiy va ijtimoiy jihatlari	2 1-hafta	2 2-hafta	1.1. Innovatsion faoliyat tushunchasi va uning paydo bo'lishi. 1.2. “Qishloq xo’jaligida innovatsion texnologiyalar” fanining predmeti, maqsadi va usullari. 1.3. Innovatsion faoliyatning iqtisodiy va ijtimoiy jihatlari. 1.4. Mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida innovatsion rivojlanishning o'rni.
2.	Iqtisodiy nazariyalarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning innovatsion modellari	2 1-hafta	2 2-hafta	2.1. Innovatsion jarayonlar modellari. 2.2. Innovatsion jarayonlarning rivojlanish nazariyalari. 2.3. Milliy innovatsion tizimlar konsepsiyalari.
3.	Inson taraqqiyoti innovatsion rivojlanishning maqsadi sifatida. Xorijiy venchur kompaniyalari tajribasi	2 2-hafta	2 3-hafta	3.1. Inson taraqqiyoti tushunchasining mohiyati. 3.2. Innovatsion rivojlanishning maqsadi. 3.3. Innovatsion rivojlanish bo'yicha rivojlangan xorijiy venchur kompaniyalar tajribasi.
4.	Innovatsion loyiha tushunchasi, yaratish va amalga oshirishning asosiy bosqichlari	2 2-hafta	4 3,4-haftalar	4.1. Innovatsion loyiha tushunchasi va uning asosiy elementlari. 4.2. Innovatsion loyiha turlari va uning mazmuni. 4.3. Innovatsion loyihalarni ishlab chiqish tartibi. 4.4. Innovatsion g'oyaning shakllanishi va loyiha maqsadlarini qo'yish. 4.5. Innovatsion loyihani yakuniy bosqichi. 4.6. Innovatsion loyihalarni boshqarish va amalga oshirishning usullari.
5.	Innovatsion faoliyatning davlat tomondan boshqarilishi	2 3-hafta	2 4-hafta	5.1. Innovatsion jarayonlarning davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishining zarurligi. 5.2. Innovatsion jarayonlarni davlat tomonidan boshqarish shakllari. 5.3. O'zbekiston Respublikasida innovatsion faoliyatning huquqiy asoslari.

6.	Innovatsion faoliyatning huquqiy va axborot ta'minoti	4 3,4- haftalar	4 5,6-haftalar	6.1. Innovatsion faoliyatning huquqiy ta'minoti. 6.2. Innovatsion faoliyatga taalluqli me'yoriy-huquqiy hujjatlar. 6.3. Innovatsion faoliyatni boshqarishning axborot ta'minoti. 6.4. Innovatsion faoliyatning resurs ta'minoti va resurslar turlari.
7.	Yangi mahsulotni ishlab chiqarish va bozorga chiqarishda marketing yondoshuvi	2 4-hafta	2 6-hafta	7.1. Innovatsiyalar marketingining o'ziga xos xususiyatlari. 7.2. Ishlab chiqarish jarayonida yaratilgan texnologik yangiliklar marketingi. 7.3. Mahsulotning bozordagi harakati. Bozor segmenti sig'imini aniqlash. 7.4. Iste'molchilar tashabbusi bilan yuzaga kelgan innovatsiyalar marketingi.
8.	Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarida innovatsiyalarni boshqarish	2 5-hafta	4 7,8-haftalar	8.1. Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarini tashkil etishning zarurligi va ahamiyati. 8.2. Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklari faoliyatiga innovatsiyalarni jalb etishning zarurligi va ahamiyati. 8.3. Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarida innovatsiyalarni boshqarish usullari. 8.4. Innovatsion faoliyatni boshqarishda davlatning roli.
9.	Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarida innovatsion loyihalarni boshqarish	2 5-hafta	2 9-hafta	9.1. Innovatsion loyiha tushunchasi va uning asosiy elementlari. 9.2. Innovatsion loyiha turlari va uning mazmuni. 9.3. Innovatsion loyihalarni ishlab chiqish tartibi. 9.4. Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarida innovatsion loyihalarni boshqarish va amalga oshirish usullari.
10.	Innovatsion loyiha samaradorligi	4 6,7- haftalar	4 9,10-haftalar	10.1. Innovatsion loyihani rejalashtirish. 10.2. Innovatsion loyihalar samaradorligini baholashning ahamiyati 10.3. Innovatsion loyihalar samaradorligini tavsiflovchi ko'rsatkichlar tizimi. 10.4. Innovatsion loyihalar samaradorligini oshirish yo'llari.
11.	Investitsion loyihalarni baholash usullari	2 7-hafta	2 10-hafta	11.1. Innovatsion loyihalarni baholashning ahamiyati. 11.2. Innovatsion loyihalarni baholash usullari. 11.3. Innovatsion loyihalarni baholash tizimini yanada takomillashtirish yo'llari.

12.	Innovatsion jarayonni boshqarishning baholash mezonlari	2 8-hafta	2 11-hafta	12.1. Innovatsion jarayonlarni tashkil etish usullari. 12.2. Innovatsion jarayonlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi. 12.3. Innovatsion jarayonlarni baholash tizimi va mezonlari.
13.	Innovatsion loyihalarni tahlil qilish usullari	4 8,9-haftalar	4 11,12-haftalar	13.1. Innovatsion loyihalarni tahlil qilishning zarurligi va ahamiyati. 13.2. Innovatsion loyihalarni tahlil qilish usullari. 13.3. Qishloq xo'jaligi tarmog'ida innovatsion loyihalarni tahlil qilishning o'ziga xos xususiyatlari 13.4. Innovatsion loyihalarni tahlil qilishni yanada takomillashtirish yo'llari.
14.	Innovatsion loyiharni baholash tartibi	4 9-hafta	4 12-hafta	14.1. Innovatsion loyihalarni baholashning tashkiliy-iqtisodiy asoslari. 14.2. Innovatsion loyihalarni baholash usullari 14.3. Innovatsion loyihalarni baholashni takomillashtirish yo'llari.
15.	Chet davlatlarda innovatsion jarayonni boshqarishning tashkil etilishi	2 10-hafta	2 13-hafta	15.1. Innovatsion jarayonlarni boshqarishning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasi. 15.2. Innovatsion jarayonlarni boshqarishda chet mamlakatlar tajribasidan foydalanishning ahamiyati. 15.3. Innovatsion jarayonlarni boshqarishda chet davlatlar tajribasidan foydalanish yo'llari.
16.	Innovatsion jarayonni boshqarishning tashkiliy formalari va resurslar bilan ta'minlanishi	2 10-hafta	2 13-hafta	16.1. Innovatsion jarayonni boshqarishning tashkiliy formalari. 16.2. Innovatsion jarayonni boshqarishning resurslar bilan ta'minlanishi. 16.3. Innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy formalarini yanada takomillashtirish yo'llari.

"Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar" fanidan talabalar bilimini baholash me'yorlari

Nazorat turi	Maksimal ball	"A'lo"	"Yaxshi"	"Qoniqarli"	"Qoniqarsiz"
		86-100%	71-85%	55-70 %	0-54 %
Joriy nazorat	30	26-30	22-25	17-21	0-16
Oraliq nazorat	40	35-40	29-34	22-28	0-21
Yakuniy nazorat	30	26-30	22-25	17-21	0-16
JAMI	100	86-100	71-85	55-70	0-54

Eslatma: Joriy baholash va oraliq baholashlar yig'indisi 39 baldan kam bo'lsa, talaba yakuniy nazoratga qo'yilmaydi va o'zlashtirmagan hisoblanadi.

"Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar" fanidan talabalar bilimini baholash grafigi

Nazorat tartibi	Maksimal ball	Saralash bali	Nazorat shakllari	Muddati
Jori nazorat (JB)				
1-JN	6	3.3	1. Amaliy mashg'ulotga qatnashish, konspekt yozib borish — 1 ball 2. Mustaqil topshiriqlar, uy vazifalarini bajarish -5 ball	1-3 mavzular
1-JN	6	3.3	1. Amaliy mashg'ulotga qatnashish, konspekt yozib borish — 1 ball 2. Mustaqil topshiriqlar, uy vazifalarini bajarish -5 ball	4-6 mavzular
1-JN	6	3.3	1. Amaliy mashg'ulotga qatnashish, konspekt yozib borish — 1 ball 2. Mustaqil topshiriqlar, uy vazifalarini bajarish -5 ball	7-9 mavzular
1-JN	6	3.3	1. Amaliy mashg'ulotga qatnashish, konspekt yozib borish — 1 ball 2. Mustaqil topshiriqlar, uy vazifalarini bajarish -5 ball	10-12 mavzular
1-JN	6	3.3	1. Amaliy mashg'ulotga qatnashish, konspekt yozib borish — 1 ball 2. Mustaqil topshiriqlar, uy vazifalarini bajarish -5 ball	13-16 mavzular
Σ JN	30	17	1. Amaliy mashg'ulotga qatnashish, konspekt yozib borish — 5 ball 2. Mustaqil topshiriqlar, uy vazifalarini bajarish -25 ball	1-16 mavzular
Oraliq nazorat (ON)				
1-ON	20	11	1. Ma'ruza mashg'ulotlarga qatnashish, konspekt yozib borish — 8 ball 2. Test nazorati -12 ball	1-8 mavzular
2-ON	20	11	1. Ma'ruza mashg'ulotlarga qatnashish, konspekt yozib borish — 7 ball 2. Test nazorati -13 ball	9-16 mavzular
Σ ON	40	22	1. Ma'ruza mashg'ulotlarga qatnashish, konspekt yozib borish — 15 ball 2. Test nazorati -25 ball	1-16 mavzular
Σ (JN+ON)	70	39		
Yakuni nazorat (YaN)				
YaN	30	17	Test, yozma ish, og'zaki (Dekanat grafigi bo'yicha)	Grafik asosida
Σ (JN+ON + YaN)	100	55		

Moodle <http://moodle.samqxi.uz> tizimida baholash grafigi

Давлат аттестацияси
1. Фанлар (ёки фан) бўйича давлат аттестацияси
2. Магистрлик диссертациясини ҳимоя қилиш

Изоҳ:

1. Ушбу ўқув режа асосида олий таълим муассасаси қўлланма ўқув режасини ишлаб чиқади. Бунда олий таълим муассасасига ҳафталик юкламани ўзгартирмас ҳолда соатлар ҳажмини фанлар блоклари учун 5%, доирасида, блокка кирувчи фанлар учун эса 10% доирасида ўзгартириш ҳуқуқи берилади.

2. Маъруза соатлари ҳажми аудитория вақтининг 50 фоизидан ошмаслиги керак. Фан мавзуларининг камида 20 фоизи мустақил таълим тарзида ўзлаштирилиши лозим.

3. Фанлар (фан) бўйича давлат аттестациясига қадар ҳар бир фан бўйича 6 соат ҳажмида маслаҳатлар берилади.

Мувофиқлаштирувчи кенгаш раиси

(имзо)

И.Мажидов

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими йўналишлари бўйича ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи кенгашида маъқулланган.

2015 йил "16" 07 даги 4 - сонли баённома

Олий таълим муассасалари бош бошқармаси бошлиғи

Маънавий ва ахлоқий тарбия бошқармаси бошлиғи

(Signature)

М.Комилов

ОЎМКХТРМ директори

(Signature)

Б.Рахимов

ҚСХВ нинг ўқув юртлари ва малака ошириш бўлими бошлиғи

(Signature)

Ш.Жоникўлов

ТДАУ ректори

(Signature)

Б.Сулаймонов

(Signature)

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI

Ro‘yxatga olindi
№ MD-5A420101-2.03

Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi

201__yil “__” _____

201 __y. «__» _____

QISHLOQ XO‘JALIGIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR

FAN DASTURI

Bilim soxasi: 400000 - Qishloq va suv xo‘jaligi

Ta’lim sohasi: 420000 - Qishloq xo‘jaligida menejment

Ta’lim mutaxassisligi: 5A420101-Qishloq xo‘jaligida menejment

Toshkent – 2016

O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligining 201__ yil “___” _____dagi “___”-sonli buyrug‘ining ___-ilovasi bilan fan dasturi ro‘yxati tasdiqlangan.

Fan dasturi Oliy va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limi yo‘nalishlari bo‘yicha o‘quv-uslubiy birlashmalari faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 201_ yil «__» _____dagi «__» - son majlis bayoni bilan ma’qullangan.

Fan dasturi Toshkent davlat agrar universitetida ishlab chiqildi.

Tuzuvchi: Mardiyev N.– ToshDAU «Qishloq xo‘jaligida menejment» kafedrası dotsenti, iqtisod fanlari nomzodi

Taqrizchilar: Xushmatov N. -O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi ilmiy ishlab chiqarish markazi bosh ilmiy kotibi, iqtisod fanlari doktori, professor

Qarshiyev Sh. – ToshDAU “Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti” kafedrası dotsenti, iqtisod fanlari nomzodi

Fan dasturi Toshkent davlat agrar universiteti ilmiy kengashida ko‘rib chiqilgan va tavsiya qilingan (201_ yil «__» _____dagi «__» sonli bayonnoma).

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktabrdagi «O‘zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida» PF-4478-sonli Farmonida «...ko‘p tarmoqli fermer xo‘jaliklarini rivojlantirishda, suvni tejaydigan samarali texnologiyalarni, birinchi navbatda tomchilatib sug‘orishni, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini ularning faoliyatiga tatbiq etishga ko‘maklashish...» ta’kidlab o‘tilgan.

Shu nuqtai nazardan “Qishloq xo‘jaligida menejment” magistratura mutaxassisligi talabalari “Qishloq xo‘jaligida innovatsion texnologiyalar” fanini o‘rganish muhim ahamiyatga ega.

Innovatsiyaviy faoliyat, ishlab chiqarish va inson hayotiy faoliyatining boshqa sohalari ehtiyojlarini qondirishning muhim omillaridan biri hisoblangan holda, u foydalaniladigan mahsulotlarning sifat o‘zgarishlari, faoliyat vositalari va uslublarini yangilash yo‘li bilan amalga oshiriladi. Ammo sifat o‘zgarishlari faqatgina fundamental bilimlar asosida mumkin bo‘lib, ular texnik bosqichdan ishlab chiqarish sohasiga o‘tgan holda, unda progressiv o‘zgarishlarni keltirib chaqaradi.

Innovatsion jarayonlar fan-texnika taraqqiyotini boshkarish jarayonlarini va ilmiy-texnik yutuqlarni ishlab chaqarishga joriy etishning asosiy jihatlarini qamrab oladi.

Innovatsiya - mavjud tizimlar rivojlanishini boshqarish jarayoni bo‘lib, unda innovatsiyaviy mahsulot amaliy qo‘llaniligi bosqichigacha olib kelinadi va bozor muvaffakiyatini ta‘minlaydi.

Fanning maqsad va vazifalari

Fanning maqsadi – magistrlarda innovatsion g‘oyani shakllantirish, imkoniyatlar izlash, innovatsion texnologiyalar hujjatlarini ishlab chiqish, ekspertizadan o‘tkazish hamda ularni agrosanoat majmuasida qo‘llash to‘g‘risida bir tizimga solingan bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish va rivojlantirishdan iborat.

Fanning vazifasi – qishloq xo‘jaligi korxonalarini boshqarish faoliyatida ilmiy-texnik loyihalarni moliyaviy baholash, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetishtirish, saqlash va birlamchi qayta ishlashda yangi texnologiyalar, innovatsiyaviy faoliyatga bo‘lgan xarajatlar samaradorligini baholay oladigan va qo‘llay oladigan bilimli va yuksak kasbiy mahoratga ega bo‘lgan mutaxassislarni tayyorlash.

Fan bo‘yicha talabalarining tasavvur, bilim, ko‘nikma va malakalariga qo‘yiladigan talablar

“Qishloq xo‘jaligida innovatsion texnologiyalar” fanini o‘zlashtirish jarayonida magistr:

- qishloq xo‘jaligini rivojlantirish, innovatsion texnologiyalarni qo‘llashga oid meyoriy-huquqiy hujjatlar, innovatsion faoliyat strategiyasi, ko‘p tarmoqli fermer xo‘jaliklarida innovatsion texnologiyalarni qo‘llashning o‘ziga xos xususiyatlari va innovatsion faoliyatga ilmiy yondashuvlar haqida **tasavvurga ega bo‘lishi**;
- innovatsion iqtisodiyotning asosiy jihatlarini, uning tarkibini va o‘ziga xos xususiyatlarini, innovatsion rivojlanish modellari mohiyatini;
- innovatsion iqtisodiyotning shakllanishida ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish bilan bog‘liq turli iqtisodiy va institutsional nazariyalarning tutgan o‘rnini;
- inson taraqqiyoti konsepsiyasining innovatsion rivojlanish modellari bilan o‘zaro bog‘liqlik tabiatini; BMTning Mingyillik rivojlanish maqsadlariga muvofiq innovatsion rivojlanishning vazifa va istiqbollari;
- innovatsion iqtisodiyotda davlatning tartibga solish tamoyillari, funksiyalari modifikatsiyasini, iqtisodiy siyosat maqsadlari va instrumentlari, uni shakllantirish mexanizmlarini;
- sohada innovatsion g‘oyani shakllantirish, imkoniyatlar izlash, innovatsion faoliyatning rivojlanish bosqichlarini;

- qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetishtirishda resurs tejamkor, tez pishar, hosildor, sifatli, kasalliklarga chidamli texnologiyalarni tadbiq qilishni;
- ko‘p tarmoqli fermer xo‘jaliklarida innovatsion texnologiyalarni loyihalashtirish, tadbiq etish va baholashni;
- ko‘p tarmoqli fermer xo‘jaliklarida loyihalar tuzish, tahlil qilish, amalga oshirish variantlarini qo‘llashni;
- qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishida innovatsion texnologiyalar samaradorligini aniqlashni bilishi va ulardan foydalana olishi;
- ijtimoiy-iqtisodiy ko‘rsatkichlar majmuasi, shuningdek innovatsion rivojlanish indeksleri asosida innovatsion rivojlanish sifatini tahlil qilish;
- iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional omillarni hisobga olgan holda, innovatsion rivojlanishning asosiy yo‘nalishlari haqidagi ma’lumotlarni tahlil qila olish;
- barqaror rivojlanishning mavjud globallashuv sharoitida mamlakatning innovatsion strategiyasi tanloviga tegishli alohida muammolarni ajrata olish;
- mamlakatning o‘ziga xos va umumiy qonuniyatlarini kuzatib borish va ajrata bilish **ko‘nikmalariga ega bo‘lishi**;
- innovatsiya loyihalarini ishlab chiqish, joriy qilish va monitoring qilish bo‘yicha **malakalarga ega bo‘lishi kerak**.

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviyligi

«Qishloq xo‘jaligida innovatsion texnologiyalar» fani asosiy mutaxassislik fanlaridan biri bo‘lib, talabalar uni II semestrda o‘rganishadi.

Mazkur dasturni amalga oshirish uchun talaba o‘quv rejasida rejalashtirilgan “Qishloq xo‘jalik menejmentida ilmiy-tadqiqot ishlari”, “Agroresurslarni barqaror boshqarish”, “Mahsulotlar bozori va strategik boshqaruv”, “Xalqaro menejment” fanlaridan bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishi talab etiladi.

Fanning ilm-fan va ishlab chiqarishdagi o‘rni

«Qishloq xo‘jaligida innovatsion texnologiyalar» fani qishloq xo‘jalik korxonalarini, jumladan ko‘p tarmoqli fermer xo‘jaliklarini ishlab chiqarishini rivojlantirish bilan chambarchas bog‘liq. Fermer xo‘jaliklarini rivojlantirish bo‘yicha qonunlar va meyoriy hujjatlar asosida, iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida fermer xo‘jaligi ishlab chiqarishini innovatsion texnologiyalar asosida rivojlanishini ta‘minlashga xizmat qiladi.

Fanni o‘qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

«Qishloq xo‘jaligida innovatsion texnologiyalar» fani ma‘ruza o‘qish va amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazish yo‘li bilan amalga oshiriladi.

Fanni o‘zlashtirishda darslik, o‘quv va uslubiy qo‘llanmalar, ma‘ruza matnlari, texnologiyalar majmuasi, elektron materiallardan foydalaniladi. Ma‘ruza, amaliy darslarida mos ravishdagi pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalaniladi.

Ma‘ruzalar o‘qitishning texnikaviy vositalaridan va tarqatma materiallaridan foydalanilgan holda o‘qitilib, ma‘ruzalarda fanning asosiy mazmuni bayon etiladi, xodisalarning mohiyatlari va ularning amaliy ko‘llanishi ochib beriladi. Fan bo‘yicha o‘qiladigan ma‘ruzalar muammoli xarakterda bo‘lib, talablarning qiziqishini rag‘batlantirishga va ijodiy fikrlashini rivojlantirishga qaratiladi.

Amaliy mashg‘ulotlar ma‘ruzalardan olingan bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirish va amaliy ko‘nikmalar olish xamda ishlab chiqarishdagi tajribalarni olib borish maqsadida o‘tkaziladi. Barcha amaliy va tajriba ishlari kompyuter texnologiyalarini qo‘llash bilan bog‘liq bo‘ladi.

Talabalarning bilimi fanni o'rganish jarayonida ma'ruzalar va amaliy ishlarni bajarish davomida so'rovlar asosida nazorat qilinadi. Fanni o'rganish joriy, oraliq baholash va yakuniy nazorat o'tkazish bilan yakunlanadi.

Fanni o'qitishdagi yangi texnologiyalardan foydalanishda magistrning iqtisodiy bilimni reyting ballari asosida baholash, ma'ruza matnlari tezislarini yaratish, texnik vositalar, diagrammalar, jadvallar, alohida chizmalardan va statistik ma'lumotlardan foydalanish tavsiya etiladi. Fanni o'qitishda an'anaviy usullardan - ekspress va test so'rovlari; dasturiy o'qitish; davra suhbatlari o'tkazish; kollokviumlar; muammoli o'qitish; hamda yangi pedagogik texnologiyalar: «Aqliy hujum», «Insert», «Zigzag», «Klaster», «Pinbord» usullaridan; zamonaviy axborot texnologiyalari, internet ma'lumotlari va kompyuterlardan foydalanish; fan bo'yicha elektron darsliklar yaratish hamda undan foydalanishga asoslangan holda amalga oshiriladi.

ASOSIY QISM

Fanning nazariy mashg'ulotlari mazmuni

Kirish. Innovatsion faoliyatning iqtisodiy va ijtimoiy jihatlari

Qishloq xo'jaligida innovatsion jarayonlarning ilmiy-amaliy asoslari, rivojlanish bosqichlari: innovatsion iqtisodiyotning asosiy omillari va belgilari; rivojlanish turlarining almashinuv jarayonida innovatsion faoliyatning roli; rivojlanishning innovatsion turi va ijtimoiy jihatlari; qishloq xo'jaligida ijtimoiy ishlab chiqarish va madaniyatning rivojlanishida innovatsiyalarning roli; iqtisodiyotda inson omilining o'rni.

Iqtisodiy nazariyalarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning innovatsion modellari

Innovatsiya nazariyalarining rivojlanish bosqichlari; innovatsiyalar nazariyalari rivojlanishida zamonaviy yondoshuvlar va tendensiyalar; innovatsion jarayon modellari; texnologik ukladlar konsepsiyasi; "Singan nuqtalar" tamoyili va texnologiyalar almashinuvi; "Uzun to'lqinlar"ning asosiy zamonaviy innovatsion nazariyalari; ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning institutsional nazariyalari.

Inson taraqqiyoti innovatsion rivojlanishning maqsadi sifatida.

Xorijiy venchur kompaniyalari tajribasi

Inson taraqqiyoti innovatsion rivojlanishning maqsadi sifatida: inson taraqqiyoti konsepsiyasining mazmun-mohiyati, evolyutsiyasi, asosiy tamoyil va jihatlari; inson taraqqiyoti va iqtisodiy o'sishning o'zaro bog'liqligi; Mingyillik deklaratsiyasi jahon hamjamiyati rivojlanishining global maqsadlarini aniqlovchi dasturiy hujjat sifatida; Xorijiy venchur kompaniyalari tajribasi.

Innovatsion loyiha tushunchasi, yaratish va amalga oshirishning asosiy bosqichlari

Innovatsion loyiha tushunchasi. Innovatsion loyihani yaratish bosqichlari. Innovatsion loyihani amalga oshirish; shartnoma va loyiha hujjatlarini tayyorlash; ishlanmalarni amalga oshirish; obyektga qo'llash; iqtisodiy ko'rsatkichlar monitoringi.

Innovatsion faoliyatning davlat tomondan boshqarilishi

Ilm va texnologiyalar sohasida davlat prioritetlari. Innovatsion sohada davlat organlarining asosiy vazifalari. Innovatsion jarayonlarni tartibga solishda davlat, xususiy va jamoat tizimlarning o'zaro tasiri. Innovatsion vazifalarni shakllantirish. Innovatsion faoliyatni davlat tomondan qo'llab quvvatlashning to'g'ri va bevosita usullari.

Innovatsion faoliyatning huquqiy va axborot ta'minoti

Intellectual mulkni huquqiy tomondan tartibga solish. Intellectual mulk tug'risidagi Qonunlar, Prezident Farmonlari va Vazirlar Mahkamasi farmoyishlarining innovatsion faoliyatni

rivojlantirishdagi o'zni hamda boshqa fuqarolik, moliyaviy, soliq, ma'muriy, jinoiy va boshqa huquqiy asoslari. Intellektual mulkning xalqaro huquqiy asoslari: xalqaro huquqiy dalalatnomalar, sanoat namunalari va sanoat mulkini himoya qilish, xalqaro patent klassifikatsiyasi, savdo belgilarini ro'yxatdan o'tkazish bo'yicha kelishuvlar va h. Innovatsion faoliyatning axborot ta'minoti: intellektual mulk agentligi ma'lumot bazalari to'g'risida ma'lumot. Innovatsion faoliyatni davlat tomondan tartibga solishning xorijiy tajribasi.

Yangi mahsulotni ishlab chiqarish va bozorga chiqarishda marketing yondoshuvi

Innovatsiyalarning motivatsiyasi, yaratilishi, sotilishi va sotib olinishi. Tashkilot innovatsion potensialini baholash. Innovatsiyalar marketingi. Innovatsion mahsulot uchun raqobat ustuvorligi. Innovatsion biznesda bozorga chiqishining o'ziga xos xususiyatlari. Strategik innovatsion marketing. Innovatsion mahsulotga narxni belgilash.

Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarida innovatsiyalarni boshqarish

Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining innovatsion potentsiali. Xo'jalikning innovatsion strategiyalari. Innovatsiyaning manosi, ularni rejalashtirishning maqsad va vazifalari. Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarida innovatsiyalarni rejalashtirish tadbirlari. Innovatsiyalarni xo'jalik ichida rejalashtirish usullari. Innovatsion marketing, strategik va taktik marketing. Innovatsion mahsulotga narxni belgilash.

Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarida innovatsion loyihalarni boshqarish

Iqtisodiyotni boshqarish formalari, yangi uslublar va shakllarning paydo bo'lishi.

Markazlashgan boshqarishga taalluqli bo'lgan tushunchalar, ya'ni ilmiy-texnik jarayonlarni boshqarish, ilmiy-texnika yutuqlarini ishlab chiqarishga qo'llash. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida, tijorat korxonalarining yuridik va iqtisodiy erkinliklari. Yangilikni bozorga chiqarish, tijorat jarayoni. Yangiliklarning paydo bo'lishi va uni hayotga tadbiq etilish davri, innovatsion lag. Yangilik, yangiliklar, yangiliklar kiritish, innovatsiya tushunchalari. Yangi mahsulotni ishlab chiqarish va bozorga chiqarishda marketing yondoshuvi.

Innovatsion loyiha samaradorligi

Innovatsion loyihaning iqtisodiy samaradorligi tushunchasi: innovatsion loyihaning iqtisodiy samaradorligini aniqlash va hisoblash uslubi; innovatsion loyiha samaradorligining asosiy ko'rsatkichlari; tijorat (moliyaviy) samaradorligi; budjet samaradorligi; xalq xo'jaligi iqtisodiy samaradorligi; investitsiyalarni yo'naltirish bo'yicha qarorlar qabul qilishda omillar ta'siri: investitsiya turlari, investitsion loyihaning qiymati, moliyaviy resurslarning cheklanganligi, tavakkalchilik va h.k.

Investitsion loyihalarni baholash usullari

Investitsiya innovatsion menejmentning tashkil etuvchisi sifatida. Investitsion loyihani baholash usullari. Investitsiya samaradorligi koeffitsiyentini aniqlash. Investitsiya rentabelligini aniqlash. Menejment amaliyotida investitsion loyihalarini baholashning usullari. Investitsiyani koplash muddati.

Innovatsion jarayonni boshqarishning baholash mezonlari

Innovatsiyaviy menejmentda mezon tushunchasi. Innovatsiya loyihalarni baholashda moliyaviy mezonlar. Innovatsion loyihalarni baholashning asosiy mezonlari: korxonalar maqsadlari, strategiya, siyosat va qimmatlik. Innovatsiya loyihalarining ishlab chiqarish mezonlari. Investitsiya hajmi. Yillik potentsial foyda xajmi. Kutiladigan sof foyda normasi. Loyihaning korxonada qabul qilingan kapital qo'yilma iqtisodiy samaradorlik mezonlariga muvofiqligi. Loyihani amalga oshirishga qilinadigan dastlabki sarf-xarajatlar. Loyiha foydasi.

Innovatsion loyihalarni tahlil qilish usullari

Innovatsion loyihani tahlil qilishning balli usuli. Loyihani mezonlar to'plami yordamida tahlil qilish. Loyiha natijalariga ta'sir etuvchi omillar. Mezonlarning ahamiyatlilik darajasi. Innovatsion loyihalarda xatarlilik va aniqmaslik omillari. Loyihani tanlashda, uning samaradorligini baholashda noaniqlik va tavakalchilik faktorlari. Noaniqlikning loyihani amalga oshirishdagi paydo bo'ladigan vaziyatlar va natijalarga ta'siri. Loyihalarni baholashda noaniqlik va investitsion tavakalchilik turlari. Innovatsion loyihalarni baholash usullari va ularning innovatsion menejmentdagi ahamiyati.

Innovatsion loyiharni baholash tartibi

Innovatsion loyihalarni baholash tamoyillari. Yillar bo'yicha boshlang'ich ko'rsatkichlar, analitik koeffitsientlarni hisoblash, koeffitsientlar tahlili. Innovatsion loyihalarni baholash ko'rsatkichlari. Sof joriy qiymat. Investitsiyalar rentabelligi.

Chet davlatlarda innovatsion jarayonni boshqarishning tashkil etilishi

Qishloq xo'jaligiga innovatsion texnologiyalarni qo'llashning xorij tajribalari. Yapon boshqaruvining falsafasi. Boshqaruv tartibi. Sifat, ishlab chiqarish samaradorligi va sotuvni boshqarish sistemasi. Mehnat resurslarini boshqarish. Sifatni nazorat qilish sistemasi. Yaponiyada menejment va profsoyuzlarning aloqadorligi. Sifatni nazorat qilish sistemasi (QC); Sifat to'garaklari. Jamoa bo'lib qaror qabul qilish sistemasi. Menejment konsepsiyasi. Umrbod ishga yollash sistemasi. Menejment strategiyasi. Menejmentning konseptual joylashishlari.

Innovatsion jarayonni boshqarishning tashkiliy formalari va resurslar bilan ta'minlanishi

Ijtimoiy-iqtisodiy sistemalarning innovatsion rivojlanish holatiga o'tishning tashkiliy-boshqaruv formalari.

Resurslar bilan ta'minlanishi. Xo'jalik tizimini innovatsion rivojlanishga o'tishda iqtisodiy stabililigini saqlash sharti.

Ilmiy-texnik markaz strukturasi, tarmoqlarning xususiyati, iqtisodiy stabillikning darajasi, bozor holati, kapital hajmi, uning asosiy funksiyalari.

Yangi mahsulotni ishlab chiqish va amalda qo'llash. Innovatsiya jarayonining maqsadlari, asosiy bosqichlari, boshqarish tizimi. Ilmiy texnik me'zonlar (NIOKR loyihalari uchun). Ishlab chiqish me'zonlari. Tashqi va ekologik mezonlar.

Amaliy mashg'ulotlarining taxminiy ruyxati

- Innovatsion faoliyatning iqtisodiy va ijtimoiy jihatlari.
- Iqtisodiy nazariyalarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning innovatsion modellari.
- Inson taraqqiyoti innovatsion rivojlanishning maqsadi sifatida. Xorijiy venchur kompaniyalari tajribasi.
- Innovatsion loyiha tushunchasi, yaratish va amalga oshirishning asosiy bosqichlari.
- Innovatsion faoliyatning davlat tomondan boshqarilishi.
- Innovatsion faoliyatning huquqiy va axborot ta'minoti.
- Yangi mahsulotni ishlab chiqarish va bozorga chiqarishda marketing yondoshuvi.
- Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarida innovatsiyalarni boshqarish.
- Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarida innovatsion loyihalarni boshqarish.
- Innovatsion loyiha samaradorligi.
- Investitsion loyihalarni baholash usullari.
- Innovatsion jarayoni boshqarishning baholash mezonlari.
- Innovatsion loyihalarni tahlil qilish usullari.
- Innovatsion loyihalarni baholash tartibi.
- Chet davlatlarda innovatsion jarayonni boshqarishning tashkil etilishi.
- Innovatsion jarayonni boshqarishning tashkiliy formalari va resurslar bilan ta'minlanishi.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarini tashkil etish yuzasidan kafedra tomonidan ko'rsatma va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Unda talabalar asosiy ma'ruza mavzulari bo'yicha olgan bilim va ko'nikmalarini amaliy masalalar, keyslar orqali yanada boyitadilar. Shuningdek, darslik va o'quv qo'llanmalar asosida talabalar bilimlarini mustahkamlashga erishish, tarqatma materiallardan foydalanish, ilmiy maqolalar va tezislarni chop etish orqali talabalar bilimini oshirish, masalalar yechish, mavzular bo'yicha taqdimotlar va ko'rgazmali qurollar tayyorlash, normativ-huquqiy hujjatlardan foydalanish va boshqalar tavsiya etiladi.

Laboratoriya ishlarini tashkil etish bo'yicha ko'rsatmalar

Fan bo'yicha laboratoriya ishlari o'quv rejada ko'zda tutilmagan.

Kurs ishini tashkil etish bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar

Fan bo'yicha kurs ishi o'quv rejada rejalashtirilmagan.

Mustaqil ta'limning shakli va mazmuni

Talaba mustaqil ishining asosiy maqsadi - o'qituvchining rahbarligi va nazoratida muayyan o'quv ishlarini mustaqil ravishda bajarish uchun bilim va ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantirish. Talaba mustaqil ishini tashkil etishda quyidagi shakllardan foydalaniladi:

- ayrim nazariy mavzularni o'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish;
- berilgan mavzular bo'yicha axborot (referat) tayyorlash;
- nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash;
- ilmiy maqola, anjumanga ma'ruza tayyorlash va h.k.
- Mustaqil ta'limni tashkil etish bo'yicha kafedra professor – o'qituvchilari tomonidan ko'rsatma va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzulari

Dunyo tajribasida ilmiy (ilmiy-tadqiqot), ilmiy texnik faoliyat va shu bilan birga tajribaviy (konstruktorlik ishlari) kashfiyotlar.

Innovatsiya loyihasini yaratish va amalga oshirishning asosiy bosqichlari.

Investitsion xarakterdagi qarorlarni qabul qilishda boshqaruv faoliyatining shakllangan va shakllanmagan uslublari.

Investitsiya loyihasi samaradorligini aniqlash usullari.

Innovatsion loyihalarni amalga oshirishning maqsadga muvofiqligini baholash.

Yaponiya va AQShda innovatsion jarayonini boshqarishning tashkil etilishi.

Innovatsion texnologiyalarni qo'llashda Isroil tajribasi.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, saqlash va birlamchi qayta ishlashda yangi texnologiyalar samaradorligi.

Respublikamizda qo'llanilayotgan intensiv texnologiyalar samaradorligi.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishda resurs tejamkor, tez pishar, hosildor, sifatli, kasalliklarga chidamli texnologiyalar.

Dasturning informatsion-uslubiy ta'minoti

Mazkur fanni o'qitish jarayonida:

- ta'limning zamonaviy ilg'or interfaol usullaridan, pedagogik va axborot - kommunikatsiya texnologiyalarining prezentatsiya (taqdimot);
- multimedia va elektron-didaktik texnologiyalardan hamda ma'ruza darslarida modul tizimiga asoslangan elektron majmuadan;
- amaliy mashg'ulotlarda aqliy hujum, klaster, blits-so'rov, guruh bilan ishlash, insert, taqdimot, keys stadi kabi usul va texnikalardan keng foydalaniladi.

Foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar:

1. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullayev A., Parpiyev O., Zaynutdinov Sh. Innovatsion menejment. Darslik. -Tashkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.
2. Vertakova Y.V., Simonenko E.S. "Upravleniye innovatsiyami: Teoriya i praktika". Uchebnik. - M.: Vissheye ekonomicheskoye obrazovaniye, 2008, - 410 s.
3. "Innovatsionniy tip razvitiya ekonomiki" Uchebnik. / Pod obshey red.A.N. Folomeva. M.: RANS, 2008, - 388 s.
4. Komiljonov B. I. "Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish". Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.
5. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktabrdagi "O'zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-4478-sonli Farmoni. "Xalq so'zi" gazetasi. 2012 yil 23 oktabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentabr kuni Namangan va Farg'ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi "Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati" ma'ruzasi./"Xalq so'zi" gazetasi. 2015 yil 30 sentabr.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O'zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo'nalishlari to'g'risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda "Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to'g'risida"gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi "Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.
8. O'zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
9. "Innovatsionniy tip razvitiya ekonomiki" Uchebnik. / Pod obshey red.A.N. Folomeva. M.: RANS, 2008, - 388 s.
10. Muxamedyarov A.M. Innovatsionniy menejment. Uchebnoye posobiye. – M.: Infra-M, 2005.- 127 s.
11. Krilov E.I. Analiz effektivnosti investitsionnoy i innovatsionnoy deyatelnosti predpriyatiy/Ucheb pos. 2-ye izd. pere rab i dop.. –M.: Finansi i statistika, 2003, –605 s.
12. Barisheva A.V. i dr. Innovatsii: Uchebnoye posobiye./Boldin K.V., i drugiyeye. - M.: Dashkov i K. 2008.-382 s.

Internet saytlar:

1. www.uzinfoinvest.uz - «O'zaxborotinvest» agentligining rasmiy sayti.
2. www.review.uz – "Ekonomicheskoye obozreniye" jurnalining rasmiy sayti
3. www.gov.uz.- Hukumat portali.

Mashg'ulotlar mavzulari va turlari bo'yicha o'quv soatlarining taqsimlanishi

№	Mavzular nomi	Jami (soat)	Shu jumladan		
			Ma'- ruza	Amaliy mash- g'ulot	Mus- taqil ta'lim
1.	Innovatsion faoliyatning iqtisodiy va ijtimoiy jihatlari	6	2	2	2
2.	Iqtisodiy nazariyalarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning innovatsion modellari	8	2	2	4
3.	Inson taraqqiyoti innovatsion rivojlanishning maqsadi sifatida. Xorijiy venchur kompaniyalari tajribasi	6	2	2	2
4.	Innovatsion loyiha tushunchasi, yaratish va amalga oshirishning asosiy bosqichlari	8	2	4	2
5.	Innovatsion faoliyatning davlat tomondan boshqarilishi	6	2	2	2
6.	Innovatsion faoliyatning huquqiy va axborot ta'minoti	10	4	4	2
7.	Yangi mahsulotni ishlab chiqarish va bozorga chiqarishda marketing yondoshuvi	6	2	2	2
8.	Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarida innovatsiyalarni boshqarish	8	2	4	2
9.	Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarida innovatsion loyihalarni boshqarish	8	2	2	4
10.	Innovatsion loyiha samaradorligi	10	4	4	2
11.	Investitsion loyihalarni baholash usullari	8	2	2	4
12.	Innovatsion jarayonni boshqarishning baholash mezonlari	6	2	2	2
13.	Innovatsion loyihalarni tahlil qilish usullari	10	4	4	2
14.	Innovatsion loyiharni baholash tartibi	6	2	2	2
15.	Chet davlatlarda innovatsion jarayonni boshqarishning tashkil etilishi	8	2	2	4
16.	Innovatsion jarayonni boshqarishning tashkiliy formalari va resurslar bilan ta'minlanishi	6	2	2	2
	JAMI:	120	38	42	40

MA'RUZA MATERIALLARI VA NAZARIY MA'LUMOTLAR

1-Mavzu: Innovatsion faoliyatning iqtisodiy va ijtimoiy jihatlarini.

Reja:

- 1.1. Innovatsion faoliyat tushunchasi va uning paydo bo'lishi.
- 1.2. "Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar" fanining predmeti, maqsadi va usullari.
- 1.3. Innovatsion faoliyatning iqtisodiy va ijtimoiy jihatlarini.
- 1.4. Mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida innovatsion rivojlanishning o'rni.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar, innovatsion faoliyat.

Foydalanilgan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

1. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullaev A., Parpiev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.
2. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. "Управление инновациями: Теория и практика". Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.
3. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
4. Komiljonov B. I. "Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish". Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.
5. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi "O'zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-4478-sonli Farmoni. "Xalq so'zi" gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg'ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi "Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati" ma'ruzasi."Xalq so'zi" gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O'zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo'nalishlari to'g'risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda "Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to'g'risida"gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi "Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.
8. O'zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

9. “Инновационный тип развития экономики” Учебник. / Под общей ред. А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.

10. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005.- 127 с.

11. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб. пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика, 2003, –605 с.

12. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.: Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

1. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo‘jalik instituti veb-sahifasi
2. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.
3. www.uzreport.com – Axborot agentligi.
4. www.agro.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo‘jaligi vazirligi.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar jarayoni xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini sezilarli darajada o‘zgartirishni, ular faoliyatini bozor talablariga moslashtirishni talab qilmoqda. Bozor raqobati sharoitida ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohasining samarali rivojlanishini ta‘minlovchi innovatsion faoliyatni boshqarishga alohida e‘tibor qaratishni talab qilmoqda.

Innovatsion faoliyat bozor munosabatlari sharoitida tadbirkorlikning ilg‘or shakli bo‘lib hisoblanadi. Bozor iqtisodiyoti fan-texnika taraqqiyoti uchun real imkoniyatlar yaratadi. Mamlakatimizda iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishning muhim omili bo‘lgan innovatsiyalarga ustuvor yo‘nalish sifatida e‘tibor qaratilmoqda. Raqobatbardosh iqtisodiyotni shakllantirmasdan turib, raqobatbardosh mamlakatni barpo etish, tarmoqni, tovarni yaratish birmuncha mushkuldir. Bu xususda mamlakatimiz Prezidenti ta‘kidlaganlaridek, «... raqobatdoshlikka erishish va dunyo bozorlariga chiqish, birinchi navbatda, iqtisodiyotni izchil isloh etish, tarkibiy jihatdan o‘zgartirish va diversifikatsiya qilishni chuqurlashtirish, yuqori texnologiyalarga asoslangan yangi korxonalar va ishlab chiqarish tarmoqlarining jadal rivojlanishini ta‘minlash, faoliyat ko‘rsatayotgan quvvatlarni modernizatsiya qilish va texnik yangilash jarayonlarini tezlashtirish hisobidan amalga oshirilishi mumkin»¹. Bulardan kelib chiqqan holda, dunyo bozorlariga chiqishda innovatsion texnologiyalaridan samarali foydalanish talab etiladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, mahsulot ishlab chiqaradigan korxonalarda innovatsiondan samarali foydalanish bu faqat korxonada ishni tashkil etish va uni boshqarish emas, balki tovarlar raqobatbardoshligini oshirishga keng imkoniyatlar yaratadi.

Iqtisodiyotda innovatsiyalarning roli ortishi birinchidan, bozor munosabatlari tabiati bilan, ikkinchidan, barqaror o‘shish yo‘liga chiqish uchun mamlakat iqtisodiyotida chuqur islohotlarni amalga oshirish zarurati bilan belgilangan. Raqobat kuchayib borayotgan hozirgi sharoitda kompaniyalar “innovatsiya” tushunchasi bilan ko‘proq to‘qnash kelmoqda. Innovatsiyalarni yaratish bilan bevosita shug‘ullanuvchi mutaxassislar ushbu atama keng tarqalganini qayd etmoqdalar. Biroq amaliyot uning haqiqiy ma‘nosini hali hamma ham tushunib yetmaganini ko‘rsatmoqda. Darhaqiqat, innovatsiyalar borasida so‘z yuritishga qadar uning mohiyatini to‘liq anglash muhim. O‘zbekiston Milliy entsiklopediyasida innovatsiyaga (inglizcha “innovation”) kiritilgan yangilik, ixtiro ko‘rinishida ta‘rif berilgan va unga quyidagi izohlar keltirib o‘tilgan:

¹ Karimov I. A. 2012-yil Vatanimiz taraqqiyotini yangi bosqichga ko‘taradigan yil bo‘ladi. - T.: O‘zbekiston, 2012. - 36-b.

- texnika va texnologiya avlodlarini almashtirishni ta'minlash uchun iqtisodiyotga sarflangan mablag'lar;
- ilmiy texnika-texnologiya, boshqarish va mehnatni tashkil etish kabi sohalardagi yangiliklar, shuningdek, ularning turli sohalar va faoliyat doiralarida qo'llanilishi, deb ta'rif berilgan.

Innovatsion rivojlanishning mohiyati va mazmunini o'rganishdan oldin "innovatsiya" iborasi to'g'risida tasavvur hosil qilish zarur. Ushbu tushuncha ingliz tilidan olingan bo'lib, "innovation", ya'ni yangilik, yangilik kiritish degan ma'noni anglatadi.

Innovatsiya - bu yangi texnologiyalarda mujassamlashgan yangi bilimlar, nou-xau, ishlab chiqarish omillarining yangi kombinatsiyalarini qo'llash bilan bog'liq, shuningdek yuqori bozor salohiyatiga ega bo'lgan yangi vazifalarni bajara oladigan yangi mahsulotlar yaratish yoki destruktiv jarayonlarning salbiy oqibatlarini yo'kotish maqsadini o'z oldiga qo'ygan faoliyat yoki faoliyat natijasidir. Ya'ni, innovatsiyalarni g'oyalar, izlanishlar, ishlanmalar, yangi yoki mukammal ilmiy-texnik yoki ijtimoiy-iqtisodiy qarorlar transformatsiyasining natijasi sifatida qarash mumkin.

Demak, "innovatsiya" so'zi "yangilik" ("novatsiya") va "yangilik kiritish" (innovatsiya) ma'nolarini anglatadi.

Innovatsiyalar to'g'risidagi ilmiy qarashlar rivoji o'z tarixiga ega bo'lib, klassik, neoklassik maktab vakillari tomonidan izchil o'rganilgan. Klassik iqtisodiy maktab vakili, taniqli ingliz iqtisodchisi Adam Smit (1729–1790) iqtisodiy munosabatlarni tartibga solish va talab bilan taklif o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash nafaqat bozor tizimi, balki narxlarni pasaytirish va sifatni yaxshilash orqali ortib borayotgan ehtiyojni qondirish bilan bir qatorda buni yangi texnologiyalarga o'tish, ya'ni innovatsiyalar yordamida samarali amalga oshiruvchi raqobat kapitalizmning tashkiliy mexanizmi bo'lib xizmat qilishini qayd etgan.

Agar iqtisodiy o'sishni ta'minlashda korxonalar innovatsiyalardan iste'mol uchun kurash jarayonida amaliy omil sifatida foydalanayotganini hisobga olsak, Adam Smitning ushbu ta'limoti hozirgi kunda ham dolzarbligini saqlab turibdi.

Innovatsion amaliyot ko'p ming yillardan buyon mavjud bo'lishiga qaramay, innovatsiyalarni ilmiy jihatdan maxsus o'rganish faqat XX asrda boshlandi. Rus iqtisodchisi N.D.Kondratev iqtisodiyotni yuksaltirishning innovatsion yo'li nazariyasini rivojlantirishga ulkan hissa qo'shdi. U innovatsiyalarni davriylikning sabablaridan biri sifatida qayd etgan. Amerikalik iqtisodchi va jamiyatshunos Yozef Alois Shumpeter Kondratev singari iqtisodiyotda innovatsiyalarning rolini oshirishga katta hissa qo'shgan. U o'zining "Iqtisodiy rivojlanish nazariyasi" nomli asarida innovatsiyalarni iqtisodiyot va jamiyatni rivojlantirishning asosiy shartlari sifatida qaradi. Shumpeter "tadbirkorlikning innovatsion nazariya" sini yaratdi va iqtisodiy rivojlanishda novator-tadbirkorning rolini yuqori baholadi, "innovatsiya" atamasini 1911 yilda ilmiy atamalar qatoriga kiritdi. U quyidagi beshta o'zgarishda tadbirkorlik ruhi bilan rag'batlantirilgan yangi fan-texnika omillari yig'indisini nazarda tutadi:

1. Yangi texnika, yangi texnologik jarayonlar yoki ishlab chiqarishning yangicha bozor ta'minotini qo'llash.
2. Yangi xususiyatlarga ega mahsulotni joriy qilish.
3. Yangi xom ashyodan foydalanish.
4. Ishlab chiqarishni tashkil qilish va uning moddiy-texnika ta'minotidagi o'zgarishlar.
5. Yangi sotish bozorlarining paydo bo'lishi.

Demak, Shumpeterning fikriga ko'ra, tadbirkorlarning roli yangi tovarlar ishlab chiqarish va eski tovarlarni yangi uslubda ishlab chiqarish uchun ixtirolardan foydalanib, yangi xom ashyo va materiallar manbalari yoki yangi bozorlarni ochib hamda sohani qayta tashkil etgan holda ishlab chiqarishni isloh qilish va inqiloblashtirishdan iborat. O'sha davrda temir yo'llar qurilishi boshlanishi, elektr energiyasi ishlab chiqarish, avtomobilsozlik rivoji kabilar tadbirkorlarning yangiliklardan foyda olishga intilishiga yorqin misol bo'la oladi.

Saymon Kuznetsning Nobel mukofotiga sazovor bo'lgan ma'ruzasi innova-tsiyalarning iqtisodiy o'sish bilan o'zaro bog'liqlik muammosiga bag'ishlangan. Unda innovatsiyalar nazariyasiga Yozef Shumpeter g'oyalarini rivojlantiruvchi qator yangi yondashuvlar qayd

etilgan, ya'ni birinchidan, Saymon Kuznets bitta tarixiy davrdan ikkinchisiga o'tish asosini tashkil qiladigan "davriy" tushunchasini joriy etdi.

Ikkinchidan, industrial davrda iqtisodiy o'sish sur'atlarini inqilobiy jadallashtirish, uning fikriga ko'ra, davriy yangilik bilan bog'liq ilm-fanni jadal rivojlantirish o'sishning yangi manbaiga aylandi.

Iqtisodchi olimlar qarashlari asosida innovatsiyalarning mazmuni, mohiyatini anglab olgan holda aytish mumkin, innovatsion iqtisodiyot jamiyat uchun foydali har qanday innovatsiyalardan (patentlar, litsenziyalar, nou-xau, o'zlashtirilgan yoki shaxsiy yangiliklar, yangi texnologiyalar va hokazolar) samarali foydalanishga qodir iqtisodiyotdir.

Yangiliklarni joriy etish iqtisodiy hayotdagi yanada muhim holat bo'lib bormoqda. Hozirgi tez o'zgaruvchan sharoitda korxonalar texnik o'zgarishlar bilan bir qatorda, ilg'or bo'lishlari va yangiliklarni muvaffaqiyatli tatbiq etishlari zarur. Yangiliklarni joriy etish ularning dastlabki baholanishiga asoslanishi lozim. Bunday baholashning uslubiy asosini yaratish uchun, birinchi navbatda, jami innovatsion jarayonga ta'sir etuvchi va natijada u yoki bu innovatsiyalarning samaradorligini belgilab beruvchi omillarning majmuasini aniqlash lozim.

Innovatsiyalarni paydo bo'lishining ikki yo'nalishi

- Bozor ehtiyoji, ya'ni qandaydir tovar yoki xizmatga bo'lgan talab. boshqacha aytganda, bu - bozor ehtiyojlariga beriladigan javob yoki marketing varianti hisoblanadi. Masalan, bunday o'zgarishlar tarkibiga ishlab chiqarish harajatlarini kamaytirishga yoki mahsulotga «tovar» ko'rinishini berishga yordam beruvchi o'zgarishlarni kiritish mumkin.
- «Kashfiyotchilik» (intelektual faoliyat)- bu odamning bozorda mavjud bo'lmagan talabni qondirishga yo'naltiriladigan yangi mahsulotni yaratish borasidagi intellektual faoliyatidir. boshqacha aytganda, bu - yangi bozorni yaratish faoliyatidir

Rivojlanishning innovatsion tipi (ingl. Innovation model of development) – ijtimoiy ishlab chiqarishda yangi ilg'or texnologiyalarga urg'u berish, yuqori texnologiyalar asosida mahsulotlar ishlab chiqarish, mikro va makroiqtisodiy jarayonlarda ilg'or tashkiliy va boshqaruv qarorlarini qabul qilish - texnopark, texno polis, kam energiya talab etadigan texnologiyalardan foydalanish siyosati, ishlab chiqarish faoliyatini intellektualashtirish, iqtisodiyotni soflashtirish va servislashtirish bilan tavsiflanadi.

1-jadval

Innovatsiyalar klassifikatsiyasi

Klassifikatsiya mezonlari	Innovatsiyalarning klassifikatsion guruhlanishi
Innovatsiyalarni qo'llash sohalari	boshqaruv, tashkiliy, ijtimoiy, sanoat va hokazo
Natijasi innovatsiya bo'lgan fan-texnika taraqqiyoti bosqichlari	ilmiy, texnik, texnologik, konstruktorlik, ishlab chiqarish, axborot
Innovatsiyalarning intensivlik darajasi	bir me'yorli, sust, ommaviy
Innovatsiyalarni joriy etish sur'atlari	tez, sekin, so'nayotgan, o'sayotgan, bir me'yorli, to'liqsimon
Innovatsiyalar masshtablari (doiralari)	transkontinental, transmilliy, hududiy, yirik, o'rtacha, mayda yoki kichik

Innovatsiyalar natijaviyligi	yuqori, past, bar qaror
Innovatsiyalar samaradorligi	iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik, integral

Innovatsion rivojlanishning metodologik bazasining majburiy elementi sifatida ilmtalab ishlab chiqarishning rivojlanishi darajasi va iqtisodiyotga intellektual resurslarni jalb etish darajasini qayd etish mumkin.

Innovatsion faollikni 3ta daraja bo'yicha tahlil etish mumkin:

1. Global darajada – mamlakatlarning geografik va sotsial-iqtisodiy mezonlariga qarab.

2. Milliy darajada – ma'lum bir mamlakatning rivojlanganlik holati, mavjud muammolar hamda taraqqiyotning kuchli va kuchsiz tomonlariga qarab.

3. Hududiy darajada – mamlakat xududlarining farqlanishiga qarab.

Iqtisodiy rivojlangan mamlakatlar innovatsion rivojlanishi modellarining uch turi farqlanadi:

1. Fanda peshqadamlikka, ilmiy ishlab chiqarish jarayonining barcha bosqichlarini qamrab oladigan, qoida tariqasida, ilmiy-innovatsion imkoniyatlarning mudofaa sektoridagi ulushi ancha katta bo'lgan keng ko'lamli maqsadli loyihalarni amalga oshirishga qarab mo'ljal oladigan mamlakatlar (AQSH, Angliya, Fransiya).

2. Innovatsiyalarni tarqatish, qulay innovatsion muhitni yaratish, iqtisodiyot strukturasi oqilonlashtirishga qarab mo'ljal oladigan mamlakatlar (Germaniya, Shvetsiya, Shveysariya)

3. Innovatsion infratuzilmani rivojlantirish, jahon ilmiy-texnika taraqqiyoti yutuqlariga ta'sirchanlikni ta'minlash, fan va texnologiyalar sohasida turli sektorlarning harakatlarini muvofiqlashtirish yo'li bilan innovatsiyalarni rag'batlantiruvchi mamlakatlar (Yaponiya, Janubiy Koreya).

Iqtisodiyotning innovatsion taraqqiyoti - bu intellektual salohiyat, ishchi va xizmatchilarning kreativ imkoniyatlari, bilimlari, tovar yaratishdan tortib uni ishlab chiqaruvchidan iste'molchiga yetib borgungacha barcha bosqichlar bo'lib, bundagi innovatsiyalar korxonalar strategik rivojlanishining asosiy resursi bo'lib xizmat qiladi.

Bugungi sharoitda innovatsion, aynan bilimlarga asoslangan, malakali ishchi kuchini o'zida mujassam etgan yuqori fan sig'imiga ega bo'lgan texnologik iqtisodiyot raqobatbardosh bo'ladi.

Innovatsion taraqqiyotda innovatsiyalarning chiziqli modeli bu ishlab chiqilgan fundamental ilmiy g'oyalar amaliy tadqiqotlar bilan bog'liqda bo'lishini anglatadi.

Ayni paytda innovatsiyalarning ko'p sonli manbalari modelida innovatsiyalar innovatsion tizimning istalgan qismida yuzaga kelishi mumkin.

Mamlakatimiz iqtisodiyotida qishloq xo'jaligi tarmog'ining ahamiyati juda katta. Chunki respublikamiz aholisining yarmi qishloq joylarda istiqomat qiladi va ularning turmush farovonligi mazkur tarmoq rivoji bilan uzviy bog'liqdir. Bundan tashqari mamlakatimiz yalpi ichki mahsuloti va valyuta tushumi tarkibida ham qishloq xo'jaligi tarmog'i sezilarli salmoqqa ega. Qishloq xo'jaligi tarmog'i aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan hamda sanoatning ayrim sohalari xomashyo bilan ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Endilikda aholi soni va ehtiyojlarining o'sishi hamda qayta ishlash sanoati quvvatlarining yuksalishi qishloq xo'jalik mahsulotlari yetishtirish hajmini yanada ko'paytirishni obyektiv ravishda taqozo etmoqda. Shuning uchun ham mazkur tarmoqni rivojlantirish va samaradorligini oshirish zarur.

Innovatsiyalarni joriy etish korxonalar raqobatdoshligini oshirish, ularning iqtisodiy mustaqilligi va bozordagi mavqeini mustahkamlashning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Shuni inobatga olib, so'nggi yillarda mamlakatimizda ilmiy-texnik va innovatsion salohiyatni saqlash hamda rivojlantirish yuzasidan bir qator maqsadli ishlar amalga oshirilmoqda. Ma'lumki, innovatsion faoliyat ishlab chiqarish va boshqa sohalari ehtiyojlarini qondirishning muhim uslublaridan biri sifatida foydalaniladigan mahsulotlarning sifat o'zgarishlari, faoliyat vositalari va uslublarini yangilash yo'li bilan amalga oshiriladi. Mamlakat raqobatdoshligini

baholash ko'rsatkichlariga ko'ra, tabiiy va iqlim resurslaridan oqilona foydalanish, jamg'arilgan boyliklardan o'z o'rnida foydalanish, investitsiyalarni faol jalb qilish, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash tamoyillariga asoslangan boshqaruv siyosatini amalga oshirish kabi omillar korxonalar rivojlanishining asosiy strategiyasi hisoblanadi. Hozirgi kunda ilmiy-texnik taraqqiyot va bozor ehtiyojlari mahsulot nomenklaturasi va sifatiga yangi talablarni shakllantirgan holda, talab va taklif kon'yunkturasida muhim o'zgarishlarning yuz berishiga olib kelmoqda. Shu munosabat bilan ishlab chiqarish faoliyatining deyarli barcha sohalarda innovatsiyalarga istiqbolli rivojlanish vositasi sifatida qiziqish yanada oshadi. Korxonalarni boshqarish amaliyotida bunday strategiyaning shakllanishi innovatsion jarayonlarni samarali boshqarish tizimlarini yaratish zaruriyatini yanada kuchaytiradi. Innovatsiya va yangiliklar innovatsion faoliyat natijasida yuzaga keladi, ular o'zaro bog'liq tushunchalar bo'lib, biri ikkinchisining mavjudligini taqozo etadi. Ularning asosiy farqi shundaki, birinchi holatda yangi mahsulot shakllanishi jarayoni ro'y bersa, ikkinchisida — uni tijoratlashtirish jarayoni amalga oshiriladi. Innovatsiyalarni keng yoyish — axborot jarayoni bo'lib, uning shakli va tezligi kommunikatsiya kanallarining quvvati, xo'jalik sub'ektlari tomonidan axborotni qabul qilish xususiyatlari, ushbu axborotdan amaliy foydalanishga bo'lgan qobiliyat va hokazolarga bog'liq. Chunki real iqtisodiy muhitda faoliyat yurituvchi xo'jalik subyektlarining innovatsiyalarni izlashga bo'lgan munosabati va ularni o'zlashtirish qobiliyati turlicha bo'ladi. Innovatsiyaviy jarayonlarning iqtisodiy rivojlanishdagi roli texnologik bazani yangilash, yangi mahsulotlar ishlab chiqarish, yangi bozorlarni egallash va bu bilan iqtisodiy o'sishning yanada yuqori sur'atlariga erishishda o'z aksini topadi. Shuningdek, innovatsion rivojlanish omillari zamonaviy bosqichdagi iqtisodiy o'sishning asosini tashkil etgan holda, ishlab chiqarish sohasining ko'pgina xususiyatlarini ham belgilaydi. Davlat innovatsion jarayonlar rivojlanishini maxsus hukumat investitsiyaviy jamg'armalari orqali imtiyozli sharoitlarda kreditlash, istiqbolli sohalarga nisbatan milliy iqtisodiyotni himoya qilish siyosatini amalga oshirish, notijorat tadqiqot institutlarini qo'llab-quvvatlash va kompaniyalarni ilmiy tadqiqotlar maqsadida soliqlardan ozod etish yo'llari bilan rag'batlantirishi mumkin. Hozirgi kunda xalqaro ilmiy-texnik va savdo munosabatlarining rivojlanishi ko'pgina mahsulotlar bozorining globallashuvi, xalqaro mehnat taqsimoti hamda turli xil alyanslar va qo'shma korxonalar yaratilishi bilan bog'liq. Shu bilan birga, «inson resurslarini» boshqarish innovatsion siyosatni amalga oshirishning so'nggi bo'g'ini bo'lib, samaradorlikni va ish sifatini oshirish masalalarini hal etishga xodimlarning keng doirasini jalb etishni taqozo etadi. Qaysi bir davlat eng samarali innovatsiyaviy mexanizmga va innovatsiyalarni amalga oshirishning rivojlangan infratuzilmasiga ega bo'lsa, aynan shu davlat jahon bozorida raqobat kurashida muvaffaqiyatga erishadi. Hozirgi kundagi ilmiy-texnik taraqqiyotning bir qismi sifatida e'tirof etiladigan ilmiy-texnik innovatsiyalar — iqtisodiyotni jonlantiruvchi va uning raqobatdoshligini saqlab qoluvchi kuch hisoblanadi. Innovatsiyaviy faoliyatni rivojlantirish uchun tarmoq infratuzilmalarining katta imkoniyatlari mavjud ekanligini anglagan holda rivojlangan davlatlar hukumatlari innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashni davlat siyosati darajasida amalga oshirmoqdalar. Davlat tomonidan innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash uchun yaratilgan tashkiliy shaklga misol tariqasida, Frantsiya sanoat vazirligi qoshida faoliyat yurituvchi INOVA assotsiatsiyasini keltirish mumkin. Tarmoq tuzilmasi sifatida yaratilgan ushbu assotsiatsiya tarkibiga 40 ga yaqin korxonalar va tashkilotlar kirib, ularning deyarli yarmi tarmoq tuzilmalaridan iborat. Innovatsion loyihalarni amalga oshirish orqali yuqori texnologiya sohalari rivojlangan mamlakatlar orasida AQSH katta salohiyatga ega. Ushbu mamlakatda yiliga o'rta hisobda 390 milliard AQSH dollari atrofida innovatsiya va inson kapitali uchun moliyaviy mablag' ajratiladi. Yaponiyada esa YAIMning 3 foizi ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlariga ajratilmoqda. Ma'lumotlarga ko'ra, innovatsion faoliyat bilan shug'ullanayotgan yaponiyaliklarning 13 foizi fundamental, 25 foizi amaliy hamda 62 foizi tajriba-konstruktorlik ishlariga jalb qilingan. Xitoy, Germaniya, Frantsiya, Isroil, Hindiston, Rossiya kabi iqtisodiyoti rivojlangan xorijiy mamlakatlar inson manfaatlariga xizmat qiladigan innovatsion rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqib, amalga tatbiq etib kelmoqdalar.

O'z o'rnida shuni ham ta'kidlash joizki, mamlakatimizda ham innovatsion loyihalar va texnologiyalarni amalga tatbiq etish bo'yicha tizimli ishlar yo'lga qo'yilgan. Bu borada Prezidentimizning 2008 yil 15 iyulda qabul qilingan "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori O'zbekistonda innovatsion taraqqiyot jarayonlarini yanada jadallashtirishga xizmat qilmoqda. SHunisi e'tiborliki, bu borada yoshlar alohida jonbozlik ko'rsatib, ilm-fan olamiga o'z loyiha va ishlanmalarini taqdim etmoqdalar. Ushbu qarorga muvofiq, har yili yurtimizda Innovatsion g'oyalar, texnologiyalar va loyihalar respublika yarmarkasi o'tkazib kelinmoqda. Joriy haftada o'tkazilgan Innovatsion g'oyalar, texnologiyalar va loyihalar VIII respublika yarmarkasi doirasida ilk marotaba xalqaro innovatsiya forum tashkil etildi. O'nlab mamlakatlardan olimlar va mutaxassislar, nufuzli xalqaro tashkilotlar vakillari ishtirok etgan mazkur forum O'zbekistonning innovatsiya sohasida erishayotgan ulkan yutuqlari bilan tanishish, o'zaro bilim va tajriba almashish, hamkorlik aloqalarini yanada kengaytirish imkonini berdi. Fransiyadagi dunyoning eng nufuzli beshta biznes maktabi qatoriga kiradigan "Inssad" xalqaro biznes maktabining Jahon intellektual mulk tashkiloti bilan hamkorlikda tayyorlagan "Innovatsiyalarning global indeksi" ma'ruzasidagi ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekiston inson kapitalini rivojlantirish bo'yicha 141 mamlakat orasida 35-o'rinni egallashi va ushbu sohadagi o'sish dinamikasining saqlanib qolayotganligi mamlakatimiz to'g'ri yo'ldan ketayotganligidan dalolat beradi.

Innovatsion iqtisodiyot texnologik jarayonlarni muntazam rivojlantirgan holda, innovatsiyalarning ortiqcha oqimini yuzaga keltirish imkonini beradi.

Umuman, katta daromad olish istagi va zarurligi xususiy mulkdorni tovari o'ziga jalb qilishi va yaxshi sotilishi uchun raqobatchilarida bo'lmagan o'ziga xos, foydali ishni amalga oshirishga undaydi. Iqtisodiy erkinlik, raqobatli bozorlar, qonun ustuvorligi va xususiy mulk – innovatsiyalarni avtomatik tarzda ishlab chiquvchi, ularga talabni oshiruvchi, innovatsion mahsulotga investitsiya jalb qiluvchi, g'oya hamda innovatsion tovar o'rtasida ko'priklarni bo'lavchi omillardir. YUqori texnologiyalar mamlakatga ilgari boruvchi iqtisodiyot bilan yaqin kelajakda jon boshiga daromad bo'yicha rivojlangan mamlakatlarga yaqinlashish imkonini beradi. Bu borada venchur texnologik va fan-texnika, biznes yuqori texnologiyalar hamda innovatsion mahsulotlarni ishlab chiqarish vazifasini bajaradi.

Innovatsiya yangilik kiritish, aynan "innovatsiyaga investitsiya kiritish"ni bildiradi. Bozorda sotilayotgan yangi yoki takomillashtirilgan mahsulot, amaliy faoliyatda foydalaniladigan yangi yoki takomillashtirilgan texnologik jarayon ko'rinishida amalga oshirilgan innovatsion faoliyatning yakuniy natijasi.

Innovatsion faoliyat – bu ilmiy tadqiqotlar yoxud ilmiy-texnik yutuqlarni amaliy faoliyatda ishlatiladigan yangi yoki takomillashtirilgan mahsulot texnologik jarayonlarga yoxud ijtimoiy xizmatlarga nisbatan yangi yondashuvga aylantirish bilan bog'liq bo'lgan faoliyat turidir.

Innovatsion faoliyat – yakunlangan ilmiy – texnik yutuqlar va ishlab chiqishlar natijalarini amalga oshirish yoki bozorda sotilayotgan yangi yoki takomillashtirilgan mahsulotlardagi boshqa ilmiy – texnik yutuqlar, amaliy faoliyatda foydalanadigan yangi yoki takomillashtirilgan texnologik jarayonga qaratilgan jarayon, hamda uning bilan bog'liq qo'shimcha ilmiy tadqiqotlar va ishlab chiqishlar.

"Innovatsion loyiha" tushunchasi quyidagicha ko'rib chiqilishi mumkin:

- innovatsion faoliyatni maqsadli boshqarish shakli;
- innovatsiyalarni amalga oshirish jarayoni;
- hujjatlar majmuasi.

Innovatsion loyiha innovatsion faoliyatni maqsadli boshqarishni shakli sifatida fan va texnikani ustuvor yo'naltirilgan rivojlantirishning aniq maqsadlari (vazifalari)ga erishishga qaratilgan tadbirlarning resurslar, muddatlar va ijrochilar bo'yicha o'zaro asoslangan va o'zaro bog'langan murakkab tizimidan iboratdir.

Innovatsiyalarni amalga oshirish jarayoni sifatida – bu innovatsiyalarga olib keluvchi ilmiy, texnologik, ishlab chiqarish, tashkiliy, moliyaviy va tijorat tadbirlarini belgilangan izchillikda bajariladigan majmuasidir.

Shuning bilan bir vaqtda innovatsion loyiha – bu loyiha maqsadlarini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan texnik, tashkiliy, rejaviy va hisoblash – moliyaviy hujjatlarning yig'indisidir.

Bu uchta nuqta nazarlarni hisobga olish bilan, quyidagi ta'rifni berish mumkin: innovatsion loyiha – bu masofa va vaqtda muammolarni hal qilish, innovatsion jarayonlarni tashkil qilish bo'yicha ilmiy asoslangan maqsadlar va tadbirlarni belgilab beruvchi hujjatlarining yig'indisidir. Maqsadlar va tadbirlarni ilmiy asoslanishiga menejmentga ilmiy yondashishlarga rioya qilish, zamonaviy usullarni qo'llash yo'li bilan erishiladi.

Mamlakatimizda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash maqsadida iqtisodiyotning innovatsion rivojlantirish tizimiga o'tish jarayoni amalga oshirilmoqda. Bunday rivojlantirish tizimining markazi milliy xo'jaligimiz majmuining boshlang'ich darajasiga – korxonalar, firmalar, kompaniyalar, korporatsiyalar, aksiyadorlik jamiyatlari darajasiga ko'chmoqda, aynan shu darajada kashfiyotlar, ixtirolar va ilmiy tadqiqotlar yangi qurilgan yoki yangilangan tsex va korxonalarda yangi texnologiyalarga, mahsulotga, texnikaga, axborot kommunikatsiyalariga aylanmoqda.

Iqtisodiyotning yangicha rivojlanish tizimi mohiyatini to'la anglash uchun avvalambor, innovatsion iqtisodiyot to'g'risida to'xtalib, uning ma'nosini tushunib olish zarur. Yangiliklar, ya'ni innovatsiyalar amaliyotda joriy etilishi ishlab chiqarishni rivojlantirishda doimo katta ahamiyat kasb etgan. Iqtisodiyotning hozirgi bosqichida rivojlangan mamlakatlar taraqqiyotda innovatsion faoliyat orqali muhim o'rin egallab turibdi. Bu esa zamonaviy iqtisodiyotda innovatsiyalarning roli yanada o'sganligi, ular borgan sari iqtisodiy rivojlanishning asosiy omiliga aylanib borayotganligidan dalolat. Iqtisodiyotni yuksaltirish sohasida tadqiqotlar o'tkazgan olimlarning fikricha, insoniyat tarixi davomida innovatsiyalar iqtisodiy o'sishning harakatlantiruvchi kuchi, ya'ni iqtisodiy rivojlanish uchun turtki bo'lib kelgan.

Respublikamizda innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash masalalari O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2008 yil 15 iyuldagi "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-916-sonli qarorida o'z aksini topgan. Unga ko'ra, amaliy ishlanmalar va innovatsion texnologiyalar ishlab chiqarishga keng tatbiq etilishini ta'minlash uchun vazirliklar, idoralar, uyushmalar, kompaniyalar va boshqa xo'jalik birlashmalari:

- xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning amortizatsion ajratmalari va sof foydasi, shuningdek, buyurtmachilarning maqsadli tushumlarini shakllantirish manbalaridan iborat modernizatsiya va yangi texnologiyalar jamg'armalari;
- tarmoq va korxonani innovatsion rivojlantirishga javobgar bo'lgan tarkibiy bo'linmalar, zarur hollarda esa, loyiha-konstruktorlik byurolarini tashkil etishda xo'jalik boshqaruvi organlari hamda korxonalariga ko'maklashishi belgilab berildi.

Modernizatsiya va yangi texnologiyalar jamg'armasiga yo'naltiriladigan mablag'lardan xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan ilmiy-amaliy tadqiqotlar, innovatsion loyihalar, tajriba-konstruktorlik ishlanmalari hamda ularni ishlab chiqarish jarayoniga tatbiq etishni moliyalashtirishda foydalanish belgilandi.

Barqaror iqtisodiy o'sish sharoitida innovatsiyalar erkin raqobat natijasi hisoblanadi. Ularni ishlab chiqish manbai, shuningdek, raqobat bo'lmagan joyda innovatsiyalar ham bo'lmaydi. Mamlakatimizda bu borada izchil ishlar amalga oshirilmoqda.

Bugungi kunda O'zbekiston jahon hamjamiyatida tenglar ichra teng bo'lib, inson manfaatlari, huquq va erkinliklari yuksak qadriyat bo'lgan ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotiga asoslangan huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyat barpo etish yo'lidan dadil odimlab bormoqda. Mamlakatimiz hayotining turli jabhalarida erishilayotgan natijalarning yildan-yilga tobora salmoqli va ahamiyatli bo'lib borayotganligi mustaqil taraqqiyot davrida amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarning puxta va asosli ekanligini, eng muhimi, ular negizida fuqarolarimizning orzu-umidlari va manfaatlari o'z aksini topganligini yaqqol namoyon

etmoqda. Iqtisodiyotimizning turli soha va tarmoqlari o'rtasidagi mutanosiblikning kuchayishi hamda barqaror o'sish sur'atlarining ta'minlanishi natijasida aholi daromadlari, turmush darajasining sezilarli ravishda oshishi ertangi kunga bo'lgan ishonchimizning tobora mustahkamlanib borishiga zamin yaratmoqda.

Jamiyatning buyuk kelajagini yaratishda bosib o'tilayotgan har bir yil o'ziga xos hissa qo'shishi, yuksalishning murakkab, izchil va davomli yo'lida alohida pog'ona bo'lib xizmat qilishi e'tiborlidir. Ayni paytda, o'tgan yilda mamlakat miqyosida erishilgan yutuq va natijalarni o'rganish, kelgusida yanada yuksakroq marralarni qo'lga kiritish borasidagi ustuvor yo'nalishlarni belgilash ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashda muhim o'rin tutadi

«Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar» fanining predmeti – qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalarni joriy etish imkoniyatlari, yo'llari va undan olinadigan natijalar ni o'rganishdir. Qishloq xo'jaligining barqaror iqtisodiy asosini, takror ishlab chiqarish jarayoni rivojlantirilishini ta'minlaydigan innovatsion texnologiyalarni joriy etish va tarmoqda mavjud resurslardan oqilona foydalanish, xarajatlarni tejash hamda samaradorlikni oshirish yo'llarini o'rgatish «Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar» fanining maqsadi hisoblanadi. «Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar» fani o'z oldiga qo'ygan maqsadidan kelib chiqqan holda quyidagi asosiy vazifalar yechimining nazariy va uslubiy asoslarini o'rgatishi lozim:

- qishloq xo'jaligining respublika iqtisodiyotidagi o'rni, ahamiyati, uning bosqichma-bosqich rivojlanish qonuniyatlarini;
- tarmoqqa davlat rahbarligini, unda amalga oshirilayotgan agrar-iqtisodiy islohotlar mazmuni va mohiyatining holatini, ularni rivojlantirish yo'llarini;
- qishloq xo'jaligida faoliyat ko'rsatayotgan tadbirkorlik turlari, ularning faoliyatiga baho berish va takomillashtirish yo'llari;
- tarmoqning cheklangan yer-suv, mehnat resurslari, investitsiyalar va ulardan tadbirkorlik bilan samarali foydalanish darajasiga iqtisodiy baho berish tartibini o'rganish, ularni takomillashtirish va rivojlantirish yo'llarini asoslab berish;
- qishloq xo'jaligida qilinadigan doimiy va o'zgaruvchan, o'rtacha xarajatlarni, ularning tarkibi va kamaytirish yo'llarini, yetishtirilgan mahsulotning hajmini, sifatini, samarali taqsimlanishini hamda pul oqimlarini o'rgatish;
- tarmoqda iqtisodiy munosabatlarni amalga oshirishda foydalanilayotgan baholar tizimini, daromad va foydani aniqlash, ularni oqilona taqsimlash yo'llarini ko'rsatish;
- qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining qay darajada ixtisoslashganligini, joylashganligini hamda ichki va tashqi integratsiyalashganligini va boshqa masalalarini o'rganish.

«Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar» fani o'z predmetini o'rganishda quyidagi usullardan foydalanadi:

a) ilmiy abstraksiya usuli. Ushbu usulda o'rganilayotgan jarayonning asl mohiyatiga e'tibor qaratilib, tahlil vaqtida chalg'itishi mumkin bo'lgan ikkinchi darajali omillar, voqea-hodisalar nazardan chetlashtiriladi. Masalan, qishloq xo'jalik mahsulotlariga nisbatan talab qonuni o'rganilayotgan vaqtda faqatgina talab va baho o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilinib, boshqa omillar – raqobat, davlatning baho siyosati, bozorning to'yinganlik darajasi va boshqalar e'tiborga olinmaydi.

b) induksiya va deduksiya usuli. Bu bir-biriga qarama-qarshi bo'lgan, ammo o'zaro bog'liqlikdagi fikrlash usulidir. Fikrning xususiy faktlardan umumiy faktlarga tomon harakati induksiya, aksincha, umumiy faktlardan xususiy faktlarga qarab harakatlanishi deduksiya deb ataladi. Induksiya va deduksiya usulida turli gipotezalar ilgari suriladi. Gipoteza – biror-bir voqea-hodisaning ilmiy nazariya bo'la olishi uchun uni tajribada sinab ko'rish va nazariy jihatdan asoslab berish uchun beriladigan ilmiy taklifdir.

d) taqqoslama tahlil usuli. Bu ko'zlangan maqsadga erishish maqsadida xususiy va umumiy ko'rsatkichlarni taqqoslash orqali tahlil qilish usulidir.

e) eksperiment usuli. Bu o'rganilayotgan voqea-hodisaga omillar ta'sirini, uning rivojlanish qonuniyatlarini bilish uchun turli tajribalar o'tkazish usulidir. Qishloq xo'jaligida mehnatga haq to'lash, xo'jalik hisobi, ijara pudrati va boshqalarda eksperimentlar o'tkaziladi.

f) hisob-konstruktiv usul. Bu usul qishloq xo'jaligiga oid biror muammoni kelajakda hal etishning ilmiy asoslangan yo'llarini aniqlab beradi. Ushbu usul ASM tarmoqlarini rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqishda keng qo'llaniladi.

g) monografik usul. O'rganilayotgan mavzu bo'yicha umumiy xulosalar chiqarish maqsadida mazkur yo'nalishdagi ilg'or mintaqalar va xo'jaliklar faoliyatini chuqur o'rganish va taqqoslash mazkur usulning mohiyatidir.

h) iqtisodiy-matematik usul. Mazkur usul o'z ichiga matematik statistika, ishlab chiqarish funksiyalari va iqtisodiy-matematik modellashtirishni oladi hamda bir qancha omillar ta'sir etuvchi murakkab iqtisodiy jarayonlarni o'rganishda qo'llaniladi. Ma'lum ishlab chiqarish omillari mavjud bo'lganda biror natijaga erishish uchun turli muqobil variantlarni o'zaro taqqoslab, ular orasidan eng ma'qulini tanlab olishda iqtisodiy-matematik usullarning ahamiyati kattadir. Bunda kompyuter texnologiyalaridan ham keng foydalaniladi.

«Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar» fani tarmoqda amalga oshirilayotgan tashkiliy, iqtisodiy, ijtimoiy munosabatlar majmuasining nazariy asoslarini, yo'nalishlarini, samaradorligini mavjud tadqiqot usullari yordamida o'rgatish orqali talabalarda tarmoq iqtisodiyoti bo'yicha iqtisodiy mushohada qilish, uni rivojlantirishga oid muammolarni qo'yish va uni hal etish, samaradorligini oshirish yo'nalishlarini belgilab berish qobiliyatini shakllantirib, bozor iqtisodiyoti talablariga javob bera oladigan mutaxassislar tayyorlashga ko'maklashadi.

«Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar» fanini o'rganishda barcha iqtisodiy fanlar, shu jumladan «Iqtisodiyot nazariyasi», «Makroiqtisodiyot», «Mikroiqtisodiyot», «Mehnat iqtisodiyoti va sotsiologiyasi», «Statistika», «Marketing», «Menejment», «Iqtisodiy tahlil» kabi fanlardan olingan nazariy va amaliy bilimlarga asoslanish maqsadga muvofiqdir. Masalan, «Iqtisodiyot nazariyasi» fanini o'rganmasdan qishloq xo'jaligi iqtisodiyotini, unda amalga oshirilayotgan iqtisodiy o'zgarishlar, ularning ahamiyatini baholab bo'lmaydi. Iqtisodiy qonunlar, kategoriyalar, ularning har birining mazmunini, amal qilish mexanizmini o'zlashtirmasdan qishloq xo'jaligidagi iqtisodiy munosabatlar tizimini to'g'ri va samarali amalga oshirish, mehnatni tejash va uning unumdorligi rivojlantirilishini belgilash qiyin. «Mikroiqtisodiyot» fanidan talab va taklif kabi iqtisodiy qonunlarning korxonalarda amal qilishini o'rganmasdan qishloq xo'jaligida qanday mahsulotni, qayerda, qancha miqdorda yetishtirish zarurligini to'g'ri belgilab bo'lmaydi.

2-Mavzu: Iqtisodiy nazariyalarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning innovatsion modellari.

Reja:

- 2.1. Innovatsion jarayonlar modellari.
- 2.2. Innovatsion jarayonlarning rivojlanish nazariyalari.
- 2.3. Milliy innovatsion tizimlar konsepsiyalari.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar, innovatsion faoliyat.

Foydalangan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

1. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullaev A., Parpiev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.
2. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. "Управление инновациями: Теория и практика". Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.

3. “Инновационный тип развития экономики” Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.

4. Komiljonov B. I. “Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish”. Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.

5. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O’quv qo’llanma. – Toshkent: O’zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo’shimcha adabiyotlar:

1. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi “O’zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida” PF-4478-sonli Farmoni. “Xalq so’zi” gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.

2. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg’ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi “Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati” ma’ruzasi./”Xalq so’zi” gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.

3. O’zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to’g’risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.

4. O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O’zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo’nalishlari to’g’risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

5. O’zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda “Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to’g’risida”gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.

6. O’zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi “Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

7. O’zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi “Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag’batlantirish borasidagi qo’shimcha chora-tadbirlar to’g’risida”gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.

8. O’zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

9. “Инновационный тип развития экономики” Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.

10. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005.- 127 с.

11. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика, 2003, –605 с.

12. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.: Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

13. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo’jalik instituti veb-sahifasi

14. www.lex.uz – O’zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.

15. www.uzreport.com – Axborot agentligi.

16. www.agro.uz – O’zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo’jaligi vazirligi.

Innovatsion jarayon korxonadagi qayta ishlab chiqarish jarayonini rivojlanishining, uning sifatii ta'riflari nuqtai nazaridan samarali dinamikasini ta'minlaydi. U umumiy strategiyada dvigatel rolini o'ynagandek bo'ladi. Bir qator sanoati rivojlangan mamlakatlarda xuddi innovatsion strategiya korxonaning raqiblar, iste'molchilar, yetkazib beruvchilar bilan munosabatlarini ta'riflaydi. Korxonada umumiy strategiyasining turi uncha bog'liqdir.

Demak, innovatsion strategiya yo'nalishlarini belgilash, istiqbolli rivojlanishning ustuvorliklarini tanlash, korxonani rivojlanishi va sanab o'tilgan, maqsadlarga erishish uchun tadbirlar majmuasiga talablarni ishlab chiqish bo'yicha maqsadga qaratilgan faoliyatdan iborat bo'ladi.

Korxonaning innovatsion salohiyati elementlari:

- moddiy-texnik resurslar;
- moddiy va nomoddiy aktivlar;
- moliyaviy resurslar;
- tashkiliy resurslar;
- kadrlarga oid resurslar;
- ijtimoiy-ruhiy omillar.

Innovatsion jarayonlarni tashkil etish uchun quyidagilar lozim:

- g'oya va ishlanmalarni moliyalash tirish uchun etarli pul mablag'lar;
- yangi mahsulotni yaratish va ommaviy ravishda ishlab chiqarish uchun tegishli moddiy-texnika bazasi;
- yangiliklarni amalga oshirish va unijoriyetish uchun qobiliyatli xodimlar;

harqanday innovatsion jarayon asosida yotuvchi original (rasman) g'oyalarni ishlab chiqish imkoniyati.

«KO'CHIRIB O'TKAZISH» STRATEGIYASI

Mavjud xorijiy ilmiy-texnika salohiyatidan foydalanish va yangiliklar kiritishni o'z iqtisodiyotiga ko'chirib o'tkazishdan iborat. Bu strategiya birinchi navbatda, Yaponiyada ikkinchi jahon urushidan keyingi yillarda foydalanilgan, AQSH, Angliya, Fransiya, Rossiya kabi rivojlangan mamlakatlarda xorijda talab yuqori bo'lgan yangi mahsulotlar ishlab chiqarishni o'zlash tirish uchun yuqori samarali texnologiya litsenziyalar xarid qilingan kelgusida fundametal tadqiqotlar va loyihalardan tortib to innovatsiyalarni joriy qilish, ko'lami mamlakat ichkarisida va jahon bozorida amalga oshirishgacha bo'lgan butun innovatsion tsiklni ta'minlagan o'zining ilmiy-texnik va ilmiy-islomiy salohiyati yaratilgan.

«O'ZLASHTIRISH» STRATEGIYASI

Arzon ishchi kuchiga tayangan holda o'zining yo'qotilayotgan ilmiy-texnik salohiyati bir qismidan foydalangan holda ilgari sanoati rivojlangan mamlakatlarda ishlab chiqarilgan mahsulotni ishlab chiqarish o'zlashtiriladi. Kelgusida ishlab chiqarishga muhandislik-texnik hamkorlik qilish hamda iqtisodiyotning davlat va bozor shakllarini uyg'unlashtirgan holda innovatsion faoliyatni kuchaytirishni ta'minlash.

O'zining ilmiy-tadqiqotchilik va tajriba-konstruktorlik ishlarini o'tkazishga qodir bo'lgan ilmiy-texnik salohiyat tiklanadi. Xitoyda va Janubiy-SHarqiy Osiyoning bir qator mamlakatlarida qabul qilingan.

Klassik misol - Janubiy Koreyaning raqobatbardosh avtomobil sanoati, yuqori samarali hisoblash texnikasi, ma'ishiy elektronika vositalari ishlab chiqarishning yaratishi.

«OSHIRISH» STRATEGIYASI

Rivojlanish darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlar, birinchi navbatda, AQSH, Angliya, Germaniya, Fransiya amal qiladi. O'zining ilmiy-texnik salohiyatidan foydalangan.

chet ellik olimlar va konstruktorlar jalb qilgan. Universitetlarning fundamental fanlari va firmalarning amaliy fanlarini integratsiyalagan holda doimiy ravishda ishlab chiqarishda va

ijtimoiy sohada amalga oshiriladigan yuqori texnologiyalar, yangi mahsulotlar yaratiladi. Innovatsiyalarni muntazam oshirish ro'y beradi.

Global innovatsiyalar indeksi (GII) -bugungi kunda eng keng qamrovli indeks

Mamlakatning innovatsion faoliyatiga har tomonlama va hisob kitoblarga asoslangan holda baho berish imkoniyatini beradi.

boshqa indeksarga nisbatan afzalligi unda innovatsion faoliyatdan kelgan biznes daromadlari bilan birgalikda hukumatning innovatsion siyosat orqali tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash uchun amalga oshirayotgan chora-tadbirlari ham hisobga olinadi.

Intellektual salohiyat innovatsion salohiyatning ajralmas qismidir. Intellektual salohiyat, muhandis va iqtisodchi olimlarning yangilik yaratish imkoniyati intellektual salohiyat qanchalik oshib borsa, innovatsion salohiyat ko'payib boradi. Korxonada intellektual salohiyati undagi "innovatsion g'oyalar portfeli" sig'imi bilan aniqlanadi. Innovatsion g'oyalar portfeli sig'imini oshirish-korxonada innovatsion faollik bilan bog'liqdir. Innovatsion faollikning mazmun-mohiyati: korxonada innovatsion o'zgarishlarni jadallashtirishdir.

3-Mavzu: Inson taraqqiyoti innovatsion rivojlanishning maqsadi sifatida. Xorijiy venchur kompaniyalari tajribasi.

Reja:

- 3.1. Inson taraqqiyoti tushunchasining mohiyati.
- 3.2. Innovatsion rivojlanishning maqsadi.
- 3.3. Innovatsion rivojlanish bo'yicha rivojlangan xorijiy venchur kompaniyalar tajribasi.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar, innovatsion faoliyat.

Foydalangan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

1. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullaev A., Parpiev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.
2. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. "Управление инновациями: Теория и практика". Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.
3. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
4. Komiljonov B. I. "Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish". Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.
5. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi "O'zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-4478-sonli Farmoni. "Xalq so'zi" gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg'ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi "Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati" ma'ruzasi."Xalq so'zi" gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O'zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo'nalishlari to'g'risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda “Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to'g'risida”gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi “Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi “Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.
8. O'zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
9. “Инновационный тип развития экономики” Учебник. / Под общей ред. А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
10. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005.- 127 с.
11. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб. пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика, 2003, –605 с.
12. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.: Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

5. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo'jalik instituti veb-sahifasi
6. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
7. www.uzreport.com – Axborot agentligi.
8. www.agro.uz – O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi.

Inson o'z tabiatiga ko'ra, ijtimoiy mavjudotdir. U o'ziga va yaqin kishilariga turmush kechirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratadi. Shu tariqa iqtisodiyot olami vujudga keladi. Insoniyat taraqqiyotining tarixi – bu iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlar, shu jumladan, ijtimoiy mehnat taqsimoti sohasidagi munosabatlarning rivojlanish tarixidir.

Inson o'z mehnatining maqsadi, usuli va natijasini aniqlash davomida, qanday mahsulotlar qancha miqdorda va qachon ishlab chiqarilishi kerak, bu mahsulotlarni qandan resurslardan, qay tarzda, qanday texnologiya yordamida ishlab chiqarish kerak, bu mahsulotlar kim uchun ishlab chiqarilishi kerak degan uchta muhim masalani hal qiladi. Binobarin, birinchi masalada mehnat ongli faoliyat, ikkinchisida — ishchi kuchini takror ishlab chiqarish, uchinchidan — ijtimoiy foydali faoliyat sifatida namoyon bo'ladi.

Ijtimoiy-iqtisodiy turmushda mehnat tushunchasi bilan bir qatorda ish tushunchasidan ham keng foydalaniladi.

Ish deganda tabiat va inson tomonidan birlashgan xarakterlarining ob'ektiv natijasi tushuniladi. Mexanik tarzda bu natija ma'lum bir qarshilikni yengish uchun sarflanayotgan energiya miqdori bilan o'lchanadi.

Mehnat va ishning miqdori sarflangan vaqt — energiya bilan o'lchansada, ularni bir-biri bilan to'g'ridan to'g'ri tenglashtirish mumkin emas.

Mehnat insonning aqliy-fiznologik faoliyati bo'lib, unga to'g'ri keladigan ish bu jarayonning ob'ektiv natijasi hisoblanadi. Biror mahsulot ishlab chiqarish uchun sarflangan mehnat va ish miqdorini bir xil o'lchovda, ya'ni kilogrammometrda aniqlanganda ishning miqdori mehnat sarfining

bir qisminigina, yoki aniqroq qilib ayotganda 20 — 30 % ini, ayrim hollarda esa undan ham ancha kam miqdorini tashkil etishi mumkin. Bajarilgan ishning miqdorini, jamiyat a'zolari tomonidan mehnatning sarflangan miqdoriga tenglashtirish yoki bir xil o'lchovda o'lchash ham noto'g'ri bo'ladi. Faoliyag jarayonida mexanik harakatlar qilinib katta hajmdagi ish miqdori bajarilishi mumkin, lekin bu faoliyat inson mehnatining mahsuli bo'lganligi uchun mehnatga nisbatan tor va chegaralangan faoliyatdir. Mehnat va ish tushunchasi bir-biri bilan solishtirilganda, ish mehnatning mahsuli degan xulosaga kelamiz. Shu bois uning son va sifat ko'rsatkichlarini tahlil qilish mumkin.

Venchur — kichik biznesning bir turi bo'lib, uning mohiyati ilmiy-muhandislik ishlari, yangi texnika, texnologiya, tovar namunalarini yaratish, ishlab chiqarishni boshqarish, tijorat ishini tashkil qilish usullarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish, yirik firmalar va davlat ijara kontrakti buyurtmalarini bajarishdan iborat. Bu ishlar bilan venchur korxonalar shug'ullanadi. Ular tarkibida tijoratda vositachi bo'lgan korxonalar ham bo'ladi. Venchur korxonalar texnikaning yangi yo'nalishlarida ish ko'rib, fan-texnika taraqqiyotiga katta hissa qo'shadilar. Ular venchur moliyalashtirishda ham faol qatnashadilar va moliyaviy mablag' to'plab, uni ishga soladilar.

Kichik innovatsion kompaniyalarda

- –yangi,
- –rivojlanayotgan,
- –bzorda o'z o'rnini egallashga intilish,
- –yuqori tavakkalchilik,
- –O'rta va uzoq muddat (4–6y)investitsiya,
- –bevosita, asosan tashqi xususiy investorlardan,
- –daromadlilik o'rtadan yuqori

O'sishning innovatsion omillarini safarbar qilishda venchurli biznesga alohida rol ajratiladi, u innovatsiyalarni amalga oshirish shakli sifatida sarmoyalarni safarbar qilish usullari, manbalarni tuzilishi va moliyaviy mablag'larni taqdim etish shartlari bo'yicha ancha farqlanadi. Venchurli biznes printsiplari yangiliklarni ishlab chiqishga qaratilgan va qoidaga ko'ra, pioner (birinchi) sohalaridagi yuqori ishga doir faollik bilan bog'langan. Microsoft va boshqa kabi yirik firmalar o'zlarining qudratlari uchun xuddi venchurli biznesga qarzdordirlar. Kaliforniyadagi Silikon vodiysida yuqori texnologiyalarni ishlab chiqilishi va tatbiq etilishi birinchilarning misoli bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Fan va texnologiyalarning yorib o'tuvchi yo'nalishlaridagi yaqqol o'ziga jalb qilishlik bunday kompaniyalarning moliyaviy barqarorligini oshirish bo'yicha tashkiliy harakatlarni talab qilgan. Mamlakatli xususiyatlar venchurli biznesni rivojlanishining ikkita tendentsiyalarida namoyon bo'lganlar: uni YAponiya, G'arbiy yevropa mamlakatlarida inkorellyatsiyalanganligi (o'z tarkibga qo'shib olganligi va AQSHda institutlashtirilgangigi (qandaydir yangi ijtimoiy institutni ta'sis etganligi)da. 1980 yillarda OO'YU, kakdemik fan, davlat va xayr-ehson fondlari, lizing va sug'urta kompaniyalari bilan bog'liq venchurli va innovatsion fondlar rivojlana boshlaganlar. Ammo AQSH venchurli sarmoyasining 90 %ga yaqini 2-3 yangi firmalarning birlashmasi tomonidan taqdim etilgan. Bu fan, texnika va biznesning mashhur "avangard turi"dagi korxonani tashkil qilishga qodir vakillarini jalb qilishga imkon bergan. Ammo bularning barchasi tadqiqotli va venchurli loyihalardan moliyaviy qaytarilishni oshishiga yordam berolmagan. Birgalikdagi davlat, institutsional va korporativ harakatlar talab qilingan.

Keyingi o'n yillar ichida sanoati rivojlangan mamolakatlarda investitsiyalarni moliyalashtirishning yangi shakli-loyihalari moliyalashtirish tez rivojlana boshlagan. Dastavval investitsiyaon loyihalarni bank tomonidan uzoq muddatli kreditlash deb tushunilgan loyihaviy moliyalashtirish bugun kqpgina turli tumanliklarga ega.

Xatarli moliyalashtirish nafaqat an'anaviy xo'jalik yuritish doiralarini ikki tomonga suradi, balki innovatsion faoliyatni takomillashtirishga imkon beruvchi va umuman iqtisodiy tizimni faoliyat yuritishi samaradorligini oshiruvchi investitsion mexanizmning yangi turini yaratadi.

Innovatsion biznes ITTKIga xususiy investitsiyalar tizimiga katta o'zgarishlar kiritadi. Masalan, agar 1980 yillarning boshida xususiy jamg'armalar, shaxsiy xorijiy kiritmalar va sanoat korporatsiyalari asosiy samaradorlar bo'lgan bo'lsalar, 1980 yilni oxirida u quyidagi ko'rinishni olgan:

Nafaqa fondlariga xususiy xatarli sarmoyalar barcha kiritmalarining 47%; xususiy jamg'armalarga -12%; xorijiy kiritmalarga -10%; yirik korporatsiyalarga - 10%; sug'urta kompaniyalariga - 13%; davlat va xayr - ehson fondlariga - 7% to'g'ri keladi.

Bunda xatarli moliyalashtirishning umumiy fondi 1980 yillar ichida AQSHda 14 marta ko'paygan. 1990 yillar arafasidayoq bu mamlakatda investitsiyalarning foydaliligini pasayishida innovatsion sarmoyalarning ba'zi bir ortiqchaligi kuzatilgan.

Xatarli biznes uchun moliyaviy mablag'larni taqdim etish tijorat banklarining uzoq muddatli kreditlaridan tkbdan farq qiladi. Innovatsion venchurli biznes moliyalashtirilayotgan loyihani barbod bo'lishi imkoniga yo'l qo'yadi. Birinchi yillar loyiha tadbirkori sarflangan xarajatlar uchun moliyachilar oldida javobgarlikka ega emas va ular bo'yicha foizlarni to'lamaydi. Xatarli sarmoyalar sarmoyadorlari birinchi besh yilda yangi tashkil qilingan firmaning aksiyalarini xarid qilish bilan chegaralanadilar. Agar mulk aksiyalar bilan berilgan bo'lsa, aksiyadorlar ularni start davri tugagunga qadar birjada sotish huquqiga ega emaslar. Agar innovatsion firma foyda bera boshlasa, unda u xatarli sarmoyalar kirituvchilarni mukofotlashning asosiy manbai bo'ladi. Ko'pincha venchurli sarmoyador innovatsion korxonaning mulk egasi bo'ladi. Xuddi kapital kiritmalarga yuqori, ko'picha yillik 25-30 %ni tashkil qiluvchi, foyda olishning oydinligi venchurli biznesni, yuqori xatarga qaramasdan, g'oyata o'ziga jalb qiluvchi tadbir qiladi.

Venchurli biznesning Venchurli biznesning samaradorligini oshirish uchun keyingi yillarda sanoati rivojlangan mamlakatlarda xatarli investitsiyalarni har tomonlama rivojlanishi sodir bo'lmoqda va qenchurli kompaniyalarning tashkiliy tuzilmasi o'zgarmoqda. Masalan, investitsiyalarning innovatsion yo'naltirilishi firmani ko'p sohali va sohalararo yo'nalishga g'ayratlantiradi. Bunda yangi bozor uyachalarini, qo'shni ishlab chiqarishlarni vujudga kelishi mumkin, ishlab chiqarilayotgan texnologiya samaraliroq bo'ladi, amalda investitsiyalarni har tomonlama rivojlanishi va innovatsion yo'naltirilganliginamoyish qiluvchi kichik innovatsion firmalar yirik firmadan kurtak ochib chiqadilar. Masalan, agar 1970 yillarning boshida General Electric firmasida faqat 10 mustaqil innovatsion yo'nalishdagi korxonalar tashkil qilingan bo'lsa, 1980 yillarning oxiriga kelib bosh kompaniya qoshida endi 200 tashqi venchurli ilmiy bo'linmalar mavjud bo'lgan. General Motors, Xerox, IBM va h.k. kabi sanoat gigantlari qoshida ham venchurli sarmoyalar firmalari keng rivojlanmoqda.

Keyingi yillarda venchurli sarmoyalarning tuzilishi murakkablashgan. An'anaviy bo'lib qolgan shakllar bilan bir qatorda yangilari paydo bo'lmoqda. Kichik innovatsion firmadan boshlab va ilmiy- texnik konsortsiyum bilan tugallanib, aralash xususiy-davlat moliyalashtirilishida ishlovchi, ularning barchasi, bir tomondan o'zining faoliyatida har tomonlama rivojlangan va ko'p ilm iste'mol qiluvchi ishlab chiqarishlarga, boshqa tomondan tadqiqot qiluvchi firma va venchurli moliyalashtirish fondiga suyanadi. YAngi korxonani tashkil qilishda besh yil ichida investitsiyalarning dastlabki hajmiga nisbatan sarmoyalarni o'n marta ko'payishi rentabellikning pay darajasi hisoblanadi.

Venchur loyihasini amalga oshirishda kapitalga ehtiyojining uchta bosqichi quyidagilar:

- 1. Dastlabki bosqich** –tashkiliy ishlar va korxonani tashkil etish tadbirlari, marketing izlanishlari, loyiha qidiruv va ilmiy tekshirish ishlari kabi loyiha oldi tadbirlari uchun;
- 2. O'rta bosqich**–rivojlanish bosqichi bo'lib, mahsulot namunalarni ishlab chiqarishdan normal ishlab chiqarish va iste'mol faoliyatiga o'tish uchun;
- 3. Oxirgi bosqich**–muvaffaqiyatni mustahkamlash bosqichi bo'lib, korxonani aksiyalarini birjada erkin muomala uchun emissiya qilinishi ro'y beradi va ishlab chiqarish ko'rsatkichlarini mustahkamlash uchun mablag' talab qilinadi.

Venchur asosidagi moliyalashtirishning ustivor yo'nalishlari quyidagilar:

- –tavakkalchilikni pasaytirish;
- –yangilikning nafliligini oshirish ;
- –innovatsiyalar narxini pasaytirish;
- –qonunchilikni takomillashtirish;
- –Yirik kompaniyalarni jalb etish;
- –ekspertiza va servis xizmatlarini kuchaytirish;
- –grant mablag'larini jalb etishdan iborat.

Eng yangi ko'p ilm iste'mol qiluvchi sohalardagi tatbiq etuvchi firmalar misoli yo'q tijorat xavfiga duchor bo'ladilar. Faqat investitsiya kiritilayotgan yirik texnik loyihalarning o'ndan bir qismi yetarlicha rentabelli bo'ladi. Venchurli fond, shunday qilib, umumiy biznes tarkibidagi o'zining innovatsion sherigini ehtiyot qilgan holda, bu xatarni o'ziga qabul qiladi.

Innovatsion fondlar ko'psonli tatbiq etuvchi firmalar bilan, ayniqsa ularning yashash davrlarining eng qiyin, boshlang'ich bosqichida mahkam bog'langan o'ziga xos aqliy diversifikatlar (har tomonlama rivojlantiruvchilarga) aylanadilar.

Innovatsion fondlar akademik fan, hammadan avval universitetlar bilan yaqindan hamkorlikka muhim ahamiyat beradilar. Universitetlar laboratoriyalarida yuqori rentabelli texnik loyihalar ishlab chiqariladi, ular venchurli moliyalashtirish uchun ayniqsa o'ziga jalb qiluvchi bo'ladilar. Innovatsion banklar judayam faollar, ular odatda istiqbolli g'oyalarni o'zlari qidiradilar, eng foydali, o'zini tez qoplovchi texnik loyihalar ijrochilari bilan xo'jalik aloqalarini yo'lga qo'yadilar.

Eng istiqbolli innovatsion loyihalarni amalga oshirish uchun tadbirkorlar xususiy kasbiy boshqariladigan innovatsion venchurli fondlarga murojaat qiladilar. Qoidaga ko'ra, byurokratik himoya va ko'p bosqichli bo'ysunishdan xoli bu fondlar, innovatsion tadbirkorga kerakli boshlang'ich sarmoyalarni, shu jumladan start oldi xarajatlarni beradilar.

Yaponiyada innovatsion tadbirkorlik biroz boshqacha shakllanadi. Bu mamlakatning hukumati an'anaviy ravishda sanoat ITTKI moliyalashtirishga katta mablag'lar ajratmaydi: ITTKIga xarajatlarning 25% ga yaqini davlat ulushiga to'g'ri keladi. U milliy bozor ITICHning ustivor yo'nalishlarini himoyalash bo'yicha proteksion (himoya qiluvchi) choralarni qo'llaydi. Faqat milliy yapon fani va iqtisodiyoti rivojlanishining uzoq muddatli bashorati davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning asos bo'ladi. Yillar o'tishi bilan ustuvorliklarning majmuasi o'zgaradi, ammo printsiptial ishlab chiqarishlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tamoyili qoladi.

Moliyaviy tavakkalchilikni minimallashtirishning asosiy tamoyillari.

1. Qatnashchilar mas'uliyati taqsimlanishining me'yoriy asoslarini ishlab chiqish;
2. Innovatsiya jarayonlarning ilmiyligi (bozor qonuniyatlari);
3. Tashqi va ichki omillar o'zgaruvchanligiga moslashuvchanlik;
4. Boshqaruv qarorlarining taqqoslanarliligi;
5. Boshqaruvning avtomatlashtirilishi;
6. Jarayonlarning reglamenti;
7. Oqilona ishlab chiqarish va boshqaruvga amal qilish;
8. Tavakkalni muqobillashtirish.

Mavjud qonunchilik bazasi tavakkalchiligi

- –patent himoyasini kechikishi;
- –patent himoyasi muddati;
- –litsenziya muhlati;
- Axborotning o'g'irlanishi;
- –patentni himoyalagan raqobatchi.
- Qatnashchilar ma'suliyati taqsimlanishining me'yoriy asoslanishini ishlab chiqish
- Innovatsiya jarayonlarining ilmiyligi (bozor qonuniyatlari)
- Tashqi va ichki omillar o'zgaruvchanligiga moslashuvchanlik
- Boshqaruv qarorlarining taqqoslanarliligi

- Boshqaruvning avtomatlashtirilishi
- Jarayonlarning reglamenti
- Oqilona ishlab chiqarish va boshqaruvga amal qilish
- Tavakkalchilikni muqobillashtirish

Davlat xususiy sarmoyalarga nisbatan o'zining innovatsion siyosatini faol amalga oshiradi. Masalan, tadqiqotlarning ustuvor yo'nalishi belgilangandan keyin TSSV tegishli ishlab chiqarish sohasiga ega barcha yirik sanoat korporatsiyalariga dasutarlar va yirik loyihalarni amalga oshirish bo'yicha tanlovda ishtirok etishni taklif qiladi. Bunda vazirlik loyiha, nou-xau haqidagi ilmiy va ilmiy-texnik axborotlarni taqdim etadi, tadqiqotlarga yirik universitetlar va boshqa ilmiy jamoalarni jalb qiladi, laboratoriya va boshqa ilmiy uskunalarni beradi.

Dasturlarni moliyalashtirish bo'yicha xarajatlarni ishtirochi –korporatsiyalar amalga oshiridilar. Davlat sotish bozorlarni kafolatlamaydi. Xususiy sarmoyadarning zimmasiga nafaqat amaliy innovatsion faoliyatni, balki mahsulotning an'anaviy yuqori sifati va narxlarning yetarlicha past darajasini saqlab qolishda yangi bozorlarni shakllantirish vazifasi ham tushadi.

Davlat har xil to'g'ridan to'g'ri va vositali choralar bilan xususiy sarmoyalarni zamonaviy innovatsion strategiyaning o'zaniga yo'naltiradi. Masalan, eng yirik davlat moliya institutlaridan biri-YApon taraqqiyot banki ustuvor sohalarni modernizatsiyalash va yangilashga uzoq muddatli qarzlarni taqdim etadi. Bank bu kredit uchun to'lovni ushbu mijozlardan odatdagi qarzdorlarga nisbatan ancha kam oladi. Buning ustiga muddati YAponiyadagi oddiy kreditlash kabi 10 yil sarmoyalar jahon bozoridag'3-8 yil. Bundan tashqari, amerikalik, yevropalik kompaniyalarga nisbatan yapon firmalarining birlashishga vazmin munosabati va yapon sarmoyalarning kamtarona ko'lailari Yaponiyada innovatsion faoliyatni tashkil qilish va moliyalashtirishning xususiyatlarini asoslab beruvchi muhim omillardan bo'ladi.

4-Mavzu: Innovatsion loyiha tushunchasi, yaratish va amalga oshirishning asosiy bosqichlari.

Reja:

- 4.1. Innovatsion loyiha tushunchasi va uning asosiy elementlari.
- 4.2. Innovatsion loyiha turlari va uning mazmuni.
- 4.3. Innovatsion loyihalarni ishlab chiqish tartibi.
- 4.4. Innovatsion g'oyaning shakllanishi va loyiha maqsadlarini qo'yish.
- 4.5. Innovatsion loyihani yakuniy bosqichi.
- 4.6. Innovatsion loyihalarni boshqarish va amalga oshirishning usullari.

Kalit so'zlar: Innovatsiyon loyiha, innovatsion g'oyayalar, innovatsion faoliyat.

Foydalangan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

1. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullaev A., Parpiev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.
2. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. "Управление инновациями: Теория и практика". Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.
3. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
4. Komiljonov B. I. "Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish". Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.
5. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi "O'zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-4478-sonli Farmoni. "Xalq so'zi" gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg'ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi "Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati" ma'ruzasi."Xalq so'zi" gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O'zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo'nalishlari to'g'risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda "Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to'g'risida"gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi "Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.
8. O'zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
9. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред. А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
10. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005.- 127 с.
11. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика, 2003, –605 с.
12. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.: Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

9. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo'jalik instituti veb-sahifasi
10. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
11. www.uzreport.com – Axborot agentligi.
12. www.agro.uz – O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi.

Innovatsion loyihalarni boshqarishni borishida innovatsiyalarni yaratish va tarqatish jarayonlarining tashkiliy, iqtisodiy, moliyaviy me'yoriy-huquqiy tartibga solinishi amalga oshiriladi. Innovatsion loyihalarni boshqarishga tizimli yondoshish innovatsion faoliyatni tartibga solishning har xil turlari organik birlashishi, majmuaviyligi, yagonaligi zarurligini bildiradi.

Innovatsion faoliyatni tartibga solish har xil darajalarda: umuman davlat darajasida, mintaqaviy darajada, alohida korxonada, tashkilot, muassasa darajasida amalga oshiriladi. Innovatsiyalarni boshqarishga tizimli yondoshish har xil darajalardagi regulativ innovatsion faoliyatning yagonaligi, barcha boshqaruv qurollari va qarorlarining yaqindan o'zaro aloqasi va muvofiqlashganligini ko'zda tutadi.

Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solinishi innovatsion loyihalarni boshqarishning asosini tashkil qiladi. Davlat innovatsion faoliyatni tartibga solishning barcha

turlari- tashkiliy, iqtisodiy, moliyaviy, me'yoriy-huquqiyini amalga oshiradi. Bu tartibga solish innovatsion bashoratlar va strategiyalar bazasida amalga oshiriladi.

Mamlakat sotsial-iqtisodiy rivojlanishining tarkibiy qismi bo'lgan innovatsion bashoratda innovatsion faoliyatning asosiy parametrlari (uning yo'nalishlari, turlari, ob'ektlar, oqibatlari va h.k.)ni oldindan ko'rish ishlab chiqiladi. Innovatsion bashoratlarda bazisli innovatsiyalar o'zlashtirish va tarqatish, yangi ko'p ilm iste'mol qiluvchi mahsulotlar va texnologiyalardan amalda foydalanishlarning sotsial-iqtisodiy oqibatlar stsenariyasi quriladi. Innovatsion strategiyalarda innovatsion faoliyatning ustuvor yo'nalishlari belgilanadi. Innovatsion loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish jarayonlarini boshqarish uchun davlatning maqsadli dasturlari muhim rol o'ynaydilar. Bu dasturlar davlat byudjeti mablag'lari va byudjetdan tashqari mablag'larni ham ilmiy tadqiqotlar va ishlab chiqarishlarni moliyalashtirish va ham ularning natijalaridan foydalanish bo'yicha innovatsion faoliyatga jamlaydi. Davlatning maqsadli dasturlari fan va texnikani rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari, xalq xo'jaligi yuqori texnologik sohalarini rivojlanishining muhim muammolarini ajratish asosida yuqori sifatli innovatsion loyihalarning qo'llab-quvvatlashini ta'minlaydi.

Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solinishining keyingi darajasi texnologik rivojlanish dasturlari (TRD)da amalga oshiriladi, ular xalq xo'jaligi sohalarini rivojlantirish strategiyalari doirasida amalga oshiriladi. Bu dasturlarda innovatsiyalarning asosiy qismi ularda ishtirok etayotgan korxonalarining shaxsiy mablag'lari va kredit manbalardan ta'minlanadi, davlatning ishtiroki esa asosan ishlarni muvofiqlashtirish va tijorat xatarini oshishi bilan bog'liq yoki qandaydir sabablarga ko'ra korxonalar tomonidan amalga oshirilishi mumkin bo'lmagan bosqiyalarni qo'llab-quvvatlashdan iboratdir. Bu holda davlatning TRDdagi ishtiroki asosan kafolatlar va qaytarma moliyalashtirish shaklida amalga oshiriladi.

Innovatsion loyihalar tanlov asosida tanlab olinadi, unda ishtirok etish ixtiyoriy ravishda amalga oshiriladi. Tanlovda ishtirok etayotgan innovatsion loyihalar albatta davlat ilmiy-texnik va ekologik ekspertizasidan o'tishlari kerak, uning predmeti bularning yangiligi, sotsial-iqtisodiy va ekologik samaradorligidan iboratdir.

5-Mavzu: Innovatsion faoliyatning davlat tomondan boshqarilishi.

Reja:

- 5.1. Innovatsion jarayonlarning davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishining zarurligi.
- 5.2. Innovatsion jarayonlarni davlat tomonidan boshqarish shakllari.
- 5.3. O'zbekiston Respublikasida innovatsion faoliyatning huquqiy asoslari.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar, innovatsion faoliyat.

Foydalangan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

13. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullaev A., Parpiev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.
14. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. "Управление инновациями: Теория и практика". Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.
15. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
16. Komiljonov B. I. "Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish". Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.

17. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

18. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi “O'zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida” PF-4478-sonli Farmoni. “Xalq so'zi” gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.

19. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg'ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi “Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati” ma'ruzasi./”Xalq so'zi” gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.

20. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.

21. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O'zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo'nalishlari to'g'risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

22. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda “Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to'g'risida”gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.

23. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi “Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

24. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi “Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.

25. O'zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

26. “Инновационный тип развития экономики” Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.

27. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005.- 127 с.

28. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика, 2003, –605 с.

29. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.: Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

30. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo'jalik instituti veb-sahifasi

31. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.

32. www.uzreport.com – Axborot agentligi.

33. www.agro.uz – O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi.

Innovatsion jarayonlarni davlat tomonidan tartibga solinishining zarurligi birinchi navqbatda, ularning iqtisodiyot va umuman jamiyat uchun o'sib borayotgan ahamiyatidan kelib chiqqan. Iqtisodiyotning tuzilishi innovatsiyalar ta'siri ostida o'zgaradi. Axir resurslardan foydalanishning samaradorligini o'sishi hisobiga ularni bir qismi bo'shaydilar va faolyaitning boshqa sohaslariga qayta taqsimlanadilar. Masalan, qishloq xo'jaligida band bo'lganlarning ulushi qisqaradi, xizmatlar sohasida esa o'sadi. Bundan tashqari, innovatsiyalar yangi ishlab

chiqarishlar, sohalarni vujudga kelishi va mavjud bo'lganlarni asta-sekin barham topishining bevosita sababai bo'ladilar.

Innovatsiyalarning jamiyatni iqtisodiy tashkil qilinishini ham o'zgartiradilar. Yangi ijtimoiy institutlar va xo'jalik tashkilotlari (masalan, venchurli firmalar) paydo bo'ladilar, ular o'rtasidagi o'zaro aloqalar o'zgaradilar. Mulkning tuzilishida siljishlar sodir bo'ladi. Boshqaruv texnologiyasi takomillashadi: vertikal ta'sir ko'rsatishlar borgan sari gorizontallar bilan to'ldiriladi va almashtiriladi. Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishning mazmuni ham o'zgaradi.

Ushbuni hamda bizning iqtisodiyotimizning o'ziga xosligidan kelib chiqqan holda ilmiy – texnik taraqqiyot sohasida davlat tomonidan tartibga solishdan voz kechish va bozor mexanizmlari va xususiy tashabbusga umid bog'lash yengiltaklik bo'lib ko'rinadi. Innovatsion jaryonni rivojlanishini boshqarishning o'zagi deb davlatning ilmiy – texnik siyosatini hisoblash zarur.

Innovatsion faoliyatni tartibga solish har xil darajalarda: umuman davlat darajasida, mintaqaviy darajada, alohida korxonada, tashkilot, muassasa darajasida amalga oshiriladi. Innovatsiyalarni boshqarishga tizimli yondoshish har xil darajalardagi reguliyativ innovatsion faoliyatning yagonaligi, barcha boshqaruv qurollari va qarorlarining yaqindan o'zaro aloqasi va muvofiqlashganligini ko'zda tutadi.

Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solinishi innovatsion loyihalarni boshqarishning asosini tashkil qiladi. Davlat innovatsion faoliyatni tartibga solishning barcha turlari- tashkiliy, iqtisodiy, moliyaviy, me'yoriy- huquqiy amalga oshiradi. Bu tartibga solish innovatsion bashoratlar va strategiyalar bazasida amalga oshiriladi.

Reguliyativ innovatsion faoliyatning yuqori shakli-bu innovatsion siyosatni ishlab chiqish va o'tkazish, innovatsion faoliyatni boshqarishdir. Innovatsion loyihalarni boshqarishni borishida innovatsiyalarni yaratish va tarqatish jarayonlarining tashkiliy, iqtisodiy, moliyaviy me'yoriy-huquqiy tartibga solinishi amalga oshiriladi. Innovatsion loyihalarni boshqarishga tizimli yondoshish innovatsion faoliyatni tartibga solishning har xil turlari organik birlashishi, majmuaviyligi, yagonaligi zarurligini bildiradi.

Innovatsion faoliyatni tartibga solish har xil darajalarda: umuman davlat darajasida, mintaqaviy darajada, alohida korxonada, tashkilot, muassasa darajasida amalga oshiriladi. Innovatsiyalarni boshqarishga tizimli yondoshish har xil darajalardagi reguliyativ innovatsion faoliyatning yagonaligi, barcha boshqaruv qurollari va qarorlarining yaqindan o'zaro aloqasi va muvofiqlashganligini ko'zda tutadi.

Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solinishi innovatsion loyihalarni boshqarishning asosini tashkil qiladi. Davlat innovatsion faoliyatni tartibga solishning barcha turlari- tashkiliy, iqtisodiy, moliyaviy, me'yoriy-huquqiy amalga oshiradi. Bu tartibga solish innovatsion bashoratlar va strategiyalar bazasida amalga oshiriladi.

Mamlakat sotsial-iqtisodiy rivojlanishining tarkibiy qismi bo'lgan innovatsion bashoratda innovatsion faoliyatning asosiy parametrlari (uning yo'nalishlari, turlari, ob'ektlar, oqibatlari va h.k.)ni oldindan ko'rish ishlab chiqiladi. Innovatsion bashoratlarda bazisli innovatsiyalar o'zlashtirish va tarqatish, yangi ko'p ilm iste'mol qiluvchi mahsulotlar va texnologiyalardan amalda foydalanishlarning sotsial-iqtisodiy oqibatlar stsenariyasi quriladi. Innovatsion strategiyalarda innovatsion faoliyatning ustuvor yo'nalishlari belgilanadi. Innovatsion loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish jarayonlarini boshqarish uchun davlatning maqsadli dasturlari muhim rol o'ynaydilar. Bu dasturlar davlat byudjeti mablag'lari va byudjetdan tashqari mablag'larni ham ilmiy tadqiqotlar va ishlab chiqarishlarni moliyalashtirish va ham ularning natijalaridan foydalanish bo'yicha innovatsion faoliyatga jamlaydi. Davlatning maqsadli dasturlari fan va texnikani rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari, xalq xo'jaligi yuqori texnologik sohalarni rivojlanishining muhim muammolarini ajratish asosida yuqori sifatli innovatsion loyihalarning qo'llab-quvvatlashini ta'minlaydi.

Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solinishining keyingi darajasi texnologik rivojlanish dasturlari (TRD)da amalga oshiriladi, ular xalq xo'jaligi sohasini rivojlantirish strategiyalari doirasida amalga oshiriladi. Bu dasturlarda innovatsiyalarning asosiy qismi ularda

ishtirok etayotgan korxonalarining shaxsiy mablag'lari va kredit manbalardan ta'minlanadi, davlatning ishtiroki esa asosan ishlarni muvofiqlashtirish va tijorat xatarini oshishi bilan bog'liq yoki qandaydir sabablarga ko'ra korxonalar tomonidan amalga oshirilishi mumkin bo'lmagan bosqiyalarni qo'llab-quvvatlashdan iboratdir. Bu holda davlatning TRDdagi ishtiroki asosan kafolatlar va qaytarma moliyalashtirish shaklida amalga oshiriladi.

Innovatsion loyihalar DMD yoki TRD ga tanlov asosida kiritiladi, unda ishtirok etish ixtiyoriy ravishda amalga oshiriladi. Tanlovda ishtirok etayotgan innovatsion loyihalar albatta davlat ilmiy-texnik va ekologik ekspertizasidan o'tishlari kerak, uning predmeti bularning yangiligi, sotsial-iqtisodiy va ekologik samaradorligidan iboratdir.

Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solinishi tijoratlashganlikning katta darajasidagi ayrim innovatsion yuqori samarali loyihalarni qo'llab-quvvatlanishi shaklida namoyon bo'lishi mumkin. SHu narsa juda muhimki, davlat qo'llab-quvvatlashi uchun innovatsion loyihalarni tanlashning konkursli tizimi muntazam ravishda takomillashmoqda. e'tibor nisbatan kichik va o'zini o'zi tez qoplaydigan innovatsion loyihalarning salmog'i oshishiga qaratilmoqda, ular loyihaning innovatsion mahsulotiga kafolatlangan bozor talabini mavjudligida byudjetdan va korxonalar shaxsiy mablag'lari hisobidan ustuvor moliyalashtirish sharoitlarida ishlab chiqariladi.

Firmani boshqarishning asosiga innovatsion strategiyani texnologik yangilash va ilmiy tadqiqotlar va ishlab chiqarishlarning turli-tuman shakllarini faollashtirish siyosati qo'yilgan. ITTKI tashkiliy tuzilmasini qaytadan qurish, tadqiqotlar yo'nalishlari turli-tumanligini kengaytirish, sanoat firmalarining fundamental tadqiqotlar sohasidagi faolligini oshirish vujudga kelgan.

Sanoati rivojlangan mamlakatlarda XX asrning keyingi o'n yilliklarida sanoat ITTKI milliy ilmiy salohiyatining yirik tashkil etuvchisi va raqobat afzalligining muhim manbaiga aylangan. Sanoat kompaniyalarida fan yangilik kiritishlarning asosiy va amalda tugamaydigan manbai sifatida yangiliklarning aniq iste'molchilari bilan birlashgan. Sanoat sektori doirasida ITTKIning faol kengayishi zarurligi shunday dalil bilan tasdiqlanadiki, mahsulotlarning ishlab chiqarilishi va sotilishi orqali ilmiy tadqiqotlar natijalari tijoratlashadi va jamiyatning ehtiyojini qanoatlantiradi.

ITTKI rivojlanishini boshqarishning yana bir xususiyati boshida novator va tashkilotchilar turgan ishlarni jamoaviy tashkil etishga suyanishdir.

Innovatsion faoliyat, ayniqsa fundamental va amaliy tadqiqotlarni bajarishda noaniqlik va xatarning yuqori darajasi bilan ta'riflanadi. YAngilik kiritish loyahasini tanlash va qarorlar qabul qilishda ham xatar elementi juda katta. U axborotlarning to'liqligi ko'zda tutilgan loyihaning sifati, qarorlar qabul qilish usullari va yondashuvlarga bog'liq. YAngi tovarni seriyali ishlab chiqarish zarurati eng kam bo'ladi. Ammo bozorga chiqish va yangilik kiritish diffuziyasida yangiliklarning noaniqlik va xatar elementlari yana o'sadi, yangiliklarni sotishning barqaror hajmi va yuqori raqobatbardoshligida esa kamaya boshlaydi. Keyingilar innovatsiyalar yashash davrlarining har xil bosqichlarida ularni boshqarish xususiyatlaridir.

Tadqiqot qilish assotsiatsiyalari - texnik ishlab chiqarishning eng istiqbolli shakllaridan biridir. Bir necha kompaniyalar tomonidan ulushli asosda tashkil qilingan bo'lib, ular nafaqat ko'p sarmoya iste'mol qiluvchi ilmiy-texnik loyihalarni, balki yuqori investitsion xatarning ular bilan bog'liq innovatsion yo'naltirilganlikni ishtirokchilar o'rtasida taqsimlashga imkon beradi. Ko'p ilm iste'mol qiluvchi va yuqori texnologik mahsulotni ishlab chiqarish uchun moliyaviy xatarni ishtirokchilar o'rtasida taqsimlash imkoniyati katta ahamiyatga ega. ITTKI natijalari butunlay aniq bo'ladilar, ammo ko'pincha ularni litsenziyalash va patentlashtirishning imkoni yo'q, bu YAponiyada bundan keyingi ishlab chiqarishlarda ma'lum qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Birinchi tadqiqot qilish assotsiatsiyalari Yaponiyada 1960 yillarda paydo bo'lgan bo'lsalar ham, ular asosan amaliy imitatsion tadqiqotlar bilan shug'ullanganlar. Ularni o'sishiga yapon va xorijiy texnologiyalar va korxonalar va nou-xaular tomonidan keskin raqobat, hamda katta xususiy investitsiyalarni safarbar qilishga rag'batlarni yetishmasligi xalaqit bergan. 1970

yillarda assotsiatsiyalarning soni, ayniqsa eHM ni ishlab chiqarish sohasi, mashinasozlik va asbobsozlik, aloqa va telekommunikatsiya vositalarini ishlab chiqarish sohasida tez rivojlangan.

Yaponiya hukumati 1970 yillarda tadqiqot qilish tizimini vujudga kelishi va rivojlanishida ijobiy rol o'ynagan.

Davlat ilmiy-texnik rivojlanishning asosi sifatida davlat byudjetida subsidiya oluvchi ustuvor ITTKIn tanlab, ularga firmalari tomonidan shartnoma asosida tashkil qilinadigan aralash davlat- xususiy moliyalashtirish tamoyilida tadqiqot qiluvchi assotsiatsiyalarni qo'shgan. Aga 1970 yillarning oxirida YAponiyada 20 bunday assotsiatsiyalar tashkil qilingan bo'lsa, ulardan 7 tasi davlatning faol moliyaviy qo'llab-quvvatlashda shartnoma asosida jalb qilinganlar, 1980 yillarda esa yana 26 tasi.

Tadqiqot qilish assotsiatsiyalaridagi innovatsiyalarni tashkil qilish va moliyalashtirishning aniq mexanizmlari, shubhasiz o'zgarganlar. Masalan, hozirgi vaqtda assotsiatsiyalarning ikki turi faoliyat yuritmoqda: harakatlar va resurslarni belgilangan loyiha ostida birlashtiruvchi, ammo mustaqil ilmiy va moliyaviy bo'linmalarga ega bo'lganlar va ishtirokchi firmalar doiralarida va moliyalashtirining belgilangan hajmida umumiy ilmiy-texnik bo'linmani tashkil qiluvchi, ikkinchi turdagi assotsiatsiyalar. Tadqiqot qiluvchi assotsiatsiyalar davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning har xil shakllaridan foydalanadilar.

Hozirgi dunyodagi innovatsion jarayonlarning intensivligi ekologik muammolarni ancha keskinlashtirgan. Bir qator yo'nalishlar bo'yicha atrof muhitga antropogen yuklama mushkul chegaraga yaqinlashmoqda, uni orqasida moddalarni tabiatdagi meyoriy o'zgarib turishini buzilishi muqarrardir. Boshqa tomondan, faqat innovatsiyalar yordamida inson va tabiat o'rtasidagi munosabatni uyg'unlashtirishi mumkin. Axir xuddi ilmiy – texnik yutuqlar ishlab chiqarishning tuzilmasi va iste'molni ratsionallashtirish hamda qaytadan aylanuvchi texnologiyalarni tarqatish yo'li bilan o'rni to'ldirilmaydigan resurslardan foydalanishni va zararli chiqindilarni kamaytirishga imkon beradi. Bu muammolar jahon hamjamiyati tomonidan qabul qilingan, barqaror ekologik muvozanatni ko'zda tutuvchi 21 – asrda barqaror rivojlanish kontseptsyasi munosabati bilan ayniqsa dolzarbdir.

O'tgan asr xo'jalik hayotini muddat bilan internatsionallasuvi bilan ma'lum bo'ladi. Ko'pincha integratsiyaning yuqori darajasida ega xalqaro xarakter innovatsion jaryonlarni ham kasb etadi. Har xil mamlakatlarni innovatsion sohada kooperatsiyalashishi resurslarni yangi ilmiy – texnik natijalarni olish, ham buyumli va ham buyuli bo'lmagan shakllardagi texnologiyalarning transporti, jahon ilmiy - innovatsion infratuzilmasini yaratilishi o'z mohiyatiga ko'ra global xarakterga ega innovatsiyalarni amalga oshirish maqsadida birlashtirilishi orqali sodir bo'ladi. Ilmiy - texnik taraqqiyotning hozirgi ko'lamlarida ko'pgina innovatsion loyihalarni bitta, hatto eng rivojlangan mamlakatlarni amalga oshirishga kuchlari yetmaydi.

Ammo mamlakatda xuddi shunday ilmiy – texnik baza, hamda xorijdan innovatsiyalarni qabul qilishni ta'minlovchi mexanizmlar mavjud bo'lmasa jahon innovatsion jarayonlariga to'laqonli integratsiyalashishning iloji bo'lmaydi. Mamlakatni mehnat taqsimotiga qo'shilishining darajasi va samaradorligi tovarlar va xizmatlarning jahon bozorlaridagi uning tutgan o'rni, malakali mutaxassislarining mavjudligi bilan ta'riflanadi. Ushbu parametrlar tabiiy resurslarga ekslyuziv egalik qilish yoki ekstensiv xarakterdagi boshqa afzalliklar bilan kamroq darajada va mahsulotning raqobatbardoshligini ta'minlovchi innovatsiyalardan foydalanish bilan borgan sari ko'proq darajada belgilanadilar. Milliy iqtisodiyotning global raqobatbardoshligini innovatsion jarayonlarni rivojlanishi darajasiga bog'liqligi – innovatsiyalarning umumdavlat ahamiyatidagi muhim jihatidir.

6-Mavzu: Innovatsion faoliyatning huquqiy va axborot ta'minoti.

Reja:

- 6.1. Innovatsion faoliyatning huquqiy ta'minoti.
- 6.2. Innovatsion faoliyatga taalluqli me'yoriy-huquqiy hujjatlar.
- 6.3. Innovatsion faoliyatni boshqarishning axborot ta'minoti.

6.4. Innovatsion faoliyatning resurs ta'minoti va resurslar turlari.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar, innovatsion faoliyat.

Foydalangan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

34. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullaev A., Parpiev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.
35. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. "Управление инновациями: Теория и практика". Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.
36. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
37. Komiljonov B. I. "Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish". Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.
38. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

39. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi "O'zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-4478-sonli Farmoni. "Xalq so'zi" gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.
40. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg'ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi "Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati" ma'ruzasi."Xalq so'zi" gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.
41. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.
42. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O'zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo'nalishlari to'g'risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
43. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda "Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to'g'risida"gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.
44. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi "Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
45. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.
46. O'zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
47. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
48. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005.- 127 с.
49. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика,

2003, –605 с.

50. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.: Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

51. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo'jalik instituti veb-sahifasi
52. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
53. www.uzreport.com – Axborot agentligi.
54. www.agro.uz – O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi.

Innovatsiyalarning jamiyatni iqtisodiy tashkil qilinishini ham o'zgartiradilar. Yangi ijtimoiy institutlar va xo'jalik tashkilotlari (masalan, venchurli firmalar) paydo bo'ladilar, ular o'rtasidagi o'zaro aloqalar o'zgaradilar. Mulkning tuzilishida siljishlar sodir bo'ladi. Boshqaruv texnologiyasi takomillashadi: vertikal ta'sir ko'rsatishlar borgan sari gorizontallar bilan to'ldiriladi va almashtiriladi. Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishning mazmuni ham o'zgaradi.

Ushbuni hamda bizning iqtisodiyotimizning o'ziga xosligidan kelib chiqqan holda ilmiy – texnik taraqqiyot sohasida davlat tomonidan tartibga solishdan voz kechish va bozor mexanizmlari va xususiy tashabbusga umid bog'lash yengiltalik bo'lib ko'rinadi. Innovatsion jaryonni rivojlanishini boshqarishning o'zagi deb davlatning ilmiy – texnik siyosatini hisoblash zarur.

Innovatsion faoliyatni tartibga solish har xil darajalarda: umuman davlat darajasida, mintaqaviy darajada, alohida korxonada, tashkilot, muassasa darajasida amalga oshiriladi. Innovatsiyalarni boshqarishga tizimli yondoshish har xil darajalardagi reguliyativ innovatsion faoliyatning yagonaligi, barcha boshqaruv qurollari va qarorlarining yaqindan o'zaro aloqasi va muvofiqlashganligini ko'zda tutadi.

Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solinishi innovatsion loyihalarni boshqarishning asosini tashkil qiladi. Davlat innovatsion faoliyatni tartibga solishning barcha turlari- tashkiliy, iqtisodiy, moliyaviy, me'yoriy- huquqiy amalga oshiradi. Bu tartibga solish innovatsion bashoratlar va strategiyalar bazasida amalga oshiriladi.

Reguliyativ innovatsion faoliyatning yuqori shakli-bu innovatsion siyosatni ishlab chiqish va o'tkazish, innovatsion faoliyatni boshqarishdir.

Innovatsion loyihalarni boshqarishni borishida innovatsiyalarni yaratish va tarqatish jarayonlarining tashkiliy, iqtisodiy, moliyaviy me'yoriy-huquqiy tartibga solinishi amalga oshiriladi. Innovatsion loyihalarni boshqarishga tizimli yondoshish innovatsion faoliyatni tartibga solishning har xil turlari organik birlashishi, majmuaviyligi, yagonaligi zarurligini bildiradi.

Innovatsion faoliyatni tartibga solish har xil darajalarda: umuman davlat darajasida, mintaqaviy darajada, alohida korxonada, tashkilot, muassasa darajasida amalga oshiriladi. Innovatsiyalarni boshqarishga tizimli yondoshish har xil darajalardagi reguliyativ innovatsion faoliyatning yagonaligi, barcha boshqaruv qurollari va qarorlarining yaqindan o'zaro aloqasi va muvofiqlashganligini ko'zda tutadi.

Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solinishi innovatsion loyihalarni boshqarishning asosini tashkil qiladi. Davlat innovatsion faoliyatni tartibga solishning barcha turlari- tashkiliy, iqtisodiy, moliyaviy, me'yoriy-huquqiy amalga oshiradi. Bu tartibga solish innovatsion bashoratlar va strategiyalar bazasida amalga oshiriladi.

Mamlakat sotsial-iqtisodiy rivojlanishining tarkibiy qismi bo'lgan innovatsion bashoratda innovatsion faoliyatning asosiy parametrlari (uning yo'nalishlari, turlari, ob'ektlar, oqibatlar va h.k.)ni oldindan ko'rish ishlab chiqiladi. Innovatsion bashoratlarda bazisli innovatsiyalar o'zlashtirish va tarqatish, yangi ko'p ilm iste'mol qiluvchi mahsulotlar va texnologiyalardan amalda foydalanishlarning sotsial-iqtisodiy oqibatlar stsenariyasi quriladi. Innovatsion strategiyalarda innovatsion faoliyatning ustuvor yo'nalishlari belgilanadi. Innovatsion loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish jarayonlarini boshqarish uchun davlatning maqsadli dasturlari

muhim rol o'ynaydilar. Bu dasturlar davlat byudjeti mablag'lari va byudjetdan tashqari mablag'larni ham ilmiy tadqiqotlar va ishlab chiqarishlarni moliyalashtirish va ham ularning natijalaridan foydalanish bo'yicha innovatsion faoliyatga jamlaydi. Davlatning maqsadli dasturlari fan va texnikani rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari, xalq xo'jaligi yuqori texnologik sohalarni rivojlanishining muhim muammolarini ajratish asosida yuqori sifatli innovatsion loyihalarning qo'llab-quvvatlashini ta'minlaydi.

Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solinishining keyingi darajasi texnologik rivojlanish dasturlari (TRD)da amalga oshiriladi, ular xalq xo'jaligi sohasini rivojlantirish strategiyalari doirasida amalga oshiriladi. Bu dasturlarda innovatsiyalarning asosiy qismi ularda ishtirok etayotgan korxonalarining shaxsiy mablag'lari va kredit manbalardan ta'minlanadi, davlatning ishtiroki esa asosan ishlarni muvofiqlashtirish va tijorat xatarini oshishi bilan bog'liq yoki qandaydir sabablarga ko'ra korxonalar tomonidan amalga oshirilishi mumkin bo'lmagan bosqiyalarni qo'llab-quvvatlashdan iboratdir. Bu holda davlatning TRDdagi ishtiroki asosan kafolatlar va qaytarma moliyalashtirish shaklida amalga oshiriladi.

Innovatsion loyihalar DMD yoki TRD ga tanlov asosida kiritiladi, unda ishtirok etish ixtiyoriy ravishda amalga oshiriladi. Tanlovda ishtirok etayotgan innovatsion loyihalar albatta davlat ilmiy-texnik va ekologik ekspertizasidan o'tishlari kerak, uning predmeti bularning yangiligi, sotsial-iqtisodiy va ekologik samaradorligidan iboratdir.

Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solinishi tijoratlashganlikning katta darajasidagi ayrim innovatsion yuqori samarali loyihalarni qo'llab-quvvatlanishi shaklida namoyon bo'lishi mumkin. SHu narsa juda muhimki, davlat qo'llab-quvvatlashi uchun innovatsion loyihalarni tanlashning konkursli tizimi muntazam ravishda takomillashmoqda. e'tibor nisbatan kichik va o'zini o'zi tez qoplaydigan innovatsion loyihalarning salmog'i oshishiga qaratilmoqda, ular loyihaning innovatsion mahsulotiga kafolatlangan bozor talabini mavjudligida byudjetdan va korxonalar shaxsiy mablag'lari hisobidan ustuvor moliyalashtirish sharoitlarida ishlab chiqariladi.

Firmani boshqarishning asosiga innovatsion strategiyani texnologik yangilash va ilmiy tadqiqotlar va ishlab chiqarishlarning turli-tuman shakllarini faollashtirish siyosati qo'yilgan. ITTKI tashkiliy tuzilmasini qaytadan qurish, tadqiqotlar yo'nalishlari turli-tumanligini kengaytirish, sanoat firmalarining fundamental tadqiqotlar sohasidagi faolligini oshirish vujudga kelgan.

Sanoati rivojlangan mamlakatlarda XX asrning keyingi o'n yilliklarida sanoat ITTKI milliy ilmiy salohiyatining yirik tashkil etuvchisi va raqobat afzalligining muhim manbaiga aylangan. Sanoat kompaniyalarida fan yangilik kiritishlarning asosiy va amalda tugamaydigan manbai sifatida yangiliklarning aniq iste'molchilari bilan birlashgan. Sanoat sektori doirasida ITTKIning faol kengayishi zarurligi shunday dalil bilan tasdiqlanadiki, mahsulotlarning ishlab chiqarilishi va sotilishi orqali ilmiy tadqiqotlar natijalari tijoratlashadi va jamiyatning ehtiyojini qanoatlantiradi.

ITTKI rivojlanishini boshqarishning yana bir xususiyati boshida novator va tashkilotchilar turgan ishlarni jamoaviy tashkil etishga suyanishdir.

Innovatsion faoliyat, ayniqsa fundamental va amaliy tadqiqotlarni bajarishda noaniqlik va xatarning yuqori darajasi bilan ta'riflanadi. Yangilik kiritish loyihasini tanlash va qarorlar qabul qilishda ham xatar elementi juda katta. U axborotlarning to'liqligi ko'zda tutilgan loyihaning sifati, qarorlar qabul qilish usullari va yondashuvlarga bog'liq. Yangi tovarni seriyali ishlab chiqarish zarurati eng kam bo'ladi. Ammo bozorga chiqish va yangilik kiritish diffuziyasida yangiliklarning noaniqlik va xatar elementlari yana o'sadi, yangiliklarni sotishning barqaror hajmi va yuqori raqobatbardoshligida esa kamaya boshlaydi. Keyingilar innovatsiyalar yashash davrlarining har xil bosqichlarida ularni boshqarish xususiyatlaridir.

Tadqiqot qilish assotsiatsiyalari - texnik ishlab chiqarishning eng istiqbolli shakllaridan biridir. Bir necha kompaniyalar tomonidan ulushli asosda tashkil qilingan bo'lib, ular nafaqat ko'p sarmoya iste'mol qiluvchi ilmiy-texnik loyihalarni, balki yuqori investitsion xatarning ular bilan bog'liq innovatsion yo'naltirilganlikni ishtirokchilar o'rtasida taqsimlashga imkon beradi.

Ko'p ilm iste'mol qiluvchi va yuqori texnologik mahsulotni ishlab chiqarish uchun moliyaviy xatarni ishtirokchilar o'rtasida taqsimlash imkoniyati katta ahamiyatga ega. ITTKI natijalari butunlay aniq bo'ladilar, ammo ko'pincha ularni litsenziyalash va patentlashtirishning imkoni yo'q, bu YAponiyada bundan keyingi ishlab chiqarishlarda ma'lum qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Birinchi tadqiqot qilish assotsiatsiyalari YAponiyada 1960 yillarda paydo bo'lgan bo'lsalar ham, ular asosan amaliy imitatsion tadqiqotlar bilan shug'ullanganlar. Ularni o'sishiga yapon va xorijiy texnologiyalar va korxonalar va nou-xaular tomonidan keskin raqobat, hamda katta xususiy investitsiyalarni safarbar qilishga rag'batlarni yetishmasligi xalaqit bergan. 1970 yillarda assotsiatsiyalarning soni, ayniqsa eHM ni ishlab chiqarish sohasi, mashinasozlik va asbobsozlik, aloqa va telekommunikatsiya vositalarini ishlab chiqarish sohasida tez rivojlangan.

YAponiya hukumati 1970 yillarda tadqiqot qilish tizimini vujudga kelishi va rivojlanishida ijobiy rol o'ynagan.

Davlat ilmiy-texnik rivojlanishning asosi sifatida davlat byudjetida subsidiya oluvchi ustuvor ITTKIning tanlab, ularga firmalari tomonidan shartnoma asosida tashkil qilinadigan aralash davlat- xususiy moliyalashtirish tamoyilida tadqiqot qiluvchi assotsiatsiyalarni qo'shgan. Aga 1970 yillarning oxirida YAponiyada 20 bunday assotsiatsiyalar tashkil qilingan bo'lsa, ulardan 7 tasi davlatning faol moliyaviy qo'llab-quvvatlashda shartnoma asosida jalb qilinganlar, 1980 yillarda esa yana 26 tasi.

Tadqiqot qilish assotsiatsiyalaridagi innovatsiyalarni tashkil qilish va moliyalashtirishning aniq mexanizmlari, shubhasiz o'zgarganlar. Masalan, hozirgi vaqtda assotsiatsiyalarning ikki turi faoliyat yuritmoqda: harakatlar va resurslarni belgilangan loyiha ostida birlashtiruvchi, ammo mustaqil ilmiy va moliyaviy bo'linmalarga ega bo'lganlar va ishtirokchi firmalar doiralarida va moliyalashtirining belgilangan hajmida umumiy ilmiy-texnik bo'linmani tashkil qiluvchi, ikkinchi turdagi assotsiatsiyalar. Tadqiqot qiluvchi assotsiatsiyalar davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning har xil shakllaridan foydalanadilar.

Hozirgi dunyodagi innovatsion jarayonlarning intensivligi ekologik muammolarni ancha keskinlashtirgan. Bir qator yo'nalishlar bo'yicha atrof muhitga antropogen yuklama mushkul chegaraga yaqinlashmoqda, uni orqasida moddalarni tabiatdagi meyoriy o'zgarib turishini buzilishi muqarrardir. Boshqa tomondan, faqat innovatsiyalar yordamida inson va tabiat o'rtasidagi munosabatni uyg'unlashtirishi mumkin. Axir xuddi ilmiy – texnik yutuqlar ishlab chiqarishning tuzilmasi va iste'molni ratsionallashtirish hamda qaytadan aylanuvchi texnologiyalarni tarqatish yo'li bilan o'rni to'ldirilmaydigan resurslardan foydalanishni va zararli chiqindilarni kamaytirishga imkon beradi. Bu muammolar jahon hamjamiyati tomonidan qabul qilingan, barqaror ekologik muvozanatni ko'zda tutuvchi 21 – asrda barqaror rivojlanish kontseptsyasi munosabati bilan ayniqsa dolzarbdir.

O'tgan asr xo'jalik hayotini muddat bilan internatsionallasuvi bilan ma'lum bo'ladi. Ko'pincha integratsiyaning yuqori darajasida ega xalqaro xarakter innovatsion jaryonlarni ham kasb etadi. Har xil mamlakatlarni innovatsion sohada kooperatsiyalashishi resurslarni yangi ilmiy – texnik natijalarni olish, ham buyumli va ham buyuli bo'lmagan shakllardagi texnologiyalarning transporti, jahon ilmiy - innovatsion infratuzilmasini yaratilishi o'z mohiyatiga ko'ra global xarakterga ega innovatsiyalarni amalga oshirish maqsadida birlashtirilishi orqali sodir bo'ladi. Ilmiy - texnik taraqqiyotning hozirgi ko'lamlarida ko'pgina innovatsion loyihalarni bitta, hatto eng rivojlangan mamlakatlarni amalga oshirishga kuchlari yetmaydi.

Ammo mamlakatda xuddi shunday ilmiy – texnik baza, hamda xorijdan innovatsiyalarni qabul qilishni ta'minlovchi mexanizmlar mavjud bo'lmasa jahon innovatsion jarayonlariga to'laqonli integratsiyalashishning iloji bo'lmaydi. Mamlakatni mehnat taqsimotiga qo'shilishining darajasi va samaradorligi tovarlar va xizmatlarning jahon bozorlaridagi uning tutgan o'rni, malakali mutaxassislarining mavjudligi bilan ta'riflanadi. Ushbu parametrlar tabiiy resurslarga eksklyuziv egalik qilish yoki ekstensiv xarakterdagi boshqa afzalliklar bilan kamroq darajada va mahsulotning raqobatbardoshligini ta'minlovchi innovatsiyalardan foydalanish bilan borgan sari ko'proq darajada belgilanadilar. Milliy iqtisodiyotning global raqobatbardoshligini innovatsion

jarayonlarni rivojlanishi darajasiga bog'liqligi – innovatsiyalarning umumdavlat ahamiyatidagi muhim jihatidir.

7-Mavzu: Yangi mahsulotni ishlab chiqarish va bozorga chiqarishda marketing yondoshuvi.

Reja:

- 7.1. Innovatsiyalar marketingining o'ziga xos xususiyatlari.
- 7.2. Ishlab chiqarish jarayonida yaratilgan texnologik yangiliklar marketingi.
- 7.3. Mahsulotning bozordagi harakati. Bozor segmenti sig'imini aniqlash.
- 7.4. Iste'molchilar tashabbusi bilan yuzaga kelgan innovatsiyalar marketingi.

Kalit so'zlar: raqobatdoshlik, innovatsiya, innovatsion mahsulot, innovatsion marketing, innovatsion marketing strategiyasi, innovatsion marketing texnologiyasi va vositalari.

Foydalangan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

6. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullayev A., Parpiyev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.
7. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. “Управление инновациями: Теория и практика”. Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.
8. “Инновационный тип развития экономики” Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
9. Komiljonov B. I. “Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish”. Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.
10. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi “O'zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida” PF-4478-sonli Farmoni. “Xalq so'zi” gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg'ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi “Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati” ma'ruzasi.”Xalq so'zi” gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.
16. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O'zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo'nalishlari to'g'risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
17. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda “Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to'g'risida”gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.
18. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi “Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

19. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.

20. O'zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

21. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред. А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.

22. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005.- 127 с.

23. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика, 2003, –605 с.

24. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.: Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

13. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo'jalik instituti veb-sahifasi
14. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
15. www.uzreport.com – Axborot agentligi.
16. www.agro.uz – O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi.

"Innovatsion faoliyat" va **"innovatsion marketing"** tushunchalari korxonada faoliyatida o'zaro bog'liq bo'lib, istalgan korxonada innovatsion marketingni tashkil qilmasdan turib innovatsion faoliyatdan foydalanib bo'lmaydi èki innovatsion marketing texnologiyalari joriy qilinmas ekan, uning innovatsion faoliyati samarali bo'lmaydi.

Hozirgi zamonning mashhur menejment nazariyachisi P. Druker marketing va innovatsiya atamasini bir-biriga bog'lab quyidagi fikrlarni aytgan: "Har qanday kompaniyaga foyda olib keluvchi narsa bu- marketing va innovatsiya hisoblanib, qolgani urinishlarning hammasi esa xarajat yoki zarardir".

Marketing va innovatsiya tushunchalari hozir kunning yangiligi emaski, bu tushunchalarni o'tgan asrda ham tadbirkorlar va siëatchilar o'z faoliyatlarida qo'llab kelib, dolzarbligini ta'kidlab o'tganlar. O'sha vaqtda bu bo'yicha umumiy tushunchalar bo'lsada, "innovatsion marketing" nima èki innovatsiya haqida so'z ketganda yangi ko'rinishdagi oziq-ovqat va iste'mol tovarlari, texnika va texnologiyalarga oid, shu g'oyalarni ijtimoiy ko'rinishda bo'lishi, mahsulot èki xizmatlarni oson va samarali tijoratlashtirish degan fikrlar olg'a surilgan.

XXI-asr, ya'ni axborot asriga kelib butun dunë olimlari-yu hamda tadbirkorlari marketing va innovatsiyani biri-biriga yaqin aloqador deb to'laqonli tan olinganligi hamda zamonaviy korxonalar faoliyatida innovatsion marketing texnologiyalaridan foydalanish davr talabi ekanligi hammamizga ma'lum. Bozordagi murosasiz raqobat sharoitida mahsulot èki korxonani davomiyligini ta'minlash uchun innovatsion marketing faoliyatining quyidagi ko'rinishlari vujudga kelgan; boshlang'ich innovatsion g'oyalarni qidirish va innovatsion salohiyatni aniqlash bo'yicha tadqiqotlar o'tkazish, yangi mahsulot realizatsiyasi va yangi faoliyat (xizmat) turini yaratish èki barcha innovatsion jaraënlarni boshqarish bo'yicha yangi usullar ishlab chiqish, sotishni muvofiqlashtirish uchun yangi sharoitlar yaratish bo'yicha chora-tadbirlarini kiritish lozimligini aytib o'tishimiz mumkin.

Bugungi kunda "Innovatsion marketing" marketing faoliyatida yangi paydo bo'lgan yo'nalish hisoblanib, innovatsion mahsulot va xizmatlarni shakllantirishda ishlab chiqarish texnologiyalarni joriy etish hamda ushbu innovatsion g'oyani tijoratga tayërlashni amalga oshiradi. U korxonaga innovatsion mahsulotni maksimal samara bilan joriy qilish imkonini

beradigan usul va vositalar majmuidan foydalanadi. Innovatsion marketing texnologiyalarini o'z vaqtida qo'llash innovatsiyalar ishlab chiqish bilan bog'liq

tavakkalchilikni kamaytiradi, chunki ular potentsial talabni baholash, maqsadli bozor segmentini aniqlash va ishlanmalarni davom ettirish kerakmi, ular kutilgan samarani beradimi degan savollarga javob berishga imkoniyat yaratadi.

Innovatsion marketingning asosiy maqsadi innovatsiyalarni bozorga kiritish strategiyasini ishlab chiqish va yangi mahsulotni bozorda mustahkam o'rin egallashini ta'minlash, an'anaviy marketingdan farqli ravishda innovatsion marketingning vositalari asosida innovatsiyalar bozorini tadqiq etish, bozorni kuzatish, bozor kon'yunkturasini tahlil qilish, talabni shakllantirish, iste'molchilar xulq-atvori bo'yicha bozor segmentlarini ishlab chiqish etadi.

Xizmat ko'rsatishda esa "innovatsion marketing", ayirboshlash natijasida yangiliklarga bo'lgan ehtiëjni qondirish orqali foyda olishga yo'naltirilgan inson faoliyati majmuini tushunmoq lozim. Bu faoliyat yangiliklarga ehtiëjni aniqlashdan tortib yangi innovatsion xizmatlarni yaratish, bozorga kirib borish, xizmatlarning haëtiylik davri, amaliëtda qo'llash, innovatsion xizmatlarni sotib olish uchun xaridorlarni qiziqishini orttirish, yangiliklarga bo'lgan talabni va ularni yaratilish istiqbollarini aniqlash kabi vazifalarni o'z ichiga oladi. Xizmat ko'rsatish innovatsiyasi va xizmatlar innovatsiyasi ilm-fan va amaliëtgacha yetarli darajada qo'llanilmagan keng tushunchali atamadir.

Innovatsion mahsulot va innovatsion xizmatning asosiy farqli belgilardan biri shundaki, innovatsion xizmat yangilik bozordagi muvaffaqiyati tegishli texnik bilimlarni amalga oshirish jaraënini innovatsion mahsulotga nisbatan kamroq talab qiladi. Innovatsion xizmatni tijoratlashtirishda texnikaga nisbatan ko'proq iqtisodiy va ijtimoiy sohadagi jaraënlarni qamrab oladi.

Yuqoridagi ko'rib o'tilgan olim va mutaxassislarining innovatsion marketingga bergan ta'rif va tavsiflarini tahlil qilar ekanmiz, ular tomonidan asosan innovatsion mahsulotni bozorga siljitish bilan bog'liq marketing faoliyat nuqtai nazardan ëndashilganligining guvoni bo'lamiz. Lekin, fikrimizcha biz, marketingni iqtisodiy faoliyat sifatida olib ko'radigan bo'lsak, unda qo'llaniladigan yangi vosita va usullar ham innovatsion faoliyat bo'lib yuzaga chiqadi. Bundan kelib chiqib, innovatsion marketingga quyidagicha mualliflik ta'rifini keltirishni lozim topdik. Innovatsion marketingga, bir tomondan, innovatsion mahsulotni siljitish, ikkinchi tomondan, har qanday mahsulotni innovatsion vositalar ërdamida siljitishga yo'naltirilgan faoliyat sifatida ta'rif berishimiz mumkin. Demak, innovatsion marketingga berilgan ta'rifdan kelib chiqib mahsulotni siljitishda marketingning u yoki bu vositasidan foydalanishimiz mumkin.

Ushbu marketingning vositalari mahsulot siljitish holatidan foydalanish quyidagicha ifoda etiladi:

- an'anaviy marketing vositalaridan innovatsion mahsulotlarni siljitishda foydalanish;
- an'anaviy mahsulotni innovatsion marketing vositalari bilan siljitishda foydalanish;
- innovatsion marketingdan ham an'anaviy mahsulotlarni ham innovatsion mahsulotlarni siljitishda qo'llash.

Yuqoridagi mulohazalardan kelib chiqib, har bir faoliyatda yangicha qarash, yangi usullarda xomashyolarni yaratish va ishlab chiqarishga sarflash, iste'molchilar ehtiëjini to'laqonli qondirishga qaratilgan faoliyatini amalga oshirish, innovatsion mahsulotni siljitishgacha bo'lgan barcha jaraënlarning har birida innovatsion marketingni o'zida namoyon qiladi.

Zamonaviy bozor sharoitida innovatsion marketing innovatsion faoliyatning bir turi sifatida yuzaga kelar ekan, bunda, yangi mahsulot va xizmat turlarini ishlab chiqish jaraënlarni o'zlashtirishda ko'proq e'tibor ushbu innovatsion mahsulotlarni baholashga emas, balki bozorni o'rganishga qaratiladi. Bu esa o'z navbatida innovatsion mahsulot ishlab chiqaruvchi korxonalarining yangi mahsulotlari yoki ko'rsatadigan xizmatlarini samarali va muvaffaqiyatli bozorga siljitishda innovatsion marketing texnologiyalaridan foydalanishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Investitsion loyihalarni ishlab chiqish jarayonidagi muhim faoliyat sohalaridan biri bo'lib marketing hisoblanadi. Marketing tadqiqotlari asosan talab va raqobat tahlili, haridor xatti-harakatlari va iste'molchi extiyojlari, raqobatdosh mahsulotlar tahlilidan iborat.

Talab va bozor tahlili buyicha ishlar quyidagi tarzda tashqil qilingan bo'lishi lozim:

- 1) maqsadli bozor to'zishini baholash;
- 2) iste'molchilarni va bozorni segmentlashtirishni tahlil qilish ;
- 3) sotish yullarini tahlil qilish ;
- 4) raqobatni tahlil qilish ;
- 5) ijtimoiy-iqtisodiy sohani tahlil qilish ;
- 6) korporativ (ichki) tahlil;
- 7) marketing ma'lumotlarini baholash;
- 8) xulosalar, imkoniyatlar va tavakkalchiliklar.

Bozor to'zishini aniq birxillashtirish va sifatli tahlil qilish uni tadqiq qilish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Marketing tizimi elementlari o'rtasidagi ahamiyatga molik barcha bog'liqliklarni, ya'ni sanoat to'zishini (etkazib beruvchilar, korxonalar turi, ishlab chiqarish yoki tarmoqni tashqil qilish), iste'molchilar tavsifi, bandlik va raqobat xususiyatlari, shuningdek sotish strukturasi baholash va ifodalash juda muhim .

Sotish yo'llari (kanallari) ishlab chiqaruvchini so'nggi iste'molchi bilan bog'lab turuvchi zanjirdir. Bu vositachilik vazifasini odatda o'zlarining marketing vositalaridan foydalanadigan maxsus korxonalar bajaradilar. Bundan tashqari, sotish yullari iste'molchi bilan ishlab chiqaruvchi o'rtasida axborot almashish vositalari hisoblanadi.

Loyiha marketingining xolatini baholashda raqobatchilarning muddaolarini ham xisobga olish lozim. Raqobatchilarni tahlil qilish jarayonida diqqat-e'tiborni asosiy raqobatchilarga yoki xatti-harakatlari o'xshash bo'lgan raqobatchilar guruxiga qaratish lozim. Raqobatchilarning bozordagi xatti-harakatlari 1.6-rasm

Raqobatchilarning kutiladigan ta'sir xususiyatlarini baholash.

Kelgusidagi taraqqiyotni bashorat qilish marketing tadqiqotlaridagi eng muhim va muayyan ma'noda eng murakkab elementlardan hisoblanadi. Chunki u loyiha doirasini ham, zarur resurslarni ham belgilab beruvchi muhim omildir. Bunday bashorat qilish bozordagi talab va takliflar, ko'rib chiqilayotgan bozor ulushi, raqobat sharoitlari va boshqalarga aloqador bo'lgan miqdoriy va sifatliy ma'lumotlarga ega bo'lish uchun ham zarurdir.

Marketing tadqiqotlari natijasida olingan tahliliy ma'lumotlar va bashoratlar asosida innovatsion loyihaning marketing strategiyasi ishlab chiqiladi.

Marketing strategiyasining muhim qismlaridan biri bo'lib marketing faoliyatiga sarflanadigan harajatlarning barcha tarkibiy qismlarini o'zida jamlagan sarf-harajatlar hisoblanadi.

Ishlab chiqarish strategiyasi - innovatsion loyihaning ajralmas qismi hisoblanadi. U quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- erting joylashishini asoslash;
- ishlab chiqarish dasturi va ishlab chiqarish quvvati;
- texnologiya va asbob-uskunalarini tanlash;
- umumiy investitsion harajatlarni baholash;
- zarur mehnat resurslari, jumladan hodimlarni tayyorlash xisob-kitoblari;
- ishlab chiqarish va sotish harajatlarini aniqlash.

Talab va ehtiyojlar baholanib, loyihaning asosiy strategiyasi belgilanganidan keyin sanoat qurilishi uchun mos keladigan joy va xudud tanlanadi. Joy tanlashda xududlarning bir necha muqobil variantlaridan kelib chiqiladi.

Qurilish uchun maydon tanlashga infrato'zilmaning xolati katta ta'sir kursatadi.

Iqtisodiy va ijtimoiy jixatdan rivojlangan infrastukturaning mavjudligi loyiha uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bu eng avvalo transport va aloqa, suv, elektr energiyasi, yoqilgi, oqava suvlar va chiqindilarni yuqotish tizimidan iborat.

Joy masalasi hal bo'lishi bilan oq, loyihani joylashtirish uchun aniq yer belgilanishi lozim. yer ajratilayotganda quyidagi omillar xisobga olinadi:

- ekologik (tuproq, xavfli o'ziga xosliklar – suvlar va boshqalar);
- atrof-muhitga ta'sir ko'rsatish (cheklashlar);

- infratuzilma;
- yerning qiymati;
- yerni tayyorlash va o'zlashtirish (sarf-xarajatlar).

Mahsulotning assortimenti va hajmi asosan bozor talablari va taklif qilinayotgan marketing strategiyasiga bog'liq bo'ladi. Loyihadagi sotish dasturi belgilanganidan keyin ishlab chiqarish dasturi batafsil ishlab chiqiladi. Turli texnologik, ishlab chiqarish va tijorat muamolari tufayli aksariyat loyihalar ishlab chiqarish quvvatidan asta-sekin chiqib ketadi. Tarmoqning xususiyati va mahalliy shart-sharoitlarga bog'liq ravishda dastlabki yillarda ishlab chiqarish va sotish xajmi umumiy quvvatning 50–70% ni tashqil qiladi.

Ishlab chiqarish dasturida oxirgi mahsulotni chiqarish darajasi belgilangandan keyin har bir bosqich uchun materiallar va ishchi kuchining muayyan extiyojlarining miqdori belgilanadi. Texnologiya va qurilmalarni tanlash – bunday tanlash ushbu loyiha uchun mos keladigan variantni tanlash va texnologik muqobillarni baholashga asosan bo'lishi lozim. Ishlab chiqarish dasturi va korxonaning quvvati belgilanganidan so'ng loyihaning asosiy investitsion extiyojlari uchun kattalik tartibidagi dastlabki baholashni tuzish mumkin.

Ishlab chiqarish dasturi belgilanganidan, texnologik jarayonlar va asbob-uskunalar tanlanganidan so'ng mehnat resurslari belgilanadi. Loyihaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi turli toifadagi mehnat resurslari: muxandis-texnik hodimlar, asosiy va yordamchi ishchilarni taqozo qiladi. Loyihaning kapital harajatlarni baholash texnologiya, mashina va asbob-uskunalar, bino va inshootlar, boshqa turdagi ishlar va harajatlar sarfini baholash asosida amalga oshiriladi. Ishlab chiqarish dasturi belgilanib, texnologik jarayonlar va asbob-uskunalar tanlab bo'linganidan keyin mehnat resurslariga bo'lgan extiyoj belgilanadi.

Innovatsiyalar marketingi konsepsiyasi butun marketing xizmati, bozorni tadqiq qilish va korxonaning raqobat strategiyasini ishlab chiqishning asosini tashkil etadi. Innovatsiyalarni qidirib topishning boshlang'ich bosqichida marketing bo'linmalarining birinchi darajali vazifasini bajarish:

1. Talab va raqobatning darajasi;
2. Xaridorning xulqi va uning afzalliklarining dinamikasi;
3. Raqobatlashuvchi mahsulotlarning mavjudligi va yangilik bozorida raqobatlashib

qolish imkoniyatini o'rganishdan iboratdir.

Marketing strategiyasi, bozorning tahlili va operativ marketing quyidagi 6 printsipli bosqichlardan iborat bo'ladi.

- umumiy iqtisodiy tahlil;
- iqtisodiy holatning tahlili;
- bozorni tadqiq qilish;
- yangilikning kirib borishi strategiyasini ishlab chiqish;
- marketingning operativ tadbirlari;
- marketingga xarajatlar va undan olinadigan daromadlarni baholash.

Marketing kontsepsiyasidan shu narsa kelib chiqadiki, innovatsion marketing biznesning strategiyasi, boshqaruv tadbirlari, vazifalari va metodologik asosining yagonaligidan iboratdir.

O'tish iqtisodiyotiga ega mamlakatlar uchun innovatsion marketing asosida yangilikdir.

Sanoati rivojlangan mamlakatlarda firmani rivojlanishining marketingi kontsepsiyasi o'n yilliklar davomida faxriy o'rinni egallaydi, bunda ta'kidlash kerakki, innovatsion marketingni ilmiy fan sifatida fujudga kelishi faqat keyingi o'n yilliklarga to'g'ri keladi.

Innovatsion marketing tushuncha sifatida innovatsion marketingdan kengroq, u o'z ichiga tashkilotning vazifasi, tafakkurning falsafasi ilmiy-tadqiqotlar sohasi, boshqaruv uslubi va xulqini oladi. Bu cheklangan, majbur qilingan novatorlik emas, munosabatlarning alohida turi va hattoki to'liq qabul qilinishidir.

Innovatsion marketing sotsial yo'naltirishga, izdoshlarga ega. Strategik va operativ tashkil qiluvchilar uning eng muhim turlari bo'ladilar.

O'zbekiston Respublikasida o'tkazilgan respublika "innovatsion g'oyalar ishlanmalar va texnologiyalar", "sanoat yarmarkasi va kooperatsion birjalar yarmarkasi" da taqdim etilgan ilmiy–

tekshirish ishlanmalari va texnologiyalari, qo'shma korxonalarda ishlab chiqarilgan tovar va xizmatlarni sifat qo'rsatkichlari xalqaro ISO IMEK standart talablariga mosligi va O'zbekistonda lokalizatsiya qilingan import o'rnini bosuvchi va eksportga yo'naltirilgan ko'plab tovarlar ishlab chiqarilmoqda. Xozirgi davrda respublikamiz kundalik hayot va uning dinamikasi o'zgarib bormoqda, bu esa iqtisodni yangilashda marketing tadqiqotlarini natijalarini tahlil qilib yaqin kelajakka va uzoq davrga nisbatan innovatsion strategiyani tanlash, rejalash va amalga oshirishni bu esa O'zbekiston Respublikasining dunyo hamjamiyatida obro'sini oshirishda va iqtisodiyotni yuksaltirishda katta ahamiyat kasb etadi.

Ko'p sonli ma'lumotlar texnika shundan dalolat beradiki, iqtisodiy o'sishning asosiy xarakterlantiruvchi kuchi ilmiy–texnik innovatsiyalar hisoblanadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitlarida kichik biznes va tadbirkorlik innovatsion jarayonda markaziy rol o'ynaydi. Innovatsiyalar esa texnik taraqqiyot sur'ati yuqori bo'lgan tarmoqlarda asosiy raqobat quroli hisoblanadi. Texnik taraqqiyot va iqtisodiy rivojlanishini qo'llab–quvvatlovchi institutlarga alohida e'tibor qaratgan.

XX–asrning ikkinchi va uchinchi o'n yilliklardagi dunyoning innovatsion o'zgarishlari ishlab chiqarishning postindustrial iqtisodiy uslubining shakllanishi bilan ifodalanadi. Garchi bu jarayon uzoq muddatli va ziddiyatli bo'lsada, hozirdanoq uning asosiy jihatlari ko'zga tashlanmoqda.

Birinchidan, bu integral iqtisodiy tuzum,

Bu xususiy mulkchilikka yo'naltirilgan xxar tomonlama raqobatli ko'rinishidir.

Ikkinchidan, bu ko'p ukladli iqtisodiyot bo'lib, unda har bir iqtisodiy uklad unga xos bo'lgan o'rin egallab boshqa ukladlar ustidan hukumronlik qilmaydi va ular bilan uyg'unlashadi.

Uchinchidan, iqtisodiyotning globallashuv jarayonida davom etib, unga yangi xislatlar baxsh etadi.

Xozirda mavjud bo'lgan uch ta iqtisodiy bino–uy (oila) iqtisodiyoti, mikroiqtisodiyot va makroiqtisodiyot ustiga to'rtinchi qavat global iqtisodiyot ko'riladi.

To'rtinchidan, iqtisodiy dinamika davriyligi o'rtaga muddatli tsikllar almashinuvida jamiyatni larzaga soluvchi iqtisodiy inqirozlar kabi 21–asrda ham saqlanib qoladi.

Beshinchidan, turli mamlakatlar va ijtimoiy qatlamlarning iqtisodiy rivojlanish darajasi o'rtasidagi farq va iqtisodiy stratifikatsiyaning kamayishi tendentsiyasi ustunlik qiladi.

Oltinchidan, faoliyat ko'rsatishi va rivojlanishida hukumat va biznesning davlat va tadbirkorlikning hamkorlik modeli ko'zga tashlana boshlaydi. Ikkala tomon ularga xos bo'lgan funksiyalarni bajarib, bir–biridan alohida holda rivojlana olmaydi.

Zamonaviy fan va texnika texnologiya tobora raqobatni bozor kurashiga jalb qilib bormoqda fundamental bilimlar va ularning yakuniy mahsuli ilmiy–texnik mahsulot–iqtisodiyotning globallashuvi sharoitlarida davlatlarning siyosiy manfaatlarini amalga oshirishining muhim omiliga aylanmoqda.

O'zbekiston iqtisoditi o'sishining taklif etilgan amalga oshirish bir vaqtning o'zida harbiy–texnologiya kompleksini zamonaviy yuqori texnologiyalar bilan mamlakat qurolli kuchlarini esa yangi avlod harbiy texnikasi, va zamonaviy qurol yarog' namunalari bilan ta'minlash bo'yicha strategik vazifani xalq etishga imkon beradi.

Strategik marketing tadqiqotlarini asosiga bozor holatini keyinchalik bozor segmentlarini ishlab chiqish, talabni tashkil qilish va shakllantirish, xaridoni modellashtirish bilan tahlil qilish qo'yiladi.

Tadbirkorlik firmasi boshidan bozorni egallash segmentlashtirishni kengaytirish va chuqurlashtirish o'zining iste'molchilarni yaratishga qaratilishi kerak. Bozorlar va tashqi muhit omillarini tahlil qilishdan tashqari zamonaviy marketing nafaqat bugungi kunning iste'molchilarini o'rganadi, balki kelajakda ehtimol bo'lganlarini ham shakllantiradi.

Strategik marketing korxonaning marketing va sotsiologiya xizmatlari xodimlarining iste'molchilarning yaqindan aloqasiga kritilgan (anketalar to'ldiri, telefon bo'yicha so'rov, reprezentiv tanlov olishlar va h.k.).

Ko'pgina kichik va o'rta firmalar o'zlarining marketing xizmatlariga ega bo'lishga imkoniyatlari yo'qligi sababli mutaxassislar maslahatlari, ko'rgazmalariga borish, kataloglarni

o'rganish, xaridorlar bilan bevosita aloqani kengroq qo'llashlari kerak. Ishlab chiqaruvchi va xaridor o'rtasidagi doimiy teskari aloqaga asoslangan marketingning majmuaviy turi («Marketing mira») xatarni pasaytirishning eng muvaffaqiyatli yo'li bo'lishi mumkin. Tadbirkor xaridorlarni uning muhiti, xulqi, istaklari, anglab yetolmagan butun turli tumanligiga ko'rinishi kerak.

Nafaqat mahsulotning turli tuman navlarini ishlab chiqarish, balki bir vaqtda harakatlarni yangilarini o'rnini almashtiruvchi va siqib chiqaruvchi modifikatsiyalarni tezroq ilgari surish maqsadida o'z mahsulotini muddatidan oldin mahalliy eskirishi taktikasini yaratishga jamlanishi kerak.

Yangilikka talabga munosabatga ega makroiqtisodiy omillar, shu jumladan aholi, uni o'sish sur'atlari, aholi jon boshiga daromad va iste'mol, iste'mol narxlarining indeksi, «iste'mol savatchasi», inflyatsiya sur'atlari umumiy iqtisodiy tahlilga imkon beradilar. Bundan tashqari bunga yuridik va institutsional sharoitlarni o'rganish, hamda bunday mahsulotning import va eksporti, kvotalashtirish, standartlar bo'yicha cheklashlar, majburiyatlar, soliqlar va subsidiyalar bilan bog'liq qonunchilik amaliyoti ham kiradi. Bunga bunday mahsulotni milliy ishlab chiqarishning mavjud darajasi, importning mavjudligi va imkoniyati, eksportning mavjud darajasi importning o'rnini bosuvchi mahsulotni ishlab chiqarish va to'ldiruvchi yangiliklar haqidagi ma'lumotlarni tahlil qilish zarur.

Iqtisodiy holatning tahlili, hammadan avval, umumholatli tendensiyalar va holatni tashkil qiluvchi omillarni tadqiqot qilish bilan bog'langan. Iqtisodiy holat bu qayta ishlab chiqarishning omillari va sharoitlarning bozorda namoyon bo'lishi va ularning tashqi va ichki muhit bilan o'zaro aloqasining shaklidir. Shundan kelib chiqqan holda, holatni tashkil qiluvchi omillar holatini o'zgarishi dinamikasi, uning yo'nalishi va rivojlanishi sur'atlarini belgilab beruvchi, harakatga keltiruvchi kuchdir. Bu omillarga ham makrota'sirni bu ham ta'sirning aniq sohasini kiritish mumkin, masalan, muhim makroomillarga davraviy iqtisodiy jarayonlar, xususiylashtirish, soliqlar, byudjet, sotsial ta'minot, amortizatsion ajratmalar tizimi, texnika va texnologiyalar sohasidagi davlat siyosati elementlari kiradi.

Ularni bozor jarayonining har xil tomonlariga tegishli bo'lganlar (talab, taklif, narx omillari) ga, kelib chiqishi bo'yicha (iqtisodiy, siyosiy, sotsial, ilmiy-texnik va h.k.), ta'sir qilish yo'naltirilganligining boshqarilishi, oldindan aytilgan bo'lishligi bo'yicha bo'ladilar.

Holatni tashkil qiluvchi omillar uzoq vaqtli (o'n yilgacha) o'rta muddatli (uch- besh yil) va qisqa muddatli, hamda davraviy, davraviy bo'lmagan, mavsumiy bo'lishlari mumkin. Ayniqsa, tovar bozorining holatini ajaratish kerak. Masalan, makroiqtisodiy omillar ko'proq darajada mashinsozlik va qurilishdagi ishlab chiqarishga, mavsumiy omillar. Oziq-ovqatlar bozoriga va daromadlar darajasi iste'mol talabi tovarlar bozori va uy-joy qurilishiga ta'sir ko'rsatadilar.

Holatni tadqiqotlar asosida bozorni tadqiqot qilishning tizimi qo'riladi, uning asosiy bloklari birinchi rasmda chizma ravishda ko'rsatilgan.

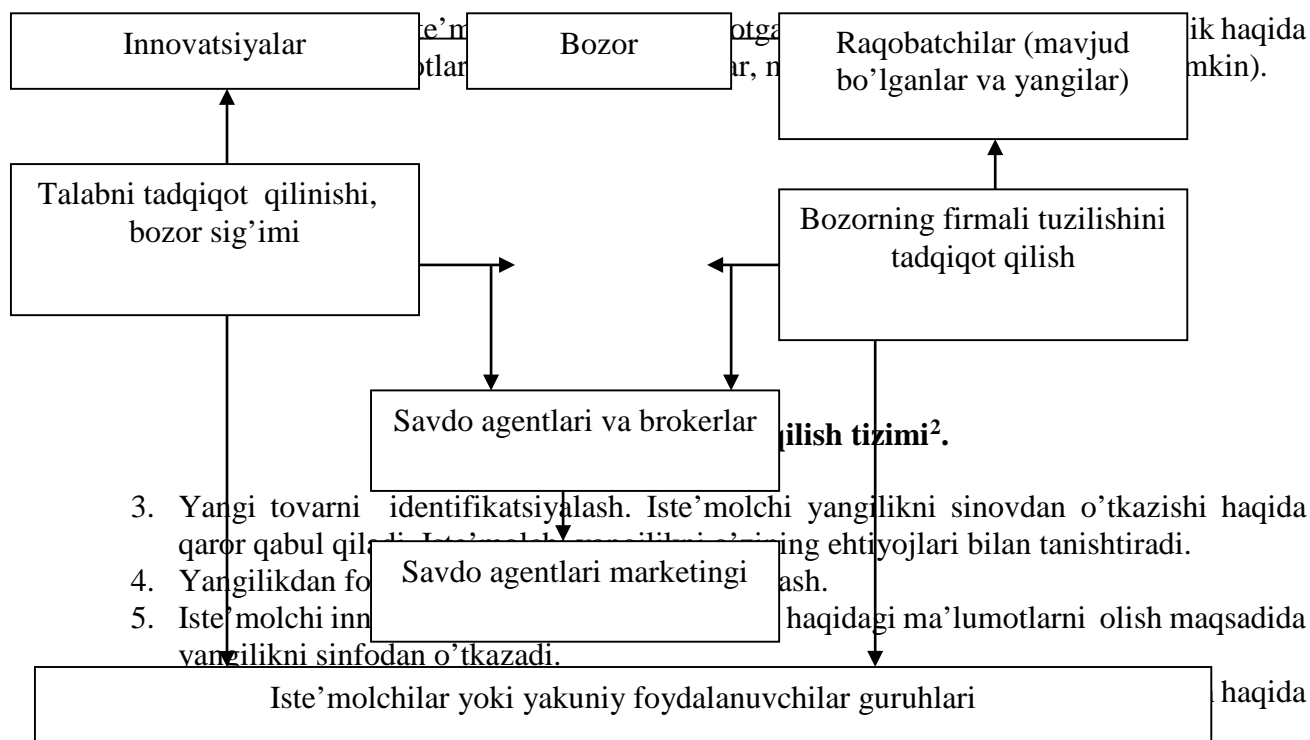
Bozor (idoralari va maydonli)ni tadqiqot qilish bozorning mavjud sig'imini, uning firmali tuzilmasini, segmentlarga bo'linishini, foyda me'yori dinamikasi va yangilikka o'xshash mahsulotlarni sotilishi hajmini faol baholashga asoslangan.

Marketing strategiyasi uchinchi bosqichining asosiy jihati yangilikka iste'molchining javobini batafsil o'rganishga asoslangan yangi tovarga talabni tadqiqot qilish va bashoratlashdigan iboratdir.

Hozirgi sharoitlarda fan, ilg'or texnologiyalar, iqtisodiyotning eng muhim tavsifnomasi bo'lib mamlakatda ishlab chiqarilgan mahsulotlar raqobatbardoshlik darajasini belgilab beradi. Iqtisodiyotimizning yetakchi tarmoqlarini modernizatsiya qilish va texnik yangilash, mamlakatimizning yangi marralarni egallashi uchun kuchli turtki beradigan va jahon bozorida raqobatbardoshligini ta'minlaydigan zamonaviy innovatsiya texnologiyalarini joriy qilish bo'yicha maqsadni loyihalar o'z ifodasini topadi.

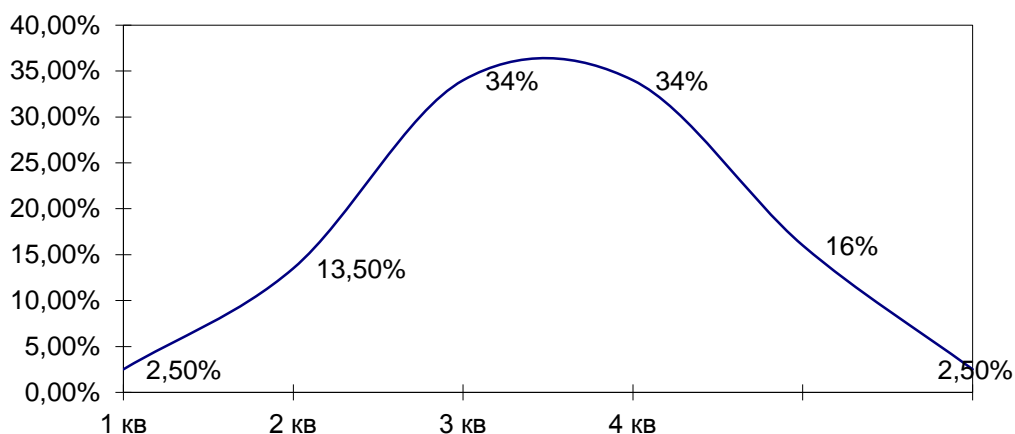
Innovatsion marketingning qoidalari muvofiq yangi tovarni qabul qilish quyidagi bosqichlardan tashkil topadi:

1. Birlamchi xabardorlik. Iste'molchi innovatsiya haqida xabar topadi, yetarlicha axborotga ega emas.

Yangi tovarni qabul qilish bosqichlaridan tashqari marketologlariga iste'molchilarni ularni yangiliklarga moyilliklari darajasi bo'yicha tasniflash zarur. Maslan, ko'pgina iste'molchilarga innovatsiyalarni qabul qilishda qandaydir psixologik ta'sir mavjudga keladi, ammo samarali reklama va marketing tadbirlaridan keyin innovatsiyani qabul qilgan va qabul qilmaganlar o'rtasidagi nisbat qo'zg'aradi, birinchilarining soni qat'iy oshib boradi. Keyin e'tibor va tovarni iste'molchilar tomonidan qabul qilinishini taqsimlanishi 2-rasmda ko'rsatilgan tegishli egri chiziq ko'rinishini oladi.

Rasmdan ko'rinishicha iste'molchilarning 80 foizidan ko'prog'i ertami yoki kechmi, baribir yangilikni qabul qiladi va iste'molchilarning har xil kategoriyalarda uni qabul qilish vaqti har xil bo'lsa ham eng ko'p sonli guruhni dastlabki ko'pchilik (34%) va kechga qolgan ko'pchilik (34%) tashkil qiladi.

2-rasm. Iste'molchilar kategoriyalarining innovatsiyalarning qabul qilinish vaqti bo'yicha egri taqsimlanishi³

Amalda innovatsiyalarni qabul qilmaydigan iste'molchilar soni 16 %dan kamroq «novatorlar» kategoriyalarni kam sonliligi jamiyatning faqat cheklangan qismiga tovar yangiligiga

² Рычкова Н.В. «Маркетинговые инновации». –М.: КНОРУС, 2009.

³ Рычкова Н.В. «Маркетинговые инновации». –М.: КНОРУС, 2009.

yuqori ta'sirchanlik va moyillikni kqrsatadi. +olganlarning innovatsion moyilligini qimmatbaho marketing ishlanmalarini faollashtirish yqli bilan oshirish mumkin.

Yangilik iste'molchilarning alohida kategoriyalari uchun ba'zi bir ta'riflar va izohlar 1-jadvalda berilgan.

1-jadval

Innovatsiyalar iste'molchilari kategoriyalari ularni yangi tovarga moyilliklari bo'yicha tasnif va ta'riflar

Iste'molchilar kategoriyasi	Ulush	Ta'rif
Novatorlar	2,5	Xatarga, yangilikni sinovdan qtkazadilar, bunda tavakkalchilikka yql qqyadilar
Dastlabki izdoshlar	1,5	Qz muhitidagi fikrlarning yetakchilari, yangilikni ehtiyotkorlik bilan bqlsa ham erta qabul qiladilar
Dastlabki ko'pchilik	34,0	Ehtiyotkor iste'molchilar, yangilikni qrtachadan oldin qabul qiladilar, ammo kamdan kam yetakchi bqladilar
Kechikkan ko'pchilik	34,0	Ishonchsizlik kayfiyatiga egalar, yangilikni iste'molchilarning kqpchiligi uni sinovdan qtkazganlaridan keyin qabul qiladilar
Qoloqlar	16,0	An'analarga sodiq iste'molchilar.YO yangilikni umuman qabul qilmaydilar, yoki u an'anaviy bqlgandan keyin (yangilik bqlmay qolgandagina) qabul qiladilar

Ta'kidlash kerakki, innovatsiyaning xarakteri uni qabul qilinishi sur'atlariga to'g'ridan to'g'ri bog'liq. Innovatsiyaning ba'zi bir turlari aynan bir kunda ommaviy bo'lib ketadi, boshqachasiga buning uchun uzoq vaqt talab qilinadi. Innovatsiyani qabul qilinishi sur'atlariga beshta ta'rif ta'sir ko'rsatadi:

- usullarning vorisligi va birga bo'la olishligi, yangi qabul qilingan iste'mol boyligi va innovatsiya iste'molchilarining tajribasiga mos kelishi darajasi. Masalan, buxgalteriya hisobi, hisoblash texnikasini innovatsion qo'llash uchun dasturiy mahsulotlarning muvaffaqiyati tizimni iste'molchilarning psixologiyasi va odatlariga, turg'un ishchi tartib va psixologik stressni kamaytirish imkoniyatiga moslashishga bog'liq;

- Murakkablik, ya'ni uning mohiyati va tatbiq etish tamoyillari, hamda foydalanishdan foydani tushunishning nisbatan yo'iyinligi;

- innovatsiyani tatbiq etish jarayonini bo'linuvchanligi, ya'ni yangilikni bosqichma bosqich kiritish va natijani asta sekin baholash imkonityai.

- kommunikatsiyaon ko'rgazmalilik, ya'ni iinovatsiyani qo'llashdan foydalilik va foydani tushunarli bayon qilish imkoniyati.

Bu jihatdan quyidagini ta'kidlash kerakki, foydaliligini miqdoran (moddiy) baholash mumkin bo'lgan innovatsiyalar ko'pincha umuman ishlab chiqarish tizimini faolitya yuritishini sifatli yaxshilashga qaratilgan innovatsiyaga nisbatan amalda keyingilarning ob'ektiv va sub'ekti foydaliligi g'oyatda kattaroq vositali samarag olib kelishi mumkin bo'lsa ham, birinchi qarashda o'ziga jalb qiladigan ko'rinadi.

Innovatsiyalarni bozorga tatbiq etish uchun zarur umumiy xususiyatlaridan tashqari iste'molchi uchun sifatning aniq ko'rsatkichlari: konstruktorlik ta'riflari, dizayn iste'molchilik xususiyatlari, foydalanish imkoniyatlari, qulaylik va albatta, narx katta ahamiyatga ega.

Yangi tovarga talabning bashorati bozor ishtirokchilari va ularning faoliyati o'rtasidagi o'zaro aloqalari tizimli tadqiqot qilishga asoslangan. Bozor ishtirokchilari: xaridorlar, sotuvchilar, savdo agentlari, vositachilar, brokerlar, imijmeykerlar, reklama agentliklari marketing tizimining elementlari bo'ladi. YAngilikni ishlab chiqaruvchilar va uning yakuniy iste'molchilari o'rtasida vazifaviy o'zaro aloqani o'rnatish bozorni tadqiqot qilishning muhim elementi bo'ladi.

Fan–texnika taraqqiyotining asosiy tarkibiy qismlaridan biri innovatsion faoliyat iqtisodiy rivojlanishining mazkur yoʻnalishida faollikni taʼminlovchi omillarni shuningdek, innovatsion jarayonlarni qoʻllab–quvvatlovchi va tartibga soluvchi tashkiliy tuzilmalar xususiyatlari oʻrganish va ulardan foydalanish hisoblanadi.

Shunday qilib, taʼkidlash mumkinki, hozirgi paytda mamlakatda investitsion faoliyat amalga oshirilayotgan sharoitlar quyidagicha tavsiflanadi:

- qonunchilik tomonidan yaqin, oʻrta va uzoq istiqbollarga belgilangan milliy maqsadlar va ularga erishish boʻyicha aniq ifodalangan mexanizmlarning yoʻqligi;
- makroiqtisodiy barqarorlik va vazifalariga boʻysundirilgan davlat strukturalari faoliyati natijalari doim ham texnologik rivojlanishi va innovatsion faoliyatni qoʻllab–quvvatlash maqsadlarga mos kelavermasligi, ayrim hollarda unga zid kelishi;
- mamlakatning milliy xavfsizligi, iqtisodiy barqarorligi va rivojlanishi manfaatlarini taʼminlash vositasi sifatida innovatsion faoliyati davlat tomonidan qoʻllab–quvvatlashni amalga oshirish ehtiyojlarning siyosiy darajada aniq ifodalanayotganligi.

Maʼlumki, rivojlanishning zamonaviy bosqichida innovatsiyalar raqobatbardoshlikni oshirishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Ular yangi tovar va xizmatlarning yaratilishi, yangi bozorlarni oʻzlashtirish, investitsiyalar oqimini oshirish hamda barcha turdagi xarajatlarni pasaytirishga olib keladi. SHuning uchun ham innovatsion rivojlanish muammolari inqirozdan keyingi davrda korxonalar faoliyati samaradorligini oshirishning asosi sifatida yuzaga chiqdi. Aynan innovatsion rivojlantirish inqiroz oqibatlarini osonlik bilan yengib oʻtish va iqtisodiy koʻrsatkichlarni yaxshilash imkoniyatini kengaytiradi. Bunday rivojlantirishning samarali vositalaridan biri innovatsion marketing hisoblanadi. Innovatsion marketing klassik marketingning koʻp sonli kontseptsiyalaridan biri hisoblanib, u har bir korxonada doimo oʻz mahsulotini yaxshilashi, uni bozorda siljitish shakli va usullarini takomillashtirib borishi gʻoyasini ilgari suradi.

Amaliyotda innovatsion marketingning ikki yoʻnalishi: yangi mahsulot marketingi va mavjud mahsulotni takomillashtirishga yoʻnaltirilgan vositalari keng qoʻllaniladi. Ushbu marketing kontseptsiyasi juda ham samarali hisoblanib, mahsulotni sotishning boshlangʻich bosqichida juda ham qoʻl keladi. Chunki bozorni tadqiq qilish asosida joriy etilgan innovatsiyalar kompaniyani ushbu mahsulotni ishlab chiqaruvchi – monopolistga aylantirishi mumkin.

Albatta, kuchli raqobat sharoitida biror mahsulot yoki xizmatlar boʻyicha bozorda monopol holatni egallab turish mushkul. Ammo innovatsion marketing strategiyasini toʻgʻri tanlash orqali raqobatchilar orasida liderlik pozitsiyasini ushlab turish mumkin.

Innovatsion marketing yordamida mahsulotni sotish bozori tahlil qilinadi va segmentlashtiriladi, talabni shakllantirish va tashkil etish hamda isteʼmolchilar xulqini bashorat qilish amalga oshiriladi. Bunda bozorda yangi tovarning paydo boʻlishi, uni tadqiq qilish va u isteʼmolchilar tomonidan qanday qabul qilinishini prognozlash muhim masala hisoblanadi.

Mahsulotning turi, sifati va ushbu mahsulotga ehtiyoji mavjud isteʼmolchilar guruhi doimo innovatsion loyiha rahbarining diqqat markazida boʻlmogʻi lozim. Bu, oʻz navbatida, marketing tizimi barcha ishtirokchilarining oʻzaro aloqadorligi va hamjihatlikda faoliyat yuritishi zaruriyatini keltirib chiqaradi. Bozorni oʻrganishdan tashqari, innovatsion marketing isteʼmolchilar haqida maʼlumotlar yigʻish (aholining oʻsish surʼati va daromadlari, huquqiy shart-sharoitlar va mavjud qonunchilik)

amaliyotini oʻrganadi. Shuningdek, eksport va import hajmining oʻzgarishi, yangiliklarning joriy etilishiga alohida eʼtibor qaratiladi. Maʼlumotlar turli xil statistik axborot manbalari, maʼlumotlar bazasi, biznes nashrlar hamda savdo-sanoat palatasi maʼlumotlari va boshqa turli xil idoraviy va ilmiy tahliliy materiallardan olinishi mumkin. Xaridorlar ehtiyojini tahlil qilish va ularni maʼlum bir guruhlariga boʻlish (segmentlashtirish) asosida mahsulotning raqobatbardoshligi va jozibadorligi darajasi aniqlanadi. Olib borilgan barcha analitik tadbirlar natijasida innovatsion marketing strategiyasi shakllantiriladi. Boshqacha soʻz bilan aytganda, innovatsion marketing aniq vazifalarni hal qilishga qaratilgan ilmiy-tadqiqot, ishlab chiqarish, tashkiliy, tijorat va moliyaviy tadbirlar majmuasidan iborat innovatsion loyiha hisoblanadi. Mazkur taʼrifdan kelib chiqadigan

bo'lsak, fikrimizcha, korxonalar va uning mahsuloti raqobatbardoshligini oshirish, uzoq muddatli barqaror rivojlanishning innovatsion asoslarini yaratish hamda korxonalar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash innovatsion loyihaning asosiy maqsadlari sifatida yuzaga chiqadi. Ushbu maqsadlarga erishish innovatsion loyiha, ayniqsa, innovatsion marketingning yuqori samaradorligini ta'minlash, buning natijasida korxonalar iqtisodiy ko'rsatkichlarining o'sishiga olib keladi.

Iqtisodiy adabiyotlarda innovatsion marketing innovatsion mahsulotlarni ishlab chiqaruvchilar marketingga va ularni sotib oluvchilar marketingga ham bo'lib o'rganiladi. Ikkinchi yo'nalish asosan biror bir korxonalar yoki tashkilot uchun yangi mahsulotlar, axborot texnologiyalari yoki asbob-uskunalarini sotib olish, innovatsion mahsulot ishlab chiqaruvchilar bilan uzoq muddatli strategik sherikchilik aloqalarini o'rnatishga qaratilgan. Bunda marketing mutaxassislari bevosita innovatsion mahsulot ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan innovatsion komponentlarni izlash va sotib olish bilan shug'ullanadilar.

Bugungi kunda innovatsion marketingni qo'llamasdan turib har qanday biznes sohasida iste'molchilar ehtiyojlarini oldindan ko'ra bilish va uni to'liq qondirish mumkin bo'lmay qoldi. Bunda innovatsion marketing texnologiyalaridan foydalanish nafaqat kompaniyada ishni tashkil etish va uni boshqarish, balki mazkur jarayonlarga ilmiy yondashuvni ham talab etadi. Kuchli raqobat sharoitida xo'jalik sub'ektlarining muvaffaqiyatini marketing faoliyatida o'zlari faoliyat yuritayotgan tarmoqning o'ziga xos xususiyatlarini, bozor mexanizmi elementlari, uning tamoyillari bilan bog'liq ravishda chuqur o'rganmay turib ta'minlash mushkul kechadi. Ar bir korxonalar ma'lum hudud hamda undagi bozor shart-sharoitlarida faoliyat olib boradi va shundan kelib chiqib, marketingning turli vositalaridan foydalanadi. Biroq, bugungi kunda innovatsion marketing texnologiyalari va vositalarining qo'llanilishida jiddiy to'siqlar mavjud. Bu to'siqlarni keltirib chiqarayotgan muammolarni tashkiliy va inson resurslari bilan bog'liq muammolarga ajratish mumkin.

Tashkiliy muammolar sifatida:

- innovatsion tashkilotlarni qo'llab-quvvatlash tizimining huquqiy bazasi shakllantirilgan bo'lsada, uning amaldagi tatbig'i talab darajasida emas;
- yirik kompaniyalarda innovatsion g'oyalarni amalga tatbiq etishning nisbatan qiyin kechishi va ko'proq vaqt talab etishi;
- yangi texnologiyalar bozorida to'laqonli raqobat muhiti shakllanmaganligi

innovatsion mahsulotlarni sotishda talab ham past bo'lishiga olib kelishini ko'rsatib o'tish mumkin.

Inson resurslari munosabatlaridagi muammolar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- innovatsion g'oyalarni shakllantirish va amalga oshirishda mutaxassislar yetarli emasligi;
- mahalliy biznes vakillarida texnologik bilimlar yetarli emasligi hisobiga innovatsion loyihalar ishlab chiqishning sustligi;
- ko'pgina kompaniyalarda innovatsion loyihalarni rivojlantirishda rag'batlantirish muhiti yo'lga qo'yilmaganligi va boshqalar.

Hozirgi vaqtda innovatsion marketing kontseptsiyasini muvaffaqiyatli qo'llash ushbu muammolarni ilmiy asolangan holda hal etishni talab qiladi. Ko'pgina iqtisodchilarning fikriga ko'ra, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishni innovatsion marketingsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Innovatsion marketing qo'llanilmagan tarmoq yoki soha esa o'z-o'zidan rivojlanishdan va yuksalishdan orqaga qolaveradi.

Yuqorida zikr etilganlardan kelib chiqadigan bo'lsak, zamonaviy innovatsion marketingning asosiy vazifalari sifatida quyilganlarni sanab o'tish mumkin:

- marketing tadqiqotlarining yangi usul va vositalarini qo'llash;
- bazorni segmentlashtirishning yangi mezonlarini ishlab chiqish;
- maqsadli segmentlarni egallash va rivojlantirish uchun yangi marketing strategiyalarini shakllantirish;
- mahsulot assortimenti siyosatini doimiy ravishda takomillashtirib borish;
- yangicha baho siyosatini yuritish, alohida bozor segmentlari uchun chegirmalar

joriy etish;

- mahsulotni sotishning yangi tarmoqlarini ochish;
- kommunikatsiya siyosatining yangi shakl va vositalaridan foydalanish va boshqalar.

Umuman olganda, innovatsiyalar yangi mahsulot yoki xizmatlar, ularni ishlab chiqarish va amalga oshirish usullari, tashkiliy, moliyaviy, ilmiy tadqiqot va boshqa sohalaridagi yangiliklar joriy etilishi hamda xarajatlarni tejashni ta'minlovchi yoki ularni tejash maqsadida sharoitlar yaratuvchi har qanday takomillashtirishga dahldor jabha hisoblanadi.

Innovatsion jarayon va har bir bo'g'in ishining rentabelligini nazorat qilgan holda tadbirkorlik faoliyati turli sohalarini muvofiqlashtirishni takomillashtirish, ilmiy-texnik, ishlab chiqarish faoliyati va marketinggini parallel va ketma-ketlik tarzida amalga oshirish, yangiliklarni kiritish, hayotiy davr bosqichlari sifatida ko'rish, ishlanmalar va yangi turdagi mahsulot hamda xizmatlarni moliyalashtirish va investitsiyalash kabi yo'nalishlarni qamrab oladi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkin, innovatsion marketingdan kengroq foydalanish ishlab chiqaruvchi va iste'molchilarni rag'batlantirish, ya'ni ikki tomonlama yutish, deganidir. U yangi mahsulotni ishlab chiqish bilan bog'liq risklarni pasaytiradi, potentsial talabni baholash hamda bozorning maqsadli segmentini aniqlash imkonini beradi. Innovatsion marketingning tashkiliy shakllari va usullarini takomillashtirishga innovatsiyalarni rivojlantirish kontseptual asosining tarkibiy qismi sifatida qaralishi mumkin.

8-Mavzu: Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarida innovatsiyalarni boshqarish.

Reja:

- 8.1. Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarini tashkil etishning zarurligi va ahamiyati.
- 8.2. Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklari faoliyatiga innovatsiyalarni jalb etishning zarurligi va ahamiyati.
- 8.3. Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarida innovatsiyalarni boshqarish usullari.
- 8.4. Innovatsion faoliyatni boshqarishda davlatning roli.

Kalit so'zlar: Innovatsiyalarni boshqarish, qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar, innovatsion faoliyat.

Foydalangan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

55. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullaev A., Parpiev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.
56. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. "Управление инновациями: Теория и практика". Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.
57. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред. А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
58. Komiljonov B. I. "Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish". Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.
59. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

60. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi "O'zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-4478-sonli Farmoni. "Xalq so'zi" gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.

61. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg'ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi "Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati" ma'ruzasi."Xalq so'zi" gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.

62. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.

63. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O'zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo'nalishlari to'g'risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

64. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda "Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to'g'risida"gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.

65. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi "Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

66. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.

67. O'zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

68. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред. А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.

69. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005.- 127 с.

70. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб. пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика, 2003, –605 с.

71. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.: Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

72. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo'jalik instituti veb-sahifasi

73. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.

74. www.uzreport.com – Axborot agentligi.

75. www.agro.uz – O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi.

Barcha sohada bo'lgani singari, bozor munosabatlari sharoitida qishloq xo'jaligida ham tadbirkorlik faoliyatiga e'tibor berish va unga keng imkoniyatlar yaratib berish taqozo etiladi. Qishloq xo'jaligida tadbirkorlik – foyda olish maqsadida tavakkalchilikka asoslangan holda mavjud me'yoriy hujjatlar asosida mulkchilik subyektlarining qishloq xo'jalik mahsulotlari yetishtirish, ularni qayta ishlash va sotish hamda xizmatlar ko'rsatish sohalarida faoliyat ko'rsatishidir. Bozor iqtisodiyoti sharoitida tadbirkorlik qishloq xo'jaligida yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan amalga oshiriladi. Bu jarayonda ular O'zbekiston Respublikasining «Mulk to'g'risida»gi, «Korxonalar to'g'risida»gi hamda «Tadbirkorlik to'g'risida»gi qonunlari talablariga qat'iy rioya etishlari zarur. Ular faoliyatlarini samarali amalga oshirishlari uchun mustahkam iqtisodiy negizga ega bo'lishlari kerak. Ularning iqtisodiy negizini esa mulk tashkil etadi.

Fermer xo'jaliklarining qishloq xo'jalik mahsulotlari yetishtirishni ko'paytirish va uning samaradorligini oshirishdagi afzalliklari bilan bugungi bozor munosabatlari sharoitiga mos kelishini inobatga olib, fermer xo'jaliklarini tashkil etish va ularni rivojlantirishning huquqiy asoslari yaratildi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 5-yanvardagi 8-

sonli «Qishloq xo‘jalik korxonalarini fermer xo‘jaliklariga aylantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi Qarori qabul qilinib, unda zarar ko‘rib ishlayotgan shirkat xo‘jaliklari negizida fermer xo‘jaliklarini tashkil etish ko‘zda tutilgan edi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2003-yil 24-martdagi «Qishloq xo‘jaligida islohotlarni chuqurlashtirishning eng muhim yo‘nalishlari to‘g‘risida»gi PF-3226-sonli Farmonida fermer xo‘jaliklarini rivojlantirish ustuvor yo‘nalish qilib belgilandi. Farmonni amaliyotga tatbiq qilish bo‘yicha fermer xo‘jaliklarini rivojlantirish konsepsiyasini ishlab chiqish ko‘zda tutildi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2003-yil 27-oktabrdagi PF-3342-sonli «2004-2006 yillarda fermer xo‘jaliklarini rivojlantirish konsepsiyasi to‘g‘risida»gi Farmoniga asosan, Vazirlar Mahkamasining 2003-yil 30-oktabrdagi 476-sonli «2004-2006 yillarda fermer xo‘jaliklarini rivojlantirish konsepsiyasini amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi va 2004-yil 24-dekabrda 607-sonli «2005-2007-yillarda fermer xo‘jaliklarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi Qarorlari qabul qilindi. Ushbu qarorlar bilan qishloq xo‘jaligi mahsulotlari yetishtiruvchilarning asosiy shakli sifatida fermer xo‘jaliklarini tashkil etish va ularning faoliyati uchun qulay shart-sharoitlar yaratish asosiy masala qilib belgilandi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2008-yil 6-oktabrdagi «Fermer xo‘jaliklari faoliyatini yuritishda yer uchastkalari miqdorini maqbullashtirish choralarini ko‘rish yuzasidan takliflar ishlab chiqish bo‘yicha maxsus komissiya tashkil etish to‘g‘risida»gi 3077-sonli Farmoyishiga muvofiq fermer xo‘jaliklari uchun ajratiladigan yer maydonlari hajmi qayta ko‘rib chiqildi. Ushbu tadbirdan so‘ng mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan fermer xo‘jaliklari soni 2009-yil holatiga 103081 tani tashkil etmoqda, ularga 3052,9 ming gektar ekin maydoni ajratib berilgan bo‘lib, bu jami ekin maydoninig 84,6 foizini tashkil etadi. 2009-yil holatiga ko‘ra fermer xo‘jaliklarida 1521,6 ming kishi ish bilan band bo‘lib, bitta fermer xo‘jaligiga o‘rtacha 15 kishidan to‘g‘ri keladi.

2009-yilda fermer xo‘jaliklarining qishloq xo‘jalik yalpi mahsulotidagi ulushi 34,5 foizni tashkil etgan. Bu ma‘lumotlar fermer xo‘jaliklarining O‘zbekiston iqtisodiyotidagi o‘rni va ahamiyatining ulkan ekanligidan dalolat bermoqda. Shuning uchun ham Respublikamiz Prezidenti I.A.Karimov Oliy Majlis qonunchilik palatasi va Senatining qo‘shma majlisida qilgan ma‘ruzasida “...fermerlik qishloqda xo‘jalik yuritishning eng istiqbolli va samarali shakli sifatida yetakchi o‘rnini egallamoqda”, - deb nihoyatda istiqbolli xulosa qilgan edi.

Yurtboshimiz joylarda ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarning borishi, amalga oshirilayotgan bunyodkorlik va obodonlashtirish ishlari bilan tanishish maqsadida 2009-yil 25-avgustdagi Surxondaryo viloyatiga tashrifi chog‘ida ham mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda fermerlik harakatining ahamiyatiga to‘xtalib, fermerlar mamlakat ravnaqi, xususan qishloq taraqqiyoti va farovonligini ta‘minlashda hal qiluvchi kuchga aylanganini ta‘kidlab o‘tdi. „Fermer nafaqat dehqon, balki iqtisodchi, menejer, agronom, sanoatchi bo‘lishi lozim. Bugunning talabi – shu. Fermer o‘zi yetishtirgan mahsulotni o‘zi qayta ishlashi, shu orqali qishloqqa sanoatni olib kirishi va aholi farovonligini oshirishga, yoshlarni ish bilan ta‘minlashga o‘zining faol hissasini qo‘shishi lozim“, - deb ta‘kidlagan edi.

Bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar, xususan, agrar sektorni rivojlantirish maqsadida aniq va uzoqni ko‘zlab ishlab chiqilgan chora-tadbirlar natijasida fermerlar ushbu sohada haqli ravishda yetakchi kuchga aylanib borayapti. Bevosita davlatimiz rahbari tomonidan ko‘rsatilayotgan g‘amxo‘rlik, yaratilayotgan imkoniyatlar ularni ana shunday ishlashga undayapti, yangi-yangi marralar sari yetaklamoqda.

Hozirgi davrda fermer xo‘jaligi o‘ziga uzoq muddatga ijaraga berilgan yer uchastkalaridan foydalangan holda tovar qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishi bilan shug‘ullanuvchi fermer xo‘jaligi a‘zolarining birgalikdagi faoliyatiga asoslangan, yuridik shaxs huquqlariga ega mustaqil xo‘jalik yurituvchi subyektdir. Fermer xo‘jaliklari tanlov asosida zahira va maxsus respublika fondi hisoblangan hamda mehnat resurslari ortiqchaligi sezilmagan yerlarda va hududlarda tashkil etiladi.

Fermer xo'jaligini shu xo'jalikning o'n sakkiz yoshga to'lgan, qishloq xo'jaligida tegishli bilim, malaka va ish tajribasiga, yaxshi muomala qilish qobiliyatiga ega bo'lgan barkamol a'zolaridan biri boshqarishi mumkin. Fermer xo'jaligining Nizom fondida ko'rsatilgan quyidagi vositalar, mablag'lar uning mulki hisoblanadi:

- uy-joylar, xo'jalik inshootlari, qishloq xo'jalik ekinlari va ko'chatzorlari, ko'p yillik daraxtlar, mahsuldor chorva mollari, parrandalar, qishloq xo'jalik texnikasi, asbob-uskuna, transport vositalari, pul mablag'lari, intellektual mulk obyektlari;
- ishlab chiqarish faoliyati natijasida yetishtirilgan mahsulotlar;
- ishlab chiqarilgan mahsulotlarni sotishdan, ish va xizmatlar ko'rsatishdan tushgan pul mablag'lari, olingan foyda;
- olingan kredit mablag'lari;
- a'zolarining qimmatli qog'ozlari, ular evaziga olingan dividendlar;
- yuridik va jismoniy shaxslarning beg'araz xayriya, homiylik mablag'lari va boshqalar.

Shu mulklardan samarali foydalanish natijasida xo'jalikni rivojlantirish uning a'zolari shaxsiy mehnatiga bog'liq. Bu shakldagi xo'jalik faoliyat ko'rsatish jarayonidagi ishlarga ayrim hollarda, ya'ni a'zolarining quvvati yetmaganda mehnat shartnomasiga asoslangan holda ishchi-xizmatchilarni yollashi mumkin.

Fermer xo'jaligi o'z mulkidan, mehnat resurslaridan oqilona foydalangan holda ixtisoslashishi bo'yicha shartnomalar asosida qishloq xo'jalik mahsulotlari yetishtirish, ularni qayta ishlash, xizmatlar ko'rsatish, mahsulotlarni sotish, shuning natijasida olgan pul daromadlarini taqsimlash, ishchi-xizmatchilarini rag'batlantirish hamda ijtimoiy himoyalash, faoliyatini rivojlantirish bilan bog'liq bo'lgan faoliyatlarni ko'rsatadi. Uning iqtisodiy negizini oila a'zolarining mol-mulki, mahsulotlari tashkil etadi va xo'jalik faoliyatini «Fermer xo'jaligi to'g'risida»gi qonun asosida yuritadi. Fermer xo'jaligi o'z mulki, ijaraga olgan yer maydoni, texnika vositalaridan samarali foydalangan holda qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirish, ularni qayta ishlash hamda sotish bilan shug'ullanadi. Tadbirkorlikning bu shakli iqtisodiy jihatdan rivojlangan davlatlarda salmoqli o'rinni egallaydi. AQSh, Fransiya, Gollandiya kabi davlatlarda mazkur xo'jalik yuritish shakli juda keng tarqalgan.

9-Mavzu: Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarida innovatsion loyihalarni boshqarish.

Reja:

- 9.1. Innovatsion loyiha tushunchasi va uning asosiy elementlari.
- 9.2. Innovatsion loyiha turlari va uning mazmuni.
- 9.3. Innovatsion loyihalarni ishlab chiqish tartibi.
- 9.4. Ko'p tarmoqli fermer xshjaliklarida innovatsion loyihalarni boshqarish va amalga oshirish usullari.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar, innovatsion faoliyat.

Foydalangan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

76. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullaev A., Parpiev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.
77. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. "Управление инновациями: Теория и практика". Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.
78. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.

79. Komiljonov B. I. “Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish”. Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.
80. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O’quv qo’llanma. – Toshkent: O’zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo’shimcha adabiyotlar:

81. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi “O’zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida” PF-4478-sonli Farmoni. “Xalq so’zi” gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.
82. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg’ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi “Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati” ma’ruzasi.”Xalq so’zi” gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.
83. O’zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to’g’risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.
84. O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O’zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo’nalishlari to’g’risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
85. O’zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda “Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to’g’risida”gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.
86. O’zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi “Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
87. O’zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi “Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag’batlantirish borasidagi qo’shimcha chora-tadbirlar to’g’risida”gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.
88. O’zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
89. “Инновационный тип развития экономики” Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
90. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005.- 127 с.
91. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика, 2003, –605 с.
92. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.: Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

93. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo’jalik instituti veb-sahifasi
94. www.lex.uz – O’zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.
95. www.uzreport.com – Axborot agentligi.
96. www.agro.uz – O’zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo’jaligi vazirligi.

10-Mavzu: Innovatsion loyiha samaradorligi.

Reja:

- 10.1. Innovatsion loyihani rejalashtirish.
- 10.2. Innovatsion loyihalar samaradorligini baholashning ahamiyati
- 10.3. Innovatsion loyihalar samaradorligini tavsiflovchi ko’rsatkichlar tizimi.
- 10.4. Innovatsion loyihalar samaradorligini oshirish yo’llari.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar, innovatsion faoliyat.

Foydalangan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

97. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullaev A., Parpiev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.
98. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. "Управление инновациями: Теория и практика". Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.
99. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
100. Komiljonov B. I. "Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish". Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.
101. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

102. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi "O'zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-4478-sonli Farmoni. "Xalq so'zi" gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.
103. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg'ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi "Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati" ma'ruzasi./"Xalq so'zi" gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.
- 104.O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.
- 105.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O'zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo'nalishlari to'g'risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
- 106.O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda "Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to'g'risida"gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.
- 107.O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi "Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
- 108.O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.
- 109.O'zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
- 110."Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
- 111.Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005.- 127 с.
112. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика, 2003, –605 с.
113. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.:

Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

114. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo'jalik instituti veb-sahifasi
115. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
116. www.uzreport.com – Axborot agentligi.
117. www.agro.uz – O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi.

11-Mavzu: Investitsion loyihalarni baholash usullari.

Reja:

- 11.1. Innovatsion loyihalarni baholashning ahamiyati.
- 11.2. Innovatsion loyihalarni baholash usullari.
- 11.3. Innovatsion loyihalarni baholash tizimini yanada takomillashtirish yo'llari.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar, innovatsion faoliyat.

Foydalangan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

118. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullaev A., Parpiev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.
119. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. “Управление инновациями: Теория и практика”. Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.
120. “Инновационный тип развития экономики” Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
121. Komiljonov B. I. “Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish”. Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.
122. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

123. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi “O'zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida” PF-4478-sonli Farmoni. “Xalq so'zi” gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.
124. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg'ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi “Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati” ma'ruzasi./”Xalq so'zi” gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.
- 125.O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.
- 126.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O'zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo'nalishlari to'g'risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
- 127.O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda “Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to'g'risida”gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.

128. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi "Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

129. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.

130. O'zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

131. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред. А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.

132. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005. - 127 с.

133. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб. пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика, 2003, –605 с.

134. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.: Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

135. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo'jalik instituti veb-sahifasi

136. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.

137. www.uzreport.com – Axborot agentligi.

138. www.agro.uz – O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi.

12-Mavzu: Innovatsion jarayonni boshqarishning baholash mezonlari.

Reja:

12.1. Innovatsion jarayonlarni tashkil etish usullari.

12.2. Innovatsion jarayonlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi.

12.3. Innovatsion jarayonlarni baholash tizimi va mezonlari.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar, innovatsion faoliyat.

Foydalangan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

139. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullaev A., Parpiev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.

140. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. "Управление инновациями: Теория и практика". Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.

141. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред. А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.

142. Komiljonov B. I. "Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish". Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.

143. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

144. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi "O'zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-4478-sonli Farmoni. "Xalq so'zi" gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.

145. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg'ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi "Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati" ma'ruzasi."Xalq so'zi" gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.

146. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.

147. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O'zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo'nalishlari to'g'risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

148. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda "Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to'g'risida"gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.

149. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi "Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

150. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.

151. O'zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

152. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред. А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.

153. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005.- 127 с.

154. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб. пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика, 2003, –605 с.

155. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.: Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

156. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo'jalik instituti veb-sahifasi

157. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.

158. www.uzreport.com – Axborot agentligi.

159. www.agro.uz – O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi.

13-Mavzu: Innovatsion loyihalarni tahlil qilish usullari.

Reja:

13.1. Innovatsion loyihalarni tahlil qilishning zarurligi va ahamiyati.

13.2. Innovatsion loyihalarni tahlil qilish usullari.

13.3. Qishloq xo'jaligi tarmog'ida innovatsion loyihalarni tahlil qilishning o'ziga xos xususiyatlari

13.4. Innovatsion loyihalarni tahlil qilishni yanada takomillashtirish yo'llari.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar, innovatsion faoliyat.

Foydalangan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

160. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullaev A., Parpiev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.
161. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. “Управление инновациями: Теория и практика”. Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.
162. “Инновационный тип развития экономики” Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
163. Komiljonov B. I. “Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish”. Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.
164. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O’quv qo’llanma. – Toshkent: O’zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo’shimcha adabiyotlar:

165. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi “O’zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida” PF-4478-sonli Farmoni. “Xalq so’zi” gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.
166. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg’ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi “Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati” ma’ruzasi.”Xalq so’zi” gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.
- 167.O’zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to’g’risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.
- 168.O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O’zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo’nalishlari to’g’risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
- 169.O’zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda “Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to’g’risida”gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.
- 170.O’zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi “Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
- 171.O’zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi “Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag’batlantirish borasidagi qo’shimcha chora-tadbirlar to’g’risida”gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.
- 172.O’zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
- 173.“Инновационный тип развития экономики” Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
- 174.Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005.- 127 с.
175. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика, 2003, –605 с.
176. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.: Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

177. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo’jalik instituti veb-sahifasi
178. www.lex.uz – O’zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.
179. www.uzreport.com – Axborot agentligi.

180. www.agro.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo‘jaligi vazirligi.

14-Mavzu: Innovatsion loyiharni baholash tartibi.

Reja:

14.1. Innovatsion loyihalarni baholashning tashkiliy-iqtisodiy asoslari.

14.2. Innovatsion loyihalarni baholash usullari

14.3. Innovatsion loyihalarni baholashni takomillashtirish yo‘llari.

Kalit so‘zlar: Innovatsiya, qishloq xo‘jaligida innovatsion texnologiyalar, innovatsion faoliyat.

Foydalangan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

181. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullaev A., Parpiev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.

182. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. “Управление инновациями: Теория и практика”. Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.

183. “Инновационный тип развития экономики” Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.

184. Komiljonov B. I. “Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish”. Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.

185. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

186. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi “O‘zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PF-4478-sonli Farmoni. “Xalq so‘zi” gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.

187. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg‘ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi “Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati” ma‘ruzasi.”Xalq so‘zi” gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.

188.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to‘g‘risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.

189.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O‘zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo‘nalishlari to‘g‘risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

190.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda “Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to‘g‘risida”gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.

191.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi “Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

192.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi “Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag‘batlantirish borasidagi qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.

193.O‘zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.

194. “Инновационный тип развития экономики” Учебник. / Под общей ред. А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.

195. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005.- 127 с.

196. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб. пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика, 2003, –605 с.

197. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.: Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

198. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo’jalik instituti veb-sahifasi

199. www.lex.uz – O’zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.

200. www.uzreport.com – Axborot agentligi.

201. www.agro.uz – O’zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo’jaligi vazirligi.

15-Mavzu: Chet davlatlarda innovatsion jarayonni boshqarishning tashkil etilishi.

Reja:

15.1. Innovatsion jarayonlarni boshqarishning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasi.

15.2. Innovatsion jarayonlarni boshqarishda chet mamlakatlar tajribasidan foydalanishning ahamiyati.

15.3. Innovatsion jarayonlarni boshqarishda chet davlatlar tajribasidan foydalanish yo’llari.

Kalit so’zlar: Innovatsiya, qishloq xo’jaligida innovatsion texnologiyalar, innovatsion faoliyat.

Foydalangan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

1. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullaev A., Parpiev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.

2. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. “Управление инновациями: Теория и практика”. Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.

3. “Инновационный тип развития экономики” Учебник. / Под общей ред. А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.

4. Komiljonov B. I. “Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish”. Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.

5. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O’quv qo’llanma. – Toshkent: O’zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo’shimcha adabiyotlar:

1. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi “O’zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida” PF-4478-sonli Farmoni. “Xalq so’zi” gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.

2. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg’ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi “Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati” ma’ruzasi./”Xalq so’zi” gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O'zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo'nalishlari to'g'risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda “Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to'g'risida”gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi “Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi “Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.
8. O'zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
9. “Инновационный тип развития экономики” Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
10. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005.- 127 с.
11. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика, 2003, –605 с.
12. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.: Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

1. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo'jalik instituti veb-sahifasi
2. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
3. www.uzreport.com – Axborot agentligi.
4. www.agro.uz – O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi.

16-Mavzu: Innovatsion jarayonni boshqarishning tashkiliy formalari va resurslar bilan ta'minlanishi.

Reja:

- 16.1. Innovatsion jarayonni boshqarishning tashkiliy formalari.
- 16.2. Innovatsion jarayonni boshqarishning resurslar bilan ta'minlanishi.
- 16.3. Innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy formalarini yanada takomillashtirish yo'llari.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalar, innovatsion faoliyat.

Foydalangan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar

11. Ergashev F., Rahimova D., Sagdullaev A., Parpiev O., Zaynutdinov SH. Innovatsion menejment. Darslik. -Toshkent.: "Akademiya", 2005.-326 b.
12. Вертакова Ю.В., Симоненко Э.С. “Управление инновациями: Теория и практика”. Учебник. - М.: Высшее экономическое образование, 2008, - 410 с.
13. “Инновационный тип развития экономики” Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.

14. Komiljonov B. I. "Innovatsiyaviy menejment uslublarini takomillashtirish". Monografiya.- Tashkent, FAN, 2007.-186 b.
15. Gimush R.I., Matmurodov F.M. Innovatsion menejment. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashryoti, 2008.- 143 b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

25. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 22 oktyabrdagi "O'zbekistonda fermerlik faoliyatini tashkil qilishni yanada takomillashtirish va uni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-4478-sonli Farmoni. "Xalq so'zi" gazetasi. 2012 yil 23 oktyabr.
26. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 29 sentyabr kuni Namangan va Farg'ona viloyatlariga tashrifi doirasidagi "Islohatlar samaralari va ezgu maqsadlarimiz ijobati" ma'ruzasi./"Xalq so'zi" gazetasi. 2015 yil 30 sentyabr.
27. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 1992 yil 21 iyuldagi «Fan va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida»gi PQ-337 –son Qarori. Manba: www.lex.uz.
28. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 2 avgustdagi «O'zbekiston Respublikasining davlat ilmiy-texnika siyosati ustuvor yo'nalishlari to'g'risida»gi 382-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
29. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2002 yil 20 fevralda "Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to'g'risida"gi PF-3029-son Farmoni. Manba: www.lex.uz.
30. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2006 yil 7 avgustdagi "Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-436-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
31. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2008 yil 15 iyuldagi "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 916-Qarori. Manba: www.lex.uz.
32. O'zR VMning 2002-yil 4-martdagi «Ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 77-son Qarori. Manba: www.lex.uz.
33. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред.А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.
34. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2005.- 127 с.
35. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятий/Учеб. пос. 2-е изд. пере раб и доп.. –М.: Финансы и статистика, 2003, –605 с.
36. Барышева А.В. и др. Инновации: Учебное пособие./Болдин К.В., и другие. - М.: Дашков и К. 2008.-382 с.

Internet saytlar:

17. www.samqxi.uz – Samarqand qishloq xo'jalik instituti veb-sahifasi
18. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
19. www.uzreport.com – Axborot agentligi.
20. www.agro.uz – O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi.

O'zbekiston Prezidentining 2006 yil 7 avgustdagi «Fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi va 2008 yil 15 iyuldagi «Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi qarorlarida intellektual mulk sohasini rivojlantirish, yangi texnologiya va ishlanmalarni qo'llab-quvvatlash, innovatsion faoliyatni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari belgilab berildi. Hozir O'zbekistonda intellektual

mulk huquqining muayyan obyektlarini yaratish va ulardan foydalanishni tartibga soluvchi qonunlarning ikkinchi avlodi amal qilmoqda.

Innovatsiya — mohiyatan ko'p qirrali ijtimoiy-iqtisodiy jarayon. U doimiy dinamik xarakterga ega va hech qachon to'xtamaydi. Uzluksizlik — uning eng muhim xususiyati.

Albatta, ilmiy tadqiqot natijalari va ixtirolar o'z-o'zidan intellektual mulk ob'ektlariga aylanib qolmaydi. Buning uchun ma'lum vaqt va xarajat talab qilinadi. Bu esa sohadagi tadqiqotchilar, ixtirochilar hamda ixtisoslashgan tashkilotlar huquq va majburiyatlarini aniq belgilab qo'yishni taqozo etadi.

Innovatsiya — bir mamlakat, mintaqa doirasida chegaralanib qoladigan jarayon emas. Ba'zi siyosiy arboblar undan o'ziga xos piar, imij, reyting darajasini oshirish maqsadida foydalanayotgan holatlar ham uchrab turadi. Bu esa innovatsiya nafaqat ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy, balki siyosiy kategoriya sifatida ham namoyon bo'layotganidan dalolat beradi.

Innovatsiya jarayoni birinchi galda iqtisodiyotga ta'sir qiladi, uni rivojlantiradi. Demak, iqtisodiyot nazariyasi va huquqiy fanlar innovatsiya masalasiga doimiy e'tibor qaratishi lozim. Innovatsiya taraqqiyot manbai sifatida qabul qilinar ekan, huquqning vazifasi innovatsiyani har tomonlama kengaytirish, rivojlantirish uchun huquqiy maydon va shart-sharoit yaratib berishdan iborat.

Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish kontsepsiyasida ta'kidlanganidek, ushbu kontsepsiya erishilgan iqtisodiy o'sish sur'atlarini saqlab qolishgagina emas, ularni mustahkamlab, pirovard natijada innovatsion tipdagi iqtisodni yaratishga yo'naltirilgan.

Butun dunyo mamlakatlari iqtisodiyotiga global moliyaviy-iqtisodiy inqirozning salbiy ta'siri sezilib turgan shu kunlarda ta'kidlash lozimki, jahon iqtisodiyoti uchun inqirozlar odatiy va tsiklik xarakterdagi jarayon bo'lib, ularni yengib o'tish tajribasi mavjud.

XX asrda rivojlangan mamlakatlar keng qamrovli inqirozlarni yangiliklar, innovatsiyalardan keng foydalanish orqali bartaraf qilganlar. Inqirozlar innovatsiyalar bilan davolanadi va mamlakatimiz iqtisodiyoti ham bundan mustasno emas. Shunday ekan, real sektorni takomillashtirish, rivojlantirish va modernizatsiya qilishga iqtisodiyotning innovatsion salohiyatidan keng foydalanibgina erishish mumkin» Bugungi kunda dunyo bozorida shiddatli va uzluksiz raqobat muhiti qaror topgan. Ilgari asrlar davomida mamlakatlarning muayyan iqtisodiyot, muayyan tovarlarga ixtisoslashgan holda yashashga imkoni bo'lgan bo'lsa, bugun bir maromda eskicha yashash va ishlash har qanday kuchli iqtisodiyotga ega davlatni ham bir necha yil ichida inqirozga mahkum qiladi.

Iqtisodiy turg'unlikdan qutulishning eng sinalgan yo'li innovatsiyaga asoslangan iqtisodiy-huquqiy tizim yaratishdir. Shu bois so'nggi paytlarda barcha rivojlangan davlatlarda innovatsiyani rag'batlantirishga ustuvor ahamiyat qaratilmoqda.

Ko'p mamlakatlarda innovatsiyaga ixtisoslashgan maxsus firmalar faoliyat olib boradi. Bu innovatsiyani tadbirkorlikning bir turi sifatida e'tirof etishga imkon beradi. Odatdagi tadbirkorlikdan farqli o'laroq, innovatsiya tadbirkorligi tavakkalchilik darajasi yuqoriligi, faoliyat ilmiy-ijodiy xarakter kasb etishi va maxsus malakaga ega xodimlar mehnatidan foydalanilishi bilan ajralib turadi.

Innovatsiya jarayoni ishtirokchilari jismoniy yo yuridik shaxs bo'lishidan qat'i nazar, muayyan huquqiy maqomga ega bo'ladi.

Innovatsiya subyektlarining maxsus ixtisoslik, litsenziya, sertifikatlariga, ba'zi holatlarda xalqaro va milliy reyting darajalariga ega bo'lishi talab etiladi.

Innovatsion sohada davlat organlarining asosiy funktsiyasi quyidagilardan iborat:

- innovatsion vositalarni to'plash;
- innovatsion faoliyatni muvofiqlashtirish; eskirgan tovarlarni ishlab chiqarishga davlat taqini joriy qilish, innovatsion tavakkalchilikni sug'urta qilish, innovatsion sohada raqobatni rag'batlantirish;
- innovatsion jarayonda intellektual mulkni himoya qilish tizimining huquqiy bazasini yaratish, innovatsion faoliyatni yetuk kadrlar bilan ta'minlash;

– innovatsion faoliyatning ijtimoiy maqomini ko'tarish, innovatsion jarayonlarni hududiy tartibga solish.

Jahon intellektual mulk tashkiloti bosh direktori Frensis Garri 26 aprel — Xalqaro intellektual mulk kuni munosabati bilan 2012 yilning — «Bashoratchi novatorlar yili» deb e'lon qilinishi bois jahon hamjamiyatiga yo'llagan murojaatida quyidagilarni ta'kidlagan edi: «Har bir buyuk innovatsiya orqasida, u badiiy yoki texnikaviy bo'lsin, inson tarixi turadi, biz shular haqida hikoya qilmoqchimiz. Ayrim kishilarning qiziquvchanligi, oldindan ko'ra bilishi, qat'iyatliligi tufayli yangi imkoniyat va yo'llar ochiladi. Aka-uka Raytlarning bolalikdan uchish haqidagi g'oyalarga mukkasidan ketishi keyinchalik uchish apparatlarining yaratilishiga olib keldi. ...Stiv Jobsning hamma birday foydalana oladigan oddiy raqamli texnologiyani yaratishni qattiq xohlashi sababli shaxsiy kompyuterlar erasi boshlandi. O'ttiz yilcha o'tganidan keyin esa ko'ngilochar o'yinlar sanoatining yangi paradigmasi ochildi» Xulosa qilib aytganda, innovatsiya jarayonida yuzaga keladigan munosabatlarning ob'ektiv va sub'ektiv xususiyatidan kelib chiqsak, innovatsiya fuqarolik-huquqiy normalarning intellektual mulk institutiga taalluqli sohasidir. Yurtimizda innovatsion faoliyatni rag'batlantirish, uning normativ-huquqiy bazasini mustahkamlash maqsadida «O'zbekistonda davlat ilmiy-texnik siyosat to'g'risida», «Innovatsion faoliyat to'g'risida», «Intellektual mulk obyektlarini muomalaga kiritish to'g'risida»gi qonunlarni ishlab chiqish maqsadga muvofiq. Zero, O'zbekistonning rivojlangan davlatlar qatoridan munosib o'rin egallashini, yurtimiz kelajagini innovatsiyalarsiz tasavvur etib bo'lmaydi.

Qishloq xo'jalik tovar ishlab chiqaruvchilarini ilmiy yutuqlar, innovatsiyaviy texnologiyalar va xo'jalik yuritish uslublari, ilg'or ishlab chiqarish tajribalari to'g'risidagi axborotlar bilan qurollantirish va ularni takomillashtirish innovatsiyalarni tezlashtirishning amaliyot uchun muhim bo'lgan mexanizmi hisoblanadi. Agrosanoat majmuining xo'jalik faoliyati yurituvchi sub'ektlariga innovatsiyaviy xizmat ko'rsatish hamda innovatsiyalarni o'zlashtirish bo'yicha qo'llab-quvvatlash vazifasini hozirgi kunda intensiv rivojlanayotgan maslahat berish tizimiga yuklash mumkin, chunki tizim tomonidan axborot resurslarini shakllantirish, ilmiy-texnik yutuqlarni tarqatish va o'zlashtirish mexanizmi ishlab chiqilgan. Qishloq xo'jalik ishlab chiqarishida innovatsiyalar transfertining mohiyati sifatida tashkiliy-iqtisodiy munosabatlar jamlamasi xizmat qiladi.

Transfert (frantsuzcha transfert, lotincha transferre so'zlaridan olingan) – texnologiyalar biror bir axborot kanallaridan foydalangan holda uning shaxsiy yoki jamoaviy tashuvchidan boshqasiga tomon harakatlanishi, demakdir. Texnologiyalar transferti innovatsion jarayonni amalga oshirishning, texnologiyalarni tijoratlashtirishning muhim vositasidir. Innovatsiyalar transferti majmuaviy tushuncha bo'lib, u zarur innovatsiyaviy mahsulotni tovar ishlab chiqaruvchilar tomonidan o'zlashtirish maqsadida qishloq xo'jalik iqtisodiyotining real sektoriga bevosita uzatishgacha bo'lgan izlash jarayonini o'z ichiga oladi.

Innovatsiyalar pirovard iste'molchigacha iloji boricha tezroq yetib borishi uchun, jahon amaliyoti tomonidan turli mexanizmlar ishlab chiqilgan. Ularning asosiysi - innovatsiyalar transferti - ya'ni ilmiy-texnik bilimlar va tajribalarni uzatish hisoblanadi. Ikkinchi mexanizm innovatsiyalar ishlab chiqaruvchilarining ularni pirovard iste'molchigacha yetkazish bo'yicha mustaqil hatti-harakatlari bilan bog'liq. Ushbu munosabat bilan innovatsiyalar transferti ham ilm-fan, ham amaliyot uchun yanada katta dolzarblikka ega bo'ladi. Innovatsiyalar transferti - yangi qimmatliklarni tashuvchi sifatida, innovatsiyalardan foydalanish huquqini innovatsiyaviy sub'ektning boshqa sub'ektlariga berishdir. Innovatsiyalarning tijorat transferti yangilikni sotishdan daromad olish maqsadida amalga oshiriladi. Innovatsiyalarning notijorat transferti esa, asosan, fundamental tadqiqotlar sohasidagi yangi bilimlar bilan bog'liq. Innovatsiyalar notijorat transfertiga misol tariqasida anjumanlar, simpoziumlar, seminarlar, ko'rgazmalar; maxsus adabiyotlarning axborot massivlari, magnit tashuvchilardagi axborot; olim va mutaxassislar migratsiyasini keltirish mumkin.

Transfert - innovatsiyalar oldinga harakatlanishining asosiy shakli sifatida xizmat qiladi va litsenziyalashtirish; patentlar, texnik hujjatlar, nou-xau, uskunalar lizingi yoki xarid qilinishiga oid

texnologik ma'lumotlar; seminarlar, simpoziumlar, ko'rgazmalardagi axborot ayirboshlash; injiniring va h.larni o'z ichiga oladi. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishiga innovatsiyalar transfertining iqtisodiy mohiyati - ilmiy-texnik mahsulot ishlab chiqaruvchilar, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi innovatsiyaviy ta'minoti sohasida transfert harakatlarini amalga oshiruvchi tuzilmalar va innovatsiyalar iste'molchilari bo'lmish qishloq xo'jaligi tovar ishlab chiqaruvchilari o'rtasida yuzaga keladigan tashkiliy-iqtisodiy munosabatlar yig'indisi sifatida namoyon bo'ladi. Texnologiyalar transfertini texnologiyalarni joriy qilish bilan qo'llab yubormaslik lozim, texnologiyalarni joriy qilish - bu transfert bosqichlaridan biridir. Birinchi navbatda fundamental tadqiqotlar, keyinchalik tajriba-konstruktorlik ishlari bajariladi va undan keyingina texnologiyalar joriy qilinadi. Ularning natijasi sifatida biror g'oyalar, ilgari suriladigan va asoslanadigan hisobot xizmat qiladi. Bundan so'ng navbat amaliy ilmiy-tadqiqot ishiga keladi va uning natijasida biz nafaqat hisobot, balki uskuna, asbob, texnologiyaning tajribaviy namunasiga ega bo'lamiz. Amaliy ITIdan keyin tajribaviy-konstruktorlik yoki tajribaviy texnologik ish boshlanadi, uning natijasi sifatida eksperimental namuna va konstruktorlik hujjatlari komplekti xizmat qilib, bu hujjatlar asosida muayyan biror narsa yaratish mumkin bo'ladi. Undan keyingina joriy qilish bosqichiga o'tiladi.

Texnologiyalar transferti ilmiy-texnik xizmat ko'rsatish, texnologik jarayonlarni qo'llash, mahsulot ishlab chiqarish uchun ilmiy-texnik bilimlar va tajribalarni yetkazishdir. Bilim va tajribaning amalda yetkazilganlik mezonini ishlab chiqarish maqsadlari uchun taqdim etilgan texnologiyalarni faol qo'llashdan iborat.

Innovatsiyalar transfertining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi – innovatsiyaviy mahsulotni tashuvchidan (ishlab chiquvchi, mulkdor) iste'molchigacha bo'lgan harakatini ta'minlash bo'yicha innovatsiyaviy faoliyat uslublari va shakllari yig'indisini aks ettiradigan iqtisodiy kategoriyadir.

Innovatsiyalar transfertining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi, iqtisodiy tizim sifatida ikkita quyi tizimni o'z ichiga oladi: tashkiliy va iqtisodiy. Tashkiliy tizimga tugallangan ilmiy ishlanmalar va boshqa innovatsiyaviy mahsulotni tanlash mexanizmini, innovatsiyaviy-transfert faoliyatini boshqarish va takomillashtirishni kiritish mumkin. Ushbu tizimga O'zbekiston qishloq xo'jaligi ilmiy-ishlab chiqarish markazi innovatsiyaviy resurslarining shakllantirilgan ma'lumotlar bazasini kiritish muallif tomonidan taklif qilinadi. O'zbekiston qishloq xo'jaligi ilmiy-ishlab chiqarish markazi, ilmiy-tadqiqot institutlari, ilmiy-ishlab chiqarish birlashmalari va boshqa respublika qishloq xo'jaligiga tegishli ilmiy va ilmiy-yordamchi tashkilotlar agrar sohada ilmiy-amaliy siyosatni amalga oshiruvchi markaz hisoblanadi. Ilmiy markaz tarkibiga ilmiy-tadqiqot institutlari, ilmiy-tadqiqot markazlari, ilmiy stantsiyalar, institutlar filiallari, tajriba xo'jaliklari va dalalari, tayanch punktlar, markaziy apparat va uning hududiy bo'limlari va boshqalar kiradi. Markaz barcha ilmiy muassasalar va oliy o'quv yurtlari tomonidan amalga oshiriladigan agrosanoat majmuasi sohasidagi ilmiy izlanishlarni muvofiqlashtiruvchi organ sifatida xizmat ko'rsatadi. Markaz o'z ishini Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi, Fanlar Akademiyasi, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qoshidagi fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish bo'yicha Qo'mita va boshqa vazirlik va muassasalar, ilmiy-tadqiqot tashkilotlari va oliy o'quv yurtlari bilan xamkorlikda olib boradi.

Qishloq xo'jaligi sohasidagi loyihalar tanlovi O'zbekiston qishloq xo'jaligi ilmiy-ishlab chiqarish markazi tomonidan amalga oshiriladi, innovatsiyaviy ishlanmalar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qoshidagi fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish bo'yicha Qo'mita tomonidan tanlov asosida moliyalashtiriladi. Ilmiy tadqiqotlar natijalari Ilmiy-tadqiqot institutlarining tajriba xo'jaliklari va dalalarida sinovdan o'tkaziladi. Ilmiy muassasalar tajriba xo'jaliklari respublika urug'chilik xo'jaliklarini don ekinlari, paxta, sholi, sabzavotlar va boshqa qishloq xo'jaligi ekinlarining elita va superelita urug'lari bilan ta'minlaydi, xo'jaliklar va fermerlarni zotli qoramol bilan ta'minlash bo'yicha ish olib boradi.

O'zbekiston qishloq xo'jaligi ilmiy-ishlab chiqarish markazi tomonidan yakuniga yetkazilgan innovatsiyaviy ishlanmalar to'g'risidagi axborotni tarqatish funksiyasini axborot-maslahat markazlari zimmasiga yuklash maqsadga muvofiqdir. Davlat innovatsiyaviy siyosatini

amalga oshirishning iqtisodiy uslublariga innovatsiyaviy dasturlarni amalga oshirish uchun qulay iqtisodiy sharoitlarni yaratishni kiritish mumkin: Davlat ahamiyatiga ega bo'lgan eng muhim loyihalarni moliyalashtirish, innovatsiyaviy faoliyatni rag'batlantirish va boshqalar shular jumlasidandir.

Respublikada innovatsiyaviy faoliyat davlat tomonidan qonunchilik va egiluvchan soliqqa tortish, davlat va muassasa jamg'armalari, davlat tomonidan moliyalashtiriladigan yirik dasturlar orqali tartibga solinadi. Ustuvor davlat dasturlari bo'yicha innovatsiyaviy loyihalarni amalga oshirish mas'uliyati O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qoshidagi fan va texnologiyalar rivojlanishini muvofiqlashtirish bo'yicha Qo'mita zimmasiga yuklatilgan. Ilmiy sig'imga ega bo'lgan mahalliy innovatsiyaviy texnologiyalarni ilgari surish bilan Iqtisodiyot vazirligi qoshidagi texnologiyalar transferti Agentligi shug'ullanadi, mahalliy innovatsiyalarning Patent himoyasini esa O'zbekiston Respublikasi intellektual mulk agentligi amalga oshiradi. eksport innovatsiyaviy yetkazib berishlar va investitsiyalarni jalb qilish O'zbekiston Respublikasi tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiya va savdo Vazirligi ko'magi bilan amalga oshiriladi. YUqorida bayon etilganlar asosida qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishiga texnik-texnologik innovatsiyalar transfertini tezlashtirish uchun, qishloq xo'jaligi bo'yicha innovatsiyalar transfertining takomillashtirilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi taklif etiladi.

O'zbekiston Respublikasi yuqori iqtisodiy o'sish sur'atiga ega mamlakat sifatida dunyoda eng oldingi o'rinlardan birini egallab turibdi. Bu mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning samaradorligi yuqori ekanligidan darak beribgina qolmasdan, milliy xo'jalikning xom ashyo yetkazib berishga ixtisoslashuvi kamayib, ishlab chiqarishning diversifikatsiyalashuv darajasi esa jadal oshib berayotganini tasdiqlaydi. Ammo shuni ham ta'kidlash kerakki, ilg'or ishlab chiqarish texnologiyasining amaliyotga kirib kelishi juda sust kechmoqda. Resurs xarajati yuqoriligicha kolmoqda. Bu, mamlakatimizda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini agrobiznes tizimiga o'tkazishni taqozo etmoqda.

Mamlakatimizda ko'plab iqtisodchi olimlar tomonidan o'rganilayotgan bu muammo yuzasidan turli fikrlar bildirilmoqda. Lekin, innovatsion tadqiqotlarni o'tkazish va ularning natijasini amaliyotga qo'llash uchun "innovatsion marketing" usullarini o'rganishga kam e'tibor berilmoqda. Ushbu muammoni o'rganish va mamlakatimiz korxonalarida innovatsion marketing usullarini qo'llashni yo'lga qo'yish bugungi kunda eng dolzarb va jiddiy e'tibor talab qiluvchi ilmiy tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Innovatsiyalar nazariyasida yangi mahsulotlarni yaratish va ularni amaliyotga joriy qilishda ijtimoiy - iqtisodiy omillarning ta'siri va roliga katta e'tibor berilib, mahsulotning bozorda tarqalishi va ommalashuvida qaysi omillar kuchli rol o'ynashi va istemolga ta'sir ko'rsatishi chuqur o'rganilgan. Frantsuz sotsiologi Gabriel Tarde 1903 yilda yozilgan "Imitatsiya qonunlari" nomli kitobida nima uchun ayrim innovatsiyalar jamiyatda tez tarqaladi, qolganlari esa e'tiborsiz qolib ketadi, dagan fikrni asoslab bergan. G. Tarde "S" harfi shaklida egri chiziq modelini ishlab chiqqan va ijtimoiy - iqtisodiy omillar ta'siri ostida ijtimoiy yetakchilik fikrini ilgari surgan. G. Tarde fikriga ko'ra, shaxs qanchalik kosmopolitan (dunyoqarashi keng va yangilikka intiluvchan) bo'lsa, u jamiyatga innovatsion yangiliklarning kirib kelishiga shunchalik hayrihoh bo'ladi.

Qishloq xo'jaligida innovatsiyalarning tarqalish (diffuziya) kontseptsiyasi Ayova shtati universiteti (AQSH) professori Bryus Ryan va Nil L. Grosning 1943 yildagi tadqiqotlari – makkajo'horining yangi gibril navi fermerlar o'rtasida ommaviylashuviga oid tadqiqotlarida birinchi marotaba chuqur o'rganilgan. Ikkinchi jahon urushi tugagandan so'ng Ayova shtatidagi universitetda ishlagan professorlar diqqat-e'tiborlarini qishloq xo'jaligi muammolaridan fermerlar orasidagi insoniy munosabatlarga ko'proq qarata boshlashgan. Bunga yangi mahsulot turlari, turli xil kimyoviy dorilar va mineral o'g'itlar, qishloq xo'jalik mashinalari paydo bo'lishi turtki bergan. Biroq, ayrim fermerlar yangiliklarni qabul qilishni xohlamaganlar va eski usullar va vositalardan foydalangan holda ish yuritishni afzal ko'rishgan. Nil L.Gros ilmiy tadqiqotlarida miqdoriy usullarni qo'llashga oid yondashuvi bilan nom qozongan olim bo'lgan.

Bryus Ryan va Nil L. Gros erishgan ilmiy yangilik shundan iboratki, ular Ayova shtati fermerlari nima uchun yangi gibril makkajo'xori navini qo'llashga qarshilik ko'rsatishayotganini

aniqlashda sifat ko'rsatkichlariga emas, miqdoriy ko'rsatkichlarga ko'proq e'tibor berishgan va sababini aniqlashgan. Yangi gibridd makkajo'xori navi avvalgi navlarga nisbatan afzalliklarga ega, jumladan, yashovchan, ya'ni ko'plab kasalliklarga chidamli bo'lgan. Biroq, yangi makkajo'xori navining noqulayligi shundan iborat bo'lganki, u reproduktivlik xususiyatiga ega bo'lmagan. Bu shuni anglatganki, shtat fermerlari uchun makkajo'xori donini sotib olish depressiya davrida qimmat tuyulgan. Natijada, yangi nav fermerlarga ko'proq foyda keltirishiga qaramay, urug'ining narxi tufayli amaliyotga joriy qilishga qiziqish uyg'otmagan va mahsulot bozorda tarqalishiga to'siq bo'lgan. Lekin, vaqt o'tishi bilan yangi gibridd makkajo'xori navi shtat fermerlari o'rtasida keng tarqala boshlagan. Bryus Ryan va Nil L. Gros o'z tadqiqotlarida qaysi sabablarga ko'ra yangi gibridd makkajo'xori navi fermerlar o'rtasida keng tarqaldi, degan savolga javob topishgan. Ularning tadqiqotida «Yangi makkajo'xori navi tarqalishida Ayova shtati fermerlari o'rtasida ommaviy axborot vositalari xabarlarini asosiy ta'sir kuchiga ega bo'lganmi yoki fermerlarning o'zaro muloqoti natijasida tarqalgan xabarlar ko'proq ta'sir qilganmi?» - degan savol qo'yilgan. Olingan natija shunday xulosa berganki, axborotning ikkala kanali ham turli funktsiyani bajargan. Masalan, ommaviy axborot vositalari birlamchi axborot manbai, ya'ni, fermerlarni yangi mahsulot turi bilan tanishtiruvchi vazifasini bajargan bo'lsa, fermerlarning o'zaro muloqoti ular yakuniy qaror qabul qilishiga kuchli ta'sir ko'rsatgan. Bu esa shunday muhim xulosani qilishga imkon bergan: yangi innovatsion mahsulotni amaliyotga joriy qilishda shtat fermerlari o'rtasidagi o'zaro aloqalar asosiy rol o'ynagan, lekin xabar tarqatishda ommaviy axborot vositalariga o'ta bog'liqlik yangilikni joriy etishga kuchli turtki bergan.

O'zbekistonda qishloq xo'jaligi korxonalarining innovatsion faoliyatini jonlashtirishda, ayniqsa, fermer xo'jaliklarining ishlab chiqarishga yangiliklarni olib kirish imkoniyatlarini kengaytirishda diffuziya va kommunikatsiya nazariyalari xulosalaridan foydalanish shart. Chunki, nazariy yondashuvlarni bilmasdan turib potentsial xaridorlar bilan ishlash natija bermasligi aniq. Innovatsiyalar diffuziyasi nazariyasiga oid xulosalarga tayanadigan bo'lsak, respublikamizning qishloq xo'jalik korxonalarida yangi ishlab chiqarish texnologiyalarini ommaviylashtirishda oliy ta'lim muassasalari negizida innovatsion laboratoriyalarni tashkil etish va ularni kerak bo'lgan ofis texnikasi va mutaxassislar bilan ta'minlash lozim. Keyingi bosqichda esa, oliy ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilari innovatsion ishlanmalarining 5ta bosqichdan iborat ketma-ketlik asosidagi adaptatsiya tsiklini o'tkazishni yo'lga qo'yish kerak.

Yuqorida bildirilgan fikrlardan kelib chiqib, shunday xulosa qilish mumkin:

-mamlakatimizda bilimlar iqtisodiyotiga o'tish jarayoni qishloq xo'jaligida ham agrobiznes tamoyillarini keng qo'llashni taqozo etmoqda. Buning uchun fan va ishlab chiqarishning integratsiyalashuvini kuchaytirishga e'tibor qaratibgina qolmasdan, uni kerakli infratuzilma bilan ta'minlash zarur. Bunda oliy ta'lim muassasalari negizida innovatsion laboratoriyalar tashkil etishga asosiy e'tibor qaratish lozim; innovatsion mahsulotni ommaviylashtirishda shaxslararo o'zaro muloqotga asosiy e'tibor berish kerak va tadqiqotchiga istemolchilar bilan samarali muloqot modelidan foydalanishni o'rgatish zarur. Model potentsial istemolchilar bilan yuzma-yuz muloqot ko'rinishida tashkil etilishi eng yaxshi samara beradi, deb hisoblash mumkin. Biroq, buning uchun ko'rgazmali vositalardan foydalanishga e'tibor berish kerak. Innovatsion mahsulot yoki yangi ishlab chiqarish texnologiyasini sinovdan o'tkazish jarayoniga jiddiy e'tibor qaratish zarur. Chunki, sinovdan o'tmagan mahsulotni ommaviylashtirish uni reklama qilishni ham qiyinlashtiradi.

Innovatsion rivojlanishning metodologik bazasining majburiy elementi sifatida ilmtalab ishlab chiqarishning rivojlanishi darajasi va iqtisodiyotga intellektual resurslarni jalb etish darajasini qayd etish mumkin.

Innovatsion faollikni 3ta daraja bo'yicha tahlil etish mumkin:

1. Global darajada – mamlakatlarning geografik va sotsial-iqtisodiy mezonlariga qarab.
2. Milliy darajada – ma'lum bir mamlakatning rivojlanganlik holati, mavjud muammolar hamda taraqqiyotning kuchli va kuchsiz tomonlariga qarab.
3. Xududiy darajada – mamlakat xududlarining farqlanishiga qarab.

Iqtisodiy rivojlangan mamlakatlar innovatsion rivojlanishi modellarining uch turi farqlanadi:

1. Fanda peshqadamlikka, ilmiy ishlab chiqarish jarayonining barcha bosqichlarini qamrab oladigan, qoida tariqasida, ilmiy-innovatsion imkoniyatlarning mudofaa sektoridagi ulushi ancha katta bo'lgan keng ko'lamlı maqsadli loyihalarni amalga oshirishga qarab mo'ljal oladigan mamlakatlar (AQSH, Angliya, Fransiya).
2. Innovatsiyalarni tarqatish, qulay innovatsion muhitni yaratish, iqtisodiyot strukturasi oqilonalashtirishga qarab mo'ljal oladigan mamlakatlar (Germaniya, Shvetsiya, Shveysariya)
3. Innovatsion infratuzilmani rivojlantirish, jahon ilmiy-texnika taraqqiyoti yutuqlariga ta'sirchanlikni ta'minlash, fan va texnologiyalar sohasida turli sektorlarning harakatlarini muvofiqlashtirish yo'li bilan innovatsiyalarni rag'batlantiruvchi mamlakatlar (Yaponiya, Janubiy Koreya).

Iqtisodiyotning innovatsion taraqqiyoti - bu intellektual salohiyat, ishchi va xizmatchilarning kreativ imkoniyatlari, bilimlari, tovar yaratishdan tortib uni ishlab chiqaruvchidan iste'molchiga yetib borgungacha barcha bosqichlar bo'lib, bundagi innovatsiyalar korxonalar strategik rivojlanishining asosiy resursi bo'lib xizmat qiladi.

Bugungi sharoitda innovatsion, aynan bilimlarga asoslangan, malakali ishchi kuchini o'zida mujassam etgan yuqori fan sig'imiga ega bo'lgan texnologik iqtisodiyot raqobatbardosh bo'ladi.

Innovatsion taraqqiyotda innovatsiyalarning chiziqli modeli bu ishlab chiqilgan fundamental ilmiy g'oyalar amaliy tadqiqotlar bilan bog'liqda bo'lishini anglatadi.

Ayni paytda innovatsiyalarning ko'p sonli manbalari modelida innovatsiyalar innovatsion tizimning istalgan qismida yuzaga kelishi mumkin.

Mamlakat iqtisodiyotini isloh qilish, tarkibiy jihatdan o'zgartirish, milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish bevosita yuqori texnologiyalarga asoslangan ishlab chiqarishni jadal rivojlantirish, faoliyat ko'rsatayotgan quvvatlarni texnik yangilash orqaligina ta'minlanishini rivojlangan xorijiy mamlakatlar tajribasi ko'rsatmoqda. Ma'lumki, iqtisodiyotning raqobatbardoshligi turli soha va tarmoqlarda, mikro va makro ko'lamda o'ziga xos shakl va darajalarda namoyon bo'ladi. Bu bosqichma-bosqich milliy mahsulot va xizmatlar raqobatbardoshligini oshirishni, buning uchun real iqtisodiy sektor korxonalarini hamda milliy soha va tarmoqlar raqobatbardoshligiga erishishni talab etadi. Demak, ta'kidlab o'tilgan soha va yo'nalishlarda barqaror o'sishni ta'minlashning asosiy omillaridan biri raqobat muhitini yaxshilash hisoblanadi.

Milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirishda tarkibiy o'zgartirish va diversifikatsiyalash, sanoatda yuqori texnologiyalarga asoslangan yangi ishlab chiqarish korxonalarini jadal rivojlantirish, faoliyat ko'rsatayotgan quvvatlarni modernizatsiya qilish va texnik yangilash, yalpi ichki mahsulotning energiya va material sig'imini kamaytirish muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Buning uchun albatta, mamlakatda innovatsion faoliyatni samarali tashkil etish va rivojlantirish zarur. Hozirda rivojlangan mamlakatlar innovatsion faollikni oshirish, ya'ni, ishlab chiqarishga innovatsion yondashuv hisobiga sanoat korxonalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratgan. Natijada muayyan tarmoqlarda sanoat ishlab chiqarishining samarali amalga oshirilishi evaziga innovatsion faollikni yanada kuchayishi kuzatilmoqda. Chunki sanoat korxonalarida innovatsion mahsulotlar yaratish va xizmatlar ko'rsatish ko'lamini kengayishi o'z navbatida, ishlab chiqarish jarayonining yangi yo'nalishlarini joriy qilish, ish o'rinlarni tashkil etish hamda tashqi aloqalarning kengayishiga sharoit yaratadi. Buni sanoati o'sib borayotgan xorij mamlakatlari tajribasida ko'rishimiz mumkin.

Hozirgi davrda qishloq xo'jaligini rivojlantirish borasidagi innovatsion yondashuvning asosiy maqsadi, birinchidan, ishlab chiqarishni ilmiy hajmdor yuqori texnologiyalar asosida tashkil etish, inson kapitaliga yo'naltirilayotgan investitsiya va qo'yilmalarning salmog'ini oshirish hamda mamlakatdagi barcha ishlab chiqaruvchi, xizmat ko'rsatuvchi sub'ektlar tomonidan xaridorlarni har qanday yangilikka bo'lgan ehtiyojini qondirish hisoblansa, ikkinchidan, ishlab chiqarishda qo'shilgan qiymatni orttirishdan iborat.

XXI asrga kelib iqtisodiyotning globallashuvi, turli iqtisodiy, xalqaro savdo tashkilotlarining paydo bo'lishi va rivojlanishi jahon bozorida raqobatni tobora kuchayishiga olib keldi. Bu esa "Bozor – fan va ta'lim – ishlab chiqarish – bozor" munosabatlarida ilmiy tadqiqotlar va izlanishlarni amalga oshirishni zaruratga aylantirdi. Chunki dunyo tajribasida xorijiy mamlakatlar rivojlanishning yangi bosqichi hisoblangan innovatsion iqtisodiyotga o'tish yo'lida turli modellar, usullar, uslubiyot hamda vositalardan foydalanish ustuvor o'rin tutmoqda.

Innovatsion faoliyatni samarali tashkil etish o'z navbatida, fan va ta'limning rivojlanganlik darajasi bilan birga, inson kapitaliga yo'naltirilayotgan investitsiya va qo'yilmalarning salmog'iga bog'liq. Bularning samarasi ilmiy tadqiqot va tajriba-sinov sohasida faoliyat ko'rsatayotgan korxonalar soni hamda ular tomonidan amaliyotga tatbiq etilayotgan yangiliklarda namoyon bo'ladi. Ma'lumki, ishlab chiqarishni ilmiy hajmdor yuqori texnologiyalar asosida tashkil etish uchun vaqt, investitsiya, energiya, ishchi kuchi kabi resurslar talab etiladi. Bularning orasida eng muhimi ishchi kuchining intellektual salohiyati va investitsiya hisoblanadi. Yangilikning ishlab chiqarishiga joriy etilishi, birinchidan, bozorda yangi tovar va xizmatlarning paydo bo'lishiga, ikkinchidan, mahsulotlarning tannarxini pasayishiga hamda rentabellik darajasi ortishiga xizmat qiladi.

Mamlakatimiz real iqtisodiy sektor korxonalarida innovatsion yondashuvni yetarli darajada rivojlanmaganligining asosiy sabablaridan biri tarmoqdagi eskirgan texnologiyalar, ishlab chiqarishda innovatsion yondashuvning sustligi, aylanma mablag'lar hamda zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini takomillashmaganligi, investitsiyalarni jalb etishdagi qiyinchiliklar bo'lsa, ikkinchidan, inson kapitaliga yo'naltirilayotgan investitsiya va qo'yilmalar salmog'ini YaIMga nisbatan kamligidir.

Innovatsion rivojlanish muammolari bilan shug'ullanayotgan olimlarning fikricha, ilmiy hajmdor yuqori texnologiyalarni rivojlantirish, ilmiy tadqiqotlar va ishlanmalar uchun YaIMning bir foizidan kam bo'lmagan miqdorda mablag' yo'naltirilishi lozim. O'zbekistonda innovatsiya faoliyati asosan davlat byudjeti mablag'lari hisobiga amalga oshirilmoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, mamlakatimizda ilmiy-texnika dasturlari, ilmiy tadqiqotlar va ishlanmalar uchun 2010 yilda 121,8 mlrd. so'm, 2011 yilda 153,5 mlrd. so'm va 2012 yilda 197,9 mlrd. so'm mablag'lar ajratildi. Bu ko'rsatkich YaIMga nisbatan 2011 yilda 0,19 foizni, 2012 yilda esa 0,2 foizni tashkil etgan. Demak, mamlakatimizda innovatsiyaviy tadqiqotlar va innovatsion texnologiyalarga ajratilayotgan mablag'larni keyingi besh yil ichida YaIMga nisbatan bir foiz miqdoridagi ulushga yetkazish zarur.

Shuning uchun innovatsion faoliyatni faollashtirishda real iqtisodiy sektor korxonalari hamda milliy soha va tarmoqlar tizimi sub'ektlari harakatini bir tomondan muvofiqlashtirishni, ikkinchi tomondan, innovatsiyani amalga oshirishda investitsiyalarni jalb etish, innovatsiya jarayonini rivojlantirish uchun sharoit yaratishda manfaatdor bo'lgan tarkiblarning integratsiyasini talab etadi. Bu vazifani bajarish davlatning innovatsion siyosatini amalga oshirish tizimiga yuklatiladi va quyidagi vazifalarni bajaradi:

- innovatsion tizimni ustuvor yo'nalishlarini rivojlantirishga moliyaviy resurslarni jalb etish;
- innovatsion tadqiqot va ishlanmalarni amalga oshirish evaziga davlatning eng muhim manfaatlarini ta'minlash, raqobatbardosh tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqarishga sharoit yaratish;
- ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish va uning natijalaridan foydalanishni xalqaro darajaga ko'taradigan innovatsion muhitni ta'minlash;
- mamlakatda fan va fan sig'imi yuqori bo'lgan ishlab chiqarish, intellektual faoliyatning boshqa turlari uchun kerak bo'lgan kadrlar tayyorlash jarayonini isloh qilish, iqtisodiyotni yangi texnika va texnologiya bilan ta'minlash, uni intensiv rivojlantirish uchun kerak bo'lgan kadrlar bilan ta'minlashning asosini yaratish;
- resurslarning cheklanganligini hisobga olgan holda ustuvor tadqiqotlar va ishlanmalarni amalga oshirish maqsadida ilmiy tashkilotlar tarmog'ini isloh etish;
- ilmiy-texnika va bilim olish faoliyatini integratsiyalashuvini ta'minlash;

– fan bilan shug'ullanuvchilar mehnati qadrini oshirish, yoshlarni ilmiy tadqiqotlar bilan shug'ullanishga jalb etish, ilmiy xodim va mutaxassislarni ijtimoiy himoyalash uchun sharoit yaratish;

– yalpi ichki mahsulotning energiya va material sig'imini kamaytirish;

– iqtisodiyotning real sektori korxonalarida innovatsion yondashuv strategiyalaridan samarali foydalanish.

Milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion faoliyatni rivojlantirish bilan bog'liq tendentsiyalarini chuqur o'rganish respublikamizda innovatsion muhitni yaxshilash bilan birga, ichki va tashqi bozorlar uchun innovatsion mahsulotlar yetkazib berishda ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

AMALIY MASHG'ULOT ISHLANMALARI

Avstriyalik olim Y. Shumpeter tomonidan beshta tipik o'zgarishlar ajratilgan:

- 1) yangi texnika, yangi texnologik jarayonlar va ishlab chiqarishni yangi bozor ta'minotidan foydalanish (oldi - sotdi);
- 2) yangi xususiyatlarga ega ma'lumotlarni tadbiiq etish;
- 3) yangi xom ashyodan foydalanish;
- 4) ishlab chiqarish va uning moddiy – texnik ta'minotini tashkil qilishdagi o'zgarishlar;
- 5) yangi sotish bozorlarini paydo bo'lishi.

Bu qoidalar Y. Shumpeter tomonidan 1911 yildayoq shakllantirilgan. Keyinroq, 30 – yillarda u innovatsiya tushunchasini, uni iste'mol tovarlarining yangi turlari yangi ishlab chiqarish va texnik vositalar, bozorlar tashkil shakllarini sanoatga tadbiiq etish va ularda foydalanish maqsadidagi o'zgarish sifatida talqin etgan holda kiritgan. Ba'zida innovatsiyaga jarayonli tizim sifatida qaraladi, shuning bilan yangilik kiritishni vaqtda rivojlanishi va yaqqol aks ettirilgan bosqichliligi tan olinadi.

Korxonalar investitsion faoliyati samaradorligining qiyosiy–tahliliy ko'rsatkichlari

Korxonalar investitsion faoliyati samaradorligini tahlil qilish va uning yangilik kiritishlar va investitsion loyihalarni amalga oshirish hisobiga o'zgarishini belgilash uchun quyidagi ko'rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiq:

- 1) korxonalar mulkining daromadning umumiy summasi bo'yicha hisoblangan umumiy rentabelliligi va uni o'tgan yilga nisbatan o'sishi;
- 2) o'z ichiga ishlab chiqarish zaxiralarini oluvchi oborotdan tashqari aktivlarni daromad bo'yicha hisoblangan umumiy rentabelliligi va uni o'tgan yilga nisbatan o'sishi;
- 3) asosiy mablag'lar nomoddiy aktivlar va ishlab chiqarish zaxiralarining daromad bo'yicha hisoblangan umumiy rentabelliligi;
- 4) korxonalar mulkining foydaning umumiy summasi asosida hisoblangan rentabelliligi, hamda bu ko'rsatkichni o'tgan yilga nisbatan o'sishi;
- 5) korxonalar mulkining sof daromad bo'yicha hisoblangan rentabelliligi va uni o'tgan yilga nisbatan o'sishi;
- 6) o'z ichiga ishlab chiqarish zaxiralarini oluvchi oborotdan tashqari aktivlarning rentabelliligi va uni o'tgan yilga nisbatan o'sishi;
- 7) asosiy mablag'lar, nomoddiy aktivlar va ishlab chiqarish zaxiralarining sof daromad bo'yicha hisoblab chiqilgan rentabelliligi va uni o'tgan yilga nisbatan o'sishi;
- 8) korxonalar mulkining sof foyda bo'yicha hisoblangan rentabelliligi hamda bu ko'rsatkichning o'tgan yilga nisbatan o'sishi;
- 9) o'z ichiga ishlab chiqarish zaxiralarini oluvchi oborotdan tashqari aktivlarning sof foyda bo'yicha hisoblangan rentabelliligi hamda bu ko'rsatkichni o'tgan yilga nisbatan o'sishi;
- 10) asosiy mablag'lar, nomoddiy aktivlar va ishlab chiqarish zaxiralarining foy foyda bo'yicha hisoblangan rentabelliligi, hamda bu ko'rsatkichni o'tgan yilga nisbatan o'sishi;
- 11) jamg'arma, iste'mol sotsial soha fondlari, rezerv sarmoyalari va dividendlarni to'lashga yo'naltirilgan foydaning rentabelliligi hamda bu ko'rsatkichni o'tgan yilga nisbatan o'sishi;
- 12) o'z ichiga ishlab chiqarish zaxiralarini oluvchi oborotdan tashqari aktivlarning daromadning umumiy summasi asosida hisoblab chiqilgan o'zini o'zi qoplashi muddati va bu ko'rsatkichni o'tgan yilga nisbatan o'zgarishi;
- 13) o'z ichiga ishlab chiqarish zaxiralarini oluvchi oborotdan tashqari aktivlarning sof daromad asosida hisoblangan o'zini o'zi qoplashi muddati va bu ko'rsatkichni o'tgan yilga nisbatan o'zgarishi;

14) asosiy mablag'lar, nomoddiy aktivlar va ishlab chiqarish zaxiralarining daromadlarning umumiy summasi asosida hisoblangan o'zini o'zi qoplashi muddati va bu ko'rsatkichni o'tgan yilga nisbatan o'zgarishi;

15) asosiy mablag'lar, moddiy aktivlar va ishlab chiqarish zaxiralarni sof daromad asosida hisoblangan o'zini o'zi qoplashi muddati va bu ko'rsatkichni o'tgan yilga nisbatan o'zgarishi;

16) asosiy mablag'lar, moddiy aktivlar va ishlab chiqarish zaxiralarni sof foyda asosida hisoblangan o'zini o'zi qoplashi muddati va bu ko'rsatkichni o'tgan yilga nisbatan o'zgarishi;

17) ishlab chiqarilgan mahsulotlar (ishlar, xizmatlar)ning 1 so'miga to'g'ri keluvchi uskunalarni saqlab turish va foydalanish va ishlab chiqarish inshootlarini saqlab turishga xarajatlar va bu ko'rsatkichni o'tgan yilga nisbatan o'zgarishi.

Sanab o'tilgan ko'rsatkichlardan ko'pchiligini hisoblash uslubiyoti ma'lum, qiyinchiliklar keltirib chiqarishi kerak emas. Ammo bo'zi bir ko'rsatkichlar bo'yicha tushuntirishlar berish kerak.

Yangilik kiritishlar va investitsion loyihalarning korxonada investitsion faoliyati samaradorligiga ta'sirini tahlil qilish uchun sanab o'tilgan ko'rsatkichlarning faqat bir qismidan foydalanish tavsiya etiladi. Masalan, agar investitsiyalar turli yo'nalishdagi xarakterga ega bo'lsalar va investitsion loyihalar, yangilik kiritishlarni amalga oshirishga, hamda qarz va bog'liq jamiyatlar, boshqa tashkilotlarga, 12 oydan ko'proq muddatda tashkilotlarga qarzlarni berishga va boshqa uzoq muddatli kiritmalarga yo'naltirilsalar, unda bu investitsiyalarning korxonada investitsion faoliyati samaradorligiga ta'sirini umumlashtirilgan holda baholash uchun quyidagi ko'rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir:

- o'z ichiga ishlab chiqarish zaxiralarini oluvchi oborotdan tashqari aktivlarning daromad bo'yicha hisoblangan umumiy rentabelligi va un o'tgan yilga nisbatan o'sishi;

- o'z ichiga ishlab chiqarish zaxiralarini oluvchi oborotdan tashqari aktivlarning daromad bo'yicha hisoblangan rentabelligi va un o'tgan yilga nisbatan o'sishi;

- o'z ichiga ishlab chiqarish zaxiralarini oluvchi oborotdan tashqari aktivlarning daromad yoki sof daromad bo'yicha hisoblangan o'zini o'zi qoplash muddati va bu ko'rsatkichni o'tgan yilga nisbatan o'zgarishi.

Ishlab chiqarilgan mahsulot (ishlar, xizmatlar) ning so'miga to'g'ri keluvchi uskunalarni saqlab turish va foydalanish va ishlab chiqarish inshootlarini saqlab turishga xarajatlar va bu ko'rsatkichni o'tgan yilga nisbatan o'zgarishi.

Agar investitsiyalar yangilik kiritishlar sarmoyalarni tashkil qiluvchi investitsion loyihalarni amalga oshirishga yo'naltirilsalar, unda bu investitsiyalarning korxonada investitsion faoliyati samaradorligiga ta'sirini umumlashtirilgan holda baholash uchun quyidagi ko'rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir:

- asosiy mablag'lar, nomoddiy aktivlar va ishlab chiqarish zaxiralarining daromad va sof daromad asosida hisoblangan rentabelligi va ko'rsatkichlarni o'tgan yilga nisbatan o'sishi;

- ishlab chiqarish zaxiralarini o'z ichiga oluvchi oborotdan tashqari aktivlarning daromad va sof daromad asosida hisoblangan o'zini o'zi qoplashi muddatlari va bu ko'rsatkichlarni o'tgan yilga nisbatan o'zgarishi.

Yangilik kiritishlar va innovatsion loyihalar innovatsion samaradorligining korxonada investitsion faoliyati samaradorligiga ta'sirini tahlil qilishda xarakterlarning umumiy summasi va tugallanmagan qurilish bo'yicha xarajatlar miqdoridan xarajatlarning yangilik kiritishlar va innovatsion loyihalarni amalga oshirish bilan asoslangan qismini chiqarib tashlash zarur.

Korxonada investitsion faoliyati samaradorligi qiyosiy – tahliliy ko'rsatkichlarining tavsiya etilgan tizimi yuqorida bayon qilingan uslubiy yondashishlarni hisobga olish bilan quyidagi masalalarni yechishga imkon beradi:

- yangilik kiritishlar va investitsion loyihalar samaradorligining umuman korxonada investitsion faoliyati samaradorligiga ta'sirini belgilash;

- korxonada investitsion faoliyati samaradorligini oshirishning ichki rezervlarini aniqlash;

- asosiy texnik – iqtisodiy omillar va soliqqa tortish tizimining korxonada investitsion faoliyati samaradorligiga ta'sirini belgilash.

Innovatsion va innovatsion loyihalar samaradorligining qiyosiy – taxlilii ko'rsatkichlari

Innovatsiyalar (yangilik kiritishlar) va investitsion loyihalar samaradorligi qiyosiy – taxlilii ko'rsatkichlarining butun majmuasi uchta guruhga bo'linadi.

Birinchi guruhga yangilik kiritishlar va investitsion loyihalarni amalga oshirilishining korxonada ishlab chiqarish faoliyati ko'rsatkichlariga ta'sirini tahlil qilish uchun mo'ljallangan ko'rsatkichlar kiritilgan ular yangilik kiritishlar va investitsion loyihalar (ilmiy – texnik tadbirlar) ning ishlab chiqarish samaradorligi ko'rsatkichlari deb ataladilar.

Ikkinchi guruhga yangilik kiritishlar va investitsion loyihalarning korxonada moliyaviy faoliyati samaradorligiga ta'sirini tahlil qilish uchun mo'ljallangan, yangilik kiritishlar va investitsion loyihalarning moliyaviy samaradorligi ko'rsatkichlari deb ataluvchi ko'rsatkichlar kiritilgan.

Uchinchi guruhga yangilik kiritishlar va investitsion loyihalarning korxonada investitsion faoliyati samaradorligiga ta'sirini tahlil qilish uchun mo'ljallangan ko'rsatkichlar kiritilgan. Ular yangilik kiritishlar va investitsion loyihalar ilmiy-texnik tadbirlarning investitsion samaradorligi ko'rsatkichlari deb ataladi.

Yangilik kiritishlar va investitsion loyihalar ishlab chiqarish, moliyaviy va investitsion samaradorligining butun majmuasi bundan keyin (qisqartirish maqsadida) ilmiy-texnik tadbirlar iqtisodiy samaradorligini ko'rsatkichlari deb ataladi.

Ilmiy-texnik tadbirlar iqtisodiy samaradorligi ko'rsatkichlarini hisoblash o'rta bosqichda o'tkaziladi:

- birinchidan - ilmiy-texnik tadbirlarning hisobot yilidagi iqtisodiy samaradorligi belgilanadi. Hisoblash natijalaridan ilmiy-texnik tadbirlarni aniq sharoitlarga nisbatan amalga oshirishning maqsadga muvofiqligi haqida qaror qabul qilish, ya'ni bu tadbirlarning loyihaviy (hisoblash) samaradorligini sarmoyadorlar talablariga mos kelishi darajasini o'rganish uchun foydalaniladi. SHuning bilan bir vaqtda hisoblash natijalari biznes rejalarini ishlab chiqish va korxonada ishi iqtisodiy samaradorligini oshirishning xo'jalik ichki rezervlarini aniqlashda qo'llaniladilar;

- ikkinchidan - hisobot yiliga hisoblashdagi ilmiy-texnik tadbirlarning rejaviy va haqiqiy samaradorligi hisobot ma'lumotlaridan korxonada ishi iqtisodiy samaradorligini oshirishning joriy rezervlari (o'tuvchi tejalishi) mo'ljallangan miqdorini belgilash, hamda ilmiy-texnik tadbirlar samaradorligining loyihaviy (hisoblash) ko'rsatkichlarini o'zlashtirilganlik darajasini tahlil qilish uchun foydalaniladi. Joriy rezervning miqdori bunday tadbir yil boshidan tatbiq etilgan degan shartdan qilib chiqish bilan hisoblangan ilmiy-texnik tadbirlarning shartli samaradorligi va tadbir tatbiq etilgan paytdan boshlab hisobot yilining oxirigacha hisoblangan haqiqiy (rejaviy va amaldagi) samaradorlik o'rtasidagi farq sifatida belgilanadi;

- uchinchidan - ilmiy-texnik tadbirlarning ularni tatbiq etilgan paytdan hisobot yilining oxirigacha rejaviy va haqiqiy samaradorligi. Hisoblash natijalaridan ilmiy-texnik tadbirlarning iqtisodiy samaradorligi bo'yicha biznes-rejalarni ishlab chiqish, ularni bajarilishini tahlil qilish, asosiysi esa- investitsion loyihalar va yangilik kiritishlarning korxonada ishlab chiqarish, moliyaviy va investitsion faoliyati samaradorligini ta'riflovchi asosiy texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sirini belgilash uchun foydalaniladi.

Ilmiy-texnik tadbirlar samaradorligi ko'rsatkichlarini ishlab chiqish uchun ularni amalga oshirilishiga sababchi bo'lgan yakuniy rejadan kelib chiqish zarur. SHuning bilan birga ilmiy-texnik tadbirlar samaradorligi ko'rsatkichlari tizimi korxonada ishlab chiqarish, moliyaviy va investitsion faoliyati samaradorligi ko'rsatkichlari tizimi bilan to'liq moslashtirilgan bo'lishi kerak.

Aniq ilmiy-texnik tadbirlar samaradorligining umumlashtiruvchi ko'rsatkichlari

1) ilmiy-texnik tadbirlarday foydalanishdan mahsulotlar (ishlar)ning aniq turlarini ishlab chiqarish samaradorligini o'sish sur'ati yoki ilmiy-texnik tadbirlarni amalga oshirish hisobiga

mahsulotlarning aniq turlari tannarxini pasayishi foizi⁴. Ushbu ko'rsatkichlar innovatsion loyiha yoki yangilik kiritish quyidagilarni yo'naltirilgan holda qo'llaniladi:

-mahsulotning o'zlashtirilgan turini ularning texnik ta'riflarini o'zlashtirmasdan ishlab chiqarishni kengaytirish;

-texnologiyani takomillashtirish, ishlab chiqarishni mexanizatsiyalashtirish va avtomatlashtirish vositalarini tatbiq etish;

-mehnatni tashkil qilish, ishlab chiqarish va boshqarish usullarini takomillashtirish;

- ishlab chiqarilayotgan mahsulotning sifatini standartlar, texnik shartlar va shartnoma narxlarni o'zgartirmasdan oshirish.

Agar analoglari yo'q, butunlay yangi mahsulot o'zlashtirilayotgan bo'lsa, unda uning samaradorligini umumlashtirilgan holda baholash uchun uni korxonada tomonidan ishlab chiqarilayotgan barcha mahsulot bo'yicha hisoblab chiqilgan tegishli ko'rsatkich bilan solishtirish uchun (so'mlik mahsulotga xarajatlar ko'rsatkichidan foydalanish kerak);

2) ilmiy-texnik tadbirlarni tatbiq etish natijasida mahsulot tannarxini nisbatan tejalishi;

3) foydani ilmiy-texnik tadbirlarni amalga oshirish natijasida, shu jumladan intensiv va ekstensiv omillar hisobiga o'sishi;

4) qo'shimcha qiymatni ilmiy-texnik tadbirlarni amalga oshirish natijasida, shu jumladan intensiv va ekstensiv omillar hisobiga o'sishi;

5) amortizatsiyani o'z ichiga oluvchi qo'shimcha qiymatni ilmiy-texnik tadbirlarni amalga oshirish natijasida, shu jumladan intensiv va ekstensiv omillar hisobiga o'sishi;

6) daromadni ilmiy-texnik tadbirlarni amalga oshirish natijasida, shu jumladan intensiv va ekstensiv omillar hisobiga o'sishi;

7) qo'shimcha qiymat, foyda va daromadni ularni ilmiy-texnik tadbirlarni amalga oshirilishi bilan asoslangan o'sishining umumiy hajmidagi intensiv omillar qo'shimcha harakati hisobiga o'sishining ulushi.

Ish haqiga xarajatlardan foydalanish samaradorligini ilmiy-texnik tadbirlarni amalga oshirilishidan kelib chiqqan o'zgarishning xususiy ko'rsatkichlari:

1) aniq ilmiy – texnik tadbirlarni amalga oshirish uchastkalaridagi mehnat unumdorligini o'sish sur'atlari va o'rtacha ish haqini o'sish sur'atlari o'rtasidagi nisbat;

2) aniq ilmiy – texnik tadbirlarni amalga oshirish uchastkasidagi qo'shimcha qiymatni o'sishining har bir foiziga ish haqini qo'shish foizi;

3) o'z ichiga sotsial zaruriyatlarga ajratmalarni oluvchi ish haqiga xarajatlarni aniq ilmiy – texnik tadbirlarni amalga oshirilishi natijasida nisbatan tejalishi;

4) o'z ichiga sotsial zaruriyatlarga ajratmalarni oluvchi ish haqiga xarajatlarni o'zgartirishga qaratilgan aniq ilmiy – texnik tadbirlarni amalga oshirilishi bilan bog'liq intensiv va ekstensiv harakatlar hisobiga foydani o'sishi;

5) o'z ichiga sotsial ajratmalarni oluvchi ish haqiga xarajatlarni o'zgartirishga qaratilgan ilmiy – texnik tadbirlarni amalga oshirishi bilan bog'liq intensiv va ekstensiv harakatlar hisobiga qo'shimcha qiymatni o'sishi;

6) o'z ichiga sotsial zaruriyatlarga ajratmalarni oluvchi ish haqiga xarajatlarni o'zgartirishga qaratilgan ilmiy – texnik tadbirlarni amalga oshirishi bilan bog'liq intensiv va ekstensiv omillarning harakati hisobida daromadni o'sishi;

7) qo'shimcha qiymat, foyda va daromadning o'z ichiga sotsial zaruriyatlarga ajratmalarni oluvchi ish haqiga xarajatlarni o'zgartirishga qaratilgan ilmiy – texnik tadbirlarni amalga oshirilishi bilan asoslangan ularni o'sishining umumiy xammasidagi intensiv va ekstensiv harakatlar hisobiga o'sishlarini ulushi;

8) xodimlar sonidan nisbatan tejalish.

⁴ Управление инновациями. Пер с англ. –М.: Альпина Бизнес Букс, 2008.

Amortizatsiyaga xarajatlardan foydalanish samaradorligini ilmiy – texnik tadbirlarni amalga oshirish natijasida o'zgarishining xususiy ko'rsatkichlari:

1) Ilmiy – texnik tadbirlarni amalga oshirilishi natijasida mahsulotlarning aniq turlari amortizatsiyasiga xarajatlar samaradorligini oshishi (amortizatsion sig'imni pasayishi);

2) ilmiy – texnik tadbirlarning amalga oshirilishi natijasida amortizatsiyaga nisbatan xarajatlarni tejalishi;

3) ilmiy – texnik tadbirlarni amalga oshirilishi bilan bog'liq asosiy ishlab chiqarish fondlari va nomoddiy aktivlardan foydalanish samaradorligini o'zgarishidan kelib chiquvchi intensiv va ekstensiv omillar xarakati hisobiga ko'shimcha qiymat, foyda va daromadni o'sishlari ulushlari;

4) qo'shimcha qiymat, foyda va daromadni ularni ilmiy – texnik tadbirlarni amalga oshirilishi bilan asoslangan, asosiy ishlab chiqarish fondlari va nomoddiy aktivlardan foydalanish samaradorligidagi o'zgarishlarni keltirib chiqaruvchi o'sishlarining umumiy hajmlaridagi intensiv omillar harakati hisobiga o'sishlarining ulushlari;

5) ilmiy – texnik tadbirlarni amalga oshirilishi natijasida asosiy ishlab chiqarish fondlari va nomoddiy aktivlarni nisbatan tejalishi.

“Qishloq xo’jaligida innovatsion texnologiyalar” fanidan

LOYIHA ASOSIDA O’QITISH TEXNOLOGIYASI

“Qishloq xo’jaligida innovatsion faoliyat tushunchasi, innovatsion faoliyat funksiyalari va innovatsiyalar tasnifi” o’quv loyihasi

PEDAGOGIK ANNOTATSIYA

O’quv fani: «Qishloq xo’jaligida innovatsion texnologiyalar»

Mavzu: «Qishloq xo’jaligida innovatsion faoliyat tushunchasi, innovatsion faoliyat funksiyalari va innovatsiyalar tasnifi»

Qatnashuvchilar: 1 – kurs magistrarlari.

Ta’lim maqsadi: Innovatsion faoliyatning rivojlanish tendensiyalarini, yangilik (yangiliklarni joriy etish) xaqida tushunchaga va yangilikni Bozor iqtisodiyoti sharoitida ilmiy–texnikaviy rivojlanishning ahamiyatini, innovatsion faoliyat vazifalarini, jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitida innovatsion faoliyatning ahamiyatini o’rganish, bilimiga ega bo’lish va mustahkamlash.

Rejalashtirilayotgan o’quv faoliyati natijalari nazariya va amaliyotni bir-biriga bog’lab, chuqur bilimga ega bo’ladilar; tadqiqot tuzilmasini tanlaydilar; tadqiqot orqali faoliyat tahlilini chuqur o’rgana oladilar; o’tkazilgan tadqiqotning tahliliy jarayonini chuqur o’rganadilar; eng asosiy muammoni axborot to’lash uslublari orqali tadqiqot ishini olib boradilar; loyiha faoliyati ko’nikmalari, kommunikativ va taqdimot ko’nikmalariga ega bo’ladilar.

Bilim va ko’nikmalar, talabalar loyihani muvaffaqiyatli tugallash uchun *bilishlari kerak:* innovatsion faoliyatning tarixi va rivojlanish tendensiyalari, yangilik (yangiliklarni joriy etish) xaqida, innovatsion boshqarish innovatsion faoliyat vazifalari bilan ishlash *ko’nikmalari* va guruhlarda birgalikda o’qitish va maqsadga erishish yo’llariga ega bo’lish.

Turlanish belgilari bo’yicha loyihaga tavsifnoma:

- *Loyiha turi:* tadqiqot loyihasi;
- *Fanning mazmunli qismi:* bitta yoki ikkita fan bo’yicha bilim sohasi doirasidagi monoloyiha.
- *Talabalarning loyihaviy faoliyatidagi yo’nalish tavsifi:* bevosita.
- *ishtirokchilar soni:* 2 tadan 6 tagacha.
- *uzoq muddatli :* bajarilishi davomiyligi – 2 oy.

Loyiha ustidagi ish tartibi: auditoriyadan tashqari, guruhlarda mustaqil bajaradilar va amaliy mashg’ulot vaqtida taqdimot qiladilar.

Loyihani baholash: Guruhli loyihalardagi baholash:

- loyiha (maks. 5 ball);
- hisobot (maks. 5ball) ;
- loyihaning taqdimoti va himoya qilish jarayoni (maks 10 ball).

Loyihaviy o’qitishning bosqichlari:

Tayyorlov bosqichi: loyihaga jalb etish; talabalarning faol ishtiroklarini tashkillashtirish – ma’ruza va amaliy mashg’ulotlarda.

Loyihaning bajarilish bosqichi: Mustaqil yoki guruhlar bilan, korxonalar tuzilmalarini o’rganib chiqadilar

YAkuniy bosqich: auditoriyada yoki amaliy mashg'ulotlarda bo'lim bo'yicha talabalar taqdimot qiladilar.

Loyiha bajarilishidagi o'qitish modelining qisqa tavsifi: loyiha bajarilishi jarayonida quyidagi uslublardan foydalanadilar:

Bajarish uslubi: dasturlarni tuzish va bo'limlarini o'rganib chiqish, ishbilarmon o'yinlar, munozara o'tkazish orqali.

O'rgatish shakli guruhlarda, individual.

O'qitish vositalari: uslubiy ko'rsatmalar, loyihaviy vazifalar va kompyuter vositalari.

I. "QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, INNOVATSION FAOLIYAT FUNKSIYALARI VA INNOVATSIYALAR TASNIFI" MAVZUSIDA O'QUV LOYIHASI

Kirish

Bozor munosabatlari sharoitida oliy ta'lim tizimida mutaxassislarni tayyorlashda chuqur o'zgarishlarga o'z bilim va tajribalari bilan moslasha oladigan, jahon andozalariga javob bera oladigan zamonaviy kadrlarni yetkazib berish muhim masala hisoblanadi. Innovatsion faoliyatni rivojlanish tendentsiyalarini o'rganish, yangilik va yangilikni joriy etish innovatsion faoliyatni vazifalarini, innovatsion faoliyatning axamiyatini qaror toptirish ko'zda tutiladi.

Loyihaga tegishli muammoning asosi: innovatsion faoliyatning tarixi va rivojlanish tendentsiyalari, yangilik, yangiliklarni joriy etishni **korxonalar misolida o'rganish**.

Muammoning ichida:

1. Innovatsion faoliyatning rivojlanish tendentsiyalari o'rganiladi
2. Yangilik (yangiliklarni joriy etish) o'rganiladi
3. Yangilik innovatsion boshqarish ob'ekti o'rganiladi
4. Ilmiy–texnikaviy rivojlanishning axamiyati o'rganiladi
5. Innovatsion faoliyat vazifalari o'rganiladi.

Loyiha vazifalari

Loyihaning maqsadi: korxonalar misolida yangilik, yangiliklarni joriy etishni o'rganish va ularning ijobiy va salbiy tomonlarini aniqlash

Loyihaning natijaviy holati (mahsuli): **"Qishloq xo'jaligida innovatsion faoliyat tushunchasi, innovatsion faoliyat funksiyalari va innovatsiyalar tasnifi"** mavzusi bo'yicha hisobot tayyorlash

Loyiha: mutaxassislar, korxonalar menejerlari, o'qituvchilar, bakalavr va magistratura bosqichidagi tinglovchilar, shuningdek masofadan tahsil oluvchilar uchun mo'ljallangan.

Loyiha doirasida:

- *bajarish muddati:* 2 oy (oraliq nazoratlarida taqdim etiladi);
- qatnashchilar soni:* ikkitadan oltitagacha bo'lgan talabalar.

Loyihaning mazmuni: .

I. Tadqiqot loyihasining kirish qismi.

- tadqiqot mavzusining dolzarbligini asoslash, uning muammosi, predmeti va ob'ektini aniqlash.
- tadqiqotning maqsadi va vazifalarini belgilash.
- tadqiqotning axborot manbalarini aniqlash.
- tadqiqot usullarini tanlash.

II. «Boshqarishning tashkiliy strukturasi»

- innovatsion faoliyat moxiyatini o'rganish;
- innovatsion faoliyat vazifalarini urganish;
- ularning ijobiy va salbiy tomonlarini taxlil qilish.

III. "Boshqarish strukturasi belgilovchi omillar"

- Yangilik, innovatsion boshqarish ob'ekti;
- Innovatsion menejmentning tarixi;
- ilmiy–texnikaviy rivojlanishning axamiyati

IV. "Qishloq xo'jaligida innovatsion faoliyat" tushunchasi, innovatsion faoliyat funksiyalari va innovatsiyalar tasnifi" mavzusi bo'yicha xulosa va takliflar

Loyiha bosqichlarini amalga oshirish uchun ish turlari:

- Mavzuning dolzarbligi, maqsadi va vazifalarini ko'rsatish;
- Ma'lumot manbalari asosida topshiriqlar bo'yicha jadvallarni to'ldirish, tahlil natijalari bo'yicha xulosa va takliflar berish, foydalanilgan manbalar ro'yxatini tuzish.
- Loyihani rasmiylashtirish.
- Hisobotni tayyorlash.
- Loyiha taqdimotini tayyorlash.

Loyihani taqdim etish shakli: "Qishloq xo'jaligida innovatsion faoliyat" tushunchasi, innovatsion faoliyat funksiyalari va innovatsiyalar tasnifi" nomli tadqiqot ishi natijalari bo'yicha hisobot.

Hisobotni tuzish tarkibi:

1. Loyiha mavzusi.
2. Loyiha maqsadi va yakuniy natija.
3. Ishtirokchilar va ularning faoliyat turlari.
4. Loyiha mavzusi dolzarbligini asoslash.
5. yechiladigan muammoni shakllantirish va asoslash.
6. Topshiriqlar tartibi.
7. Topshiriqni yechish natijasi – loyiha.
8. Foydalanilgan manbalar ro'yxati.

II. TALABALAR UCHUN USLUBIY QO'LLANMA

1. Loyiha jarayonidagi faoliyat bosqichlari

1 - tayyorlov bosqichi

1.1. Tadqiqot mavzusining dolzarbligi aniqlanadi:
a) Ushbu yo'nalishda bajarilgan ilmiy tadqiqot ishlari o'rganiladi va mavzuning dolzarbligi asoslanadi.

1.2. Tadqiqotning maqsad va vazifalarini aniqlash.

1.3. Tadqiqot ob'ektini tanlash:

1.4. Loyiha mavzusiga doir axborot manbalari bilan tanishish (o'quv adabiyotlari, moliyaviy hisobotlar va boshqalar).

2-bosqich. O'quv faoliyatini rejalashtirish

2.1. Maqsadga erishish ketma-ketligini ishlab chiqing.

2.2. Ish rejasini tuzing (loyihani ishlab chiqish, rasmiylashtirish, uni taqdimotga tayyorlash, hisobotni tuzish bo'yicha topshiriqlarni ishtirokchilar o'rtasida taqsimlang; ularni bajarish va tayyor holatga keltirish muddatini belgilang).

Loyiha bajarilishining ish rejasi

Ishtirokchining F.I.SH	Topshiriq	Faoliyat turi	Tayyor mahsul ko'rinishi	Bajarilish muddati
	Tadqiqot loyihasining	Tadqiqot loyihasi mavzusining dolzarbligi, maqsadi va vazifalari,	Bajarilayotgan tadqiqot loyihasining	

	kirish qismini tayyorlash	predmeti va obyektini belgilash, tadqiqot usullarini tanlash.	mazmuni to'g'risida ma'lumot beruvchi axborot	
	Innovatsion faoliyatning funksiyalari va tasnifi	yangilik (yangiliklarni joriy etish)ni o'rganish	Ilmiy–texnikaviy rivojlanishning ahamiyati	
	Innovatsion faoliyat vazifalarini taxlil qilish	Yangilik kiritishni ijobiy tomonlarini yoritib xulosalar berish.	Yangilik innovatsion boshqarish ob'ekti o'rganib chiqib xorij mamlakatlari boshqaruvning tashkiliy tuzilmasi bilan solishtirish tavsiya qilinadi.	
	Tahlil yakuni bo'yicha xulosa va takliflar	Tahlil yakunlari bo'yicha xulosalar chiqarish, tavsiyalar ishlab chiqish, tahlil yakunlari bo'yicha muhokama natijalarini e'tiborga olib, boshqaruv tizimini takomillashtirishga bag'ishlangan tadbirlar ishlab chiqish.		
	Loyihani rasmiylashtirish	Loyiha ishi natijalarini tayyorlash		
	Loyihalashtirish faoliyati natijalari va loyiha taqdimoti bo'yicha hisobotni tayyorlash	Mavzuning dolzarbligi va muammoni asoslab berish, loyihaning maqsadi va vazifalarini ko'rsatib berish va hokazo.	Hisobot	
	MS Pover Point da loyiha taqdimotini tayyorlash	Taqdimotni umumiy bezashni va slaydlarning mazmuniy o'lchamlarini tanlash, yangi slaydlarni qo'shish va hokazo.	Taqdimot	

3-bosqich. Bajarilishi

A. Tadqiqotning bajarilishi

3.1. Zarur ma'lumotlarni to'plash, tizimga keltirii va tahlil qilish.

3.2. Tadqiqot natijalarini rasmiylashtirish (tayyor holatini).

B. Hisobotni tayyorlash

3.3. Mavzuning dolzarbligini asoslash (bir varaqdan ortiq emas).

3.4. Loyihangiz maqsadini ko'rsatish: u nima uchun tuzilgan, yakuniy natija qanday bo'ladi va kimga yo'naltirilgan (1-3 jumla).

3.5. Loyiha ishtirokchilarini aniqlash. Ular o'rtasida topshiriqlar va ish faoliyatlarini taqsimlash (jadval ko'rinishida).

3.6. Siz hal qilmoqchi bo'lgan muammoni ifodalash (5-10 so'z bilan).

3.7. Loyiha topshirig'ini shakllantirish. Topshiriqlar bo'yicha loyiha ishi natijalarini tayyorlash.

3.8. Xulosalar berish, loyihada berilgan takliflarni tatbiq etish zarurligini ko'rsatish (1 varaqdan ortiq emas).

3.9. Foydalanilgan ma'lumotlar manbalarini tayyorlash.

V. Loyihani taqdimotga tayyorlash

3.10. MS Power Point da taqdimotlarni tayyorlash bo'yicha qo'llanmadan foydalangan holda loyiha taqdimotini tayyorlang.

3.11. Loyiha taqdimotida guruh a'zolari o'rtasida vazifalarini aniqlang.

4-bosqich. Loyihaning ommaviy taqdimoti, himoyasi va baholash

2. Bajarilgan loyiha va loyihalashtirish faoliyatini baholash

Guruh javobi bitta umumiy baholanadi yoki talabalar tomonidan bajarilgan loyihaning alohida qismlari baholanadi:

- loyiha (maks. 5 ball);
- hisobot (maks. 5 ball) ;
- loyihaning taqdimoti va himoya qilish jarayoni (maks 10 ball).

Bajarilgan loyiha mahsulini baholash

	Baholash mezonlari	Baholash ko'rsatkichlari
1.	Loyiha mazmunini belgilangan maqsadga muvofiqligi	Belgilangan maqsadga loyiha mazmuni mos kelsa, maks. 3 ball
2.	Loyiha: mavzuga oid bo'lgan yetarli miqdorda, sifatli axborotdan iborat	erishilgan natijalar maqsadga muvofiq kelsa, maks. 5,0 ball: - yangi; - loyiha vazifasini to'liq aks ettiradi; - keng manbalarga asoslangan
3.	Axborotning rasmiylashtirilishi	Agar axborot talab darajasiga muvofiq kelsa: sarlavha, matn tarkiblashtirilgan bo'lsa, 0,5 ball
		Namoyish etuvchi material (jadval va chizmalarda) bo'lsa, maks.0,5 ball: - ma'lumot mazmunini to'liq aks ettiradi; - standart talablariga muvofiq rasmiylashtirilgan

Bajarilgan loyiha bo'yicha hisobotni baholash

1	2	3
	Baholash mezonlari	Baholash ko'rsatkichlari
1.	Hisobotni tayyorlash bo'yicha yo'riqnomaga rasmiy ravishda rioya etilishi	Hisobot tuzilmasi yo'riqnomaga muvofiq bo'lsa, maks. 0,5 ball
2.	Tanlangan mavzu asoslanganligi va dolzarbligi	Tanlangan mavzu dolzarbligi daliliy isbotlangan bo'lsa, maks. 0,5 ball
3.	yechimi hal etilayotgan muammoni asoslanganligi	Muammo daliliy asoslangan bo'lsa, maks.0,5 ball
4.	Vazifa va loyiha ishtirokchilari faoliyat turlarining bayon etilishi	Vazifa va loyiha ishtirokchilari faoliyat turlari aniq belgilangan bo'lsa, maks. 0.3 ball
5.	Loyiha vazifalarining belgilanishi	Loyiha vazifalari aniq belgilangan bo'lsa, 0,5 ball
6.	Loyihaning ish rejasini ishlab chiqish	Ish reja ishlab chiqilgan yondashuvlarga muvofiq tuzilgan bo'lsa, 1,0 ball

7.	Vazifalar bo'yicha loyihaning ish natijalarini keltirish	Vazifalar bo'yicha loyiha ish natijalari ishtirokchilarni ko'rsatish bilan, aniq va ravshan keltirilgan bo'lsa, maks. 1,0 ball
1	2	3
8.	Xulosalarni ifodalash	Xulosada taklif va tavsiya etilayotgan loyihani tatbiq etish muhimligini isbotlash bayon etilgan bo'lsa, maks. 1,5 ball
9.	Foydalanilgan manbalar ro'yxatini tarkiblashtirish	Foydalanilgan manbalar ro'yxati bajarilgan vazifalar bo'yicha tarkiblashtirilgan va standart talablariga muvofiq rasmiylashtirilgan bo'lsa, 0,2 ball
10.	Loyiha faoliyatini o'zi baholashi	Tanqidiy baho: - mahsul sifati, - loyiha ustida ishlash: har bir ishtirokchi ishining natijaviyligi, qiyinchilik va uni yengish berilgan bo'lsa, 1,0 ball
11.	Ilovalarning borligi	Ilovalarda loyiha ishtirokchilarining anketalari va loyiha ishining ish materiallari bo'lsa, 1,0 ball

Loyihani MS Power Point da bajarilgan taqdimotini baholash

	Baholash mezonlari	Baholash ko'rsatkichlari
1.	Loyiha taqdimoti bo'yicha yo'riqnomaga rasmiy rioya etish	Yo'riqnomaga izchilligi bo'lsa, maks. 2,5 ball
2.	Slaydlarni texnik namoyish etish yo'riqnomasiga rioya etish	Taqdimot tayyorlashda yo'riqnomaga rioya etilgan bo'lsa, 1,0 ball
3.	Taqdimotni rasmiylashtirish qoidasiga rioya etish	Taqdimotni rasmiylashtirish qoidasiga rioya etilgan bo'lsa, 1,5 ball

Bajarilgan loyihaning og'zaki taqdimoti va bajarilgan loyiha himoyasini baholash

	Baholash mezonlari	Baholash ko'rsatkichlari
1.	Og'zaki taqdimot qoidasiga rasmiy rioya etish	Loyiha ishtirokchilarini tanishtirish bilan boshlanishi; so'zga chiquvchilarni belgilangan vaqtga rioya etishlari (7 – 15 min.); taqdimot vaqtida boadabsizlik holatlariga yo'l qo'yilmasliklari, maks. 0,2 ball
2.	Loyiha himoyasi	Taqdimotda barcha guruh a'zolari ishtirok etgan bo'lsa, maks. 1 ball Javoblar asoslangan, mukammal, aniq bo'lsa, maks. 0,8 ball

3. Loyihaning taqdimoti

3.1. Og'zaki taqdimotning qoidasi:

- Loyiha taqdimoti o'zi tanishtirish va kirish qismidan boshlanadi: «Men,.....».
- Taqdimotga chiqqan ishtirokchi reglamentga rioya etiladi. Taqdimotning umumiy davomiyligi eng kamida: 7-10 daqiqa va eng ko'pida: 15 daqiqa.
- Taqdimot mobaynida har xil e'tirozlarga yo'l qo'yilmaydi.

3.2. MS Power Pointda loyihaning taqdimotini tayyorlashga uslubiy ko'rsatma

1. Taqdimot quyidagi tavsiflarga ega:

1.1.Slaydlarning soni: (8 - 12).

1.2.Slaydlarning mazmunli parametrlari:

(1) birinchi slayda loyihaning nomi, mazmuni mualliflarning ismi, guruhning raqami va muddati ko'rsatiladi;

(2) Oxirgi slayda axborotlar va man'lumotlar manbai ko'rsatiladi;

(3) qolgan slaydlarning mazmuni erkin va ishtirokchining ko'nikmalar asosida ko'rsatiladi.

2. Texnik vositalarning qo'llanilishi:

Avtoko'rsatma asosida slaydlar taqdim etiladi, ya'ni sichqonchani bosish borasida.

III. LOYIHA USULI ASOSIDA O'QITISH BO'YICHA TEXNOLOGIK XARITA

O'qitish turi. Vaqt doirasi. Ish bosqichlari	O'qituvchi faoliyatining mazmuni	Talaba faoliyatining mazmuni
	Amaliy mashg'ulot №	
I. Tayyorlov bosqichi. Loyiha mavzusini tanlash.	Talabalarning loyihalashtirish faoliyati mohiyati, uning bo'lg'usi mutaxassislarni tayyorlash va kasbiy bilimlarni oshirishdagi ahamiyati bilan tanishtiradi. Mavzularni taklif etadi, loyihalarni mazmuni haqida so'zlab beradi, yechish doirasini shakllantiradi, ish turlarini sanab o'tadi, ularni natijalarini aytadi. 2 tadan 6 ta kishigacha bo'lib guruhlarga birlashish va loyiha mavzusini tanlashni taklif etadi.	Guruhlarga birlashadilar. Mavzu tanlovini muhokama qiladilar va umumiy qaror qabul qiladilar.
1.2. Loyihada topshiriqlar va ish turlarini ko'rsatish	Ma'lumot manbalarini aniqlash, to'plash usullarini tavsiya qiladi. Loyihalashtirish faoliyati va umumiy jarayon natijalarini baholash mezon va ko'rsatkichlari bilan tanishtiradi.	Muhokama qiladilar.
2. Loyihalashtirish faoliyatini rejalashtirish	Bajariladigan topshiriqlar va ish turlarini, ularni ishtirokchilar o'rtasida taqsimlashni taklif etadi. Muhokamada maslahatchi sifatida faol ishtirok etadi.	Harakat rejasini ishlab chiqadilar: loyiha bajarilishini yo'nalishi va bosqichlarini aniqlaydilar, guruh a'zolari o'rtasida vazifalarni taqsimlaydilar, hamkorlik usullarini aniqlaydilar.
3. Loyihaning bajarilishi	Auditoriyadan tashqari faoliyat Guruh faoliyatini yo'naltiradi, maslahat beradi, ularning faoliyatini faollashtiradi, kuzatadi, ma'lumot manbalarini aniqlashda yordam beradi. Faoliyatlariga bilvosita rahbarlik qiladi.	Ishtirokchilar ishlarni individual topshiriqlar bo'yicha bajaradilar.

4. Natijalarni rasmiylashtirish	Guruh faoliyatini yo'naltiradi, maslahat beradi, ularning faoliyatini rivojlantiradi.	Natijalarni belgilangan shakl bo'yicha rasmiylashtiradilar.
5. Taqdimot	Amaliy mashg'ulot №	
	<p>Loyiha taqdimotini tashkillash-tirishtiradi: bajarilgan loyihalarning guruhlar bo'yicha taqdimoti ketma-ketligini va reglamentni belgilaydi.</p> <p>Taqdimot boshlanishini e'lon qiladi. Har bir guruh taqdimoti yakunida:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mazmuni aniqlashtiruvchi va har bir ishtirokchining roli bo'yicha maqsadga yo'naltiruvchi savollar beradi; • kursdoshlarining savollariga javob berish vaqtida qo'llab-quvvatlaydi. 	<p>Guruhlar o'z faoliyatlari natijalarini belgilangan shaklda taqdim etadilar.</p> <p>Savollarga javob beradilar.</p>
6. Natijalar va jarayonni baholash	Hisobot va bajarilgan ishlarni baholaydi	Umumiy muhokama orqali natijalar baholanadi

III. TA'LIMNING TEXNOLOGIK XARITASI

Ta'lim shakli. Ish bosqichi	Faoliyat	
	o'qituvchinski	talabalarniki
<i>Auditoriya ishi: tayyorgarlik bosqichi</i>		
1. O'quv mashg'ulotiga kirish	Mashg'ulot mavzusi va maqsadini aytadi, talabalarning prognoz qilinadigan o'quv yutuqlari ro'yxatini ma'lum qiladi; o'quv mashg'ulotidagi ish tartibi va xususiyatlari, o'quv natijalarini baholash ko'rsatkichlari va mezonlari bilan tanishtiradi	
2. Asosiy bosqich	Loyiha faoliyati mazmuni va uning bo'lg'usi mutaxassisning asosiy vakolatlarini shakllantirishga ta'siri bilan tanishtiradi. Talabalarning loyiha mavzusi bo'yicha bilimlarini dolzarblashti-radi: blits-so'rovnoma o'tkazadi yoki savol-javobli shaklni qo'llaydi. Mavzularni taklif qiladi, loyihalar mazmuni haqida hikoya qiladi, ular doiralarini ifodalaydi, ishlar turlarini aytadi, ularning natijalarini ma'lum qiladi. Guruhlarga birlashtiriladi	Guruhlarga birlashishadi. Mavzu haqida umumiy qarorni muhokama etishadi va qabul qilishadi
	Evristik suhbat orqali muammoni o'rta qo'yadi: muammoli vaziyatni bayon qiladi va talabalarni ziddi-yatlarni aniqlash hamda ularni hal qilish zarurligini bilishga, muammoni va loyiha mavzusini ifodalashga undaydigan savollar qo'yadi Talabalarning loyiha maqsadi va uning vazifalarini ifodalashi bo'yicha munozara yoki fikriy hujum uyushtiradi. Uning kutiladigan natijasi – mahsulot va uning taxminiy foydalanuvchilarini ifodalaydi	Savollarga javob berishadi; ziddiyatni aniqlashadi, ularni hal qilish zarurligini bilishadi; muammoni va loyiha mavzusini ifodalashadi Loyiha maqsadi va uning vazifalarini ifodalashadi.
	(talabalarga ifodalashni taklif qiladi)	Loyiha natijasi – mahsulot va uning taxminiy foydalanuvchilarini belgilashadi
	Loyiha topshirig'ini qo'yadi. Talabalarning uning bilan tanishishi va tushunishini uyushtiradi. Axborot manbalari, uni yig'ish va tahlil etish usullarini tavsiya qiladi. Loyiha faoliyati natijalari va umuman jarayonni baholash rusumlari va mezonlari bilan tanishtiradi	Loyiha topshirig'i bilan tanishishadi. Savollar berishadi
	Talabalarning loyiha ustida ishlash shaklini tanlashini tashkil qiladi. Loyiha guruhlari shakllantirishini uyushtiradi	Loyiha ustida ishlash shaklini tanlashadi. Guruhlarga birlashishadi

	<p>Guruh ishi uchun topshiriq beradi, guruhda ishlash qoidalarini eslatadi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - loyihadagi vazifalar va faoliyat turlarini ajratish, ularni qatnashchilar o'rtasida taqsimlash (guruhli loyihada); - loyiha faoliyati algoritmini ishlab chiqish; - loyiha vazifalarini bajarish, uning natijalarini ifodalash va taqdimot usullari va vositalarini tanlash; - ishchi rejasini tuzish 	<p>Loyiha faoliyatini loyihalashtirish va rejalashtirish bo'yicha guruhlardagi ishni tashkil etishadi: loyihani bajarish yo'nalishlari va bosqichlarini belgilashadi, guruh a'zolari o'rtasidagi funktsiyalarni taqsimlashadi, hamkorlik shakllarini belgilashadi, loyiha vazifalarini bajarish, uning natijalarini ifodalash va taqdimot usullari va vositalarini tanlashadi.</p> <p>Loyiha ishlarining ishchi rejasini vazifalar, ularni bajarish muddatlari, tayyor mahsulot turini va mas'ullarni ko'rsatib tuzishadi</p>
3. Yakunlovchi-baholash bosqichi	<p>Loyiha topshirig'i ustidagi ishning asosiy natijalarini belgilash va loyiha faoliyatini rejalashtirish bo'yicha xulosa chiqaradi.</p> <p>Talabalar e'tiborini loyiha ishlari mazmuniga va loyihaning ijro bosqichida ularni bajarish grafigiga qaratadi.</p> <p>Savollarga javob beradi</p>	Savollar berishadi
<i>Auditoriyadan tashqari ish: ijro bosqichi</i>		
<p>1. Loyihaning bajarilishi.</p> <p>2. Natijalarning ifodalanishi.</p> <p>3. Hisobot tuzilishi.</p> <p>4. Taqdimot tayyorlanishi</p>	<p>Maslahat beradi, guruhlar ishini muvofiqlashtiradi, ular faoliyatini rag'batlantiradi, kuzatadi, axborot manbalarini izlashda yordam beradi, o'zi axborot manbai bo'ladi, loyiha ishlari monitoringi va nazoratini amalga oshiradi</p>	<p>Individual vazifalarga binoan ishlarni bajarishadi. Faol va mustaqil ishlashadi, har kim o'z vazifasiga muvofiq va birgalikda:</p> <ul style="list-style-type: none"> - turli manbalardan axborot yig'ishadi, tahlil etishadi va umumlashtirishadi; - tadqiqotlar o'tkazishadi, hisob-kitoblarni bajarishadi; - zaruratga qarab maslahatlashishadi; - oraliq natijalarni muhokama qilishadi; <p>Hamma olingan natijalarning umumiy yig'ilishi va muhokamasini o'tkazishadi.</p> <p>Loyiha mahsulotini ifodalashadi. Hisobot tuzishadi.</p> <p>Loyihadagi yutuqlarning o'zini-o'zi baholash anketalarini to'ldirishadi.</p> <p>Loyiha ishi natijalari taqdimotini rasmiylashtirishadi</p>
<i>Auditoriya ishi: yakunlovchi bosqich</i>		

1. O'quv mashg'ulotiga kirish	Loyihalar taqdimotiga ko'rsatma beradi: guruhlarning bajarilgan loyihalarni taqdim etishi reglamenti va izchilligini belgilaydi. Baholash mezonlari va ko'rsatkichlarini eslatadi. O'zaro baholash jadvallarini tarqatadi	
2. Asosiy bosqich	<p>Taqdimot boshlanishini e'lon qiladi. Har bir guruh taqdimoti yakunlari bo'yicha:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mazmuni bo'yicha aniqlovchi savollar va har bir qatnashchining roli haqida aniq maqsadga qaratilgan savollar beradi; - kursdoshlar savollariga javoblar vaqtida quvvatlaydi va rag'batlantiradi 	Guruhlar o'z ishi natijalari haqida ma'ruza qiladi va ularni belgilangan shaklda taqdim etadi. Savollarga javob berishadi
	Guruhlarning loyiha taqdimoti muhokamasi va o'zaro baholashini uyushtiradi	Jamoalar bo'lib muhokama qilish orqali: taqdimot, olingan mahsulot, loyiha faoliyati natijalarini baholashadi
	Talabalar bilan birga loyiha ustidagi ish jarayoni va yakunlarini muhokama qiladi, notiqnlarni rag'batlantiradi, o'z mulohazalarini nazokat bilan bildiradi, agar zarur bo'lsa, ayrim talabalarning yutuqlari va xatolari haqida o'z fikrini individual bildiradi	
3. Yakunlovchi-baholash bosqichi	<p>Loyiha faoliyatining asosiy natijalarini aniqlash bo'yicha xulosa chiqaradi.</p> <p>Bajarilgan ishning bo'lg'usi professional faoliyat uchun muhimligiga e'tiborni qaratadi.</p> <p>Guruhlar faoliyati, loyiha topshirig'i ustidagi individual ish natijalariga baho beradi. O'zaro baholashga yakun yasaydi.</p> <p>Loyiha va loyihalari ta'lim maqsadiga erishish darajasini tahlil etadi va baholaydi.</p> <p>Savollarga javob beradi</p>	Natijalar, jarayon, o'zining undagi ishtirokini boshqalar baholarini hisobga olib o'zi baholaydi

Ilova:

1. Innovatsion faoliyat tushunchasiga ta'rif bering?
2. Innovatsion loyiha, innovatsion jarayon tushunchalarinin tushuntiring?
3. Innovatsion tovarni yaratish jarayonining bosqichlari qanday amalga oshiriladi?
4. Innovatsion faoliyatni boshqarish tizimlariga qo'yiladigan asosiy talablar nimalardan iborat?
5. Investitsiyalar samaradorligini oshirishning asosiy yo'nalishlaridan qaysilarini bilasiz?
6. Investitsiyalarning qoplanish muddati nima va u qanday aniqlanadi?
7. Respublikada amalga oshirilayotgan eng mashhur investitsion loyihalarni aytib bera olasizmi?

“Qishloq xo’jaligida innovatsion texnologiyalar” fanidan

KEYS ASOSIDA O’QITISH TEXNOLOGIYASI

“Yangi mahsulotni ishlab chiqarish va bozorga chiqarishda marketing yondoshuvi” o’quv keys

PEDAGOGIK ANNOTATSIYA

Fanning nomi: «Qishloq xo’jaligida innovatsion texnologiyalar».

Mavzuning nomi: «Yangi mahsulotni ishlab chiqarish va bozorga chiqarishda marketing yondoshuvi»

Keysning maqsadi: qishloq xo’jaligining yalpi va tovar mahsulotlari, ularni sotish va taqsimlash yo’llari, yalpi mahsulotni ko’paytirish va uning tovarlilik darajasini oshirishga doir bilimlarini shakllantirish va takomillashtirish, ushbu bilimlarini amaliyotda qo’llash ko’nikma va malakalarini tarkib toptirish.

Taqdim etilgan keysning yechimi quyidagi **o’quv natijalarini** olish imkonini beradi:

- yalpi va tovar mahsulotining mohiyatini tushunish;
- yalpi mahsulot hajmi va mahsulotlarning tovarlilik darajasi o’zgarishiga ta’sir ko’rsatuvchi omillarni ajrata olish;
- qishloq xo’jalik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini yanada oshirish bo’yicha foydalanilmayotgan imkoniyatlarni izlab topish.

Keysning muvaffaqiyatli hal etilishi uchun talaba bilishi lozim bo’lgan **bilim va ko’nikmalar:**

Talaba bilishi lozim:

- qishloq xo’jaligi tarmog’ining o’ziga xos xususiyatlarini;
- qishloq xo’jaligi tarmog’ining mamlakatimiz iqtisodiyotidagi o’rni va ahamiyati;
- qishloq xo’jalik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini oshirish borasida mamlakatimiz hukumati tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlarni;
- yalpi va tovar mahsulotiga oid nazariy tushunchalarni.

Talaba bajara olishi lozim:

- iqtisodiy mushohada yurita olish;
- yalpi va tovar mahsulotini tahlil qilish usullarini bilish;
- axborotlarni tanqidiy baholash va qayta ishlash;
- mavjud ma’lumotlar asosida turli bosqichlarni o’zaro taqqoslash ishlarini amalga oshirish.

Talaba quyidagilarga ega bo’lishi lozim:

- o’zaro fikr almashuv qobiliyati;
- munozaralarda ishtirok etish ko’nikmasi;
- guruh bo’lib ishlash ko’nikmasi.

Keysning tipologik belgilariga ko’ra tavsifi:

Mazkur keys kabinetda hal etiladigan toifasiga kiradi. Undagi vaziyat Surxondaryo viloyati Termiz tumanidagi “YAngiariq” fermer xo’jaligi faoliyatidan olingan. Bu tashkiliy-institutsional, trening ahamiyatidagi keys hisoblanadi. U o’rtacha hajmda bo’lib, maxsus tarkibiy tuzilmaga ega. O’quv mashqlari savol va topshiriqlar ko’rinishida namoyon etilgan.

Didaktik maqsadlariga ko’ra keys muammo, yechim yoki kontseptsiyani ifodalovchi, tahlil qilish va baholashga o’rgatuvchi keyslar toifasiga kiradi.

Mazkur keysdan «Qishloq xo’jaligi iqtisoditi» fanidan maxsus seminar mashg’ulotlarida, shuningdek, «Dehqon va fermer xo’jaliklari iqtisodiyoti», «Iqtisodiy tahlil» fanlaridan qo’shimcha amaliy qo’llanma sifatida foydalanish mumkin.

Keysda foydalaniladigan axborot manbalari:

1. Abdug'aniev A., Abdug'aniev A. A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. Darslik. - T.: ADIB NASHRIYOTI, 2011. -400 bet.
2. Salimov B.T. va boshqalar. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi. Darslik. - T.: O'zbekiston YOZuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2004. - 176 b.
3. Umurzoqov O'.P., Toshboev A.J., Rashidov J., Toshboev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti va menejmenti. Toshkent, "Iqtisod-moliya", 2008
4. ekonomika selskogo xozyaystva. Pod red. Kovalenko N.YA. -M.: YURKNIGA, 2004. - 392 str.
5. "Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti" moduli bo'yicha o'quv uslubiy majmua.

KEYS STADI

KIRISH.

Keysning dolzarbligi. Qishloq xo'jaligi – O'zbekiston iqtisodiyotining muhim tarmog'i hisoblanadi. Bu tarmoq mamlakatimiz aholisining oziq-ovqat mahsulotlariga, qayta ishlash sanoati tarmoqlarining esa xomashyoga bo'lgan talabini qondiradi. Mamlakatimiz aholisining qariyb yarmi qishloq joylarda istiqomat qiladi. Ularning turmush farovonligi ham bevosita mazkur tarmoqda amalga oshirilayotgan islohotlarning samarasiga bevosita bog'liq. Qishloq xo'jaligi tarmog'idagi asosiy tadbirkorlik sub'ektlaridan biri – fermer xo'jaliklari bo'lib, ularning faoliyati rivojlanishi, ularda qishloq xo'jaligi yalpi mahsuloti shlab chiqarish hajmini oshirish orqali mamlakatimiz oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, aholi turmush farovonligini ta'minlash mumkin.

Keysning maqsadi: qishloq xo'jaligining yalpi va tovar mahsulotlari, ularni sotish va taqsimlash yo'llari, yalpi mahsulotni ko'paytirish va uning tovarlilik darajasini oshirishga doir bilimlarini shakllantirish va takomillashtirish, ushbu bilimlarini amaliyotda qo'llash ko'nikma va malakalarini tarkib toptirish.

VAZIYAT BAYONI.

Surxondaryo viloyati Termiz tumanidagi "Yangiariq" fermer xo'jaligi 2007 yilda tashkil etilgan bo'lib, 125 gektar yeri bor. Shu yer maydonining 56 gektariga paxta va 53 gektariga bug'doy ekilgan. Qolgan 16 gektarmaydonda esa yangi anorzor bog' tashkil etilgan.

Fermer xo'jaligi rahbari 67 yoshda bo'lib, uning 3 nafar farzandi bor. To'ng'ich farzandi Toshkent shahrida istiqomat qiladi va Moliya vazirligida ishlaydi. Ikkinchi farzandi yaqinda Germaniyada texnolog mutaxassisligi bo'yicha magistraturani tamomlab keldi. U Germaniyada Rossiyalik qishloq xo'jalik mahsulotlari savdosi bilan shug'ullanuvchi yirik tadbirkorning farzandi bilan birga tahsil olib, do'stlashib qoldi. Kichik farzandi esa kasb-hunar kolleji o'quvchisi.

Fermer xo'jaligi Termiz shahridan 12 km uzoqlikda joylashgan bo'lib, M-39 trassasisiga yaqin joylashgan. Fermer xo'jaligining maydonlariga suv nasoslar yordamida chiqariladi. Fermer xo'jaligining 1 dona TTZ-80X traktori mavjud bo'lib, ishlab chiqarilganiga 18 yil bo'lgan. Fermer xo'jaligida yetishtirilgan yalpi hosil to'g'risidagi ma'lumotlar quyidagi jadvalda keltirilgan:

Mahsulotlar	Ekin maydoni, ga		Hosildorlik, ts/ga		YAlpi hosil, tonna	
	2014 yil	2015 yil	2014 yil	2015 yil	2014 yil	2015 yil
Paxta xom ashyosi	52	56	34	30	177	168
Bug'doy	57	53	55	58	313	307

Fermer xo'jaligi 2014 yilda 1 kg paxta xom ashyosini o'rtacha 875 so'mdan, 1 kg bug'doyni esa o'rtacha 457 so'mdan sotgan. Ushbu ko'rsatkichlar 2015 yilda mos ravishda 1038 so'm va 520 so'mni tashkil etgan. Fermer xo'jaligining rentabellik darajasi 2014 yilda 4 foizni, 2015 yilda esa 2 foizni tashkil etgan.

Fermer xo'jaligi rahbari farzandlari bilan fermer xo'jaligining kelgusida faoliyatini davom ettirish yoki uni tugatish masalasini muhokama qilmoqchi.

Keys vazifasi: fermer xo'jaligida yalpi mahsulotni yanada ko'paytirish va uning tovarlilik darajasini oshirish, samaradorligini yuksaltirish bo'yicha foydalanilmayotgan imkoniyatlarni topish; fermer xo'jaligining faoliyatini rivojlantirish.

Topshiriqlar:

1. Qishloq xo'jaligida yalpi mahsulot shakllanishining o'ziga xos jihatlarini ko'rsating.
2. Yalpi mahsulot hajmini oshirishda ta'sir ko'rsatuvchi ichki va tashqi omillarni bayon qiling.
3. Fermer xo'jaligida 2014 va 2015 yillardagi yalpi mahsulotni toping.
4. Fermer xo'jaligida yalpi mahsulotni omilli tahlil eting.
5. Fermer xo'jaligining yalpi mahsulot miqdorini ko'paytirish va uning tovarlilik darajasini oshirishni SWOT texnologiyasidan foydalanib tahlil eting.
6. Fermer xo'jaligi rahbariga tegishli tavsiyalaringizni bering.

TALABALAR UCHUN USLUBIY KO'RSATMALAR

“Qishloq xo'jaligining yalpi va tovar mahsuloti, ularni ko'paytirish yo'llari” mavzusi bo'yicha asosiy tushunchalar

Qishloq xo'jaligining yalpi mahsuloti – bir yil mobaynida tarmoqda yetishtirilgan barcha mahsulotlar qiymatining puldagi ifodasi. YAlpi mahsulot tarmoqning, korxonaning bir yillik faoliyatini ifodalovchi umumiy ko'rsatkichdir.

Qishloq xo'jaligi yalpi mahsulotining tarkibi - ikki iborat bo'ladi: tayyor mahsulot va tugallanmagan ishlab chiqarish xarajatlari.

Tayyor mahsulot - qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi jarayonida bir yil davomida yetishtirilib, yig'ishtirilib, hisobga olingan, taqsimlashga va sotishga tayyor bo'lgan mahsulotlar qishloq xo'jaligining tayyor mahsuloti hisoblanadi.

Tugallanmagan ishlab chiqarish xarajatlari - kelgusi yillarda mahsulotlar yetishtirish uchun joriy yilda sarflanadigan xarajatlar tugallanmagan ishlab chiqarish xarajatlari deb ataladi. Masalan, kuzgi bug'doy yetishtirish uchun mamlakatimiz sharoitida oktabr oyidan boshlab ko'plab xarajatlar qilinadi. Jumladan, yerlarni shudgorlash, tekislash, urug'lik, o'g'it, yoqilg'i-moylash materiallari, mehnat haqi sarfi va hokazo. Lekin mahsulot keyingi yilda tayyor bo'ladi.

Qishloq xo'jaligi yalpi mahsuloti hajmining o'zgarishiga ta'sir ko'rsatadigan omillar - qishloq xo'jaligi mahsulotlarining ishlab chiqarish hajmi; qishloq xo'jaligi mahsulotlarining baholari darajasi; qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish tarkibining o'zgarishi.

Tovar mahsuloti – qishloq xo'jaligi tarmog'idagi tadbirkorlik sub'ektlari tomonidan sotish maqsadida ishlab chiqarilgan mahsulotlar.

Tovarlilik darajasi - sotilgan mahsulot qiymatini jami yetishtirilgan mahsulotning miqdoriga taqsimlab, natijani 100 ga ko'paytirish orqali topiladi. Qishloq xo'jalik mahsulotlarining tovarlilik darajasi turlicha bo'lishi mumkin. Ayrim texnika ekinlarini qishloq xo'jalik korxonalarining o'zida qayta ishlash yo'lga qo'yilmaganligi sababli ularning tovarlilik darajasi 100 foizga teng bo'ladi. Masalan, paxta xomashyosi, kanop va boshqalar. Ayrim mahsulotlar esa faqat ichki talablarni qondirish maqsadida yetishtirilishi mumkin. Bunday hollarda ularning tovarlilik darajasi aniqlanmaydi. Jumladan, chorva mollari uchun ozuqa sifatida yetishtirilgan yem-xashak va boshqalar.

Qishloq xo'jalik korxonalarida yetishtirilgan mahsulotlarni sotish yo'nalishlari - ikki guruhga bo'linadi: davlat buyurtmalari asosida davlatga qarashli tayyorlov tashkilotlariga sotish; erkin ravishda sotish.

Qishloq xo'jalik mahsulotlarini erkin sotish - tayyorlov korxonalariga shartnomaviy baholarda otish, ulgurji baholarda birjalar orqali sotish, chakana baholarda dehqon bozorlari, turli yarmarkalar, ichki sotish tizimi orqali sotish kabi yo'nalishlarda amalga oshiriladi.

Qishloq xo'jalik korxonalarini tomonidan yetishtirilgan mahsulotlarining taqsimlanish yo'nalishlari - ikki guruhga ajratiladi: xo'jalikning ichki ehtiyojlari uchun; ijtimoiy maqsadlarda.

Xo'jalikning ichki ehtiyojlari uchun taqsimlash - urug'likka, ozuqa fondiga, mehnat haqiga, umumiy ovqatlanishga, zahira fondiga va boshqa maqsadlarga sarflanadi.

Ijtimoiy maqsadlar uchun taqsimlash - kam ta'minlangan oilalar va boquvchisini yo'qotganlarga moddiy yordam sifatida, bolalar bog'chalariga, shifoxonalarga va turli tadbirlarga homiylik sifatida sarflanishi mumkin.

Qishloq xo'jalik yalpi mahsulotini ko'paytirish usullari - ekstensiv usul va intensiv usul.

Ekstensiv usulda yalpi mahsulotni ko'paytirish - ekin maydonlarini, chorva hayvonlari bosh sonini ko'paytirish hisobiga yalpi mahsulot hajmini ko'paytirish.

Intensiv usulda yalpi mahsulotni ko'paytirish - foydalanilayotgan yerlarning unumdorligini oshirish, fan-texnika yutuqlari, samarali texnologiyalarni ishlab chiqarishga joriy etish natijasida mavjud resurslardan oqilona foydalanish, ularning unumdorligini yuksaltirish, urug'chilik va naslchilik ishlarini rivojlantirish asosida qishloq xo'jalik ekinlari hosildorligi va chorva hayvonlarining mahsuldorligini oshirish orqali yalpi mahsulot miqdorini ko'paytirish.

Keysni hal etish algoritmi.

1. Fermer xo'jaligida 2014 va 2015 yillardagi yalpi mahsulot hajmini aks ettiruvchi jadvalni to'ldiring.

Mahsulotlar	2014 yil	2015 yil
Paxta xom ashyosi		

Bug'doy		
Jami:		

2. Fermer xo'jaligida yalpi mahsulotning omilli tahlili jadvalini to'ldiring.

Mahsulot	2014 yil	2015 yil	O'zgarish, +, -	Shu jumladan omillar hisobiga		
				Ekin maydoni o'zgarishi	Hosildorik o'zgarishi	Mahsulot narxi o'zgarishi
Paxta xom ashyosi						
Bug'doy						

3. Fermer xo'jaligining yalpi mahsulot miqdorini ko'paytirish va uning tovarlilik darajasini oshirishni SWOT tahlil qiling.

“SWOT - tahlil” jadvali

S (kuchli tomoni)	W (kuchsiz tomoni)
O (imkoniyatlar)	T (tahdidlar)

4. Fermer xo'jaligida yalpi mahsulotning omilli tahlili jadvali va fermer xo'jaligining yalpi mahsulot miqdorini ko'paytirish va uning tovarlilik darajasini oshirish bo'yicha SWOT tahlili natijalaridan kelib chiqqan holda tegishli tavsiyalarigizni bering.

2. Talabalarining keys-stadi bilan mustaqil ishlashi bo'yicha ko'rsatma

Ishni bajarish bosqichlari	Tavsiya va maslahatlar
1. Keys bilan tanishuv	Dastlab keys bilan tanishib chiqing. O'qish davomida holatni darhol tahlil qilishga urinmang.
2. Keltirilgan holat bilan tanishuv	Axborotni yana bir bora diqqat bilan o'qib chiqing. O'zingiz muhim deb hisoblagan o'rinlarni belgilab oling. Holatni bayon etishda qo'llanilgan dalillarni sanab o'ting.
3. Asosiy muammoni asoslash, shakllantirish va ochib berish	Asosiy muammo nimadan iborat?
4. Holatni diagnostika va tahlil qilish	Muammo qanday darajada hal etilishini aniqlang. Savolga javob bering: muammoni mazkur sharoitda hal etish mumkinmi?

5. Muammoni hal etish usul va vositalarini tanlash va asoslash	Muammoni hal etish yo'llarini ko'rsating va asoslang.
--	---

Keys bilan ishlash natijalarini tezis shaklida yozma holda ifodalang.

Yozma ish talablari
1. Ish tezis shaklida A4 standart o'lchamdagi qog'ozning bir tomonida yozilgan bo'lishi kerak (3 betdan oshmasligi lozim).
2. Ishni rasmiylashtirish:
- birinchi betning yuqoridan o'ng tomonida talabning ismi-sharifi, familiyasi va guruh raqami yozilgan bo'lishi kerak;
- quyida o'rtadan keys mavzusining nomi yoziladi;
- davomidan keys bilan ishlash natijalari tezis shaklida bayon etiladi.

3. Keys bilan ishlashni baholash mezonlari (auditoriyadagi va auditoriyadan tashqari mustaqil ish)

Auditoriyadan tashqari mustaqil yozma ishni baholash ko'rsatkich va mezonlari

Talabning F.I.SH.	Baholash ko'rsatkich va mezonlari (ballarda)			
	1. Asosiy muammo shakllantiril-gan, tahlil qilingan va ochib berilgan (max. 6)	2. Muammoni hal etish darajalari belgilangan (max.4)	3. Muammoni hal etish yo'llari aniqlangan va asoslab berilgan (max.5)	Jami (max. – 15)
1.				
2.				
3.				
4.				

Auditoriya ishi (munozara)ni baholashning ko'rsatkich va mezonlari

Ishtirokchilarning F.I.SH.	Baholash ko'rsatkich va mezonlari (ballarda)				
	Munozarada o'z fikrlarini bayon etishning izchilligi, mantiqiyliigi, aniqligi, dalillar bilan asoslanganligi (max.1)	Muammoni hal etish bo'yicha muqobil yo'llarning taklif etilishi (max.1)	Xulosalar-ni aniq shakllantiril ganligi (max. 0,5)	Munozara jarayonida-gi faollik (max. 0,5)	Jami: (max. – 3,0)
1.					
2.					

KEYSNI HAL ETISH VA TAHLIL QILISH BO'YICHA KEYSOLOGNING JAVOB VARIANTI:

Keysning muammosi haqida

Asosiy muammo fermer xo'jaligida yalpi mahsulot hajmini ko'paytirish va mahsulotlar tovarlilik darajasini oshirish orqali fermer xo'jaligi iqtisodiy samaradorligini oshirishdan iborat.

Fermer xo'jaligida yalpi mahsulot hajmini ko'paytirish va tovarlilik darajasini oshirishda quyidagi muammolarga duch kelingan:

- fermer xo'jaligi rahbarining yoshi bilan bog'liq muammo;
- fermer xo'jaligida moddiy-texnika resurslarining yetishmasligi;
- yalpi mahsulot hajmini ko'paytirish va mahsulotlar tovarlilik darajasini oshirish mavjud imkoniyatlardan foydalanilmayotganligi.

Muammoni hal etish yo'llari:

- fermer xo'jaligi rahbarining xorijda tahsil olib kelgan o'g'li o'z bilim va kuch-g'ayratini ishga solib, fermer xo'jaligi rivojiga hissa qo'shishi lozim;
- fermer xo'jaligining moddiy-texnika bazasini yuksaltirish talab etiladi, bunda shu sohani yaxshi tushunadigan Moliya vazirligida faoliyat yurituvchi farzandining bilimi va imkoniyatlaridan foydalanish kerak;
 - Termiz shahriga yaqin joylashganligi sababli faoliyatini diversifikatsiyalashi zarur, ya'ni asosiy va takroriy ekin sifatida turli sabzvat va poliz mahsulotlari yetishtirishni yo'lga qo'yish kerak;
 - fermer xo'jaligida meva va sabzavat mahsulotlari yetishtirishni ko'paytirish va ularni qisman saqlashni yo'lga qo'yish lozim. SHu orqali o'z mahsulotlarini yuqoriroq narxlarda sotish orqali yalpi mahsulot hajmini oshirishga erishish mumkin;
 - marketing tadqiqotlarini kuchaytirishi lozim;
 - hukumatimiz tomonidan yaratib berilayotgan imkoniyatlardan foydalangan holda xo'jalikda yetishtirilgan qishloq xo'jalik mahsulotlarini xorijiy mamlakatlarga eksport qilishni yo'lga qo'yish va shu orqali fermer xo'jaligi faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish lozim.

1. Fermer xo'jaligida 2014 va 2015 yillardagi yalpi mahsulot hajmini aks ettiruvchi jadvalni to'ldiring.

Mahsulotlar	2014 yil	2015 yil
Paxta xom ashyosi	154700000	174384000
Bug'doy	143269500	159848000
Jami:	297969500	334232000

2. Fermer xo'jaligida yalpi mahsulotning omilli tahlili jadvalini to'ldiring.

Mahsulot	2014 yil	2015 yil	O'zgarish, +, -	SHu jumladan omillar hisobiga		
				Ekin maydoni o'zgarishi	Hosildorik o'zgarishi	Mahsulot narxi o'zgarishi
Paxta xom ashyosi	154700000	174384000	19684000	11900000	-19600000	27384000
Bug'doy	143041000	159640000	16578500	-10054000	7266300	19366200

3. Fermer xo'jaligining yalpi mahsulot miqdorini ko'paytirish va uning tovarlilik darajasini oshirishni SWOT tahlil qiling.

“SWOT - tahlil” jadvali

<p>S (kuchli tomoni)</p> <p>a) Termiz shahriga yaqin joylashgan b) yosh, bilimli farzandlari bor v) avtomobil trassasiga yaqin joylashgan</p>	<p>W (kuchsiz tomoni)</p> <p>a) moddiy-texnika bazasi past b) yer maydonlari nasoslar yordamida sug'oriladi v) paxta ekini bo'yicha hosildorlik pasaygan</p>
<p>O (imkoniyatlar)</p> <p>a) faoliyatini diversifika-tsiyalash imkoniyati bor b) mahsulotini eksport qilish imkoniyatlari mavjud v) sotishni yanada takomillashtirishi mumkin</p>	<p>T (tahdidlar)</p> <p>a) noqulay ob-havoning yuzaga kelishi b) tashqi savdodagi tavakkalchilik v) faoliyati samaradorligining pastligicha qolishi</p>

4. Fermer xo'jaligida yalpi mahsulotning omilli tahlili jadvali va fermer xo'jaligining yalpi mahsulot miqdorini ko'paytirish va uning tovarlilik darajasini oshirish bo'yicha SWOT tahlili natijalaridan kelib chiqqan holda tegishli tavsiyalarinizi bering.

Surxondaryo viloyati Termiz tumanidagi “YAngiariq” fermer xo'jaligining o'z yalpi mahsulotini yanada ko'paytirish va mahsulotlarining tovarlilik darajasini oshirish imkoniyatlari mavjud. Fermer xo'jaligi o'zining kuchli tomonlari va imkoniyatlaridan oqilona foydalansa, faoliyatini samarali tashkil etib, kelajakda eng namunalı fermer xo'jaliklaridan biriga aylanishi mumkin.

###TITLE###

Innovatsiya iqtisodiyoti

###THEMES###

Innovatsiya iqtisodiyoti

“Innovatsiya iqtisodiyoti” fani qaysi fanlar bilan o’zaro aloqadorlikda o’rganiladi

“Menejment”, “Falsafa”, “Axborot texnologiyalari”, “Xorijiy investitsiyalar”, “Marketing tadqiqotlari” va “Etika va estetika”

+“Ilmiy tadqiqot metodologiyasi”, “Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning innovatsion modellari”, “Innovatsion marketing” va “Makroiqtisodiyot”

“Informatika”, “Ehtimollar nazariyasi”, “Axborot tizimlari”, “Huquqshunoslik”, “Marketing” va “Mikroiqtisodiyot”

“Ilmiy tadqiqot metodologiyasi”, “Informatika”, “Ehtimollar nazariyasi”, “Axborot tizimlari”, “Huquqshunoslik”

1990-yillarda ro’yxatga olingan patentlarning soni bo’yicha dunyoda yetakchi bo’lgan davlatni aniqlang

Buyuk Britaniya

Yaponiya

Germaniya

+AQSh

Amaliy maqsadlarga erishish va muayyan vazifalarni hal qilish uchun yangi bilimlar qo’llashga yo’naltirilgan tadqiqotlar nima deyiladi?

+amaliy-ilmiy tadqiqotlar

ilmiy-texnik faoliyat

fundamental ilmiy tadqiqotlar

eksperimental ishlanmalar

Bazis innovatsiyalarga nimalar kiradi?

o’zlashtirilgan avlod texnika va texnologiyalarini tarqatish va takomillashtirish, mashina va materiallarning yangi modellarini yaratish, ishlab chiqarayotgan tovarlar (xizmatlar) ko’rsatkichlari va ularni ishlab chiqarish texnologiyalarini yaxshilash

+ishlab chiqarish tarmoqlari va quyi tarmoqlarida jiddiy, strukturaviy o’zgarishlarga olib keladigan yangi avlod mashina va materiallari, tamomila yangi texnika va texnologiyalar yaratish va o’zlashtirishga yo’naltirilgan innovatsiyalar

eskirgan texnikani (texnologiyani) qisman yaxshilash bo’yicha, jamiyat uchun samara keltirmaydigan yoki salbiy samara beradigan faoliyat

tovarlar (xizmatlar) bozorida yangi mahsulot yaratishga olib keladigan ilmiy-texnik faoliyatning tijoratlashgan natijalari

Butunjahon intellektual mulk tashkiloti (BIMT)ning ma’lumotiga ko’ra har yili 1,5 million ixtiro tavsiya etiladi, shundan nechta ixtiro muhofaza hujjatini oladi

900 ming

800 ming

600 ming

+500 ming

Butunjahon intellektual mulk tashkiloti (BIMT) BMTning nechta ixtisoslashgan muassasalaridan biridir

15
+16
17
18

Butunjahon intellektual mulk tashkiloti (BIMT)ning shtab kvartirasi qayerda joylashgan

AQShning Vashington shahrida
+Shvetsariyaning Jeneva shahrida
Avstriyaning Vena shahrida
Germaniyaning Myunxen shahrida

Butunjahon intellektual mulk tashkiloti (BIMT)ning asosiy boshqaruv organlarini ko'rsating

Bosh assambleya, konferensiya, BIMT ekspertlar uyushmasi
Bosh assambleya, BIMT ekspertlar uyushmasi, muvofiqlashtirish qo'mitasi
Konferensiya, BIMT ekspertlar uyushmasi, muvofiqlashtirish qo'mitasi
+Bosh assambleya, konferensiya, muvofiqlashtirish qo'mitasi

Butunjahon intellektual mulk tashkiloti qachon tuzilgan

1949 yil dekabr oyida
1956 yil yanvar oyida
1961 yil aprel oyida
+1967 yil iyul oyida

Boshqaga o'tkazilmaydigan va topshirilmaydigan shaxsiy nomulkiy huquq qanday nomlanadi

egalik huquqi
+mualliflik huquqi
ixtirochilik huquqi
fuqarolik huquqi

Davlatning innovatsion siyosati bu ...

innovatsion faoliyat uchun mahalliy mahsulotlar raqobatbardoshligining o'sishi, fan-texnika yutuqlaridan samarali foydalanish, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish masalalarini hal etishni ta'minlaydigan iqtisodiy, huquqiy va tashkiliy sharoitlar yaratish
+ilmiy tadqiqotlar, ishlanmalar, tajriba-konstruktorlik ishlari yoki fan-texnika yutuqlaridan foydalangan holda iqtisodiy aylanmaga kiritiladigan yangi texnologik jarayon, yangi mahsulot yaratish tushuniladigan innovatsion faoliyatni rivojlantirish va rag'batlantirish
fan-texnika salohiyatini rivojlantirish, uni oqilona joylashtirish va samarali foydalanish, uning strukturasi shakllantirish
fan va texnikaning mamlakat iqtisodiyoti rivojiga, eng muhim ijtimoiy vazifalarni amalga oshirishga, moddiy ishlab chiqarish sohasida ilg'or tarkibiy o'zgarishni ta'minlashga, uning samaradorligi va raqobatbardoshligi o'sishi qo'shadigan hissasini oshirish

Eksport yoki importga litsenziya ... tomonidan beriladi

ixtirochi
+davlat boshqaruv organi
bojxona
litsenziya organi

Eng yaxshi o'rganilgan innovatsiyalar qaysi sohada bo'lgan

geologik
+texnologik
fizik

arxitektura

EHM dasturlari va axborot bazasi qanday faoliyat natijasi hisoblanadi

+intelektual faoliyat natijalari
iqtisodiy faoliyat natijalari
ijtimoiy faoliyat natijalari
kompyuter texnologiyasi

Fan va texnika rivojlanishiga safarbar qilinayotgan mablag'larning necha foizi Yaponiya ulushiga to'qri keladi

30
+20
40
25

Fan-texnika siyosatining muhim yo'nalishi bu ...

+intelektual mulk huquqini himoya qilish
milliy xavfsizlikni himoya qilish
yangi texnologiya yaratish
loyihalarni ishlab chiqish

Fundamental ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish shart-sharoitlari va resurslarining yig'indisi nima?

innovatsion salohiyat
ilmiy-texnika salohiyati
+ilmiy salohiyat
ilmiy, ilmiy-texnika va innovatsion salohiyat

Fan, san'at, texnika, iqtisodiyot: bularning barchasi qanday mehnat turlari hisoblanadi?

+intelektual mehnat
jismoniy mehnat
intelektual salohiyat
huquqiy mehnat

Fanga "Milliy innovatsion tizim" tushunchasini kim kiritgan

1956 yilda Adam Smit
1896 yilda Yozef Shumpeter
+1987 yilda K.Frimen
1875 yilda T.Kun

Foydali modelga patent ... amal qiladi

ustuvorlik sanasidan boshlab 10 yil mobaynida
ustuvorlik sanasidan boshlab 15 yil mobaynida
ustuvorlik sanasidan boshlab 20 yil mobaynida
+ustuvorlik sanasidan boshlab 5 yil mobaynida

Har qanday faoliyat sohasida amalga oshirilgan ilmiy yangilik ...

strategiyadir
+innovatsiyadir
energetikadir
ekologizatsiyadir

Innovatsion faoliyat nima

yakunlanmagan ishlanmalarni nihoyasiga yetkazish jarayoni

+yakunlangan ilmiy tadqiqot va loyihalar natijalari

yakunlanmagan ilmiy tadqiqotlar natijalarini ijtimoiy-iqtisodiy sohalarda o'zlashtirishga

yo'naltirilgan jarayon

ilmiy hajmdor mahsulotlarni ishlab chiqarishni takomillashtirish, yangi yoki amaliyotda qo'llanib kelayotgan jarayon

Innovatsion faoliyat quyidagilarni o'z ichiga oladi

+yangi g'oyalarni paydo bo'lishi va ularni amalga oshirishni

yangi g'oyaning paydo bo'lishini

yangi g'oyani amalga oshirishni

innovatsiyaning texnik-iqtisodiy asoslashni

Innovatsion faoliyat subyektlari ... hisoblanmaydi

innovatsiyalar amalga oshirishga kapital kirituvchi investorlar: banklar, fondlar, korporatsiyalar, lizing firmalari va h.k

innovatsion faoliyat bilan shug'ullanadigan yuridik va jismoniy shaxslar

innovatsiyalarni amalga oshiruvchi turli mulkchilik shaklidagi innovatsion korxonalar

+innovatsiyalar amalga oshirishga kapital kirituvchi investorlar: banklar, fondlar, korporatsiyalar, lizing firmalari va h.k.; innovatsion faoliyat bilan shug'ullanadigan yuridik va jismoniy shaxslar;

innovatsiyalarni amalga oshiruvchi turli mulkchilik shaklidagi innovatsion korxonalar

Innovatsion faoliyatda "olib kelish" strategiyasi nimani bildiradi

+mahalliy sharoitga moslashgan tashqi bozorda ehtiyoj sezilayotgan mahsulotlarni yaratilishi,

iqtisodiyotda samarasini ko'rsatgan texnologiyalarni sotib olinishi

iqtisodiyotda samarasini ko'rsatayotgan texnologiyalarni sotib olinishi

ishlab chiqarish jarayonlarining barcha bosqichlarini qamrab olgan, fundamental tadqiqotlardan to

ishlab chiqarishgacha bo'lgan davrni o'z ichiga olgan xuddi shunday texnologiyani yaratilishini

mahalliy sharoitga moslashgan tashqi bozorda ehtiyoj sezilayotgan mahsulotlarni yaratilishi

Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan rag'batlantirish necha turga bo'linadi?

+2

3

4

5

Innovatsion iqtisodiyot bu ...

davlat iqtisodiyoti

+bilimlar va innovatsiyalarga asoslangan iqtisodiyot

innovatsiyalarni yurutuvchi iqtisodiyot

xorijiy iqtisodiyot

Innovatsion jarayonlar rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar to'g'ri keltirilgan qatorni belgilang

demografik, psixologik

siyosiy, demografik

+iqtisodiy, siyosiy, tashkiliy boshqaruv, ijtimoiy-psixologik, madaniyat

tashkiliy, geografik, biologik

Innovatsion jarayonni rivojlantirish asosan nimaga bog'liq?

innovatsion harakatlarga

innovatsion texnologiyalarga
+innovatsion muhitning shakllanish darajasiga
innovatsion harakatlarga; innovatsion texnologiyalarga; innovatsion muhitning shakllanish darajasiga

Innovatsion loyiha ...

kelajakda mahalliy sharoitlarga moslashgan ishlab chiqarish barcha bosqichlarida qo'l keladigan fundamental tadqiqot
aniq muddatda amalga oshiriladigan to'plam rejasi
+muddatda yangi tur ilmiy hajmdor mahsulotlarni ishlab chiqarishni tashkillashtirishni yoki mavjud texnologik jarayonni takomillashtirish uchun zarur bo'lgan hujjatlar to'plami
yangi g'oyalarni ishlab chiqarishda qo'llash uchun yaratilgan to'plam

Innovatsion nazariya qachon vujudga kelgan?

1880-1890 yillar
1830-1890 yillar
+1785-1835 yillar
1930-1985 yillar

Innovatsion nazariyaning asoschisi kim?

amerikalik muhandis F.Teylor
+amerikalik olim M.Porter
amerikalik iqtisodchi T.Emerson
rus olimi R.A.Fatxuddinov

Innovatsion rivojlanishning boshlang'ich bazasi, uning rivojlanish muhiti deb nimaga aytiladi?

ixtirolarning ko'payishi
nazariy cho'qqilarga erishish
+loyihalarning amalga oshirilishi
amaliy cho'qqilarga erishish

Innovatsion siyosat bu ...

strategiya demakdir
taktika demakdir
tadbirlar, qoidalar va tashkiliy konsepsiyaning umumiy yig'indisi hisoblanadi
+boshqaruv tizimini o'zgartirish demakdir

Innovatsion siyosatni amalga oshirishga ta'sir etuvchi asosiy omillardan biri bu ...

innovatsion faoliyat sub'yektlari
amaldagi qonun-qoidalar
yangi texnika-texnologiyalarning joriy etilishi
+innovatsion faoliyat infratuzilmasining rivojlanish darajasi

Innovatsion strategiyalarning umumiy bir xislati qaysi javobda to'g'ri ko'rsatilgan?

+strategiyalarning iste'molchilar uchun yaratilishi
mahsulotning innovatsion turini yaratish
strategiyalarning aniq va puxta ishlab chiqilganligi
strategiyalarning qonuniyligi

Innovatsion strategiya bu ...

+jamiyat rivojlanishi yo'nalishiga muvofiq texnologiyalarda ham, texnologiyalarni boshqarishda ham yangiliklar kiritishni tanlash va amalga oshirish tizimlarini o'zgartirish jarayonini belgilab beradigan qoidalar va me'yorlar to'plamidir
biror-bir faoliyat sohasida uning samaradorligini oshirish bo'yicha fundamental va amaliy tadqiqotlarning rasmiylashtirilgan natijasidir
yangi uskuna, mexanizm, vosita, texnologiya, usul va insoniyat tomonidan yaratilgan boshqalarda o'z aksini topadigan tadqiqot natijasidir
bir marta o'zlashtirilgan innovatsiyani yangi mintaqalar, yangi bozorlar va yangicha moliyaviy-iqtisodiy sharoitlarda tarqatishni ifodalaydi

Innovatsion strategiyaning eng oliy vazifasiga nimalar kiradi?

yuqori foyda olish

+innovatsion jarayon qatnashchilarining manfaatlari va turli yo'nalishdagi jarayonlarni maksimal darajada uyg'unlashtirish
ishlab chiqarishni rivojlantirish
yangiliklar kiritish

Innovatsion texnologiyalar bo'yicha yetakchi mamlakatlar ...

+AQSh, Yaponiya, Germaniya
Avstriya, Vengriya, Malayziya
Angliya, Avstraliya, Shvetsiya
Xitoy, Rossiya, Shveysariya

Innovatsiya bu ...

tahliliy, tegishli qaror qabul qilish jarayoni orqali o'tgan natija
joriy qilingan strategiya
+tadqiqot, ixtiro, kashfiyot natijasi
amalga oshadigan, ro'yobga chiqadigan jarayon

Innovatsiya so'zining ma'nosi nima?

qobiliyat turi
imkoniyatlarning kengligi
+biror-bir faoliyatda yaratilgan ilmiy yangilik
texnologik rivojlanish

Innovatsiyalar atamasini yangi iqtisodiy toifa sifatida qaysi olim fanga kiritgan?

Adam Smit
+Yozef Shumpeter
Uilyam Petti
T.Kun

Innovatsiyalar piramidasining eng cho'qqisida qaysi innovatsiyalar o'rin egallagan?

iqtisodiy
ekologik
siyosiy
+ijtimoiy-madaniy

Innovatsiyalarni vujudga kelishiga undaydigan sabablar qaysilar?

talabning ortib ketishi
taklifning ortib ketishi
inflyatsiyaning vujudga kelishi
+talab va taklif o'yini, narx, raqobat, iste'molchi uchun kurashlarga boy bo'lgan bozor

Innovatsion faoliyat infratuzilmasi bu ...

har qanday innovatsion jarayon asosida yotuvchi original (rasman) g'oyalarni ishlab chiqishga imkon beruvchi tashkilotlar

innovatsion faoliyat sub'ektlariga ishlab chiqarish, texnik, konsalting, moliyaviy, axborot va boshqa turdagi xizmatlar ko'rsatuvchi yuridik shaxslar

ilmiy-texnika taraqqiyotining mas'uli bo'lgan yangi texnika, texnologiyadan foydalanish jarayoni
+innovatsion faoliyat sub'ektlariga innovatsion faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan xizmatlar ko'rsatuvchi tashkilotlar jamlanmasi

Innovatsion faoliyat infratuzilmasi sub'ekti bu ...

har qanday innovatsion jarayon asosida yotuvchi original (rasman) g'oyalarni ishlab chiqishga imkon beruvchi tashkilotlar

+innovatsion faoliyat sub'ektlariga ishlab chiqarish, texnik, konsalting, moliyaviy, axborot va boshqa turdagi xizmatlar ko'rsatuvchi yuridik shaxslar

ilmiy-texnika taraqqiyotining mas'uli bo'lgan yangi texnika, texnologiyadan foydalanish jarayoni
innovatsion faoliyat sub'ektlariga innovatsion faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan xizmatlar ko'rsatuvchi tashkilotlar jamlanmasi

Innovatsion investitsiya jumlasiga nimalar kiradi?

asosiy fondlarni vujudga keltiruvchi va takror ishlab chiqarishga, shuningdek, ishlab chiqarishning boshqa shakllarini yaratishga qo'shiladigan investitsiyalar kiradi

barcha turdagi investitsiyalar

inson salohiyatini, malakasi va ishlab chiqarish tajribasini oshirishga, shuningdek nomoddiy ne'matlarning boshqa shakllarini rivojlantirishga qo'shiladigan investitsiyalar kiradi

+texnika va texnologiyalarning yangi avlodini ishlab chiqish va o'zlashtirishga qo'shiladigan investitsiyalar kiradi

Innovatsiyalar diffuziyasi bu ...

biror-bir faoliyat sohasida uning samaradorligini oshirish bo'yicha fundamental va amaliy tadqiqotlarni rasmiylashtirilgan shakli

+bir marta o'zlashtirilgan innovatsiyani yangi mintaqalar, yangi bozorlar va yangicha moliyaviy-iqtisodiy sharoitlarda tarqatishni ifodalaydi

ilmiy-texnika taraqqiyotining mas'uli bo'lgan yangi texnika, texnologiyadan foydalanish jarayoni aholi tarkibi o'zgarigan holda uning soni o'sishining davom etishi

Innovatsion faoliyat qaysi yo'nalishlardagi yangilikni ixtiro qilish va joriy qilishni o'zida mujassamlashtiradi

+yangi mahsulot, yangi texnologik jarayonlar va ishlab chiqarishni tashkiliy shakli, yangi boshqaruv jarayoni va ijtimoiy-iqtisodiy masalalarning hal etilishi, ularga mos ravishda, yangi moliyaviy dastaklar va tashkiliy tuzilmalar

yangi strategiya, yangi boshqaruv jarayoni va ijtimoiy-iqtisodiy masalalarning hal etilishi, ularga mos ravishda, yangi moliyaviy dastaklar va tashkiliy tuzilmalar

yangi mahsulot, yangi korxonalar, yangi texnologik jarayonlar va ishlab chiqarishni tashkiliy shakli
yangi strategiya, yangi tovar, yangi texnologik jarayonlar va ishlab chiqarishni tashkiliy shakli

Innovatsion faoliyatga berilgan to'g'ri ta'rifni toping?

texnika va texnologiya avlodining almashinuvini ta'minlash maqsadida iqtisodiyotga mablag' yo'naltirish

ilmiy-texnika taraqqiyotining mas'uli bo'lgan yangi texnika, texnologiyadan foydalanish

yangi g'oyalarni ishlab chiqish, sintezlash, yangi nazariya va modellarni yaratish va ularni hayotga tatbiq etish

+ishlab chiqarishni, uning moddiy-texnika bazasini yangilashga va rivojlantirishga imkon beruvchi yangi g'oyalar va ishlanmalarni yaratish, o'zlashtirish va tatbiq etishga qaratilgan jarayonlar majmuasi

Intellektual mulkning xalqaro muhafazasi zaruriyati qaysi tadbirda xorijlik ixtirochilarning goyalari o'g'irlanishdan qo'rqib ishtirok etishdan bosh tortishi sababli yuzaga kelgan?

+1873 yilda Venadagi Xalqaro ixtiro ko'rgazmasida
1873 yilda Parijdagi Xalqaro ixtiro ko'rgazmasida
1873 yilda Berlindagi Xalqaro ixtiro ko'rgazmasida
1873 yilda Londondagi Xalqaro ixtiro ko'rgazmasida

Intellektual mulk ob'ekti bo'lgan Mualliflik huquqi qancha vaqt amal qiladi?

+muallifning qayoti davomida va vafotidan keyin 50 yilgacha
20 yilgacha
50 yilgacha
muallifning qayoti davomida

Intellektual mulk ob'ekti bo'lgan Mualliflik huquqi qanday xususiyatga ega?

+uzoq va oshkoralik
qisqa va oshkoralik
oshkoralik
mahfiylik

Investitsiya dasturi ...

+respublika iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishga erishishga, tabiiy-mineral, xom-ashyo moliyaviy, moddiy va mehnat resurslaridan oqilona foydalanish yo'li bilan respublikaning ayrim tarmoqlari va mintaqalarni tarkibiy o'zgartirishning asosiy ustuvorlik ma'lum bir hududlarni rivojlantirishni amalga oshirishga qaratilgan loyihalar yig'indisi ma'lum bir tarmoqlarni rivojlantirishga qaratilgan biznes rejalar to'plami mineral, xom-ashyo, moliyaviy, moddiy va mehnat resurslaridan oqilona foydalanish yo'li bilan respublikaning ayrim tarmoqlarini rivojlantirishga qaratilgan loyihalar

Investitsiya faoliyati bu ...

sub'ektlarning investitsiyani amalga oshirish bilan bog'liq faoliyatlari yig'indisidir
+investitsiya kiritish va investitsiyalarni amalga oshirish bo'yicha olib boriladigan amaliy xarakterlarning yig'indisidir
tovar-pul munosabatlarini takomillashtirish sharoitida alohida ahamiyat kasb etadi
zamonaviy kommunikatsiya vositalari, transport va aloqa vositalarini ishlab chiqarish, transport va axborot tarmoqlarini yaratish va modernizatsiya qilish

Investitsiya muhiti bu ...

investitsiya siyosati innovatsion faoliyatni amalga oshirayotgan korxonalar, banklar, fondlar va uy xo'jaliklari uchun ishlab chiqilishi lozim bo'lgan muhit
investitsiya jarayonlariga maksimal darajada qulaylik yaratuvchi shart-sharoitlar tizimi shaklidagi qulay investitsiya muhitini shakllantirish
+xorijiy kapital qo'yilmalarining qaltislik darajasini va ulardan mamlakatda samarali foydalanish imkoniyatlarini oldindan belgilaydigan iqtisodiy, siyosiy, yuridik va ijtimoiy omillar yig'indisidir
milliy va xorijiy investorlar uchun bir xil imkoniyatlar yaratish va milliy va xorijiy kapital qo'yilmalar uchun qulay jozibadorlik yaratish

Investitsiya siyosati ...

investitsiyani boshqarish

+investitsiya strategiyasini amalga oshirish bo'yicha chora-tadbirlar tizimi, investitsion taktika iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlash, korxonalarni zamonaviy texnika va texnologiyalar bilan qurollantirish
barqaror iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlash

Investitsiya siyosati nimani belgilab beradi

+investitsiya faoliyatining o'rta va uzoq muddatli maqsadlari hamda ularga erishish ishlab chiqarish faoliyatining rivojlanishi
barqaror iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlash
qisqa muddat ichida belgilangan maqsadga erishish

Investitsion loyiha deganda nimani tushunasiz

investitsion maqsadlarni amalga oshiruvchi qarorlar yig'indisi
+ma'lum maqsadga erishishni ta'minlash uchun tuzilgan tadbir, faoliyat, ish hisoblanadi
investitsion qarorlarni amalga oshiradigan dastur
biznes rejani amalga oshiradigan dastur

Ishlab chiqarishga joriy etilgan yangi texnologiyalar, jihozlar necha yilga mulk solig'idan ozod etiladi

3
4
+5
6

Ixtiro nima

fundagi yangilik bo'lib, amaliyotning istalgan sohasidagi muayyan qonuniyatni hal qilish imkonini beradi
+yangi g'oya, texnik yechim bo'lib, amaliyotda texnikaning istalgan sohasidagi muayyan muammoni hal qilish imkonini beradi va belgilangan mezonlarga javob beradi
tabiatdagi yangi qonunlar yechimi bo'lib, inson hayotining istalgan sohasidagi muayyan muammoni hal qilish imkonini beradi va belgilangan mezonlarga javob beradi
barcha javoblar to'g'ri

Ixtiro turlari nechta

6
5
+4
3

Ixtiroga patent qancha vaqt amal qiladi?

ustuvorlik sanasidan boshlab 10 yil mobaynida
ustuvorlik sanasidan boshlab 15 yil mobaynida
+ustuvorlik sanasidan boshlab 20 yil mobaynida
ustuvorlik sanasidan boshlab 25 yil mobaynida

Investitsiyalashning zaruriy sharti nimadan tashkil topgan?

+investitsiyalangan summadan ko'proq daromad olish
loyihaga pul mablag'larini kiritish
qandaydir moddiy aktivlarga ega bo'lish
qimmatli qog'ozlarga qo'yilmalar

Investitsiyalarning o'ziga xos xususiyatlarini ko'rsating.

+kelajakda yangi yanada yuqori darajali shaxsiy ehtiyojlarni qondirish hisobiga mavjud mablag'larni iste'mol qilishdan voz kechish
mavjud mablag'lardan bepul asosda foydalanishdan voz kechish
xo'jalik yurituvchi subyektning ustav kapitalidagi ishtiroki
loyihadan xaridorgirlik kutiladi

Investitsion resurslar- bu:

+investitsiyalarga qo'yilmalarni yo'naltirish
jang'arish maqsadida akkumulyatsiyalangan daromad
foydalanilmagan daromad
moliyaviy instrumentlar

Investitsion jarayon multiplikatorining samarasini tasvirlab bering

+sof investitsiyalar hajmining o'zgarishi, shu yo'nalishda ro'y berayotgan, biroq ko'proq investitsion xarajatlarning dastlabki siljishiga nisbatan daromadlar o'zgarishiga olib keladi
sof investitsiyalar hajmining o'zgarishi, investitsion xarajatlarning shu yo'nalish va shu darajada ro'y berayotgan dastlabki siljishi kabi daromadlar o'zgarishiga olib keladi
sof investitsiyalar hajmining o'zgarishi, qarama-qarshi yo'nalishda ro'y berayotgan, biroq ko'proq investitsion xarajatlarning dastlabki siljishiga nisbatan daromadlar o'zgarishiga olib keladi
sof investitsiyalar hajmining o'zgarishi daromadlar o'zgarishiga ta'sir etmaydi

Mas'uliyati cheklangan jamiyatning mablag' qo'yilmasi investitsiyalarning qaysi guruhiga taalluqli?

+xususiy
davlat
xorijiy
qo'shma

Investitsiyalarning qanday turlari kapital qo'yilmalar shaklida amalga oshiriladi?

+real
to'g'ridan-to'g'ri
portfelli
moliyaviy

Xorijiy investitsiya nima?

+xorijiy fuqarolar, firmalar, tashkilotlar va davlatlarning mablag'larini kiritish
mazkur mamlakat hududidan tashqariga joylashtirilgan investitsiyalash ob'ektiga mablag'larni kiritish
mahalliy va xorijiy iqtisodiy sub'ektlar tomonidan amalga oshirilgan qo'yilmalar aloqida mintaqaga kapital qo'yilmalarni kiritish

Investitsiyaning qanday turi ishonchlilik va yuqori likvidlilik bilan tavsiflanadi?

+xususiy
o'rtacha
agressiv
konservativ

Real investitsiyalarga nimalar kiradi?

+moddiylik asosiy va aylanma mablag'larga yo'naltirilgan mablag'
korxonalarining nazorat paketini qo'lga kiritish

qimmatbaho qog'ozlarga sarflangan mablag'
obligatsiyalarni qo'lga kiritish

Investitsiyalarni moliyalashning shaxsiy manbaiga nimalar kiradi?

+do'stlardan qarz
obligatsiyalar emissiyasidan tushumlar
aktsiyalar emissiyasidan tushumlar
bank krediti

Lizingning qanday turida lizing predmeti lizing oluvchining mulkiga o'tishi ko'zda tutilmaydi?

+operativ
moliyaviy
ikkilamchi
iqtisodiy

Loyihaning amalga oshirilish muddatida nima hisobga olinmaydi?

+amalga oshirish muddatidan tashqarida pul oqimlari
investitsiyalar hajmi
investorlar tomonidan talab etilayotgan daromadlilik
rentabellik

Loyihaning biznes-rejasi investitsion bosqichdan oldingi qaysi bosqichda ishlab chiqiladi?

+loyihaning dastlabki tayyorgarligi
investitsion konsepsiyalarni izlash
loyihaning so'nggi ko'rib chiqilishi va u bo'yicha qarorlar qabul qilish
loyihaning yakuniy ta'rifi

Loyihaning biznes-rejasi investitsion bosqichdan oldingi qaysi bosqichda ishlab chiqiladi?

+loyihaning so'nggi ko'rib chiqilishi va u bo'yicha qarorlar qabul qilish
investitsion kontsepsiyalarni izlash
loyihaning dastlabki tayyorgarligi
loyihaning yakuniy ta'rifi

Tarmoqning investitsion jozibadorligini baholashdagi asosiy omilni ayting

+xomashyo va materiallarning mahalliy ta'minotchilari mavjudligi
raqobatning kuchayishi
avtomobil va temir yo'llarning mustahkamligi
ijtimoiy-madaniy muhit

Investitsiyalashning asosiy maqsadi nimadan iborat?

+Firma yoki korxonalarda foyda miqdorini oshirish
Mahsulot qiymatini oshirish
mahsulot chiqarish
aholiga xizmat ko'rsatish

Aksiyalar emissiyasi hisobiga loyihalarni moliyalashtirish shaxsiy kapitalning rentabelligiga odatda qanday ta'sir etadi?

+Firma yoki korxonalarda rentabellik ortadi
kamayadi
o'zgarmaydi
Tannarx oshadi

Investitsiyalar jamg'arishdan nimasi bilan farqlanadi?

+korxonalar yoki firma oldiga qo'yilgan maqsadlar
aktivlarni kiritish yo'nalishi
daromadlilik darajasi
farqlanmaydi

Investitsion jarayon necha bosqichni o'z ichiga oladi?

+4
5
3
2

Investitsiyalar harakatlar yo'nalishi nuqtai nazaridan qanday tavsiflanadi?

+intensiv investitsiyalar miqdori bilan
moddiy investitsiyalar
netto-investitsiyalar
moliyaviy investitsiyalar

Investitsiyalarni moliyalashtirishning qarz manbalariga nimalar kiradi?

+obligatsiyalar emissiyasidan tushumlar
aksiyalar emissiyasidan tushumlar
sof foyda
pul tushumlari

Loyihaviy moliyalashtirishda banklar tomonidan taqdim etilgan kreditlarning asosiy ta'minotchisi bo'lib nima ishtirok etadi?

+loyiha tashabbuskorlarining mulki garovi
korxonalar oladigan daromadlar
davlat kafolatlari
ustav kapitalidagi ulush (aksiyalar paketi)

Nima forward bitimlarining predmeti hisoblanadi?

+real tovar yoki xizmatlar miqdori
birja shartnomasi
pullar
xizmat

«Fyuchers shartnomasining bazisi» nima?

+korxonalar yoki firmalarda ishlab chiqarilgan mahsulotning shartnomada belgilangan narxi unda aniqlangan bitim tuzish shartlari
aktivlarning joriy narxi bilan muvofiq fyuchers narxi orasidagi farq
shartnoma tuzish vaqtida kotirovka bahosi

Investitsion bozor qanday ikki segmentga bo'linadi?

+kapital qo'yilmalar bozori va moliyaviy investitsiyalash instrumentlari bozori
pul bozori va real investitsiyalash ob'ektlari bozori
moliyaviy investitsiyalash bozori va investitsiyalash ob'ektlari bozori
fond bozori va pul bozori

Investitsion loyihaning tijoriy samaradorligi nimani anglatadi?

+loyihani uning bevosita ishtirokchilari uchun amalga oshirilishidagi moliyaviy oqibatlarini

byudjet mablag'laridan investitsion loyihada samarali foydalanish
loyiha uchun tashqi muhitga investitsion loyihani amalga oshirish jarayonining ta'siri
loyiha qiymati

Quyida sanab o'tilganlarning qaysi biri investitsion strategiyaning tamoyili hisoblanadi

+investitsion loyihalarning maksimal iqtisodiy samaradorligini ko'zlash
investitsion muqobillar to'plamini aniqlash
strategik boshqaruvning tadbirkorlik usuli
strategik yo'nalish

Qaysi toifadagi investorlarga investitsion riskning o'rta darajasi xos?

+mo'tadil
konservativ
agressiv
noratsional

Kapital qo'yilmalarni loyihaviy moliyalashtirishda qaysi omillar hisobiga investitsion loyihalar darajasi pasayib boradi?

+ularni ko'p sonli ishtirokchilar orasida taqsimlash, kafolatlar tizimini tatbiq etish, loyihani moliyalashning samarali sxemasi va katta miqdordagi manba hisobiga ta'sisчилarning shaxsiy mablag'laridan moliyalashtirish
ularni ko'p sonli ishtirokchilar orasida taqsimlash, davlat kafolatlarini qo'llash
ekspertlar va maslahatchilarni jalb etish shva loyihani moliyalashtirishning samarali sxemasini qo'llash

Ipoteka krediti-bu moliyalashtirish shaklida

+ipoteka krediti-bu moliyalashtirish shaklida pul mablag'lari ko'chmas mulk garovga qo'yilganda aniq investitsion loyihalarni amalga oshirish uchun yaratilgan ixtisoslashtirilgan korxonalarining ustav kapitaliga tashqi investorlarning mablag'lari jalb etiladi
korxonalarining bo'lajak daromadlari hisobiga jalb etiladi
emissiyalar prospekti asosida qarzdor katta miqyosli investitsion loyihalarni amalga oshirish uchun yirik moliyaviy resurslarni mobillashtirish

Obligatsiyalar emissiyasi-bu kapital qo'yilmalarni moliyalashtirish shaklida

+Emissiyalar prospekti asosida qarzdor katta miqyosli investitsion loyihalarni amalga oshirish uchun yirik moliyaviy resurslarni mobillashtirish, ularning mulkdorlari barqaror foizli daromad olishini ta'minlash
pul mablag'lari ko'chmas mulk garovga qo'yilganda aniq investitsion loyihalarni amalga oshirish uchun yaratilgan ixtisoslashtirilgan korxonalarining ustav kapitaliga tashqi investorlarning mablag'lari jalb etiladi
katta miqyosli loyihani amalga oshirishda moliya-kredit tashkilotlari ishtirok etadi, investitsion xarajatlarni esa yangitdan tashkil etilgan korxonalarining bo'lajak daromadlari hisobiga jalb etiladi

Venchur moliyalashtirish-bu moliyalashtirish shaklida

+katta miqyosli loyihani amalga oshirishda moliya-kredit tashkilotlari ishtirok etadi, investitsion xarajatlarni esa yangitdan tashkil etilgan korxonalarining bo'lajak daromadlari hisobiga jalb etiladi
pul mablag'lari ko'chmas mulk garovga qo'yilganda aniq investitsion loyihalarni amalga oshirish uchun yaratilgan ixtisoslashtirilgan korxonalarining ustav kapitaliga tashqi investorlarning mablag'lari jalb etiladi
Qarzdor katta miqyosli investitsion loyihalarni amalga oshirish uchun yirik moliyaviy resurslarni mobillashtirish, ularning mulkdorlari daromad olishini ta'minlash

Tashkilot ta'sisчисidan olingan moliyaviy yordam moliyalashning shaxsiy manbalariga taalluqlimi?

+shaxsiy manbalariga kiritiladi
yo'q
ayrim hollarda ha
ayrim hollarda yo'q

Moliyalashtirishning qanday shakli loyihani amalga oshirish uchun yangi tashkilotni tuzishda ustunlikka ega?

+aksionerlik kapitali
kredit
ustav kapitali
kredit stavkasi

Kreditlashning qaysi turi moliyalashtirish uchun ustunlikka ega?

+qisqa muddatli
uzoq muddatli
o'rta muddatli
o'rta va qisqa muddatli

Loyihani amalga oshirish jarayonining nazoratini kuchaytirish uchun nima ustuvor?

+korxonada aksiyalari paketi savdosini moliyalashtirish yo'li bilan
bank krediti
foiz stavkasi
bank likvidligi

Investitsion loyihalashtirishda qaltislik qanday hisobga olinadi?

+diskontlash stavkasida aniqlanadi
pul oqimlari
pul mablagi
Qimmatbaxo qog'ozlar

Qanday kapital qiymati oson aniqlanadi?

+shaxsiy
qarz
xususiy
foiz

Investitsion loyihalarni moliyalashtirishning jalb etilgan manbalariga

+ustav kapitaliga yuridik va jismoniy shaxslardan olinadigan aksiya emissiyasi, pay va boshqa to'lovlardan olingan mablag'lar
obligatsiya emissiyasi, bank kreditlaridan olingan mablag'lar
ustav kapitali, byudjet assignatsiyasiga yuridik va jismoniy shaxslardan olinadigan paylar
jismoniy shaxslardan olinadigan aksiya emissiyasi, pay va boshqa to'lovlardan

Investitsiya resuslarini jalb etish qiymati –bu

+investitsiya resuslarini jalb etish natijasida olingan foyda
kapital manbalarini jalb etish xarajatlari
jalb etilgan investitsion resuslar summasi
daromad manbalarini jalb etish xarajatlari

Loyihalashtirishning ikki bosqichi quyidagicha nomlanadi

+ish chizmalari va loyiha smeta hujjalari
loyiha oldi bosqichi va loyiha
ish loyihalari va hujjatlar
loyiha va ish hujjalari

Loyiha quyidagilar uchun zarur

+obyekt inshootining ehtimoliyligi va maqsadga yo'naltirilganligini belgilash uchun
loyihalashtirilgan ob'ekt bo'yicha qurilish montaj ishlarini bajarish uchun
pudrat shartnomasini tuzish uchun
mexnat shartnomasini tuzish uchun

Qanday investitsiya loyihalari davlat ekspertizasidan o'tishi lozim

+davlat tashkilotlari buyurtmasi bo'yicha tayyorlangan investiya loyihalari
moliyalashtirish manbalaridan qat'iy nazar barcha investitsion loyihalar
byudjet moliyalashtirishiga ega investitsion loyihalar
tijorat toshkilotlarida

Investitsion loyihalarni moliyalashtirishning qanday usulida kapital qo'yilmalar korxonaning shaxsiy mablag'lari hisobidan amalga oshiriladi?

+o'z-o'zini moliyalashtirish hisobidan
byudjet moliyalashtirishi
aksiyalashtirish
qarzli moliyalashtirish

Tijorat banklarining uzoq muddatli kreditlari investitsion loyihalarni moliyalashtirishning qanday usuliga kiradi?

+qarzli moliyalashtirish
aksiyalashtirish
byudjetdan moliyalashtirish
moliyaviy lizing

Qanday sharoitlarda O'zbekiston Respublikasi Hukumati investitsiya loyihalariga davlat kafolatlarini taqdim etadi?

+agar investitsiya loyihasi ijtimoiy va xalq xo'jaligi ahamiyatiga ega bo'lsa
agar qarzdor davlat korxonasi bo'lsa
agar investitsiya loyihasi yuqori darajada byudjet samaradorligiga ega bo'lsa
agar qarzdor mustahkam moliyaviy holatga ega bo'lsa

Obyektlarga investitsiya mablag'larini yo'naltirish bo'yicha investitsiyalar qanday investitsiyalarga bo'linadi?

+Real, moliyaviy investitsiyalar
Real, xorijiy investitsiyalar
Moliyaviy, xususiy investitsiyalar
Davlat, xususiy investitsiyalar

Investitsiyalashda qatnashish xarakatiga ko'ra investitsiyalar qanday turlarga bo'linadi?

+To'g'ridan-to'g'ri hamda egri investitsiyalar
Qisqa, uzoq muddatli investitsiyalar
Egri, boshqa investitsiyalar
Xususiy ,davlat investitsiyalari

Investorlarning mulk shakillariga qarab investitsiyalar quyidagilarga bo'linadi?

+Xususiy, davlat, xorijiy, hamkorlikdagi investitsiyalar
Xususiy, xorijiy, davlat
Davlat, hamkorlikdagi
Xususiy, davlat

Investitsiya bozori tuzilishiga ko'ra qanday qismga bo'linadi?

+Real obyektlarni investitsiyash bozori, moliyaviy investitsiyalar instrumentlari
Real obyektlarni investitsiyash bozori, ko'chmas mulk bozori
Real obyektlar bozori
Xususiylashtirish obyektlari bozori

Investitsiya subyektlari?

+Investitsiya faoliyatida ishtirok etuvchi mulkiy va intellektual boyliklarga ega bo'lgan jismoniy va yuridik shaxslar, davlatlar
Mashina, asbob-uskunalar, bino-inshoatlar
Yuridik shaxslar
Jismoniy shaxslar, yuridik shaxslar

Xorijiy investitsiyalar –bu?

+Chet el investorlari tomonidan yuqori darajali daromad mutloq boshqa davlat iqtisodiyotining tadbirkorlik va boshqa faoliyatlarga safarbar etadigan barcha mulkiy moliyaviy, intellektual boyliklardir
Moyillashtirish manbai
Bandlik darajasini oshirish
Inflyatsiya jarayonini tartibga solish

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «To'g'ri-to'g'ri xususiy xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni rag'batlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi farmoni qachon qabul qilingan?

+2005-yil 11-aprel
2003-yil 10-iyunda
2002-eil 1-avgustda
2001-yil 4-dekabrda

O'zbekiston Respublikasida qo'shma korxonada deganda nizom jamg'armasining nechi foizi xorijiy investorga tegishli bo'lishi kerak?

+30
25
20
15

Investitsiyada risklar nechi toifaga bo'linadi?

+5
2
3
4

«Xorijiy investorlar huquqlarining kafolatlari va ularni himoya qilish chora-tadbirlari to'g'risida» gi qonun qachon qabul qilingan?

+1998-yil 30- aprel
1992-yil 10-aprel
1991- yil 1-dekabr

1995- yil 3-fevralda

Xorijiy investitsiyarga asosan qanday omillar ta'sir ro'rsatadi?

+Iqtisodiy, moliyaviy va siyosiy omillar
Ijtimoiy va huquqiy omillar
Huquqiy va insoniy omillar
Ijtimoiy va moliyaviy omillar

... - bu ma'lum hududda chet-el investitsiyalarining erkin kirib kelishi va ularga nisbatan imtiyozlar belgilangan hudud?

+Erkin moliyaviy-iqtisodiy hudud
Moliyaviy iqtisodiy hudud
Huquqiy iqtisodiy hudud
Ijtimoiy iqtisodiy hudud

Xorijiy investitsiyalarining turlari ko'rsatilgan qatorni aniqlang?

+Kapital investitsiya va ijtimoiy investitsiya
Kapital va real investitsiyalar
Kapital va innavatsiya va real investitsiya
Kapital va ijtimoiy investitsiyalar

Jahon mamalakatlari o'rtasida harakatda bo'lgan investitsiya – bu...?

+Barcha turdagi xalqaro investitsiyalar
Real investitsiya
Moliyaviy investitsiya
Ichki investitsiya

Qo'yilish obyektiga qarab investitsiyalar qanday turlarga bo'linadi?

+Real va moliyaviy investitsiyalar
Ichki va tashqi
Uzoq va qisqa
Moddiy va momoddiy

Investitsiyalar kiritilgan davriga qarab ajratilgan qatorni toping?

+Qisqa va uzoq muddatli investitsiyalar
Moddiy va nomoddiy
Ichki va tashqi
Real va moliyaviy

Investitsiyalarning qatnashish harakteriga ko'ra ajratilgan qatorni aniqlang?

+Bevosita va portfel investitsiyalar
Moddiy va nomoddiy
Qisqa va uzoq muddatli
Real va moliyaviy

Qisqa muddatli investitsiyalar qancha muddatga beriladi?

+1-yilgacha
6-oyga
9-oyga
3-yilga

Mulk shakliga qarab investitsiyalar qanday turlarga bo'linadi?

+Xususiy va davlat, qo'shma, xorijiy
Xususiy va davlat
Xususiy va qo'shma
Davlat va xorijiy

Hududiy joylashtirish bo'yicha investitsiyalar turlarga bo'linadi?

+Ichki va tashqi
Xususiy va davlat
Real va moliyaviy
Bevosita va vosita

Investitsiya atamasining ma'nosi to'g'ri ko'rsatilgan qatorni toping?

+Lotincha "Invest" so'zdan kelib chiqib "qo'yish" ma'nosini anglatadi
Lotincha "Inveat" pul
Inglizcha "Invest" kapital
Nemischa "Invest" uy xo'jaligini yuritish

Kapital quyilmalar deb nimaga aytiladi?

+Asosiy va aylanma fondlarni barpo etishga ketgan xarajatlarga aytiladi
Aylanma fondlarni barpo etishga ketgan xarajatlarga aytiladi
Asosiy fondlarni barpo etishga ketgan xarajatlarga tushuniladi
TMZ-larni barpo etishga ketgan xarajatlarga tushuniladi

Investitsiya faoliyati nima?

+Investitsiya faoliyati subyektlari va obyektlarining investitsiyalarni amalga oshirish bilan bog'liq xarajatlar majmui
Investitsiya faoliyati subyektlarining investitsiyalarni amalga oshirish bilan bog'liq xarajatlar majmui
Investitsiya faoliyati obyektlarining investitsiyalarni amalga oshirish bilan bog'liq xarajatlar majmui
Investitsiya faoliyatiga doir barcha xarajatlar majmui

Investor kim?

+O'z mablag'lari, qarzga olingan mablag'lar, mulkiy boyliklarga doir xuquqlarni investitsiya obyektlariga yo'naltiruvchi investitsiya faoliyatini ko'rsatadigan korxonalar va firmalar
O'z mablag'larini va ularga doir xuquqlarni investitsiya obyektlariga yo'naltiruvchi investitsiya faoliyati subyekti
O'z mablag'larini, mulkiy boyliklarini va ularga doir xuquqlarni investitsiya obyektlariga yo'naltiruvchi investitsiya faoliyati subyekti
O'z mablag'lari va qarzga olingan mablag'larni va ularga doir xuquqlarni investitsiya ob'ektlariga yo'naltiruvchi investitsiya faoliyati subyekti

Investitsiya resurslariga nimalar kiradi?

+Pul va boshqa moliyaviy mablag'lar, ko'char va ko'chmas mulklar, intellektual mulk obyektlari
Pul va boshqa moliyaviy mablag'lar, ko'char va ko'chmas mulklar
Pul va boshqa moliyaviy mablag'lar, intellektual mulk va obyektlari
Ko'char va ko'chmas mulklar, intellektual mulk obyektlari

To'g'ri investitsiyalar deganda nimani tushunasiz?

+Obyekti aniq bo'lgan, ma'lum maqsadni amalga oshirish uchun yo'naltiriladigan mablag'lar
Obyekti aniq bo'lgan investitsiyalar
Vositachilar orqali amalga oshiriladigan investitsiyalar

Obyekti aniq bo'lgan, vositachilar orqali amalga oshiriladigan investitsiyalar

Egri investitsiyalar deganda nimani tushunasiz?

+Obyekti aniq bo'lgan, vositachilar orqali amalga oshiriladigan investitsiyalar

Vositachilik orqali ob'ektlarga sarflanadigan investitsiyalar

Obyekti aniq investitsiyalar

Ma'lum maqsadni amalga oshirish uchun yo'naltiradigan mablag'lar

Investitsiya jarayoni nima?

+Loyiha tuzishdan korxonani ishga tushirishgacha bo'lgan bosqich

Loyiha tuzish bilan bog'liq jarayon

Korxonani ishga tushirish bilan bog'liq bo'lgan jarayon

Kapital qurilish bilan bog'liq bo'lgan jarayon

Moliya bozori tarkibiga qanday bozorlar kiradi?

+Pul bozori, qimmatli qog'ozlar bozori, investitsiya bozori

Qimmatli qog'ozlar bozori, kapital bozori

investitsiya bozori, qimmatli qog'ozlar bozori

Investitsiya bozori, pul bozori, mexnat bozori

Investitsiya faoliyatini moliyalashtirish manbalariga nimalar kiradi?

+Byudjet mablag'lari, foyda, bank kreditlari, taqsimlanmagan foyda, jismoniy shaxslar mablag'lari, qimmatli qog'ozlar

Byudjet mablag'lari, bank kreditlari, foyda, asosiy vositalar amortizatsiyasi

Bank kreditlari, foyda, jismoniy shaxslar mablag'lari, asosiy vositalar amortizatsiyasi

Taqsimlanmagan foyda, foyda, bank kreditlar, byudjet mablag'lari, asosiy vositalar amortizatsiyasi

O'zini-o'zi qoplash nima?

+Daromadlar bilan xarajatlarni qoplashni nazarda tutadi

Qayta ishlash jarayonini kengaytirishni nazarda tutadi

Qayta ishlash jarayonini nazarda tutadi

Qayta ishlash jarayonida iqtisodiy foyda olishni nazarda tutadi

Investitsiya institutlari deb nimaga aytiladi?

+Investitsiya operatsiyalari bilan shug'ullanuvchi tashkilot-muassasa

Har xil operatsiyalar bilan shug'ullanuvchi tashkilot

Buxgalteriya operatsiyalarini amalga oshiruvchi tashkilot

Investitsiya tashkilotlari

Qimmatli qog'ozlarning likvidlik darajasi nima?

+Qimmatli qog'ozlarning to'lovligiga yoki uning muayyan qismi kurs qiymatini yo'qotmagan holda almasha olishi

Qimmatli qog'ozlarning o'z qiymatini saqlab qolishi

Qimmatli qog'ozlar kursini oshishi

Qimmatli qog'ozlar kursini pasayishi

Kirib kelayotgan chet el investitsiyalarini qaysi sug'urta kompaniyasi sug'urtalaydi?

+O'zbekinvest eksport-import sug'urta kompaniyasi

Kafolat aksiyadorlik sug'urta kompaniyasi

Madad sug'urta agentligi

O'zagrosug'urta kompaniyasi

Kapital qo'yilmani ishlab chiqarish strukturasi nimaga qaratilgan?

- +Korxonalar rekonstruksiyasiga, kengaytirilishiga, texnik jihatdan qayta qurollantirishga, yangi qurilishga qaratilgan
- Korxonalar rekonstruksiyasiga, qayta qurollantirishga qaratilgan
- Korxonalar rekonstruksiyasini kengaytirishga qaratilgan
- Korxonalar rekonstruksiyasini va yangi qurilishiga qaratilgan

Inflyatsion risk nima?

- +Yuqori inflyatsiyasi suratlarida investorlarning qimmatbaxo qog'ozlardan oladigan daromadlarining qadrsizlanishi riski
- Inflyatsiya suratlarida investorlarning qimmatbaxo qog'ozlardan oladigan daromadlarning tezroq qadrsizlanish risqi
- Giprinflyatsiya sur'atlarida investorlarning qimmatbaxo qog'ozlardan oladigan daromadlarining tezroq qadrsizlanish risqi
- Giprinflyatsiya sur'atlarida investorlarning qimmatbaxo qog'ozlardan oladigan daromadi

Davlatning investitsiya siyosati deganda nimani tushunasiz?

- +Mamlakat investorlari va chet el investorlari uchun yaratilgan shart-sharoitlar majmuasi
- Chet el investorlari uchun soliq stavkalarining kamaytirilishi
- Mamlakat investorlari uchun soliq stavkalarining qamaytirilishi
- Chet el investorlari uchun soliq stavkalari

Smeta nima?

- +Kapital qurilishning sarf-xarajatlarini aniqlaydigan moliyaviy hujjat
- Kapital qurilishni loyahasini aks ettiruvchi hujjat
- Kapital qurilishning tugallanmagan qismini
- Tugallangan qurilishning sarf -xarajatlarini aniqlaydigan hujjat

Investitsiyaning predmeti nima?

- +Asosiy fondlar, aylanma mablag'lar, qimmatbaho qog'ozlar
- Qimmatbaho qog'ozlar
- Asosiy fondlar, aylanma mablag'lar
- Pul mablag'lari

Investitsiya subyektlariga nimalar kiradi?

- +Barcha yuridik va jismoniy shaxslar
- Mahalliy davlat hokimiyati organlari va davlat boshqaruv organlar
- Barcha jismoniy shaxslar
- Barcha yuridik shaxslar

Xorij investitsiyasi tushunchasi?

- +Tadbirkorlik faoliyati obyektlariga chet el investorlari qo'shadigan barcha turdagi mulkiy, moliyaviy va intellektual boyliklar
- Tadbirkorlik faoliyati obyektlariga chet el investorlari qo'shadigan barcha mulkiy boyliklar
- Tadbirkorlik faoliyati obyektlariga chet el investorlari qo'shadigan barcha moliyaviy boyliklar
- Tadbirkorlik faoliyati obyektlariga chet el investorlari qo'shadigan barcha intellektual boyliklar

Investitsiya faoliyatining iqtisodiy mazmuni

- +Investitsiyaning qayd etilgan qarori va shakllari asosida investitsiyalar tomonidan mablag' sarf etish va ularni hayotga tadbqiq etish chora va tadbirlarning yig'indisi
 - Tadbirkorlik va ishbilarmonlik bilan shug'ullanish
 - Tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish
-

Ishbilarmonlik faoliyati bilan shug'ullanish

Xususiy investitsiyalar kim tomonidan qo'yiladi?

+Shaxslar, fuqarolar, nodavlat korxonalar va firmalar tomonidan
Mahalliy hokimiyat boshqaruv organlari tomonidan
Chet el fuqarolari tomonidan
Chet el yuridik shaxslari tomonidan

Davlat investitsiyalari kim tomonidan quyiladi?

+Mahalliy va markaziy huqumat boshqarish organlari tomonidan
Yuridik shaxslar tomonidan
Mahalliy huqumat boshqaruv organlari tomonidan
Markaziy huqumat boshqaruv organlari tomonidan

Xorij investitsiyalari kim tomonidan quyiladi?

+Chet el fuqarolari, yuridik shaxslari va davlatlari tomonidan
Chet el fuqarolari tomonidan
Chet el yuridik shaxslari tomonidan
Hamkorlikda qo'yiladigan investitsiyalar

Ijtimoiy investitsiyalar:

+Inson salohiyati, malakasini va ishlab chiqarish tajribasini oshirishga, nomoddiy ne'matlarning boshqa shakllarini rivojlantirishga qo'shiladigan investitsiyalar
Inson salohiyati va malakasini oshirishga qo'shiladigan investitsiyalar
Inson salohiyati, malakasini va ishlab chiqarish tajribasini oshirishga qaratilgan investitsiyalar
Nomoddiy ne'matlarning rivojlanishiga qo'shiladigan investitsiyalar

1. Innovatsion texnologiya nima?

- A) Innovatsion mahsulot, kapital, xomashyo va axborot yordamida yuqoriroq qiymat asosida mahsulotga va xizmatga aylantiruvchi jarayon.
- B) Yangi texnologiyadir.
- C) Takomillashgan texnologiya.
- D) Texnologik innovatsiya, yangi texnologiya.

2. TAMO modeli kim tomonidan taklif etilgan?

- A) F.Yasen
- B) M.Porter
- C) Artur D.Litl
- D) F.Kotler

3. TAMO modeli bo'yicha innovatsiya oqimi qanday shakllantiriladi?

- A) T - texnologik innovatsiya; A - texnologiyaga ilova sifatida tovarlar va xizmatlar; M - marketing innovatsiyasi; O - tashkiliy-boshqaruv innovatsiyalari
- B) T - tovar; A - axborot; M - modifikatsiya; O - soha
- C) T - takomillashgan tovar; A - axborot; M - modernizatsiya; O -tashkil etish
- D) T - tarmoq; A - axborot; M - modifikatsiya; O - soha

4. «Artur D.Litl» firmasi tomonidan yangi texnologiyaning strategik rolini baholashda texnologik innovatsiyaning nechta turini ajratib beradi?

- A) 4 ta
- B)5ta
- C)6ta
- D)3ta

5. «Artur D.Littl» firmasi texnologik innovatsiyaning qanday turlarini ajratib ko'rsatgan?
- A) tayanch texnologiyalar, asosiy texnologiyalar, paydo bo'ladigan, yopiladigan texnologiyalar
 - B) mavjud texnologiyalar, takomillashgan texnologiyalar
 - C) yangi texnologiyalar, yangi jihozlar
 - D) yangi jarayon va yangi texnologiyalar, yangi bozorlarga olib kiruvchi mavjud texnologiyalar
6. Innovatsion guruhlarining qanday guruhlari mavjud?
- A) texnologik, ishlab chiqarish, marketing va logistik innovatsiyalar, innovatsion mahsulotlar, tashkiliy-boshqaruv, tijorat innovatsiyalari
 - B) tashkiliy-boshqaruv, tijorat innovatsiyalari
 - C) marketing va logistik innovatsiyalar va innovatsion mahsulotlar
 - D) texnologik, ishlab chiqarish, marketing va logistik innovatsiyalar va innovatsion mahsulotlar
7. Texnologik innovatsion guruh nimani o'z ichiga oladi?
- A) yangi texnologiya va ularga ilova mahsulot va xizmatlarni
 - B) yangi xizmatni, yangi tovarlarni
 - C) yangi jihozlarni
 - D) yangi texnologiyalarni va jihozlarni
8. Ishlab chiqarish innovatsion guruhi nimani o'zida mujassamlashtiradi?
- A) ishlab chiqarishni tashkiliy shakliga bog'liq holda, faoliyat miqyosi, autsorsing va autstaffingni o'z ichiga oluvchi, xodimni jalb etuvchi usullari
 - B) autsorsing va autstaffingni o'z ichiga oluvchi, xodimni jalb etuvchi usullari
 - C) texnologik jarayonni va innovatsion jarayonni
 - D) yangilik kiritishni, yangi texnologiyalarni tatbiq etishni
9. Innovatsiyaning asoschilaridan biri Y.Shumpeter innovatsiyani barcha yangi kombinatsiyalarni tijoratlashtirish sifatida nimalarga asoslangan hoida aniqladi?
- A) 1) yangi material va komponentlarni qo'llash; 2) yangi jarayonlarni kiritish; 3) yangi bozorlarning ochilishi; 4) yangi tashkiliy shakllarni kiritish; 5) xomashyoning yangi manbalari ochilishi
 - B) 1) yangi tashkiliy shakllarni kiritish; 2) xomashyoning yangi manbalari ochilishi
 - C) 1) yangi jarayonlarni kiritish; 2) yangi bozorlarning ochilishi
 - D) 1) mavjud bozorlarning ochilishi; 2) xomashyoning yangi manbalari ochilishi
10. Shoffre va Dore tovarlarni qanday klassifikatsiyalaydi?
- A) original, yangilangan, yangi pozitsiyalashtirilgan tovarlar
 - B) raqobatchi tovarlar, yangilangan tovarlar
 - C) takomillashgan tovarlar, qayta ishlangan tovarlar
 - D) o'zlashtirilgan tovarlar, mavjud tovarlar
11. «Xaytek» mahsulotning xususiyatlari qanday?
- A) yashash davrining qisqaligi; iste'molchidan yangi bilimlarni talab qiladi; malakaviy bilimga talabni oshiradi, tashkilotga yangi bilim olib keladi, qo'llashga ijodiy yondashuv bilan bog'liq, raqobat muhiti, murakkab narxni tashkil etish, qo'llash muammolari
 - B) tashkilotga yangi bilim olib keladi, qo'llashga ijodiy yondashuv bilan bog'liq
 - C) murakkab narxni tashkil etish, qo'llash muammolari
 - D) malakaviy bilimga talabni oshiradi, tashkilotga yangi bilim olib keladi, qo'llashga ijodiy yondashuv bilan bog'liq
12. Mahsulotning hayotiylik davri necha bosqichdan tashkil

topadi?

- A) 4 ta
- B) 3 ta
- C) 5 ta
- D) 6 ta

13. Mahsulotning hayotiylik davri bosqichi qanday bosqichlarni o'z ichiga oladi?

- A) ITTKI bosqichi, ishlab chiqarish bosqichi, sotish bosqichi, iste'molchilarga xizmat ko'rsatish bosqichi
- B) sotuvchilarga xizmat ko'rsatish bosqichi, ishlab chiqarishni tashkil etish bosqichi

160

- C) seriyali ishlab chiqarish bosqichi, sotish bosqichi
- D) sotish bosqichi, iste'molchilarga xizmat ko'rsatish bosqichi

14. FTTKI bosqichida qanday ishlar bajariladi?

- A) fundamental tadqiqotlar, qidiruv tadqiqotlari, amaliy tadqiqotlar, maket tajriba ishlab chiqarish, eksperimentlar, konstruktor hujjatlarini ishlab chiqish, tajriba ishlab chiqarish, konstruktor tajribalar, texnologik ishlab chiqarish, texnologik tajribalar
- B) amaliy tadqiqotlar, innovatsion tadqiqotlar, texnologik tajribalar
- C) yangilik kiritish, sinovdan o'tkazish, tajriba o'tkazish
- D) fundamental tadqiqotlar, qidiruv tadqiqotlari, amaliy tadqiqotlar, maket tajriba ishlab chiqarish

15. Innovatsion marketingning muvaffaqiyat keltiruvchi tayanch omillariga nimalar kiradi?

- A) O'tkazish sifati, ishlab chiqarish jarayonidagi innovatsiyalarning imkoniyatlari, yangi tovarlar ishlab chiqish imkoniyatlari, yuqori marketolog mutaxassisi, samarali reklamani yaratish qobiliyati, patentning mavjudligi, talabni shakllantirish bo'yicha dasturning to'g'ri ishlab chiqilganligi, tez o'zgaruvchan bozor holatiga moslashish qobiliyati va innovatsiyani yangi bozorlarga olib chiqish
- B) tez o'zgaruvchan bozor holatiga moslashish qobiliyati va innovatsiyani yangi bozorlarga olib chiqish
- C) yangi tovarlar va xizmatlar ishlab chiqish imkoniyatlari
- D) talabni shakllantirish bo'yicha dasturning to'g'ri ishlab chiqilganligi, tez o'zgaruvchan bozor holatiga moslashish qobiliyati

16. Ishlab chiqarish bosqichida qanday ishlarga e'tibor qaratiladi?

- A) ishlab chiqarishga konstruktorlik tayyorgarlik, ishlab chiqarishga texnologik tayyorgarlik, ishlab chiqarishga iqtisodiy va moliyaviy tayyorgarlik, o'rnatilgan partiyalarni ishlab chiqarish, mayda, seriyali va ko'p seriyali ishlab chiqarish, ommaviy ishlab chiqarish, yordamchi ishlab chiqarish
- B) yangilik kiritishga, moliyaviy tayyorgarlik ko'rishga
- C) ishlab chiqarishga texnologik tayyorgarlik, ishlab chiqarishga iqtisodiy va moliyaviy tayyorgarlik
- D) moddiy resurslarni shakllantirishga, zaxiralarni yaratishga

161

17. Sotish bosqichida qanday funksiyalarni bajarish talab etiladi?

- A) savdo va tijorat, marketing, narxni tashkil etish, sotish tarmog'ini y o'lga qo'yish, brending - brendni yaratish, qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish
- B) ulgurji savdoni tashkil etish, ortish va tushirish

- C) o‘rash, qadoqlash, sotuvdan keyingi xizmat ko‘rsatish
D) chakana savdoni tashkil etish, xaridorlarga servis xizmati ko‘rsatish
18. Xizmat ko‘rsatish bosqichida qanday ishlar amalga oshiriladi?
A) zaxira qismlar ishlab chiqarish, sotuvdan oldingi xizmat ko‘rsatish, kafolat xizmati, ta‘mirlash va texnik xizmat, iste‘molchilarda mahsulot bilan ishlash uchun kadrlar tayyorlash, ekspluatatsion xizmatlar, modernizatsiya, ishlab chiqarishdan olib tashlash
B) yangi xizmatlarni taklif etish
C) yangilik kiritish, yangi texnologiyalarni joriy etish
D) kafolat xizmati, ta‘mirlash va texnik xizmat, iste‘molchilarda mahsulot bilan ishlash uchun kadrlar tayyorlash,
19. Maykl Porterning nechta raqobatchi kuchi mavjud?
A) 5ta
B) 4ta
C) 6 ta
D) 3 ta
20. Maykl Porterning raqobatchi kuchlari nazariyasiga nimalar kiradi?
A) tarmoqdagi raqotchilar, ta‘minotchilar, iste‘molchilar, o‘rinbosar tovar ishlab chiqaruvchilar, potensial raqobatchilar
B) liderlar, o‘rinbosarlar
C) yetkazib beruvchilar, mijozlar
D) tarmoqdagi raqobatchilar, mijozlar
21. Maykl Porter bo‘yicha bozorga firmaning yo‘nalishini aniqlovchi biznesni strategik pozitsiyalashtirishning nechta asosiy manbalari ajratib ko‘rsatiladi?
A) mahsulot nomenklaturasining kengligi, muhim ehtiyojlamini qondirish, iste‘molchilarga yo‘l topish
162
B) iste‘molchiga yo‘l oltirilganlik, talabni qondirish
C) taklifning talabdan ko‘pligi, bozorni to‘yintirish, mahsulot assortimentini kengaytirish
D) axborot to‘plash, qayta ishlash
22. Maykl Porter bo‘yicha strategik pozitsiyalashtirishning nechta tamoyili mavjud?
A) 6 ta
B) 5ta
C) 4ta
D) 3 ta
23. Maykl Porter bo‘yicha strategik pozitsiyalashtirishning qanday tamoyillarini bilasiz?
A) uzoq inuddatli maqsadlar, raqobatli ustunliklar, qiymatni yaratishning noyoblik zanjiri, bajaruvchilarni muqobil tanlash, biznes kelishuvi, resurslarning ko‘payishi.
B) mablag‘larning ko‘payishi, raqiblarning ustunligi
C) strategik maqsadlar, foyda olish
D) yaxshi pozitsiyani egallash, raqobatda ustunlikka erishish
24. Maykl Porter bo‘yicha milliy rimb modelini nimalardan tarkib topgan?
A) ishlab chiqarish omillari uchun shartlar, talab hoiati, mavjud va qo‘llab-quvvatlovchi tarmoqlar, ichki raqobat hoiati
B) klaster hoiati, barqaror strategiya
C) talab shart sharoitlari, mamlakatning pozitsiyasi

D) ichki raqobat, barqaror strategiya, tuzilish va raqiblik

25. raqobat kurashiga klasterlar qanday usullar bo'yicha ta'sir etadi?

A) ularga tegishli firmalar ishlab chiqarish unumdorligini o'zlashtirish vositasida, innovatsiyaga qobiliyatini oshirish vositasida klasterlar chegarasini kengaytiruvchi va innovatsiyani qo'llab-quvvatlovchi yangi biznesni

rag'batlantirish vositasi bo'yicha

B) innovatsiyaga ekspert usuli bilan

163

C) diversifikatsiya usuli bilan

D) so'rov o'tkazish usuli bilan

26. Endryu Grouv innovatsion biznesning harakatga keltiruvchi nechta raqobatchi kuchlarini ko'rsatadi?

A) 6 ta

B) 5 ta

C) 4 ta

D) 7 ta

27. Endryu Grouv innovatsion biznesning harakatga keltiruvchi qanday raqobatchi kuchlarini ko'rsatadi?

A) mavjud raqobatchilar, ta'minotchi kompaniyalar, mijoz kompaniyalar, potensial raqobatchilar, o'rinbosar texnologiyali kompaniyalar, aralash kompaniyalar

B) potensial raqobatchilar, o'rinbosar tovarlar

C) mijozlar, tarmoqdagi raqobatchilar

D) aralash kompaniyalar, potensial raqobatchilar

28. Maykl Porter modeli bo'yicha nechta raqobatchi strategiyalar mavjud?

A) 5 ta

B) 6 ta

C) 4 ta

D) 8 ta

29. Maykl Porter modeli bo'yicha qanday raqobatchi strategiyalar mavjud?

A) segmentda xarajatlar bo'yicha liderlik, butun bozorda xarajatlar

bo'yicha liderlik, segmentda mahsulotni differentsiyalash, kengaytirilgan guruh segmentida mahsulotni differentsiyalash va xarajatlar

bo'yicha liderlik

B) lider, kurashga chaqiruvchi

C) mutaxassis, lider orqasidan boruvchi strategiyalar

D) kengaytirilgan guruh segmentida mahsulotni differentsiyalash va xarajatlar

164

30. Iste'molchi novatorlar qanday belgilari bilan ajralib turadi?

A) ijtimoiy-iqtisodiy maqomi, ijtimoiy mavqe va xulq-atvori, xarakteri, yangi mahsulotni his etishi, xaridni amaiga oshirish jarayoni va iste'moli

B) xulq-atvori, xarakteri, yangi mahsulotni his etishi

C) iste'molchilarga ko'rsatadigan qo'shimcha xizmatlari bilan

D) yangi texnologiya va yangi xizmat turlari bilan

31. Novatorlik qanday usullar yordamida o'lchanadi?

A) tovarni qabul qilish vaqti bilan, tovar sonini aniqlash, o'zini baholash uslubini o'lchash

B) tovarni sotish bilan

C) yangi xizmat ko'rsatish darajasini oshirish bilan

D) texnologiyani kiritish bo'yicha, raqiblikda ustunlikka erishish bo'yicha

32. Innovatsiyani tarqatish jarayonining asosiy elementlari bo'lib nimalar hisoblanadi?

A) innovatsiya, kommunikatsiya, kishilar boshqa insonlarning ta'siri natijasida yangilikni qabul qilish vaqti, ijtimoiy tizimlar

B) texnologiya, reklama, sotishni rag'batlantirish

C) yarmarka va ko'rgazmalar, taqdimotlar

D) publik rileyshnz, tashviqot, reklama

33. Talabni bashorat qilish uslublari qanday turlarga bo'linadi?

A) faktografik, ekspert, kombinatsiyalashgan

B) subyektiv va obyektiv

C) iqtisodiy matematik, sabab-oqibat usullari

D) ekspert, tahliliy, so'rov uslublari

34. Sanoat jihozlariga bo'lgan omillarga nimalar kiradi?

A) jihozlar bilan ta'minlangan korxonalar soni, ishlab chiqarish quvvatini o'sishi bilan, yangi foydalanuvchilar soni bilan, ushbu tashkilotlarning ishlab chiqarish quvvati bilan

B) tashkilotlarning ishlab chiqarish quvvati bilan

C) texnologiya bilan ta'minlanganlik darajasi bilan

D) ishlab chiqarish quvvatining o'sishi bilan

165

35. J. Lamben asosiy bozorni segmentlash usulini necha bosqichda taklif etadi?

A) 2 ta

B) 4 ta

C) 3 ta

D) 5 ta

36. J. Lamben asosiy bozorni segmentlash usulining qanday bosqichlarini taklif etadi?

A) makrosegmentlash, mikrosegmentlash

B) avvaldan segmentlash, yakuniy segmentlash

C) chuqurda segmentlash, yakuniy segmentlash

D) yakuniy segmentlash, kontrsegmentlash, gipersegmentlash

37. Makrosegmentlashning asosiy vazifasi nimadan iborat?

A) tovar bozorini, maqsadli bozorni aniqlash

B) tovar bozori ichida maqsadli segmentni aniqlash

C) asosiy segmentni aniqlash

D) korxonalar bo'yicha tovar bozorini aniqlash

38. Mikrosegmentlashning asosiy vazifasi nimadan iborat?

A) tovar bozori ichida maqsadli segmentni aniqlash |

B) asosiy bozorni aniqlash >

C) mamlakat bo'yicha tovar bozorini aniqlash I

D) asosiy segmentni aniqlash |

39. Makrosegmentlashda asosiy bozorning konsepsiyasi nimalarga asoslanadi? I

A) ehtiyojni qondirish, turli iste'molchilar guruhiga taklif etilayotgan

funksiyalar, ehtiyojini qondirish kerak bo'lgan iste'molchilar guruhi, funksiyalarni bajarishi kerak bo'lgan texnologiyalar

B) segment uchun taklif etilayotgan funksiyalar

C) yangi texnologiyalar va iste'molchilar guruhi

D) ehtiyojlarni to'laroq qondirish, talab va taklif mutanosibligi

40. Segmentatsiya tahlili qanday usullar yordamida olib boriladi?

A) iste'molchilarning ijtimoiy-demografik tavsifnomalari bo'yicha, potensial iste'molchilar tovaridan qidirayotgan manfaatlar, hayot tarzi, xarid jarayonidagi xulq-atvor bo'yicha

B) hayot tarzi, xarid jarayonidagi xulq-atvor bo'yicha

C) potensial iste'molchilar tovaridan qidirayotgan manfaatlar bo'yicha

D) daromadlik darajasi bo'yicha va tovarga bo'lgan munosabati bo'yicha

41. Yangi faoliyat sohasini o'zlashtirish bilan bog'liq bo'lgan strategik tavakkalchilikning qanday mezonlari mavjud?

A) bozor va texnologiya mashhur; yangi bozor, lekin ma'lum texnologiya; bozor mavjud, lekin texnologiya yangi; yangi texnologiya va yangi bozor

B) yangi bozor, lekin ma'lum texnologiya

C) bozor va texnologiya mashhur

D) yangi texnologiya va yangi bozor

42. Yangilik kiritishni qanday mezonlar bo'yicha tasniflash mumkin?

A) firma uchun yangilik darajasi, yangilik kiritishga asoslangan konsepsiya, yangilik kiritish tezligi

B) mamlakat uchun yangilik darajasi, raqobatchi uchun yangilik

C) yangilikni sinash bo'yicha, yangilikni o'rganish bo'yicha

D) yangilik kiritish tezligi bo'yicha, yangilikni joriy etish bo'yicha

43. Firma uchun yangilik darajasida yangi tovarlarni qanday kategoriyalarga bo'ladi?

A) dunyo bo'yicha yangi tovarlar, firma uchun yangi tovarlar, takomillashgan tovarlar, yangi iste'molchilar guruhi uchun mo'ljallangan tovarlar, xuddi shunday yangi tovarlar (faqat pastroq narxli tovarlar)

B) yangi raqiblar uchun tovarlar, ishlab chiqaruvchilarning yangi tovarlari

C) mamlakat bo'yicha yangi mahsulotlar, kompaniya uchun yangi mahsulotlar

D) yangi segment uchun mo'ljallangan tovarlar, ta'minotchilar uchun tovarlar

44. Yangilik kiritish konsepsiyasiga binoan yangilik kiritish qanday turlarga bo'linadi?

A) texnologik innovatsiya, tijorat yoki marketing innovatsiyasi

B) ishlab chiqarish va sotish

C) xizmat ko'rsatish va sotish

D) yangi texnologiyalar olib kirish, yangi bozorlarni o'zlashtirish

45. P.Doyl innovatsiyaning qanday turlarini ko'rsatadi?

A) yangi-eski mahsulotlar (yangi uslublar asosida), yangi bozorlar, tijorat faoliyatining yangi usullari

B) mavjud texnologiya va yangi bozorlar

C) mavjud bozor va yangi texnologiyalar

D) savdo faoliyatining yangi turlari, uslublari

46. J.Lamben innovatsiyaning qanday tarkibini ajratib ko'rsatadi?

A) ehtiyojlar, obyektlar yig'indisi, mavjud bilimlar, materiallar va texnologiyalarning komponentlari

B) tovarlar va xizmatlar yig'indisi

C) texnologiyalar yig'indisi

D) jarayonlar, yangi bozorlarni o'zlashtirish yig'indisi

47. Merrey ehtiyojlarni qanday tasniflaydi?

A) birlamchi va ikkilamchi, pozitiv va negativ, aniq va latent ehtiyojlar, anglangan va anglanmagan ehtiyojlar

B) fiziologik, xavfsizlikka oid, ijtimoiy, hurmatga bog'lan ehtiyojlar

C) tug'ma ehtiyojlar, hosilaviy ehtiyojlar

D) qondirilgan va qondirilmagan, shakllanayotgan ehtiyojlar

48. J.Lamben tashkilot innovatsiyasining faoliyatga yo'naltirilganligiga qarab marketing innovatsiya strategiyasini qanday turlarga boiadi?

A) bozor ehtiyojlarining tahliliga asoslangan innovatsiya strategiyasi, fundamental laboratoriya tadqiqotlariga va texnologiyalar imkoniyatlariga asoslangan innovatsion strategiyalar

B) amaliy tadqiqotlar, innovatsion tadqiqotlar

C) texnologiyalar imkoniyatlariga asoslangan innovatsion strategiyalar

D) fundamental tadqiqotlar, innovatsion tadqiqotlar

168

49. Innovatsion marketingning asosiy maqsadi nimadan iborat?

A) innovatsiyani bozorga kiritish strategiyasini ishlab chiqish va yangi mahsulotning bozorda mustahkam o'rin egallashini ta'minlashdan iborat

B) yangi tovarlarga bo'lgan ehtiyojni qondirishdan iborat

C) yangi mahsulotning bozorda mustahkam o'rin egallashini ta'minlashdan iborat

D) yangi xizmat va texnologiyalarga bog'lan ehtiyojni qondirishdan iborat

50. Marketing innovatsiyalarining qanday asosiy turlari mavjud?

A) tarmoq marketingi, ijtimoiy marketing, geomarketing, munosabatlar marketingi, taassurotlar marketingi, turdosh marketingi, time-based (vaqtinchalik) marketing, retromarketing, sensor marketingi, knowledge marketing

B) xalqaro marketing, strategik marketing, innovatsion marketing

C) neyromarketing, empirik marketing, benchmarking, global marketing, axborot texnologiyalari marketingi

D) Internet marketingi, innovatsion marketing, tarmoq marketingi, logistik marketing

51. Bazis innovatsiyalarga nimalar kiradi?

A) o'zlashtirilgan avlod texnika va texnologiyalarini tarqatish va takomillashtirish, mashina va materiallarning yangi modellarini yaratish, ishlab chiqarayotgan tovarlar (xizmatlar) ko'rsatkichlari va ularni ishlab chiqarish texnologiyalarini yaxshilash

B) ishlab chiqarish tarmoqlari va quyi tarmoqlarida jiddiy, strukturaviy o'zgarishlarga olib keladigan yangi avlod mashina va materiallari, tamomila yangi texnika va texnologiyalar yaratish va o'zlashtirishga yo'naltirilgan innovatsiyalar

C) eskirgan texnikani (texnologiyani) qisman yaxshilash bo'yicha, jamiyat uchun samara keltirmaydigan yoki salbiy samara beradigan faoliyat

D) tovarlar (xizmatlar) bozorida yangi mahsulot yaratishga olib keladigan ilmiy-texnik faoliyatning tijoratlashgan natijalari

52. Butunjahon intellektual mulk tashkiloti (BIMT)ning shtab kvartirasi qayerda joylashgan

A) AQShning Vashington shahrida

B) Shvetsariyaning Jeneva shahrida

C) Avstriyaning Vena shahrida

D) Germaniyaning Myunxen shahrida

53. Butunjahon intellektual mulk tashkiloti (BIMT)ning asosiy boshqaruv organlarini ko'rsating

- A) Bosh assambleya, konferensiya, BIMT ekspertlar uyushmasi
- B) Bosh assambleya, BIMT ekspertlar uyushmasi, muvofiqlashtirish qo'mitasi
- C) Konferensiya, BIMT ekspertlar uyushmasi, muvofiqlashtirish qo'mitasi
- D) Bosh assambleya, konferensiya, muvofiqlashtirish qo'mitasi

54. Butunjahon intellektual mulk tashkiloti qachon tuzilgan

- A) 1949 yil dekabr oyida
- B) 1956 yil yanvar oyida
- C) 1961 yil aprel oyida
- D) 1967 yil iyul oyida

55. Boshqaga o'tkazilmaydigan va topshirilmaydigan shaxsiy nomulkiy huquq qanday nomlanadi

- A) egalik huquqi
- B) mualliflik huquqi
- C) ixtirochilik huquqi
- D) fuqarolik huquqi

56. Davlatning innovatsion siyosati bu ...

- A) innovatsion faoliyat uchun mahalliy mahsulotlar raqobatbardoshligining o'sishi, fan-texnika yutuqlaridan samarali foydalanish, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish masalalarini hal etishni ta'minlaydigan iqtisodiy, huquqiy va tashkiliy sharoitlar yaratish
- B) ilmiy tadqiqotlar, ishlanmalar, tajriba-konstruktorlik ishlari yoki fan-texnika yutuqlaridan foydalangan holda iqtisodiy aylanmaga kiritiladigan yangi texnologik jarayon, yangi mahsulot yaratish tushuniladigan innovatsion faoliyatni rivojlantirish va rag'batlantirish
- C) fan-texnika salohiyatini rivojlantirish, uni oqilona joylashtirish va samarali foydalanish, uning strukturasi shakllantirish
- D) fan va texnikaning mamlakat iqtisodiyoti rivojiga, eng muhim ijtimoiy vazifalarni amalga oshirishga, moddiy ishlab chiqarish sohasida ilg'or tarkibiy o'zgarishni ta'minlashga, uning samaradorligi va raqobatbardoshligi o'sishi qo'shadigan hissasini oshirish

57. Eng yaxshi o'rganilgan innovatsiyalar qaysi sohada bo'lgan?

- A) geologik
- B) texnologik
- C) fizik
- D) arxitektura

58. Fan-texnika siyosatining muhim yo'nalishi bu ...

- A) intellektual mulk huquqini himoya qilish
- B) milliy xavfsizlikni himoya qilish
- C) yangi texnologiya yaratish
- D) loyihalarni ishlab chiqish

59. Fundamental ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish shart-sharoitlari va resurslarining yig'indisi nima?

- A) innovatsion salohiyat
- B) ilmiy-texnika salohiyati
- C) ilmiy salohiyat
- D) ilmiy, ilmiy-texnika va innovatsion salohiyat

60. Fan, san'at, texnika, iqtisodiyot: bularning barchasi qanday mehnat turlari hisoblanadi?

- A) intellektual mehnat
- B) jismoniy mehnat
- C) intellektual salohiyat
- D) huquqiy mehnat

61. Fanga "Milliy innovatsion tizim" tushunchasini kim kiritgan

- A) 1956 yilda Adam Smit

B) 1896 yilda Yozef Shumpeter

C) 1987 yilda K.Frimen

D) 1875 yilda T.Kun

62. Har qanday faoliyat sohasida amalga oshirilgan ilmiy yangilik ...

A) strategiyadir

B) innovatsiyadir

C) energetikadir

D) ekologizatsiyadir

63. Innovatsion faoliyat nima?

A) yakunlanmagan ishlanmalarni nihoyasiga yetkazish jarayoni

B) yakunlangan ilmiy tadqiqot va loyihalar natijalari

C) yakunlanmagan ilmiy tadqiqotlar natijalarini ijtimoiy-iqtisodiy sohalarda o'zlashtirishga yo'naltirilgan jarayon

D) ilmiy hajmdor mahsulotlarni ishlab chiqarishni takomillashtirish, yangi yoki amaliyotda qo'llanib kelayotgan jarayon

64. Innovatsion faoliyat quyidagilarning qaysilarini o'z ichiga oladi?

A) yangi g'oyalarni paydo bo'lishi va ularni amalga oshirishni

B) yangi g'oyaning paydo bo'lishini

C) yangi g'oyani amalga oshirishni

D) innovatsiyaning texnik-iqtisodiy asoslashni

65. Innovatsion faoliyat subyektlari ... hisoblanmaydi.

A) innovatsiyalar amalga oshirishga kapital kirituvchi investorlar: banklar, fondlar, korporatsiyalar, lizing firmalari va h.k

B) innovatsion faoliyat bilan shug'ullanadigan yuridik va jismoniy shaxslar

C) innovatsiyalarni amalga oshiruvchi turli mulkchilik shaklidagi innovatsion korxonalar

D) innovatsiyalar amalga oshirishga kapital kirituvchi investorlar: banklar, fondlar, korporatsiyalar, lizing firmalari va h.k.; innovatsion faoliyat bilan shug'ullanadigan yuridik va jismoniy shaxslar; innovatsiyalarni amalga oshiruvchi turli mulkchilik shaklidagi innovatsion korxonalar

66. Innovatsion faoliyatda "olib kelish" strategiyasi nimani bildiradi?

A) mahalliy sharoitga moslashgan tashqi bozorda ehtiyoj sezilayotgan mahsulotlarni yaratilishi, iqtisodiyotda samarasini ko'rsatgan texnologiyalarni sotib olinishi

B) iqtisodiyotda samarasini ko'rsatayotgan texnologiyalarni sotib olinishi

C) ishlab chiqarish jarayonlarining barcha bosqichlarini qamrab olgan, fundamental tadqiqotlardan to ishlab chiqarishgacha bo'lgan davrni o'z ichiga olgan xuddi shunday texnologiyani yaratilishini

D) mahalliy sharoitga moslashgan tashqi bozorda ehtiyoj sezilayotgan mahsulotlarni yaratilishi

67. Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan rag'batlantirish necha turga bo'linadi?

A) 2

B) 3

C) 4

D) 5

68. Innovatsion iqtisodiyot bu ...

A) davlat iqtisodiyoti

B) bilimlar va innovatsiyalarga asoslangan iqtisodiyot

C) innovatsiyalarni yurutuvchi iqtisodiyot

D) xorijiy iqtisodiyot

69. Innovatsion jarayonlar rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar to'g'ri keltirilgan qatorni belgilang.

A) demografik, psixologik

B) siyosiy, demografik

C) iqtisodiy, siyosiy, tashkiliy boshqaruv, ijtimoiy-psixologik, madaniyat

D) tashkiliy, geografik, biologik

70. Innovatsion jarayonni rivojlantirish asosan nimaga bog'liq?

- A) innovatsion harakatlarga
- B) innovatsion texnologiyalarga
- C) innovatsion muhitning shakllanish darajasiga
- D) innovatsion harakatlarga; innovatsion texnologiyalarga; innovatsion muhitning shakllanish darajasiga

71. Innovatsion loyiha ...

- A) kelajakda mahalliy sharoitlarga moslashgan ishlab chiqarish barcha bosqichlarida qo'l keladigan fundamental tadqiqot
- B) aniq muddatda amalga oshiriladigan to'plam rejasi
- C) muddatda yangi tur ilmiy hajmdor mahsulotlarni ishlab chiqarishni tashkillashtirishni yoki mavjud texnologik jarayonni takomillashtirish uchun zarur bo'lgan hujjatlar to'plami
- D) yangi g'oyalarni ishlab chiqarishda qo'llash uchun yaratilgan to'plam

72. Innovatsion nazariya qachon vujudga kelgan?

- A) 1880-1890 yillar
- B) 1830-1890 yillar
- C) 1785-1835 yillar
- D) 1930-1985 yillar

73. Innovatsion nazariyaning asoschisi kim?

- A) amerikalik muhandis F.Teylor
- B) amerikalik olim M.Porter
- C) amerikalik iqtisodchi T.Emerson
- D) rus olimi R.A.Fatxuddinov

74. Innovatsion rivojlanishning boshlang'ich bazasi, uning rivojlanish muhiti deb nimaga aytiladi?

- A) ixtirolarning ko'payishi
- B) nazariy cho'qqilarga erishish
- C) loyihalarning amalga oshirilishi
- D) amaliy cho'qqilarga erishish

75. Innovatsion siyosat bu ...

- A) strategiya demakdir
- B) taktika demakdir
- C) tadbirlar, qoidalar va tashkiliy konsepsiyaning umumiy yig'indisi hisoblanadi
- D) boshqaruv tizimini o'zgartirish demakdir

76. Innovatsion siyosatni amalga oshirishga ta'sir etuvchi asosiy omillardan biri bu ...

- A) innovatsion faoliyat subyektlari
- B) amaldagi qonun-qoidalar
- C) yangi texnika-texnologiyalarning joriy etilishi
- D) innovatsion faoliyat infratuzilmasining rivojlanish darajasi

77. Innovatsion strategiyalarning umumiy bir xislati qaysi javobda to'g'ri ko'rsatilgan?

- A) strategiyalarning iste'molchilar uchun yaratilishi
- B) mahsulotning innovatsion turini yaratish
- C) strategiyalarning aniq va puxta ishlab chiqilganligi
- D) strategiyalarning qonuniyligi

78. Innovatsion strategiya bu ...

- A) jamiyat rivojlanishi yo'nalishiga muvofiq texnologiyalarda ham, texnologiyalarni boshqarishda ham yangiliklar kiritishni tanlash va amalga oshirish tizimlarini o'zgartirish jarayonini belgilab beradigan qoidalar va me'yorlar to'plamidir
- B) biror-bir faoliyat sohasida uning samaradorligini oshirish bo'yicha fundamental va amaliy tadqiqotlarning rasmiylashtirilgan natijasidir
- C) yangi uskuna, mexanizm, vosita, texnologiya, usul va insoniyat tomonidan yaratilgan boshqalarda o'z aksini topadigan tadqiqot natijasidir

D) ir marta o'zlashtirilgan innovatsiyani yangi mintaqalar, yangi bozorlar va yangicha moliyaviy-iqtisodiy sharoitlarda tarqatishni ifodalaydi

79. Innovatsion strategiyaning eng oliy vazifasiga nimalar kiradi?

A) yuqori foyda olish

B) innovatsion jarayon qatnashchilarining manfaatlari va turli yo'nalishdagi jarayonlarni maksimal darajada uyg'unlashtirish

C) ishlab chiqarishni rivojlantirish

D) yangiliklar kiritish

80. Innovatsion texnologiyalar bo'yicha yetakchi mamlakatlar ...

A) AQSh, Yaponiya, Germaniya

B) Avstriya, Vengriya, Malayziya

C) Angliya, Avstraliya, Shvetsiya

D) Xitoy, Rossiya, Shveysariya

81. Innovatsiya bu ...

A) tahliliy, tegishli qaror qabul qilish jarayoni orqali o'tgan natija

B) joriy qilingan strategiya

C) tadqiqot, ixtiro, kashfiyot natijasi

D) amalga oshadigan, ro'yobga chiqadigan jarayon

82. Innovatsiya so'zining ma'nosi nima?

A) qobiliyat turi

B) imkoniyatlarning kengligi

C) biror-bir faoliyatda yaratilgan ilmiy yangilik

D) texnologik rivojlanish

83. Innovatsiyalar atamasini yangi iqtisodiy toifa sifatida qaysi olim fanga kiritgan?

A) Adam Smit

B) Yozef Shumpeter

C) Uilyam Petti

D) T.Kun

84. Innovatsiyalar piramidasining eng cho'qqisida qaysi innovatsiyalar o'rin egallagan?

A) iqtisodiy

B) ekologik

C) siyosiy

D) ijtimoiy-madaniy

85. Innovatsiyalarni vujudga kelishiga undaydigan sabablar qaysilar?

A) talabning ortib ketishi

B) taklifning ortib ketishi

C) inflyatsiyaning vujudga kelishi

D) talab va taklif o'yini, narx, raqobat, iste'molchi uchun kurashlarga boy bo'lgan bozor

86. Innovatsion faoliyat infratuzilmasi bu ...

A) har qanday innovatsion jarayon asosida yotuvchi original (rasman) g'oyalarni ishlab chiqishga imkon beruvchi tashkilotlar

B) innovatsion faoliyat sub'ektlariga ishlab chiqarish, texnik, konsalting, moliyaviy, axborot va boshqa turdagi xizmatlar ko'rsatuvchi yuridik shaxslar

C) ilmiy-texnika taraqqiyotining mas'uli bo'lgan yangi texnika, texnologiyadan foydalanish jarayoni

D) innovatsion faoliyat sub'ektlariga innovatsion faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan xizmatlar ko'rsatuvchi tashkilotlar jamlanmasi

87. Innovatsion faoliyat infratuzilmasi subyekti bu ...

A) har qanday innovatsion jarayon asosida yotuvchi original (rasman) g'oyalarni ishlab chiqishga imkon beruvchi tashkilotlar

B) innovatsion faoliyat sub'ektlariga ishlab chiqarish, texnik, konsalting, moliyaviy, axborot va boshqa turdagi xizmatlar ko'rsatuvchi yuridik shaxslar

C) ilmiy-texnika taraqqiyotining mas'uli bo'lgan yangi texnika, texnologiyadan foydalanish jarayoni

D) innovatsion faoliyat sub'ektlariga innovatsion faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan xizmatlar ko'rsatuvchi tashkilotlar jamlanmasi

88. Innovatsion investitsiya jumlasiga nimalar kiradi?

A) asosiy fondlarni vujudga keltiruvchi va takror ishlab chiqarishga, shuningdek, ishlab chiqarishning boshqa shakllarini yaratishga qo'shiladigan investitsiyalar kiradi

B) barcha turdagi investitsiyalar

C) inson salohiyatini, malakasi va ishlab chiqarish tajribasini oshirishga, shuningdek nomoddiy ne'matlarning boshqa shakllarini rivojlantirishga qo'shiladigan investitsiyalar kiradi

D) texnika va texnologiyalarning yangi avlodini ishlab chiqish va o'zlashtirishga qo'shiladigan investitsiyalar kiradi

89. Innovatsiyalar diffuziyasi bu ...

A) biror-bir faoliyat sohasida uning samaradorligini oshirish bo'yicha fundamental va amaliy tadqiqotlarni rasmiylashtirilgan shakli

B) bir marta o'zlashtirilgan innovatsiyani yangi mintaqalar, yangi bozorlar va yangicha moliyaviy-iqtisodiy sharoitlarda tarqatishni ifodalaydi

C) ilmiy-texnika taraqqiyotining mas'uli bo'lgan yangi texnika, texnologiyadan foydalanish jarayoni

D) aholi tarkibi o'zgargan holda uning soni o'sishining davom etishi

90. Innovatsion faoliyat qaysi yo'nalishlardagi yangilikni ixtiro qilish va joriy qilishni o'zida mujassamlashtiradi?

A) yangi mahsulot, yangi texnologik jarayonlar va ishlab chiqarishni tashkiliy shakli, yangi boshqaruv jarayoni va ijtimoiy-iqtisodiy masalalarning hal etilishi, ularga mos ravishda, yangi moliyaviy dastaklar va tashkiliy tuzilmalar

B) yangi strategiya, yangi boshqaruv jarayoni va ijtimoiy-iqtisodiy masalalarning hal etilishi, ularga mos ravishda, yangi moliyaviy dastaklar va tashkiliy tuzilmalar

C) yangi mahsulot, yangi korxonalar, yangi texnologik jarayonlar va ishlab chiqarishni tashkiliy shakli

D) yangi strategiya, yangi tovar, yangi texnologik jarayonlar va ishlab chiqarishni tashkiliy shakli

91. Innovatsion faoliyatga berilgan to'g'ri ta'rifni toping?

A) texnika va texnologiya avlodining almashinuvini ta'minlash maqsadida iqtisodiyotga mablag' yo'naltirish

B) ilmiy-texnika taraqqiyotining mas'uli bo'lgan yangi texnika, texnologiyadan foydalanish

C) yangi g'oyalarni ishlab chiqish, sintezlash, yangi nazariya va modellarni yaratish va ularni hayotga tatbiq etish

D) ishlab chiqarishni, uning moddiy-texnika bazasini yangilashga va rivojlantirishga imkon beruvchi yangi g'oyalar va ishlanmalarni yaratish, o'zlashtirish va tatbiq etishga qaratilgan jarayonlar majmuasi

92. Intellektual mulkning xalqaro muhafazasi zaruriyati qaysi tadbirda xorijlik ixtirochilarning goyalar o'g'irlanishdan qo'rqib ishtirok etishdan bosh tortishi sababli yuzaga kelgan?

A) 1873 yilda Venadagi Xalqaro ixtiro ko'rgazmasida

B) 1873 yilda Parijdagi Xalqaro ixtiro ko'rgazmasida

C) 1873 yilda Berlindagi Xalqaro ixtiro ko'rgazmasida

D) 1873 yilda Londondagi Xalqaro ixtiro ko'rgazmasida

93. Intellektual mulk ob'ekti bo'lgan Mualliflik huquqi qancha vaqt amal qiladi?

A) muallifning qayoti davomida va vafotidan keyin 50 yilgacha

B) 20 yilgacha

C) 50 yilgacha

D) muallifning hayoti davomida

94. Intelektual mulk ob'ekti bo'lgan Mualliflik huquqi qanday xususiyatga ega?

- A) uzoq va oshkoralik
- B) qisqa va oshkoralik
- C) oshkoralik
- D) maxfiylik

95. Ixtiro nima?

- A) fandagi yangilik bo'lib, amaliyotning istalgan sohasidagi muayyan qonuniyatni hal qilish imkonini beradi
- B) yangi g'oya, texnik yechim bo'lib, amaliyotda texnikaning istalgan sohasidagi muayyan muammoni hal qilish imkonini beradi va belgilangan mezonlarga javob beradi
- C) tabiatdagi yangi qonunlar yechimi bo'lib, inson hayotining istalgan sohasidagi muayyan muammoni hal qilish imkonini beradi va belgilangan mezonlarga javob beradi
- D) barcha javoblar to'g'ri

96. Ixtiro turlari nechta?

- A) 6
- B) 5
- C) 4
- D) 3

97. Qishloq xo'jaligiga jalb qilingan real investitsiyaga nimalar kiradi?

- A) Qimmatli qog'ozlarni shakllantirishga sarflangan mablag'lar
- B) Xorijiy homkor tomonidan jalb etilgan barcha mablag'lar
- C) Moddiylashgan asosiy va aylanma vositalarga sarflangan mablag'lar
- D) Zamonaviy texnika va texnologiyalar uchun sarflangan mablag'lar

98. Qishloq xo'jaligiga jalb qilingan moliyaviy investitsiyaga nimalar kiradi?

- A) Tarmoqqa jalb etilgan kredit mablag'lari
- B) Moddiylashgan asosiy va aylanma vositalarga sarflangan mablag'lar
- C) Moliyaviy institutlar tomonidan berilgan ssuda kapitali
- D) Qimmatli qog'ozlarni shakllantirishga sarflangan mablag'lar

99. Qishloq xo'jaligida ijtimoiy investitsiyaga nimalar kiradi?

- A) Moddiylasjgan asosiy va aylanma fondlar uchun sarflangan sarmoya
- B) Zamonaviy, takomillashgan ishlab chiqarish vositalarini o'zlashtirish va fan yutuqlarini ishlab chiqarishga joriy etish uchun sarflangan mablag'lar
- C) Qishloq xo'jaligi tarmog'iga qimmatli qog'ozlar orqali jalb etiladigan sarmoya
- D) Inson salohiyatini, malakasini va ishlab chiqarish tajribasini oshirishga sarflanadigan mablag'lar

100. Qishloq xo'jaligida innovatsion investitsiyaga nimalar kiradi?

- A) Qimmatli qog'ozlarni shakllantirishga sarflangan mablag'lar
- B) Xorijiy homkor tomonidan jalb etilgan barcha mablag'lar
- C) Moddiylashgan asosiy va aylanma vositalarga sarflangan mablag'lar
- D) Texnika va texnologiyalarning zamonaviy avlodini yaratish va o'zlashtirish uchun sarflangan mablag'lar

**TARQATMA MATERIALLAR, AMALIY ISHLANMALAR, KEYSLAR,
MUSTAQIL ISHLASH UCHUN TOPSHIRIQLAR**

1-мавзу. “Инновацион менежмент” фаннинг предмети, мазмуни ва вазифалари

Качонки ҳар қандай кашфиётлар, янги воқеалар ҳиҷмағлар ва методлар ҳиҷллари тарқалишига қабул қилинса (тижоратлашиш) ўшанда халқ оммаси тоқонидан тани олинади.

Инвестиция кенг маънода янги технологиялар, турли маҳсулотлар ва ҳиҷметлар, ташкилий техник ва иқтисодий иқтисодий қарорлар шаклида ишлагилиши тушулинади. Янгиликнинг тузилиши, яратилиши ва тарқалиши жараяни инновациянинг ҳаётий цикли дейилади.

Янгиликлар бозори (новациялар) Бозорин асосий маҳсулоти бўлиб, интелектуал фаолиятнинг эллий ва иллий техникавий, нағжжавий маҳсулот ҳисобланади. Унга авторлик ва шунга ўхшаш ҳуқуқлар (бу ҳуқуқлар халқаро, республика, қорнерқатив, ва бошқа қонуний, меҳферий ақшлар) таъсир доирасида бўлади) ташлуқилидир.

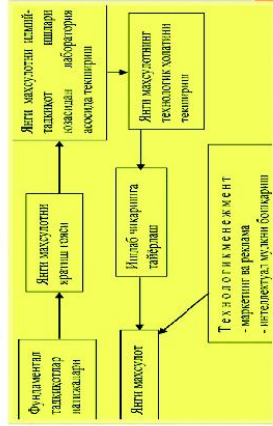
Инновация - бу янги технологияларда мужассамлашган янги биллимлар, ноу-ҳау, ишлаб чиқариш омишларининг янги қомбинацияларини қўлдан билан бөллик, шунинддек анча юқори бозор салиҳиятига эга бўлган янги хусусиятли вазифаларни бақара оладиган янги маҳсулотлар яратиш ёки дастурқтив жараянларнинг салбий оқибатларини йўқотиш мақсадини ўз олдига қўйган фаолият ёки фаолият нағжасидир.

Янги, инновацияларни қойлар, изланишлар, ишланмалар, янги ёки муқамал илмий-техник ёки иқтисодий-иқтисодий қарорлар трансформациясининг нағжаси сифатида қараш мумкин.

ИННОВАЦИЯЛАР КЛАССИФИКАЦИЯСИ

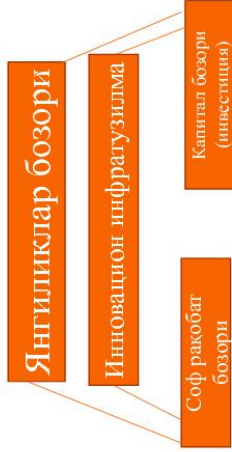
Классификация мезони	Инновацияларнинг классификация сурӯлиши
Инновацияларни бўлган соҳалари	Билмалар, ташкилий, иқтисодий, саноат ва ҳоказо
Нағжаси инновация бўлган йил-тешта парқабети соҳалари	Илмий, техника, технология, қорнерқатив, ишлаб чиқариш, аборот
Инновацияларнинг иқтисодий даражаси	Бир меҳқарин, сурт, оммалий
Инновацияларни яратиб эшит сурӯлидари	Тез, сезим, сурӯбетим, ўқабетган, бир меҳқарин, тулқимасиқот
Инновациялар мақсадлари (доиралари)	Трансактивентал, трансактивий, ҳудудий, йилмас, ўрғач, мақд ёки ақчик
Инновациялар мақсадлилиги	Юқори, асат, бир қарор
Инновациялар савабдорлиги	Иқтисодий, нағжамоний, экологий, интелектуал

ИННОВАЦИЯЛАРНИ ХАРАКАТЛАНТИРИШ ЙўЛЛАРИ

«Инновация фаолияти» - бу фаолият тури ҳам, соҳаси ҳам бўлмай, балки унинг ҳарактеридир. Инновация соҳаси маҳқуд бўлмайди, чунки ҳар қандай фаолият ва ҳар қандай соҳа, агар унга юқори тақабиллиги билан ажрალიб турувчи нағжасига (масалан, иқтисодий, бозор, мулоффа қаби) эришиш учун янгиликлар (масалан, биллимлар, технологиялар, қўлланмалар, ёндошулар қабилар) яратиб этилса, инновацияли бўлиши мумкин.

Иновацион фаолият схемаси

Иновацион жараёнларни ташкил қилиш шакллари

Ташкилий тузилмани тақомиллаштириш

- Координация (Coordination, Synergy)
- Реинжиниринг (Liquid carbolic)
- Вақтинчалик эксперт гуруҳларини ташкил этиш
- Менежер-интегратор
- Ҳолатий омилларни ҳисобга олиш

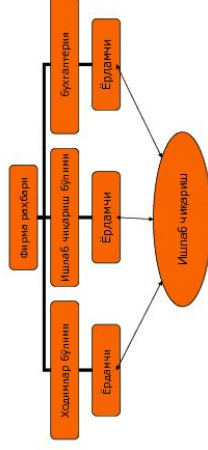
11

Янгилик инновацион бошқариш объекти сифатида

Иновацион менежмент Ўзбекистондаги тадбиркорларга ва илмий оммага нисбатан янги тушунчалар. Аянан шу вақтда Ўзбекистонда янгиликлар қўлайиб кетмоқда. Иқтисодийни бошқариш формалари ўрнига бошқа янги услублар ва шакллар пайдо бўлмоқда. Бундай шартда мазкур фаолият билан даялат органларидан тортиб пасатти табакалардаги корхоналар ҳам кичик бизнес шаклида шуғулланмоқлари лозим.

10

Функционал ёндашув

Иновационнинг илмий нуқтаи назаридан 3 bosқичи бор

- 1 • Ғоя устидан илмий изланиш
- 2 • Ғояни юзага чиқариш
- 3 • Серийли ва кенг қамлали ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш

Инновацион менежмент вазифалари.

Инновацион менежментнинг асосий вазифаларини амалга оширишда алоҳидаги ўзаро алоқа ва мангитик иччиллик вужудга келади. Масалан, менежментнинг коммуниқация, ундовни сабаблар, ваколатларни бошқа тошларни жаръён каби процессуал ва социал – психологик вазифаларнинг аҳамияти кескин ошади.

Назоратнинг ҳар хил турлари ўргасидаги нисбат ўзгаради. Уларнинг барчаси кўпроқ ўзини ўзи назорат қилиш, инновацияларнинг стратегик назорати, ҳамда назоратнинг молиявий – иқтисодий турларига мўлжалланган.

Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозини шароитида инновацион менежментнинг аҳамияти

Инновацион ривожланиш мақсадларини белгилаш ва компания ривожланиши йўналиш стратегик кўришга ўзининг хусусиятларини киритиши, бошқаруш аппарати охида турган вазифаларни модификациялайди. Инновацион тадбирдорликнинг юқори хатари, махсулотларни мажмуа бўлиш давларини қисқариши, йирик сервис ишлаб чиқаришдан воз кечиш инновацион менежер зиммасига алоҳида мажбуриятлар юқайди. Инновацион фойлият шароитида менежернинг роли кескин ўсади, унинг шахси, қобилияти, маънаси ва касбий қўникмалари эса ҳақиқатда ҳам компания тақдирини белгилаб беради.

Ходимларни инновацион бошқаришда менежментнинг вазифалари ва усуллари алоҳидаги ўзгаришларга дуч келадилар. Индикларни ишлаб чиқиш ва тадбиқ этилиши, жараёнларни мураккаблаштиши, янги технологияларни пайдо бўлиши ходимдан тегинли малака ва алоҳидаги касбий билимлар ва қўникмаларни талаб қилади. Инновацион тузилмаларда ходим маъмулотининг умумий даражасини анча охиши содир бўлади.

Инновацион фаолиятни давлат томонидан бошқариш.

Инновацион фаолият, бу фаолиятнинг ўзида янги билимлар, янги тоғарлар, хизматларни ишлаб чиқаришнинг, ходимларни тайёрлаш ва бошқаларни бирлаштирувчи мураккаб турлилар. Шунинг учун регулятив (бўнаштирувчи) инновацион фаолият янги инновацион фаолиятнинг ҳар хил турлари, элементлари, таркибий қисмлари ўргасидаги алоқаларни қўллаб – қувватлаш ва ривожлантириш бўйича фаолият инновацион фаолиятнинг муҳим тури бўлади.

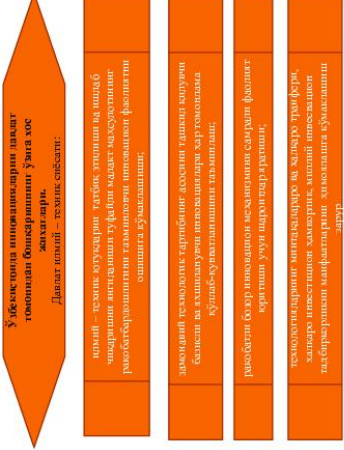
Илмий фаолиятнинг давлат томонидан қўллаб қувватланиш кўринишлари

2-мавзу Инновацион фаолиятни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш

Иновацион лойиҳаларни бошқаришни боришида иновацияларни яратиб ва тарқатиш жараёндарининг ташкилий, иқтисодий, молиявий меъриий-ҳуқуқий тарғиба солиниши амалга оширилади. Иновацион лойиҳаларни бошқаришга тизимли ёндошиш иновацион фаолиятни тарғиба солишнинг ҳар хил турлари органик бирлашиши, мажмуавийлиги, ягоналиги зарурлигини билдиради.

Иновацияларни бошқаришга тизимли ёндошнинг ҳар хил даражалардаги регулятив-инновацион фаолиятнинг атоналиги, барча бошқарув қуроллари ва қарорларининг яқиндан ўзаро алоқаси ва мувофиқлаштирилганлиги ҳуқуқий тўғрисида

- Иновацион фаолиятни давлат томонидан қўллаб-қувватлашнинг аниқ шакллари қуйидагилар қирралар**
- янги иновацияларни яратиш, тарғиби, тарғиби, тарғиби
 - тарғиби тарғиби тарғиби
 - янги иновацияларни тарғиби тарғиби тарғиби
 - янги иновацияларни тарғиби тарғиби тарғиби
 - янги иновацияларни тарғиби тарғиби тарғиби
 - янги иновацияларни тарғиби тарғиби тарғиби

Иновацион менежментда бошқарув қарорларининг қабул қилиниши

Қарорлар қабул қилиниши иновацион менежментда яқиний тарғиби бўлади. менежментнинг қўлғина вазибаларини муҳим аҳамиятга эгаллашга қарамасдан, ҳудди қарорлар эҳтиомол бўлган ижобий ва салбий натижаларга олиб келинади. Қарорлар қабул қилиш тарғиби менежментдан ахборотларни тарғиби, менежментнинг қўлғин қўлғин тарғиби қабул қилиниши билан тарғибилади.

3-мавзӯ. Инновацион менежментни ташкил этиш ва унинг технологияси

Янги таълимий ташкилнинг ўзига хослиги фаол раёобатни шериклик ва шахсий илҳомият билан бирлаштириш зарурини билди белинади. Иккинчи юксак муҳимати билимлардан тортиб янрик модели – саноат кўржагаринча бўлган таъбирларлик асосида янги ва фирмаларро альянслар (бирлашмалар) бўлиши узро хаворидолини янги таълимий ташкилларни бўливорар.

Кунда, шакли ташкилларга янги бозор истиқолияти мумкинларда асосида янги ушж муҳимати истиқолияти раёобатдолини асосий йўналишларини белгилашда муҳим роль ўйнайдилар. Бундай асосида янги фирмалар шариҳи қилиш мумкинлар ва янги билим келтирувчига эгалар, бу эгаларнинг муайянлаштириш белгилаб берилад.

Инновацион менежментни ташкил этиш тузилмаси.

Инновацион фаолилик ва иқтисодиётни глобал ахборотлашуви компаниялар ва корпорацияларнинг бутун XX аср давомида шаклланган ташкил қилиши таъоийларини тубдан ўзгартириб юбордилар. 1990 йиллардаги марказлаштирилмаслик, оммалаштирмаслик ва сайёнтификацияни кучайиши теңденциялари даставвал кичик корхоналар, меҳнат жамоалари ва жамият ташкилотлари даражада хайсалани пир қилдилар.

“Юксак асатуқиллар” инновацион жараёни, лебрда амалда оширилиши туғайли, инновацион ўзгаришларнинг самандуриштириш хўл мағра ошдириллар. Бундай туғилмақлар:

- янгилани шакли шариҳи белгилаш ва инновацион келар хўл мағра қилиш,
- тер и асосида янгиликни самандуриштириш туғилмақлар,
- хўл бир фирмалар ўз оммаларини соҳибини муҳимлаштириш ва раёобатдолини,
- инновационлар узро муҳимати янгиликларга эришилсини хайсалани ташкил этиш.

инновацион давранинг барча босқичларидан харажатларини камайитиришнинг хайкиий имконияти амалда оширилади;

янгилликларни диффузия ва тарқатилиши жараёни янча жадаллашди;

янгилани бозорга муқоабла олишни хайкиий ташкил қилиш; инновацион давранинг жуғай босқичларини фаол раёобат инновацион самандуриштириш ошдирил ва янгиликларни сўрашсини фаолаштирилди.

«Илмий тадқиқот – ишлаб чиқариш» даври (цикли) менежменти.
Шамий – таълимик ва таърибда қосструктурлик шариҳи (ШТТИ)нинг асосий шариҳларни қўйилмақлардан иборат:

таълим ва раёобатдолини соҳибини янги билимлар олиш, қўйилмақларни янги соҳибини;

ишлаб чиқариш соҳибини материаллаштиришнинг таъриб раёобатдолини соҳибини янги марказини босқичда ишлаб чиқариш имкониятини таъриб ва таърибдан қилиш;

янгилликлар ва инновациялар портфелини амалда бажариш.

Иновацион лойиҳа самардорлигини тахлил қилиш учун уни амалга ошириш давридаги кўйилган учта босқични ажратиш муҳимдир:

инвестиция киритилган оқдинги (будан лойиҳадан оқдинги тахлиқотлар, лойиҳани амалга оширишнинг баҳолаш ўтказилади, уни техник-иқтисодий асослаштириш таъминланади).

ИНВЕСТИЦИЯ КИРИТИШ;

фойдаланиш (лойиҳага мувофиқ иновацион фаолиятни амалга ошириш)

Иновацион лойиҳа тушунчаси

ИНОВАЦИОН
ФАОЛИЯТНИ
МАҚСАДЛИ
БОШҚАРИШ
ШАКЛИ;

ИННОВАЦИ
ЯЛАРНИ
АМАЛГА
ОШИРИШ
ЖАРАЁНИ;

ХУЖЖАТЛАР
МАЖМУАСИ

Иновацион лойиҳани вужудга келиши

Иновацион лойиҳани ишлаб чиқиш ва амалга оширишга раҳбарлик лойиҳа раҳбари (лойиҳа менежери) ва илмий техник кенгаши (ИТК) томонидан амалга оширилади. ИТК таркибига илмий – техник етиқларни таниши, улар амалга ошириши даражаси, лойиҳавий мақсадларга эришиши учун зарур тадбирларнинг тузилмаси ва буғунги учун жавобдорликка эга, ижронидарни танлов асосида танлаш ва олинган натижаларнинг жисрийлашгани ташқиш қилувчи лойиҳанинг тематик бўғаллашлари бўйича етаци муҳахассислар қаралилар.

4-мавзу. Иновацион лойиҳаларни экспертиза қилиш тушунчаси

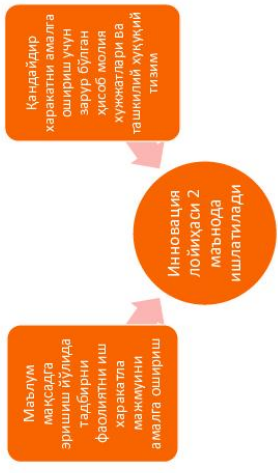
Иновацион лойиҳа шунингдек, фойдаланиш мақсади билан қилиш шавқатли сифатда фаъ ва тегилини, устувор турма турмадаги равоқадирлигини, аниқ мақсадлари (вазифалар) ва эришиши қарантиги тадбирларнинг ресурслар, мулклар ва ижронидар бўйича ўзаро асослашгани ва ўзаро боғлашгани мураккаб тизимдаги лабораторлар.

Иновационларни амалга ошириш жараёни сифатида – бу иновационларга олиб келувчи илмий, тегилини, ишлаб чиқариш, ташқиш, молиявий ва тижорат тадбирларини белгилашган ишчиликда бажариладиган мажмуасидир.

Шунинг билан бир вақтда иновацион лойиҳа – бу лойиҳа мақсадларини амалга ошириш учун зарур бўлган техник, ташқиш, режавий ва ҳисоблаш – молиявий хужжатларнинг йиғинлигидир.

Лойиҳа раҳбари – юридик шахслар, унга буюрмачи лойиҳа режалаштириш, лойиҳа иштирокидаги ишларни назорат қилиш ва мувофиқлаштириш бўйича ишларга раҳбарлик қилиши ваколатларини топширилади. Лойиҳа раҳбари ваколатларининг аниқ тарзибон буюрмачи билан шартнома томонидан белгиланади.

Лойиҳа жамоеси – лойиҳа раҳбари томонидан белгирилади ва лойиҳани амалга ошириш даврида режавий қурбалишларга ўз вақтида эришиши мақсадида ташқиш қилинадиган ўзи асос ташқиш туғилмадир. Лойиҳа жамоесининг тарзибон ва ваколатлари лойиҳанинг қўллаглари мурабабалиги ва бошқа таърифларига бўғалташар.

- loyihxa maqsadlari daraxtini amalga oshirish buyicha tadbiqlar tizimi;
- loyihxani majmuaviy asoslanishi;
- loyihxani amalga oshirilishini majmuaviy tashkilidanishi;
- loyihxaning ekspert xulosasi;
- loyihxani amalga oshirish mexanizmi va unilovchi sabablar tizimi.

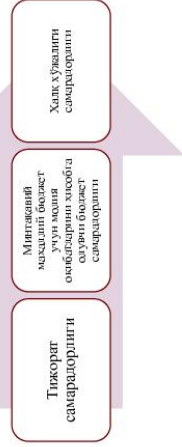
- Xar qanday darajada innovatsion loyiha kuyidagi buldimalarni uz ichiga olishi kerak;
- muzammo (foa)ning mazmuni va dolzarbligi;
- loyihxa rahbarining rezюmesisi;
- marketing tashkilotlari va muammoni turumlashtirish asosida qurilgan loyiha maqsadlari daraxti;

5-мавзу. Инновацион лойихалар самарадорлиги.

Инновацион фаолиятни лойихали бошқариш.

Ижтимоий бошқаруving техник-ташкиллий томони муваффақият мезонларини ишлаб чиқиш, оператив бошқаруving зарур технология ва тадбирларни танлашдан иборат. Лойихавий "жамoa"ни шакллантириш тадбирлари ва ижтимоий бошқарува янгилик киритиш муваффақиятининг муҳим шarti hisoblanadi. "Жамoa" ёки "лоиҳxa гуруҳи"ни танлаш норасмий ижтимоий-психологик ёндашувларга асосланган.

Иновацион лойиҳанинг самарадорлиги

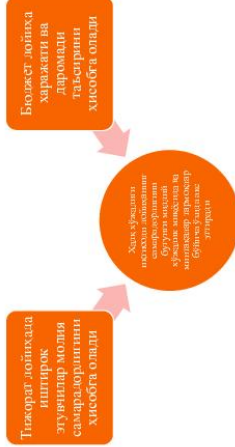

Иновацион лойиҳа самарадорлик кўрсаткичлари белгиланган.

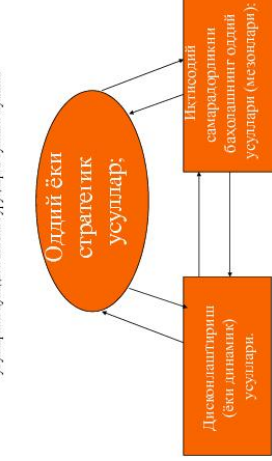
1. Тижрат (иқтисодий самарадорлик) устуворлиги интироқчиларига лойиҳанинг аҳолига таърирлигида қилинган таърирлиги.
2. Бюджет самарадорлиги лойиҳанинг аҳолига таърирлигида қилинган таърирлиги ва маҳаллий бюджетлар устуворлиги лойиҳанинг аҳолига таърирлиги.
3. Халқ ҳўжалиги иқтисодий самарадорлиги инновацион лойиҳа интироқчиларининг тузатиладиган - тузатиладиган қўшниқлари ва аҳолига таърирлиги бўлиши бўлиши лойиҳани амалга ошириши билан боғлиқ харажатлар ва натижаларини кўриши.

6-мавзу. Иновацион лойиҳа альтернатив вариантлари танлаш.

Иновацион лойиҳа самарадорлиги

Иновацион лойиҳанинг самарадорлиги баҳолаш усуллари.

Иновацион менежмент стратегиясини ва тактикасини. Стратегик инновацион режалаштириш бозор туридаги иқтисодиёт шароитида қорхонадаги режалаштиришнинг умумий тизимидаги тизимга бўлади.

Инновацион лойиҳани инновацион менежментдаги аҳамияти
 Иқтисодий –иқтисодий тизимларнинг инновацион ривожланиш хиллигубашкариш бошқаруви жараёнининг тизимноқлини қайтадиқти тарафлардан ажратиб олишдан иборат.

- **Иновацион менежментнинг аҳамияти**
 Иновацион менежментнинг аҳамияти инновацион ривожланишнинг асосий шартидир. Инновацион менежментнинг аҳамияти инновацион ривожланишнинг асосий шартидир.
- **Иновацион менежментнинг аҳамияти**
 Иновацион менежментнинг аҳамияти инновацион ривожланишнинг асосий шартидир. Инновацион менежментнинг аҳамияти инновацион ривожланишнинг асосий шартидир.
- **Иновацион менежментнинг аҳамияти**
 Иновацион менежментнинг аҳамияти инновацион ривожланишнинг асосий шартидир. Инновацион менежментнинг аҳамияти инновацион ривожланишнинг асосий шартидир.

8-мавзу. Янгиликларни маблағ билан таъминлаш

Уларнинг барчалари у ёни бу шаклда қайта ишлаб чиқариш жараёнида иштирок этадилар ва инновацион фаолиятни ривожланишида беvosита иштирок этадилар.

Молиялаштиришнинг ташкил қилиш таъминоти молиялаштиришнинг манбаларининг қўлини, тизимнинг алоқида эҳтиётларининг эшлурувчилиги ва диланиклигига қаратишни ва инновационларни уларни инновацион фаолиятдан молиявий қайтариллини ўсишини таъминловчи тижоратлаштиришни билан самарали таъбиқ этилиши керак.

Буларда таъминлаш структурани одатда текис дейилган, лунинг билан бирга юқори бошқарувчилар ва иновационлар орасидаги даража энг минимал ҳисобланади.

Иновацион менежментнинг аҳамияти инновацион ривожланишнинг асосий шартидир. Инновацион менежментнинг аҳамияти инновацион ривожланишнинг асосий шартидир.

Иновацион менежментнинг аҳамияти инновацион ривожланишнинг асосий шартидир. Инновацион менежментнинг аҳамияти инновацион ривожланишнинг асосий шартидир.

Янгиликларни маблағ билан таъминлаш методлари ва манбалари.
 Инновацион фаолиятнинг муфаккияти кўпроқ даражада уни таъмин қилиш шакллари ва молиявий қўллаб қувватлаш усуллари билан белгиланади. Янги илмий ишламалар ва технологиялар давлат миқлиий кучининг асосий ташкил қилувчилари бўливлари сари ривожланган давлатлар инновационларни қўллаб қувватлаш ва ривожлантиришнинг турли туман имкониятларини тоналдилар. Бунда инновацион фаолиятни молиялаштиришнинг турли туман усуллари ва инновационларни воситали қўллаб қувватлаш бўйича тадбирларнинг ранг барианглиги кенгайди.

Чет эл инвестициялари-илмий техникавий ривожланишнинг асосий шарт. Сановати ривожланган мамлакатларда инновацион жараён сармояларини ҳам хусусий ва ҳам давлат манбаларидан олади. АКШ ва Европа мамлакатларида уларнинг улуши таъминда тенг Японияда хусусий инвестицияларнинг улуши 80%дан ошиб кетади. Молиялаштиришнинг энг ихчам шакли- хатарин сармоялар – хусусий манбаларга асосланадилар. Инновацион жараёнлар учун, шубҳасиз, ИТПИР ни инновацион жараёндаги белгиллаб берувчи бўлин сифатида молиялаштириш энг қатта аҳамиятга эга.

Вертикал интеграция стратегияси ва рақобат устуңлиги.

Қоллиқли стратегиянинг моҳияти эғаллаб бўлишдан бозорда инновацион жиҳаддан ўртана ёки ҳагто қоқоқ мақсулолар билан мустақамлашиб қолишга интилишдан иборетлар. Ондада У ушбу босқичда инновацион фаолиятнинг ушбу участкадаги етақчи ишлаб чиқарувчи рақобат курашидан чиққан нақдла ҳарабат қилади. Баъзида, асосан кичик корхоналар учун энди йирик ишлаб чиқарувчиларни жааб қилмайдиган қоллиқли талабдан фойдаланиш бўлади. Бунинг учун таққиқотларга ва ўзлаштириб бўлишган ютуқларини таабқиқ этиш учун кичик харажатлар зарурдир.

*Эътиборларингиз
учун Раҳмат!*

13.08.2016

98

Бошловчиликнинг устуңлиқлари ва қамчиликлари.

Қамовий инновацион фирмаларда инновацион жараёларнинг кўчи ва риважланиш ва кинотерик департаментлар билан олишти (файл асосийгайдеги) оқибатда иржуқта келуочин таққиқотий бўлаш тақрифи қилади.

Инновацион фирмалар таққиқотий лойиҳалаштириш таққиқотий – болларун рунлиқлари ва ишлаб чиқариш департаментини кинотерикларини таабқиқ қилиш. Ўзлаштириш ва диффузияни ўрганишдаги умур алашша боллиқ.

Mustaqil ta'limning shakli va mazmuni

Talaba mustaqil ishining asosiy maqsadi - o'qituvchining rahbarligi va nazoratida muayyan o'quv ishlarini mustaqil ravishda bajarish uchun bilim va ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantirish.

Talaba mustaqil ishini tashkil etishda quyidagi shakllardan foydalaniladi:

- ayrim nazariy mavzularni o'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish;
- berilgan mavzular bo'yicha axborot (referat) tayyorlash;
- nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash;
- ilmiy maqola, anjumanga ma'ruza tayyorlash va h.k.
- Mustaqil ta'limni tashkil etish bo'yicha kafedra professor – o'qituvchilari tomonidan ko'rsatma va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzulari

- Dunyo tajribasida ilmiy (ilmiy-tadqiqot), ilmiy texnik faoliyat va shu bilan birga tajribaviy (konstruktorlik ishlari) kashfiyotlar.
 - Innovatsiya loyahasini yaratish va amalga oshirishning asosiy bosqichlari.
 - Investitsion xarakterdagi qarorlarni qabul qilishda boshqaruv faoliyatining shakllangan va shakllanmagan uslublari.
 - Investitsiya loyihasi samaradorligini aniqlash usullari.
 - Innovatsiya jarayonini boshqarishning ilmiy-texnik baholash mezonlari
 - Innovatsion loyihani tahlil qilishda tavakkalchilikni hisobga olish.
 - Innovatsion loyihalarni amalga oshirishning maqsadga muvofiqligini baholash.
 - Yaponiya va AQShda innovatsion jarayonini boshqarishning tashkil etilishi.
 - Innovatsion texnologiyalarni qo'llashda Isroil tajribasi.
 - Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, saqlash va birlamchi qayta ishlashda yangi texnologiyalar samaradorligi.
 - Respublikamizda qo'llanilayotgan intensiv texnologiyalar samaradorligi.
 - Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishda resurs tejamkor, tez pishar, hosildor, sifatli, kasalliklarga chidamli texnologiyalar
-

GLOSSARIY

Agrar siyosat – davlatning qishloq xo‘jaligi sohasidagi faoliyati bo‘lib, u qishloq xo‘jaligini, yer mulkchiligini va hokazolarni rivojlantirish yo‘llari haqidagi masalalarni hal qilishga qaratilgan iqtisodiy siyosatning bir turi.

Aksiya - uning egasi aksiyadorlik jamiyati kapitaliga o‘zining ma‘lum hissasini qo‘shganiga va uning foydasidan dividend shaklida daromad olish huquqi borligiga guvohlik beruvchi qimmatli qog‘oz.

Avantyurs – (fr.Aventure)- xatarning turli tumanligi, ya‘ni tasodifiy muvofaqqiyatga mo‘ljallangan va haqiqiy kuch, sharoitlar va imkoniyatlarni hisobga olmasdan amalga oshiriladigan tadbir (xarakat). Odatda muvoqiyatsizlikka mahkum

Axborot mahsuloti- saqlash, qayta ishlash va uzatish ob‘ekti bo‘lgan ma‘lumotlarning materiallashtirilgan shakli.

Analogiya (grek analogia o‘xshashlik)- ikkita ob‘ektlarning yaqqol o‘xshashligi yoki ularning shakllari va vazifalarining mantiqiy aloqa va yoki ekvivalentlik yo‘qligidagi o‘xshashligi. Keyingisi analogiyani modeldan farqlantiradi.

Bank – iqtisodiyotning me‘yorda amal qilishi uchun zarur bo‘lgan pul massasi harakatini tartibga soluvchi moliya-kredit muassasasi.

Biznes – jarayon –reinjining - xo‘jalik jarayonini tashkil qilish va boshqa tizimini muvofiqlashtirish, u butun jarayonni mo‘ljallash tamoyillari, sifatli sakrash, axborot mahsulotlarining samarali texnologiyalaridan foydalanishga aosolanadi.

Brand strategiya- xo‘jalik yurituvchi sub‘ekt obro‘si (imiji)ni bozorda uni brendini ilgari siljitish asosida majmuaviy ishlab chiqish.

Bozor – tovarlar bilan pullarning harakatini ta‘minlovchi ishlab chiqarish va iste‘mol o‘rtasida, sotuvchi va xaridor o‘rtasidagi munosabatlar tizimi. Bozor sotuvchi va xaridorlar uchrashadigan, ayirboshlash amalga oshadigan joyni ham anglatadi. Bozorning faoliyat ko‘rsatishi uchun dastavval mulkchilikning xilma-xil shakllariga asoslangan mustaqil xo‘jalik yurituvchi subyektlar va bozor infrastrukturasini vujudga keltirish talab etiladi.

Bozor iqtisodiyoti – iqtisodiy munosabatlar erkin amalga oshadigan iqtisodiyotdir. Bozor iqtisodiyotining faoliyat ko‘rsatishi asosan bozor mexanizmlari orqali amalga oshadi.

Bozor konyunkturasi – ma‘lum bir davrda tovarlar talab va taklifi tuzilishi va dinamikasini shakllantiruvchi iqtisodiy sharoit va omillar majmui.

Byudjet – davlat, korxonona, muassasaning qonuniy tartibda tasdiqlangan davrga mo‘ljallangan pul ifodasidagi daromad va sarf-xarajatlari.

Byudjet defitsiti – muayyan davr mobaynida (odatda bir yilda) byudjet xarajatlarining byudjet daromadlaridan ortiq bo‘lgan summasi.

Byudjet profitsiti – muayyan davr mobaynida (odatda bir yilda) byudjet daromadlarining byudjet xarajatlaridan ortiq bo‘lgan summasi.

Chet el investitsiyalari – chet ellik investorlar asosan foyda olish maqsadida tadbirkorlik faoliyati va qonun hujjatlarida ta‘qiqlanmagan boshqa turdagi faoliyat obyektlariga qo‘shadigan barcha turdagi moddiy va nomoddiy boyliklar va ularga doir huquqlar, shu jumladan intellektual mulkka doir huquqlar.

Davlat tasarrufidan chiqarish – davlat korxonalarini va tashkilotlarini jamoa, ijara korxonalariga, aksiyadorlik jamiyatlariga, mas‘uliyati cheklangan jamiyatlarga, davlatga qarashli mulk bo‘lmaydigan boshqa korxonalar va tashkilotlarga aylantirish.

Depozit – 1) bank jamg‘armasi; 2) bankka omonat kassasi yoki foydalanish uchun vaqtincha qo‘yilgan pul yoki qimmatli qog‘ozlar, qimmatli narsalar.

Depressiya – ishsizlik darajasi yuqori, tovar va xizmatlarga talab pastligi, ishlab chiqarishning hajmi va ishchanlik tushib ketadigan davrni xarakterlaydigan iqtisodiyotdagi tushkunlik davri. Inqiroz siklining eng past darajasidir.

Davlatning innovatsion siyosati – davlatning ishlab chiqarishga mahsulotlarning yangi turlarini ishlab chiqarish va shu asosda mamlakat tovarlarini sotish bozorlarini kengaytirish maqsadida ta'sir ko'rsatish shakllari, usullari va yo'nalishlari yig'indisi.

Delfi usuli - bu bashorat usuli, undagi tadqiqot jarayonida guruh a'zolari o'rtasidagi bevosita muloqot istisno qilinadi va ekspertlarning ularning bo'lg'usi gipotetik hodisalarga nisbatan fikrlarini aniqlash uchun anketalardan foydalanish bilan shaxsiy so'rovi o'tkaziladi. Usul o'z nomini antik dunyodagi mashhur Delfi ibodatxonasi orakuli (koxini) (Delfi koxini) nomidan olgan.

Devalvatsiya – boshqa mamlakatlar valyutasiga nisbatan milliy yoki xalqaro pul birligi kursining pasayishi.

Diversifikatsiya – 1) turli-tumanlik, o'zgarish; 2) korxonalar va tarmoqlar faoliyatining kengayishi, ishlab chiqarayotgan mahsulotlarning turlarini bozor talablariga qarab o'zgartirishidir; 3) davlatning milliy xalq xo'jaligining zamonaviy ko'p tarmoqli tarkibini vujudga keltirishga qaratilgan siyosati, kompleks ko'p tarmoqli rivojlanish.

Dotatsiya – korxonalar, muassasalarga qaytarib olmaslik sharti bilan zararlarni qoplash, bahoni quvvatlash uchun davlat byudjeti hisobidan beriladigan subsidiya (pul mablag'lari).

Evrastika (grek. hevriskop- topaman) – nazariy tadqiqot va haqiqatni izlashning uslubiy qoidalari haqidagi mantiqiy usullarning yig'indisi.

Evrastik bashorat – kelajak modeli asosida qilingan va oddiy ekstropolyatsiya uchun talab qilinadiganga qaraganda bilimlarning kattaroq darajasi mavjudligini ko'zda tutuvchi bashorat.

Ekzogenli (grek. Exog - tashqaridan) o'zgaruvchan- xulqini ushbu model asosida ta'riflash mumkin bo'lmagan o'zgaruvchan.

Eksklyuziv (fr. Exklusif – nimanidir chiqarib tashlovchi)- favqulodda predmetlarning cheklangan darajasiga tarqaluvchi.

Ekstropolyatsiya (lot. ekstropolire- silliq qilish, bezash) –

1) hodisaning bir qismini kuzatishdan olingan xulosalarni boshqa qismiga tarqatishdan iborat ilmiy tadqiqot usuli;

2) egri chizikli tekis - uzluksiz borishi taklifidagi parametrlarini bo'lg'usi miqdorlarini vaqtli bog'liqlikda baholash.

Eliminatsiyalash (lot. Eliminare - ... dan haydash)- o'chirish, bartaraf etish, chiqarib tashlash.

Empirik (grek. Empiria - tajriba) modeli- hodisalarni to'g'ridan to'g'ri kuzatish yoki eksperimental ma'lumotlarni tahlil qilish yo'li bilan olingan ma'lumotlar asosida nisbatlarni belgilash yo'li bilan oldindan aytib berish mumkin bo'lgan xulqning modeli.

Endogenli (lot. grek. Endon –ichki) o'zgaruvchan xulqning dinamikasi- belgilangan model, paradigma yoki ko'rib chiqilayotgan fandan kelib chiqqan holda to'liq tushuntirilish va bayon qilishning mumkin bo'lgan o'zgaruvchanlik.

Fermer xo'jaligi – ijaraga berilgan yer uchastkalaridan foydalangan holda qishloq xo'jaligi tovar ishlab chiqarishi bilan shug'ullanuvchi, mustaqil xo'jalik yurituvchi subyekt.

Fonomenologik (grek. phoimenon - bo'lgan) model- bashoratlash uchun foydalanish mumkin bo'lgan kuzatilayotgan hodisalar majmuasini qamrab oluvchi model. Bunda bu hodisaning asosida yotgan sabablarni izohlash yoki ularni umumiy qonunlar bilan bog'lash maqsadi qo'yilmaydi.

Fetish (ingl. Fetish- sanash, kumir) – xususiy modelni haddan tashqari namoyon bo'lishi, u bozorni tez qamrab oladi, cho'qqiga yetadi va ham tez yo'q bo'ladi.

Firma bloki- tovar belgisi va logotipni, hamda har xil izoh beruvchi yozuvlar (mamlakat, pochta manzili, telefon, teleks) va firmaning tijorat va texnik malakasini aks ettiruvchi firma shiorini kampozitsiyaga birlashtirilishi.

Firma stili – barcha reklama materiallarini moliyaviy grafik dizayni bazasida berilishida xarakterni yaratuvchi badiiy usullarining majmuasi .

Fluktuatsiya (lot. fluctuation - tebranish) – tizimning katta sonini uning o'rtacha miqdori sonidan tasodifiy chetga chiqishini ta'riflovchi miqdori.

Foiz – qarzga olingan pullar yoki moddiy buyumlardan foydalanganlik uchun kreditorga qarzdorning ustama to'lovi.

Globalashuv – davlatlar va mintaqalar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikning chuqurlashuvi, yagona umumjahon iqtisodiy, madaniy va axborot makonlarining shakllanishi bilan bog‘liq bo‘lgan jarayondir.

Ijara haqi – vaqtincha foydalanish uchun berilgan yer maydoni, bino, inshoot, transport vositalari, qishloq xo‘jalik texnikalari va boshqa shu kabilar uchun mulk egasining ijara oluvchidan oladigan haqi (mukofoti). Ijara haqining tarkibiga ijara olingan mulk qiymatidan ajratiladigan amortizatsiya ajratmasi va mulkdan foydalanish natijasida olinadigan daromadning bir qismi kiradi.

Ijtimoiy soha – insonning hayot faoliyati darajasiga bevosita ta‘sir ko‘rsatuvchi mahsulot va xizmatlarni taqdim etuvchi tarmoq va sohalar (masalan, ta‘lim, sog‘liqni saqlash, madaniyat va san‘at, uy-joy kommunal xo‘jaligi, savdo, umumiy ovqatlanish, jismoniy tarbiya va sport va boshqalar)ni o‘z ichiga olgan iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi.

Injiniring – tijorat asosida injener-maslahat xizmatlarini sanoat obyektlari, infratuzilmani tashkil etish masalalarini o‘rganib chiqish bo‘yicha faoliyat turi. Loyiha xarakteridagi, ekspluatatsiyasi bo‘yicha tavsiya xizmatlari kiradi.

Investitsiya – iqtisodiy samara (foyda, daromad) olish yoki ijobiy ijtimoiy natijaga erishish uchun sarflanadigan pul mablag‘lari, banklarga qo‘yilgan omonatlar, paylar, qimmatli qog‘ozlar (aksiya, obligatsiyalar), texnologiyalar, mashinalar, asbob-uskunalar, litsenziyalar va samara beradigan boshqa har qanday boylik.

Innovatsiya – fan yutuqlari va ilg‘or tajribadan foydalanishga asoslangan texnika, texnologiya, mehnatni tashkil qilish, boshqaruv sohasida yangilik kiritish.

Innovatsiyalarning yashash davri – vaqtning belgilangan davri, uning davomida innovatsiyalar bozorda faol yashash qobiliyatiga ega bo‘ladilar va ishlab chiqaruvchi yoki sotuvchiga foyda va yoki boshqa haqiqiy foydani keltiradilar

Innovatsiyalar brandling brand – tamg‘a (fabrika markasi)- yangi mahsulot va operatsiyalarning xarakterli (moddiy va nomoddiy) xususiyatlari tizimi, u iste‘molchining ongini shakllantiradi, bu innovatsiyaning, hamda uning ishlab chiqaruvchisi va sotuvchisining bozordagi o‘rnini belgilaydi.

Imitatsion model – haqiqatan mavhumlik, ammo foydali kuzatishni berish, bu haqiqatni tahlil qilish va boholash uchun haqiqiy haqiqatga ancha yaqin.

Imitatsiya – (lot. imitatio) –kimgadir, nimagadir taqlid qilmoq, qayta ishlab chiqarish.

Iqtisodiyotdagi imitatsiya – haqiqiy xo‘jalik vaziyatlarining modelini yaratish va bu model bilan haqiqiy dunyo haqidagi xulosalarni olish maqsadida manupulyatsiya qilish.

Innovatsiyalarning diffuziyasi (lot. Diffusion tarqalish, olib ketish)- bir marta o‘zlashtirilgan innovatsiyalarni tarqalishi

Investitsiyalar – pulli bahoga ega, tadbirkorlik va /yoki boshqa faoliyatga foyda olish va /yoki boshqa foydali samaraga erishish maqsadida kiritiladigan pul mablag‘lari, qimmatbaho qog‘ozlar, boshqa mulk, shu jumladan mulkiy huquqlar.

Innovatsiyalar injiniringi (ing. engineering – kashfiyotchilik, bilim) – bu o‘z ichiga innovatsiyalarni yaratilishi, amalga oshirilishi, ilgariga qarab siljtilishi va diffuziyasini oluvchi innovatsion loyihani yaratish bo‘yicha ishlar va xizmatlarning majmuasidir.

Inklyuziv (fr. inclusif – o‘z ichiga oluvchi)- menedjejtlarning kengroq doirasiga tarqaluvchi.

Inkubator (lot. Inkubore – jo‘jalarni bosib chiqarish)- korxonalar (bo‘lim, laboratoriya)ning biznes (ya‘ni tadbirkorlik)ning yangi shakllari yoki texnologiyalarning yangi turlarini ishlab chiqish bilan shug‘ullanuvchi tarkibiy bo‘linmasi.

Injiniring – tijorat asosida injener-maslahat xizmatlarini sanoat obyektlari, infratuzilmani tashkil etish masalalarini o‘rganib chiqish bo‘yicha faoliyat turi. Loyiha xarakteridagi, ekspluatatsiyasi bo‘yicha tavsiya xizmatlari kiradi.

Investitsiya – iqtisodiy samara (foyda, daromad) olish yoki ijobiy ijtimoiy natijaga erishish uchun sarflanadigan pul mablag‘lari, banklarga qo‘yilgan omonatlar, paylar, qimmatli qog‘ozlar (aksiya, obligatsiyalar), texnologiyalar, mashinalar, asbob-uskunalar, litsenziyalar va samara beradigan boshqa har qanday boylik.

Ierarxiya (grek. Ierarhia hiera – muqaddas arche - hokimiyat)- bir butun qismlari va elementlarini yuqoridan pastga tartibida joylashishi.

Infratuzilma – asosiy tarmoq yoki sohaga xizmat ko‘rsatuvchi, uning to‘laqonli faoliyati uchun shart-sharoit yaratib beruvchi soha. Yo‘nalishiga ko‘ra, ishlab chiqarish, ijtimoiy, bozor va boshqa infratuzilmalarni ajratib ko‘rsatish mumkin.

Integratsiya – 1) turli bo‘limlar, elementlar harakatining bir butunga birlashish jarayoni; 2) iqtisodiy integratsiya – iqtisodiy subyekt (davlat, korxonalar, firma)larning iqtisodiy, texnologik munosabatlarning o‘zaro bog‘liqligi natijasida vujudga keluvchi hamkorlikning chuqurlashuvi.

Intensiv rivojlanish – samaraliroq ishlab chiqarish vositalari va texnologik jarayonlarni qo‘llash, mehnatni tashkil etishning ilg‘or usullari, fan-texnika taraqqiyoti yutuqlaridan foydalanish asosida rivojlantirish.

Ipoteka – ko‘chmas mulkni garovga qo‘yish bilan beriladigan ssuda. Ushbu ssudani ta‘minlashga xizmat qiluvchi garov kreditorga berilmaydi, balki qarzdorning o‘zida qoladi.

Iqtisodiy sikl – iqtisodiy rivojlanishning bir holatidan boshlanib, birin-ketin bir necha fazalarni bosib o‘tib, o‘zining dastlabki holatiga qaytib kelgunga qadar o‘tgan davr hisoblanadi.

Iqtisodiyotni liberallashtirish – iqtisodiyotni erkinlashtirish, xo‘jalik hayotining barcha sohalaridagi to‘siq hamda cheklolarni, shuningdek, davlat nazoratini keskin ravishda qisqartirish yoki bekor qilishga yo‘naltirilgan chora-tadbirlar tizimi.

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash – iqtisodiyot tarmoq va korxonalaridagi ishlab chiqarishni zamonaviy texnologiyalar bilan jihatlash, uni ma‘naviy jihatdan yangilash, tarkibiy jihatdan texnik va texnologik qayta tuzish kabi chora-tadbirlarni o‘z ichiga oluvchi jarayonni tartibga solishga qaratilgan faoliyat.

Irrigatsiya – suv resurslari bilan ta‘minlash va suv inshootlari faoliyatini tartibga soluvchi tizim.

Jismoniy shaxs – iqtisodiy faoliyatda qatnashuvchi va bu jarayonning to‘la huquqli subyekt sifatida faoliyat ko‘rsatuvchi shaxs. Jismoniy shaxs o‘zining nomidan ish yuritadi, firma yoki korxonalar kabi hokimiyatda ro‘yxatdan o‘tish majburiyatidan ozod.

Kapitallashuv – aksiyadorlik kompaniyalari, banklar tomonidan chiqarilgan va kapitalga aylantirilgan barcha qimmatbaho qog‘ozlarning umumiy summasi.

Kichik biznes subyektlari – korxonalar ko‘lami, ishlab chiqarish hajmi, ishlovchilar soni, moliyaviy mablag‘lari miqdori va boshqalar jihatidan kichikroq bo‘lgan subyektlar. Respublikamizda kichik biznes subyektlari toifasiga yakka tartibdagi tadbirkorlar, mikrofirmalar va kichik korxonalar kiradi.

Kichik korxonalar – kichik biznes subyektlarining bir turi bo‘lib, mamlakatimizda amaldagi qonunchilikka ko‘ra sanoat ishlab chiqarishining ayrim tarmoqlarida (masalan, yengil va oziq-ovqat sanoati, metallga ishlov berish va asbobsozlik sanoati va hokazo) 100 kishigacha, ayrimlarida (masalan, mashinasozlik, metallurgiya, yoqilg‘i-energetika sanoati va boshqalarda) 50 kishigacha, xizmat ko‘rsatish sohasida 25 kishigacha ishlovchi korxonalar kichik korxonalar hisoblanadi.

Konsalting – tashkily, texnikaviy, moliyaviy, iqtisodiy masalalar bo‘yicha ishlab chiqaruvchilar, sotuvchi va xaridorlarga maslahat berish xizmatini ko‘rsatuvchi muassasalar (firmalar).

Ko‘chmas mulk – yer, imorat, inshoot va boshqa shu kabi mulklar. Yerga egalik huquqlari ham ko‘chmas mulkka kiradi.

Likvidlik – kredit moliya majburiyatlarini va qonuniy pul talablarini muddatida uzluksiz to‘lash imkoniyatini nazarda tutuvchi korxonalar, firmalar, banklar aktivlarining to‘lov qobiliyati.

Lizing - moliyaviy ijaraning alohida turi bo‘lib, unda bir taraf (lizing beruvchi) ikkinchi tarafning (lizing oluvchining) topshirig‘iga binoan uchinchi tarafdan (sotuvchidan) lizing shartnomasida shartlashilgan mol-mulkni (lizing obyektini) mulk qilib oladi va uni lizing oluvchiga shu shartnomada belgilangan shartlarda haq evaziga egalik qilish va foydalanish uchun o‘n ikki oydan ortiq muddatga beradi.

Melioratsiya – yerning tabiiy unumdorligini yaxshilash chora-tadbirlari yig‘indisi.

Mehnatga haq to‘lash – yaratilgan milliy mahsulotdan ishchi va xizmatchilar mehnatining miqdori, sifati va unumdorligiga ko‘ra ulushini belgilash va to‘lash.

Mikrofirma – kichik biznes subyektlarining bir turi bo‘lib, mamlakatimizda amaldagi qonunchilikka ko‘ra sanoat ishlab chiqarish tarmoqlarida 20 kishigacha, xizmat ko‘rsatish sohasida 10 kishigacha, savdo va umumiy ovqatlanish sohasida 5 kishigacha ishlovchi korxonalar mikrofirma hisoblanadi.

Monopoliya – monopol yuqori narxlarni o‘rnatish hamda monopol yuqori foyda olish maqsadida tarmoqlar, bozorlar va yaxlit makroiqtisodiyot ustidan hukmronlikni amalga oshiruvchi yirik korxonalar (firma, korporatsiyalar)ning birlashmalari.

Mulkka egalik qilish – mulkdorlik huquqining uning egasi qo‘lida saqlanib turishi va yaratilgan moddiy boyliklarni o‘zlashtirishning iqtisodiy shakli.

Mulkdan foydalanish – mol-mulkning iqtisodiy faoliyatda ishlatilishi yoki ijtimoiy hayotda qo‘llanishi, ya‘ni uning naflari jihatlarining bevosita iste‘mol qilinishi.

Mulkni tasarruf etish – mol-mulk taqdirini mustaqil hal qilish.

Oilaviy biznes – tadbirkorlik faoliyatining o‘zaro qon-qardoshlik aloqalari bilan bog‘liq bo‘lgan kishilar guruhi (asosan oila a‘zolari) tomonidan birgalikda yuritishga asoslangan shakli.

Ozuqa birligi – 1 ozuqa birligi sifatida 1 kg sulining to‘yumlilik qiymati asos qilib olingan.

Preferensiya – shartnoma bo‘yicha beriladigan ustunlik, imtiyozli shart-sharoitlar.

Proteksionizm – davlatning milliy iqtisodiyot va mahalliy ishlab chiqaruvchilarni xorij raqobatidan himoya qilish siyosati. Bunda mamlakatga olib kelinayotgan ayrim tovarlarga yuqori bojlar belgilanadi, ba‘zi tovarlarni olib kelish cheklanadi yoki umuman ta‘qiqlanadi.

Ratsion – mollarning fiziologik holatini hisobga olgan holda bir sutkada beriladigan yem-xashak miqdori.

Renta – yer egalari qishloq xo‘jaligi yerlarini foydalanishga berishdan oladigan pul mablag‘lari. Qishloq xo‘jaligi ishlab chiqaruvchilari tomonidan yaratilgan qo‘shimcha mahsulotning bir qismi yer egalari tomonidan o‘zlashtiriladi. Yer rentasi yerga mulkchilikning paydo bo‘lishi bilan shakllangan. Monopol, differensial va absolyut rentalar mavjud.

Rekultivatsiya – holati yomonlashgan yer maydonining barcha xususiyatlarini qayta tiklash.

Rekreatsiya maqsadlariga mo‘ljallangan yerlar – aholining ommaviy dam olishi va turizmni tashkil etish uchun tegishli muassasalar va tashkilotlarga berilgan yerlardir.

Resurslar – 1) imkoniyat, boylik manbai, vosita; 2) ishlab chiqarishni ta‘minlaydigan omil va vositalar. Iqtisodiy resurslar quyidagilarni o‘z ichiga oladi: moddiy (xomashyoviy, tabiiy), mehnat, kapital va information resurslar.

Retsessiya – uzluksiz ikki chorak davomida aniqlanadigan inqiroz, ishchanlik faolligining pasayishi. Real yalpi milliy mahsulotning kamayishi, iqtisodiy tushkunlik.

Sekyuritizatsiya – qimmatli qog‘ozlardan ssuda kapitali harakatini ta‘minlash maqsadida foydalanishni kengaytirish jarayoni bo‘lib, boshqa moliyaviy instrumentlarga an‘anaviy qimmatli qog‘ozlar shaklini berish.

Servitut – o‘zganing yer uchastkasidan cheklangan tarzda foydalanish huquqi bo‘lib, qo‘shni bo‘lgan bir yoki bir necha yer uchastkalaridan cheklangan tarzda foydalanish huquqidir. Servitut quyidagi maqsadlarda belgilanishi mumkin: o‘zganing yer uchastkasi orqali piyoda yoki transportda o‘tish; o‘zganing yer uchastkasida drenaj ishlari o‘tkazish; o‘zganing yer uchastkasidan elektr uzatish, aloqa liniyalari va quvurlar, irrigatsiya, muhandislik va boshqa liniyalar hamda tarmoqlar o‘tkazish va ulardan foydalanish; o‘zganing yer uchastkasidan ekinzor va mollarni sug‘orish uchun suv olish; mollarni o‘zganing yer uchastkasi orqali haydab o‘tish; o‘zganing yer uchastkasidan qidiruv, tadqiqot va boshqa ishlarni bajarish uchun vaqtincha foydalanish; o‘zganing yer uchastkasida ihota daraxtlari ekish va tabiatni muhofaza qilishga taalluqli boshqa obyektlar barpo etish. Servitut, uni belgilashni talab qilgan shaxslar bilan o‘zga yer uchastkasining egalik qiluvchisi, foydalanuvchisi, ijarachisi va mulkdori o‘rtasidagi kelishuvga muvofiq, kelishuvga erishilmagan taqdirda esa, sudning hal qiluv qaroriga binoan belgilanadi.

Subvensiya – hukumat mahalliy organlariga yoki xo‘jaliklarning turli bo‘g‘inlariga davlat tomonidan beriladigan moliyaviy yordam turi.

Subsidiya – bahoni quvvatlash usuli, davlat baholar o‘rtasidagi farqni to‘laydi; pul yoki natura ko‘rinishidagi yordam, nafaqa.

Sug‘orish me‘yori – bir marta sug‘orish uchun kerak bo‘ladigan suv miqdori.

Tadbirkorlik faoliyati – shakli, turi va sohasidan qat‘i nazar, foyda olish va uni ko‘paytirish maqsadida amalga oshiriladigan iqtisodiy faoliyat.

Talab – ma‘lum vaqt oralig‘ida, narxlarning mavjud darajasida iste‘molchilarning tovar va xizmatlar ma‘lum turlarini sotib olishga qodir bo‘lgan, pul bilan ta‘minlangan ehtiyoji.

Tender – 1) bozorda obligatsiya va boshqa qimmatli qog‘ozlarni taklif etish vositasi; 2) xalqaro savdo shakli; 3) tanlov, talabgorlar o‘rtasidagi raqobat.

Unifikatsiya – yagona tizimga, shaklga, bir xillikka keltirish.

Xususiy lashtirish – mulkni davlat tasarrufidan chiqarilishi va xususiy mulkka aylantirilishi; davlat mulkini fuqarolarga sotish shakli.

Xususiy mulk – mulk shakllaridan biri bo‘lib, fuqaro foyda olish maqsadida o‘z mulkidan foydalanish huquqiga ega bo‘ladi. Ishlab chiqarish jarayonida fuqaroning o‘z mehnati bilan birga yollanma mehnatdan ham foydalanish mumkin.

Yalpi ichki mahsulot – bir yil mobaynida mamlakat hududida ishlab chiqarilgan barcha tovarlar, ko‘rsatilgan xizmatlar va bajarilgan ishlar summasi.

Biznesning reinjiningi – innovatsiyani ishlab chiqarish va sotish asosida tadbirkorlik faoliyatini qayta qurish bo‘yicha muhandislik- maslahat xizmatlari.

Venchurli – (ing. venture – jur‘at qilmoq, tavakkal qilmoq) sarmoyalar- sarmoyalarni xatarli kiritish.

Globalashish (fr. global – umumiy, lot. Glob- qadam) – butun yer sharini qamrab oluvchi va innovatsiyalar tomonidan pul sarmoyasi aloqalarini mustahkamlash maqsadida jahon bozorida faol harakat qiluvchi yangi aqliy- axborot texnologiyalaridan tashkil topgan universal jarayondir.

Gruvill (ing. gool will - obro‘) – firmaning imiji, uning bozordagi pulli aloqalarini pulli baholash.

Davlatning innovatsion siyosati – davlatning ishlab chiqarishga mahsulotlarning yangi turlarini ishlab chiqarish va shu asosda mamlakat tovarlarini sotish bozorlarini kengaytirish maqsadida ta‘sir ko‘rsatish shakllari, usullari va yo‘nalishlari yig‘indisi.

Delfi usuli - bu bashorat usuli, undagi tadqiqot jarayonida guruh a‘zolari o‘rtasidagi bevosita muloqot istisno qilinadi va ekspertlarning ularning bo‘lg‘usi gipotetik hodisalarga nisbatan fikrlarini aniqlash uchun anketalardan foydalanish bilan shaxsiy so‘rovi o‘tkaziladi. Usul o‘z nomini antik dunyodagi mashhur Defi ibodatxonasi orakuli (koxini) (Delfi koxini) nomidan olgan.

Innovatsiyalarning yashash davri – vaqtning belgilangan davri, uning davomida innovatsiyalar bozorda faol yashash qobiliyatiga ega bo‘ladilar va ishlab chiqaruvchi yoki sotuvchiga foyda va yoki boshqa haqiqiy foydani keltiradilar

Innovatsiyalar brandling brand – tang‘a (fabrika markasi)- yangi mahsulot va operatsiyalarning xarakterli (moddiy va nomoddiy) xususiyatlari tizimi, u iste‘molchining ongini shakllantiradi, bu innovatsiyaning, hamda uning ishlab chiqaruvchisi va sotuvchisining bozordagi o‘rnini belgilaydi.

Ierarxiya (grek. Ierarhia hiera – muqaddas arche - hokimiyat)- bir butun qismlari va elementlarini yuqoridan pastga tartibida joylashishi.

Imitatsion model – haqiqatan mavhumlik, ammo foydali kuzatishni berish, bu haqiqatni tahlil qilish va boholash uchun haqiqiy haqiqatga ancha yaqin.

Imitatsiya – (lot. imitatio) –kimgadir, nimagadir taqlid qilmoq, qayta ishlab chiqarish.

Iqtisodiyotdagi imitatsiya – haqiqiy xo‘jalik vaziyatlarining modelini yaratish va bu model bilan haqiqiy dunyo haqidagi xulosalarni olish maqsadida manupulyatsiya qilish.

Innovatsiyalarning diffuziyasi (lot. Diffusion tarqalish, olib ketish)- bir marta o‘zlashtirilgan innovatsiyalarni tarqalishi

Investitsiyalar – pulli bahoga ega, tadbirkorlik va /yoki boshqa faoliyatga foyda olish va /yoki boshqa foydali samaraga erishish maqsadida kiritiladigan pul mablagʻlari, qimmatbaho qogʻozlar, boshqa mulk, shu jumladan mulkiy huquqlar.

Innovatsiyalar injiniringi (ing. engineering – kashfiyotchilik, bilim) – bu oʻz ichiga innovatsiyalarni yaratilishi, amalga oshirilishi, ilgariga qarab siljirilishi va diffuziyasini oluvchi innovatsion loyihani yaratish boʻyicha ishlar va xizmatlarning majmuasidir.

Inklyuziv (fr. inclusif – oʻz ichiga oluvchi)- menedmejlarning kengroq doirasiga tarqaluvchi.

Inkubator (lot. Inkubore – joʻjalarni bosib chiqarish)- korxonalar (boʻlim, laboratoriya)ning biznes (yaʼni tadbirkorlik)ning yangi shakllari yoki texnologiyalarning yangi turlarini ishlab chiqish bilan shugʻullanuvchi tarkibiy boʻlinmasi.

Innovatsion faoliyat – yakunlangan ilmiy – texnik yutuqlar va ishlab chiqishlar natijalarini amalga oshirish yoki bozorda sotilayotgan yangi yoki takomillashtirilgan mahsulotlardagi boshqa ilmiy – texnik yutuqlar, amaliy faoliyatda foydalanadigan yangi yoki takomillashtirilgan texnologik jarayonga qaratilgan jarayon, hamda uning bilan bogʻliq qoʻshimcha ilmiy tadqiqotlar va ishlab chiqishlar.

Innovatsion infratuzilma (lot. Infra – oyida + struktura – tuzilma, qurilma)- innovatsion faoliyatni amalga oshirishga koʻmaklashuvchi tashkilotlar (muassasalar), yaʼni boʻysunish va yordamchi xarakterga ega boʻlgan, innovatsiyaga xizmat qiluvchi va innovatsion jarayonni meʼyoriy oʻtishi sharoitlarini taʼminlovchi tashkilotlar (muassasalar) majmuasi. Infratuzilmaning tarkibiga innovatsion texnologik markazlar, texnologik inkubatorlar, texnoporklar, oʻquv – oʻyin markazlar va boshqa ixtisoslashgan tashkilotlar kiradi.

Innovatsiyalarning biznes jarayoni- vaqtda va joyda ishlashning boshi va oxirini koʻrsatilishiga ega tartibga solingan majmuasi.

Innovatsiyalar benchmarketingi – boshqa tadbirkorlar biznesini oʻzining innovatsiyalarini ishlab chiqish uchun asosiy taʼriflarini aniqlash maqsadida oʻrganish.

Innovatsion dastur – resurslar, ijrochilar va ularni amalga oshirish muddatlari boʻyicha kelishilgan va tubdan yangi mahsulotlar texnologiyalar)ni oʻzlashtirish va tarqatish boʻyicha masalalarni samarali hal qilinishini taʼminlovchi innovatsion loyihalar va tadbirlarning majmuasi.

Innovatsion spiral (lot. spira – burilish, qaytarish qaerdadir)- insoniyatni tugʻilishi tongidagi qandaydir boshlangʻich nuqtadan doimiy ravishda tezlashib boruvchi oʻramlarni qiluvchi egri chiziq, ular vaqtda doimiy ravishda tezlashib boradilar.

Innovatsion muhit- innovatsiyalarni yaratilishi, amalga oshirilishi va ilgari surilishini oʻrab turuvchi holat.

Innovatsion soha – innovatsion mahsulotlar (ishlar, xizmatlar) ni ishlab chiqaruvchilar va isteʼmolchilarning oʻz ichiga innovatsiyalarni yaratish va tarqatishni oluvchi faoliyat sohasidir.

Innovatsion kontur (tashqi koʻrinishi) – milliy xoʻjaliklarni jahon iqtisodiyotiga integratsiyalariga koʻmaklashuvchi yangi texnologiyalarni yaratish va oʻzlashtirish sohasi. Bu texnologiyalarga informatika, sogʻliqni saqlash, atrof-muhitni muhofaza qilish va boshqalar kiradilar.

Innovatsion salohiyat – oʻz ichiga innovatsion faoliyatni amalga oshirish uchun zarur boʻlgan moddiy, moliyaviy, aqliy, axborot, ilmiy-texnik resurslarni oluvchi resurslarning har xil turlari majmuasi.

Innovatsion mahsulot – innovatsiyaning xuddi oʻzi.

Innovatsion jarayon – innovatsion faoliyatning xuddi oʻzi.

Innovatsion xatar – sarmoyalarni yangi mahsulotlar va yangi texnologiyalarni amalga oshirishga juda katta (odatda kapital kiritmalarga nisbatan 1000 %dan koʻproq) foyda olish niyatida va bu operatsiyalar, mahsulotlar, texnologiyalarni amalga oshirishning juda qisqa (1 oydan koʻp boʻlmagan) muddatga ixtiyoriy kiritish bilan bogʻliq xatar.

Innovatsiya (ing. Innovation – yangilik kiritish, aynan “innovatsiyaga investitsiyaga kiritish”ni bildiradi)- bozorda sotilayotgan yangi yoki takomillashtirilgan mahsulot, amaliy faoliyatda foydalaniladigan yangi yoki takomillashtirilgan texnologik jarayon koʻrinishida amalga oshirilgan innovatsion faoliyatning yakuniy natijasi.

Insayt – ba’zi bir muammoni hal qilinishini anglash, sub’ektiv ravishda insaytni tasodifiy anglab yetish, erishish sifatida boshdan kechiradilar.

Intuitsiya (lot. Intuery – diqqat, e’tibor bilan qarash) – bevosita, xuddi tasodifiydan mantiqiy o’ylab ko’rmasdan muammoning to’g’ri yechimini topish qobiliyati.

Interatsiya – (lot. Interatio - takrorlash)- o’xshashlar, seriyasida qandaydir matematik operatsiyalarni qo’llanishini oluvchi natija.

Ilmiy- (ilmiy-texnik) muammo – ilmiy yo’nalishning uni hal qilishning ehtimol bo’lgan yo’llaridan birini beruvchi qismi.

Ilmiy mavzu- ilmiy muammoni rejalashtirish va moliyalashtirish- ning mustaqil birligi bo’luvchi qismi.

Ilmiy (ilmiy-texnik) yo’nalish – fanning qandaydir sohasi rivojlanishining muhim masalalarini hal qilishga qaratilgan yirik mustaqil ilmiy ish.

Izlanish bashorati – mavjud tendentsiyalarning gipotetik oqibatlari neytral kuzatuvchi nuqtai nazaridan ta’riflanadigan jarayon.

Innovatsiyalarni ilgari surish – innovatsiyalarni amalga oshirishga qaratilgan va o’z ichiga axborot mahsulotlarini ishlab chiqarish va foydalanish, reklama tadbirlari, savdo nuqtalari (innovatsiyalarni sotish bo’yicha shaxobchalar, xaridorlarga maslahatlar berish, innovatsiyalarni sotishni rag’batlantirish) ishini tashkil qilishga qaratilgan choralar majmuasi.

Innovatsiyalarning produtsenti (lot. producent – ishlab chiqaruvchi) – bu ushbu innovatsiyani ishlab chiqaruvchisi.

Innovatsiyalar stsenariyyasi – innovatsion loyihani tanlash bo’yicha bir birlari bilan sabab-natija aloqa bilan mantiqiy bog’langan epizodlarning vaqtdagi tartibga solingan izchilligi.

Iqtisodiy antropologiya- iqtisodiy sohadagi inson xulqini o’rganuvchi fan, uni ostida ham shaxsiy xulq va ham yakka shaxsning o’zaro hamkorligining ataylab qilingan oqibatlari, hamda oldingi xulq gavdalangan institutlar tushuniladi.

Kvazimodel – (lot. quasi- go’yo, shekilli) –metaforalar ki o’xshashlar yordamida olingan bashoratlarga qaraganda aniqroq, ammo modellar asosidagi bashoratlarga qaraganda kamroq aniq bo’lgan bashoratlarni olishga imkon beruvchi bir qator qonuniyatlar.

Kvantifikatsiya –(lot. quantum –qancha – facare - qilmoq) – sifatiiy alomatlarini miqdoriy aks ettirilishi (masalan, ballardagi baho).

Krizis – (grek. krisis- qaror, burilish nuqtasi)- juda keskin burilish, qandaydir jarayoning og’ir o’tish holati.,inqiroz.

Katta sonlar qonuni – statistikaning qonuni, unga ko’ra additiv (qo’shish yo’li bilan olinadigan) makro o’zgaruvchi (ya’ni ko’lgina tarkibiy qismlarning summasi bo’lgan) o’zining o’rtacha miqdoridan o’zini tashkil qiluvchi har qanday tarkibiy qismga qaraganda, keyingilar o’lchami bo’yicha deyarli bir xil doirada o’zgaradilar .

Kashfiyot- inson tomonidan yaratilgan yangi mexanizm, asbob, apparat, qandaydir moslama.

Qadam- o’yinning uning barcha ishtirokchilari bo’ysunadigan partiyaga tegishli bo’lgan qoidalari va tadbirlari yig’indisini bildiruvchi elementi.

Logotip – firma yoki ushbu firma tovarlari guruhi to’liq yoki qisqacha nomining maxsus ishlab chiqilgan noyob tuzilishi.

Monte Karlo usuli – haqiqiy hodisalarni tiklanishini yaqinlashtirish uchun imitatsiyalash usuli. Usul kiruvchi o’zgaruvchanlar sezuvchanligining tahlili va ehtimollarini taqsimlanishining tahlilini birlashtiradi.

Model – (fr. modele / lot. Modulus –o’lchov, namuna)si mustaqil muhokama etish va tahlil qilish mumkin bo’lgan haqiqatga nisbatan ba’zi bir munosabatlarga nazariy kirishish.

Merzener – (lot. major –katta kengroq, ing. merder- birlashish, qo’shilish, yutib yuborish) – bitta firmani boshqa kompaniya tomonidan yutib yuborilishi.

Muloqot – ma’noli mazmunga ega xabarni bir shaxsdan boshqasiga uzatilishi jarayoni.

Novatsiya – (lot. novation –o’zgarish, yangilanish) oldin bo’lmagan qandaydir yangilik. Fuqarolik huquqi bo’yicha novatsiya tomonlarning ular tomonidan tuzilgan katta majburiyatni boshqa majburiyat bilan almashtirilishi haqidagi bitimini bildiradi.

Ontologik (grek. onlontos - quruq) yondoshish- ilmiy-texnika moliyaviy rivojlanish jarayonlari o'zini o'zi rivojlantiruvchi, ya'ni ichidan boshqariluvchi sifatida izohlanadigan nuqtai nazar.

Publik relatsionlar (ing. public relations) – ommaviy axborotning barcha vositalari (matbuot, radio, televidenie, Internet va boshqalar)ni keng jalb qilishga ega reklama ishi shaklidan iborat mahsulot yoki innovatsiya sotuvchisi haqidagi ijobiy jamoa fikrini shakllantirish bo'yicha faoliyat.

Paradigma (grek. paradigma – misol, namuna) – farazlar, kontseptsiyalar, gipotezalar, modellar, nazariyalarning soddalashtirilgan majmuasi.

Partiya- o'yinni aniq amalga oshirilishini bildiruvchi o'yinning elementi, belgilangan natijaga olib keluvchi qoidalarni amaliy qo'llanishi.

Proektsiya (lot. Proectio- oldinga tashlash) – kelajak haqida shartli bayon qilish. Proektsiya odatda imkoniyatlarning qandaydir doirasini qamrab oluvchi bir butun majmuadan bitta hodisaga nisbatan qilinadi.

Yolg'on innovatsiya – mahsulotdagi kichik, uning qurilmasini o'zgartirmaydigan o'zgarishlar, shu jumladan rangi, dekaratsiyasidagi o'zgarishlar.

Reproduktiv ishlab chiqarish – ko'paytirishga qodir ishlab chiqarish, ya'ngi seriyali mahsulot (tovar, xizmatlar)ni ommaviy ishlab chiqarish.

Retsipient (lot. recipientis (recipientis) qabul qiluvchi) – xo'jalik faoliyatiga ushbu faoliyatni faollashtirish yoki yordam ko'rsatish uchun sarmoyalar kiritiladigan korxonalar.

Retsipient (lot. recipientis (recipientis)- qabul qiluvchi) korxonalar – boshqa xo'jalik yurituvchi sub'ekt, yakka tadbirkor yoki homiydan yordam oluvchi korxonalar.

Selektiv (lot. Selectio- tanlov, tanlab olish) xatarlar – bu investitsion portfelni shakllantirishda sarmoya kiritish, qimmatbaho qog'ozlar turlarini qimmat baho qog'ozlarning boshqa turlariga nisbatan noto'g'ri tanlash xatarlari.

Sinektika- g'oyalarni kasb egalarining ixtisoslashgan guruhlar tomonidan vujudga kelgan muammolarni har xil analogiyalar va assotsiatsiyalardan foydalanish bilan hujum qilish yo'li bilan qidirib topish usuli.

Sinergetika – fanning har xil shoxlari ichki sohalarini birlashtiruvchi fanlararo yo'nalish. Boshqacha nomi- noto'g'ri chiziqli dinamika.

Sinergizm (grek. synergio – hamkorlik, hamjamiyat)- ish amaliyotidagi umumiy natija ushbu natijaga kiruvchi alohida samaralar summasidan oshib ketuvchi hodisa.

Stsenariy (ital. scenario)- syujet chizmasi, ya'ni nimanidir amalga oshirishning oldindan tayyorlangan rejasi.

Soliqli rejalashtirish - bu xo'jalik yurituvchi sub'ekt tomonidan soliq to'lovlarini amaldagi qonunchilik qoidalarini buzmasdan uzoq muddatga kamaytirishga ko'maklashuvchi xo'jalik jarayonini tashkil qilish va boshqarish va xo'jalik yuritishning tashqi huquqiy shakllarini tanlash usuli.

Taksomaniya (grek. taxic tartib bo'yicha joylashish+ monos -qonun)- odatda ierarxik qurilishga ega haqiqatni murakkab tashkil qilingan sohalarini tasniflash va tizimlashtirish, u birgalikda bo'ysunuvchi guruhlar va kategoriyalarning o'zaro munosabatini tadqiqot qiladi.

Teleologik (grek. telos (teleos)- maqsad) yondoshish- ilmiy-texnika va moliyaviy rivojlanish jarayonlari tashqi rag'batlar (ehtiyotlar, zaruratlar, mo'ljallar, maqsadlar)ga javob qaytarilish sifatida izohlanadigan nuqtai nazar.

Texnologik inkubator (lot. Inkubare jo'jalarni ochib chiqarish) -korxonalar (bo'lim, laboratoriya)ning ilg'or texnologiyalarni ishlab chiqarish bilan shug'ullanuvchi tarkibiy bo'linmasi.

Tranzitli (lot. transitis- o'tish) iqtisodiyot - o'tish davri iqtisodiyoti.

Tranzitlar (grek. tropos)- qaytarilish, yo'nalish.

Tanlov – o'yinning partiyada haqiqatdan ham tanlangan variantini bildiruvchi elementi.

To'g'ri chiziqli bo'lmagan dinamika – sinergetikaning xuddi o'zi.

Tahliliy model' – fundamental qonunlar va tamoyillar asosida operativ natijalarni oldindan aytib berishga imkon beruvchi model

Foydali modelning yangiligi- foydali modelning patent qobiliyati shartlaridan biri. Foydali model agar jiddiy alomatlarining yig'indisi texnika darajasidan noma'lum bo'lsa, yangi bo'ladi.

Fonomenologik (grek. phoimenon - bo'lgan) model- bashoratlash uchun foydalanish mumkin bo'lgan kuzatilayotgan hodisalar majmuasini qamrab oluvchi model. Bunda bu hodisaning asosida yotgan sabablarni izohlash yoki ularni umumiy qonunlar bilan bog'lash maqsadi qo'yilmaydi.

Fetish (ingl. Fetish- sanash, kumir) – xususiy modelni haddan tashqari namoyon bo'lishi, u bozorni tez qamrab oladi, cho'qqiga yetadi va ham tez yo'q bo'ladi.

Firma bloki- tovar belgisi va logotipni, hamda har xil izoh beruvchi yozuvlar (mamlakat, pochta manzili, telefon, teleks) va firmaning tijorat va texnik malakasini aks ettiruvchi firma shiorini kampozitsiyaga birlashtirilishi .

Firma stili – barcha reklama materiallarini moliyaviy grafik dizayni bazasida berilishida xarakterni yaratuvchi badiiy usullarining majmuasi .

Fluktuatsiya (lot. fluctuation - tebranish) – tizimning katta sonini uning o'rtacha miqdori sonidan tasodifiy chetga chiqishini ta'riflovchi miqdori.

Fronting – (ingl. Front – ... ga chiqish) – bozorni fronlashtirishning xuddi o'zi.

Faraz – to'liq bo'lmagan ma'lumotlar asosidagi mulohaza .

Xavflarning taxlili – bo'lg'uvs (iqtisodiy, siyosiy, harbiy, ekologik va h.k.)holatlarning taxlili . Xavflarning taxlili bu yana raqiblar tomonidan ehtimol bo'lgan tajovuzkorlikning taxlili hamdir.

Xizmat ko'rsatish belgisi – xizmat ko'rsatishning yaxshi sifatini kafolatlovchi, mijozni jalb qiluvchi, uni xizmatning xarakteri haqida xabardor qiluvchi tasviriy, grafik yoki kombinatsiyalangan belgi

Firmaning narxi- firmaning bozordagi joylashgan o'rni va uni rivojlanishi istiqbollari ko'rsatkichi.

Evrastika (grek. hevriskop- topaman) – nazariy tadqiqot va haqiqatni izlashning uslubiy qoidalari haqidagi mantiqiy usullarning yig'indisi.

Evrastik bashorat – kelajak modeli asosida qilingan va oddiy ekstropolyatsiya uchun talab qilinadiganga qaraganda bilimlarning kattaroq darajasi mavjudligini ko'zda tutuvchi bashorat.

Ekzogenli (grek. Exog - tashqaridan) o'zgaruvchan- xulqini ushbu model asosida ta'riflash mumkin bo'lmagan o'zgaruvchan.

Eksklyuziv (fr. Exklusif – nimanidir chiqarib tashlovchi)- favqulodda predmetlarning cheklangan darajasiga tarqaluvchi.

Ekstropolyatsiya (ekstro- lot. Polire- silliq qilish, bezash) –

1) hodisaning bir qismini kuzatishdan olingan xulosalarni boshqa qismiga tarqatishdan iborat ilmiy tadqiqot usuli;

2) egri chizikli tekis - uzluksiz borishi taklifidagi parametrlarini bo'lg'usi miqdorlarini vaqtli bog'liqlikda baholash.

Eliminatsiyalash (lot. Eliminare - ... dan haydash)- o'chirish, bartaraf etish, chiqarib tashlash.

Empirik (grek. Empiria - tajriba) modeli- hodisalarni to'g'ridan to'g'ri kuzatish yoki eksperimental ma'lumotlarni tahlil qilish yo'li bilan olingan ma'lumotlar asosida nisbatlarni belgilash yo'li bilan oldindan aytib berish mumkin bo'lgan xulqning modeli.

endogenli (lot. grek. Endon –ichki) o'zgaruvchan xulqning dinamikasi- belgilangan model, paradigma yoki ko'rib chiqilayotgan fandan kelib chiqqan holda to'liq tushuntirilish va bayon qilishning mumkin bo'lgan o'zgaruvchanlik.

G'oya – yangi loyihaning taklifi, u texnik-texnologik asoslanishdan keyin innovatsiyaga aylanishi mumkin

G'oyani texnik- iqtisodiy asoslanishi- buyum (ya'ni mahsulot) shaklida topilgan innovatsion g'oyani materiallashuvini iqtisodiy maqsadga muvofiqligi, zarurligi va texnik imkoniyatini tasdiqlanishi.

